

**БІБЛІОТЕКА ~
СВІДОК І ТВОРЕЦЬ
ІСТОРІЇ КРАЮ**

**Кіровоградська обласна універсальна наукова
бібліотека ім. Д.І.Чижевського**

БІБЛІОТЕКА - СВІДОК І ТВОРЕЦЬ ІСТОРІЇ КРАЮ

*110-річчю заснування Кіровоградської
обласної універсальної наукової
бібліотеки ім. Д.І.Чижевського
присвячується*

**Кіровоград
2009**

УДК 027.53 (477.4)
ББК 78.34 (4УКР–2КІР) 751.2
Б 59

Авторський колектив:

Завідуюча відділом рідкісних і цінних документів **Наталія Зеленська**
Заступник директора з наукової роботи **Валентина Козлова**
Завідуюча відділом краєзнавства **Тетяна Макарова**
Головний бібліотекар інформаційно-бібліографічного відділу **Тамара Недашковська**
Завідуюча відділом документів іноземними мовами **Оксана Сергєєва**
Заступник директора з основної роботи **Оксана Ткаченко**

Головний редактор, відповідальна за випуск :

Директор ОУНБ ім.Д.І.Чижевського, Заслужений працівник культури України
Олена Гаращенко

Редактори:

Заступник директора з наукової роботи **Валентина Козлова**
Завідуюча сектором маркетингу **Світлана Приймак**

Комп'ютерна верстка:

Завідуюча сектором автоматизації **Галина Нікітіна**

Рецензент:

Заступник начальника управління культури і туризму Кіровоградської обласної державної адміністрації, голова правління обласної організації Національної спілки краєзнавців України **Олег Бабенко**

Бібліотека: свідок і творець історії краю/ Обласна універсальна наукова бібліотека ім.Д.І.Чижевського; Н.М.Зеленська, В.А.Козлова, О.В.Ткаченко та ін.;

Відпов. за вип. О.М.Гаращенко. - Кіровоград: Центральне - українське видавництво, 2009. – 182 с.: іл..

ISBN 978-966-1588-20-1

Ця книга - перша спроба хронологічного найбільш повного відтворення історії Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім.Д.І.Чижевського, однієї з найстаріших бібліотек України та головної бібліотеки області. У контексті історії колишнього Радянського Союзу та України, розвитку українського бібліотекознавства, з використанням архівних документів, фондів бібліотеки, відтворено етапи становлення та розвитку бібліотеки, її місця та ролі в історії розвитку бібліотечної справи Кіровоградського регіону та України.

Книга призначена для бібліотекарів, істориків, краєзнавців, усіх, хто цікавиться історією бібліотечної справи.

Автори висловлюють подяку:

*співробітникам Державних архівів Кіровоградської, Миколаївської,
Херсонської областей;
обласній організації Національної спілки краєзнавців України;
співробітникам Кіровоградського обласного краєзнавчого музею;
Калініченку Володимирі Леонідовичу;
Лихачовій Світлані Олександрівні;
ветеранам бібліотеки.*

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Хроніка подій.....	8
Витоки (1888-1899)	17
Єлисаветградська громадська бібліотека – жива душа громади (1899-1917) ...	26
Від громадської до державної (1918-1920)	39
Двадцятиріччя нової епохи (1920-1940)	46
Бібліотека в роки окупації (1941-1945)	57
Період повоєнної відбудови (1945-1953)	63
Хрущовська відлига. Роки становлення і розвитку (1954-1969)	74
Бібліотека – ідеологічний флагман соціалістичного будівництва (1970-1979)	90
Шляхом перебудови (1980-1989)	98
В світі глобальних перетворень (1990-1999)	111
Бібліотека ХХІ століття (2000-2009)	126
Спогади бібліотекарів.....	150
Відгуки читачів.....	166
Фотофакти	
Словник скорочень	180

Серед безлічі професій – бібліотекар – одна з найтаємничіших. “Нічого подібного, - скаже пересічний громадянин. – Ця робота на виду у людей.” І помилиться. Адже користувач бачить тільки вершину айсберга. А скільки копіткої невидимої праці розуму, душі і рук стоїть за тим, щоб, привітно усміхнувшись і уважно вислухавши людину, швидко і легко допомогти їй знайти те, що потрібно для роботи чи для душі.

... як можна виміряти ту духовну віддачу, ту високу радість духовного спілкування з книгами і людьми, яка є вінцем і суттю бібліотечної роботи. Тому випадкові люди в бібліотеці не затримуються – вони приходять і йдуть. Зате ті, хто залишається, приростають душею до цього особливого світу, зливаються з ним і не уявляють без нього себе. Для них ця робота – життя.

А.Корінь

Від громадської до наукової

Передмова

Ця книга — перше ґрунтовне дослідження історичного шляху головної книгозбірні краю. Сьогодні неможливо уявити культуру, мистецтво, освіту, науку обласного центру і регіону без обласної універсальної наукової бібліотеки ім.Д.І.Чижевського.

Перший голова бібліотечної дирекції М.Н.Маласєв у промові під час відкриття бібліотеки у 1899 році сказав про бібліотеку такі слова „...сьогодні ми вітаємо народження живої душі суспільства...” Саме такою вона була у всі часи свого більш ніж вікового існування, такою залишається і зараз.

Задум створення цього видання виник у грудні 2007 року, коли наш колектив розпочав підготовку до 110-річчя бібліотеки. Перші спроби дослідити історію бібліотеки зробили Антоніна Корінь та Аліна Верізуб у 1999 році напередодні 100-річчя бібліотеки. На жаль, у той час ця справа не знайшла продовження. В 2007-2008 роках ми наполегливо і систематично вивчали історію бібліотеки. Над книгою працював колектив однодумців: Олена Гаращенко, Наталія Зеленська, Валентина Козлова, Тетяна Макарова, Тамара Недашковська, Оксана Сергєєва, Оксана Ткаченко. Робота захоплювала все більше і більше: розшукувались архівні документи не тільки в Кіровограді, а й Миколаєві та Херсоні, вивчались річні звіти бібліотеки, видавнича продукція, публікації в журналах і газетах. Збирались фотографії і спогади, листи і об’яви. Всі ми бібліотекарі. Нас об’єднала любов до Бібліотеки і бібліотекарів, бажання написати про Бібліотеку. Ми поставили за мету згадати якомога більше імен, всіх, хто самовіддано служив Бібліотеці.

Основні історичні віхи нашого закладу культури — це дорога від платної — до безкоштовної, від громадської — до державної, від міської — до обласної, від масової — до наукової, від бібліотеки імені Н.Крупської — до бібліотеки імені Д.Чижевського. На цьому просвітницькому шляху — через революції і війни, тоталітарне, а потім і демократичне суспільство, - колектив бібліотекарів, який оновлювався приблизно раз на чверть століття, гідно виконував свою високу місію скарбниці духовності, знань і досвіду людства. Від добровільних пожертвувань свідомих елісаветградців (першої тисячі книг) — до 760 тисяч одиниць друкованої продукції сьогодні у шестиповерховому спеціально збудованому приміщенні.

Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім.Д.І.Чижевського веде свою історію від першої Єлисаветградської громадської бібліотеки, заснованої 2 лютого (15 лютого за новим стилем) 1899 року, яка відчинила для громади двері читальні по Двірцевій вулиці на другому поверсі будинку Бардаха.

Визначна роль у становленні бібліотеки належить її засновникам: Павлу Олександровичу Зеленому — земському гласному, Павлу Захаровичу Рябкову — земському землеміру, Антону Федоровичу Якубовському — нотаріусу, Олександру Миколайовичу Пашутіну - міському голові та багатьом іншим елісаветградцям. Сторінки історії свідчать про величезну просвітницьку роль бібліотеки у справі розвитку і поширенні культури, освіти, підтримці прагнення народу до знань, до книги від самого початку її існування. Бібліотека не тільки обслуговувала читачів, а й діяла як просвітницький заклад, відгукуючись на видатні події і знаменні дати. Так, звіти за початок 1900-х років свідчать про урочистості з нагоди ювілею Л.Толстого, відкриття пам’ятника І.Котляревському, роковин смерті Т.Шевченка та І.Тургєнєва. На початку буремного ХХ століття, в період I Світової війни та подій 1917-1918 рр. роль бібліотеки у житті міста утвердилася, зростає інтерес до періодичних видань, які відображали тогочасні події.

У 20-ті роки громадська бібліотека була перетворена в Єлисаветградську центральну міську бібліотеку, якій у 1926 році присвоїли ім’я Н.К.Крупської.

У 1939 р. була утворена Кіровоградська область, бібліотека почала функціонувати як обласний заклад.

В роки Великої Вітчизняної війни бібліотека особливо постраждала. Фашисти пограбували, спалили та відправили на паперову фабрику у село Комишувате близько третини фонду, загинули каталоги і бібліотечне обладнання. Матеріальні збитки склали 792,750 крб.

8 січня 1944 року наше місто було звільнене від окупантів, а вже 15 січня бібліотека відновила свою роботу. В рекордно короткий термін фонд було інвентаризовано, розставлено на полицях і з травня 1944р. бібліотека гостинно відкрила свої двері для читачів.

Післявоєнні роки позначилися відродженням бібліотеки, відновленням її кращих традицій. У 50-ті роки бібліотека виконувала функцію культурно – ідеологічного закладу, отримувала Всесоюзний обов'язковий примірник документів.

У 60-ті роки під керівництвом директора Фросини Іванівни Наливайко колектив намагався змінювати роботу книгозбірні відповідно до статусу і нової структури обласних бібліотек.

Ознакою 60-х років було послаблення цензури в кіно, мистецтві, літературі, можливість більш відкрито описувати тогочасні події. Бібліотека перебувала в центрі цих процесів, відкривала читачам нові імена, знайомила їх з творчістю кращих письменників, поетів, літературознавців.

До фондів бібліотеки надходили відомі літературні журнали “Новый мир», «Иностранная литература», які друкували твори письменників — шестидесятників: прозаїків — Володимира Дудинцева, Олександра Солженіцина, Віктора Астаф'єва; поетів — Белли Ахмадуліної, Андрія Вознесенського, Євгенія Євтушенка. Читачів бібліотеки цікавила творчість Олеса Гончара, Павла Загребельного, Юрія Збанацького, Василя Козаченка. На повний голос заявили про себе Іван Драч, Ліна Костенко, Василь Симоненко, Микола Вінграновський. Одним з найважливіших напрямів діяльності бібліотеки 70-х років була централізація мережі бібліотек області. Це була прогресивна, можна сказати, революційна перебудова бібліотечної справи країни. Цю складну роботу випало втілювати колективу бібліотеки під керівництвом Півняка Петра Мефодійовича.

Вагомою подією для бібліотеки початку 80-х років стало будівництво та переїзд до нового приміщення по вулиці К.Маркса, 24. Ця тяжка праця лягла, в основному, на плечі директора Бабенко Марії Федорівни. Весь колектив працював над підготовкою книжкового фонду та бібліотечного обладнання до переїзду.

В 1982 році здійснилася мрія всього колективу - працювати в новому, світлому, просторому приміщенні, де добре і книгам, і читачам, і бібліотекарям.

З 1983 по 1998 рік бібліотеку очолювала Лідія Іванівна Демешенко. Початок її роботи збігся з улаштуванням бібліотеки в спеціальному новозбудованому приміщенні, розрахованому на 1 млн. 200 тис. томів, в якому розміщена наша бібліотека і тепер.

У 80-ті роки обласна універсальна наукова бібліотека почала розвивати міжнародні зв'язки із соціалістичними країнами, в бібліотеці відкрито кімнату радянсько-болгарської дружби. В ці роки у нас відкривались нові літературні клуби, організовувались літературні вечори, продовжував успішно працювати кіноклуб “Екран”, літературний клуб “Жменя”.

Переломні 90-ті роки були складними і в житті держави, і в житті бібліотеки.

Бібліотека працювала в тяжких умовах кризового стану економіки, не отримувала коштів на комплектування та підтримку інфраструктури. Але, вивчаючи історію бібліотеки за 90-ті роки, ми побачили, що саме тоді найчастіше застосовувалось визначення “ВПЕРШЕ”: вперше був написаний бібліотечний проект, який був підтриманий МФ “Відродження”; вперше перекладено систему автоматизації бібліотек ІРБІС на українську мову; вперше були введені автоматизовані технології обробки та опису документів; вперше розпочато створення електронного каталогу бібліотеки; створено бібліотечний веб-сайт <http://library.kr.ua>.

В ці роки на батьківщину почали повертатися імена її славних синів. Нові події, нові імена, історичне минуле обговорювались на засіданнях літературно-дискусійних клубів „Співрозмовник”, „Глобус”, „Перевесло”, які збирали інтелігенцію, що прагнула до прогресивних змін. Наприкінці 90-х років ми почали активно працювати над створенням краєзнавчих ресурсів, зокрема електронних, дослідженням літературного надбання письменників — земляків, наших краєзнавців. Розвиток краєзнавства став пріоритетним у роботі бібліотеки. Особливе місце в меморіальній функції бібліотеки належить збору і зберіганню з максимальною повнотою усіх краєзнавчих документів. Ми повинні довічно зберігати ці документи і докладаємо постійно та наполегливо великі зусилля, щоб отримати їх.

У 1993 р. бібліотека отримала нове ім'я. З ініціативи доктора філологічних наук, професора Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка Леоніда Васильовича Куценка, яку на загальних зборах підтримав колектив, бібліотеці було присвоєно ім'я видатного земляка, відомого у світі славіста, філософа, вченого-енциклопедиста, академіка Дмитра Івановича Чижевського.

У 1999 році ми відзначили 100-річчя заснування бібліотеки та на високому рівні провели Міжнародну наукову конференцію “Консолідація. Ініціатива. Творчість.”

Дев’ять років нового тисячоліття наша бібліотека позначила дуже активною діяльністю, вона стала справжньою бібліотекою XXI століття, відкривши громадянам безмежний простір світових інформаційних джерел. До бібліотеки все частіше звертаються громадяни віртуально, у них виникає велика потреба у віддаленому отриманні інформації. Ці показники просто вражають, вони зростають з кожним роком в геометричній прогресії. В 2008 році кількість звернень громадян до нашого веб-сайту <http://library.kr.ua> становила майже 594 тисячі разів, переглянуто понад 1,5 млн. сторінок.

Вагомий внесок у діяльність бібліотеки за останню чверть століття зробили: заслужений працівник культури України Л.Демещенко, заслужений працівник культури України О. Гаращенко, А.Журавльова, І.Мельцнер В.Животовська, В.Козлова, О.Ткаченко, А.Абгарян, Н.Білаш, О.Волохін, Л.Болгаренко, Г.Демиденко, Н.Зеленська, Л.Іванцова, І.Коваленко, Л.Коваленко, О.Кулик, І.Кучеренко, Є.Літвінова, Г.Нікітіна, Т.Недашківська, М.Охріменко, О.Сергєєва, О.Стрілець, С.Ушакова, Л.Циганкова, Е.Янчукова.

Помітний слід у колективі залишили його ветерани: Р.Борисова, Н.Ганоцька, Л.Колісніченко, А.Корінь, Т.Коростельова, О.Маслюченко, В.Приходько В.Ярова, а також ті, кого вже нема серед живих: П.Півняк, Л.Каменєва, В. Бабенко, Р.Мороз, Ф.Наливайко, Г.Халецька, Т.Бурлака, І.Фінтікікова. Їхні професіоналізм, ініціатива, відповідальність і любов до професії – гідна спадщина для наступних поколінь бібліотекарів.

Ми намагались дослідити і описати 110 років життя бібліотеки, які вмістили дуже багато подій: дві війни, зміни державного устрою, повоєнні відбудови. Звичайно, про все написати неможливо, тож ми обмежились головним у складній і різноманітній бібліотечній діяльності. Протягом всього періоду Бібліотека існувала складно, різноманітно і динамічно: збирала і зберігала нашу духовну спадщину, слово і книгу, втілювала нові ідеї, розвивала нові технології, реалізовувала нові плани.

Діяльність Бібліотеки завжди була підпорядкована служінню громадянам, саме тому вона була успішною протягом всієї історії її існування, залишалася у всі часи сучасною, прогресивною, креативною, оптимістичною, а головне - потрібною людям.

Олена Гаращенко, директор обласної універсальної
наукової бібліотеки ім.Д.І.Чижевського,
Заслужений працівник культури України

Хроніка подій

1889 рік	- перше звернення громадськості м. Єлисаветграда до міністерства внутрішніх справ з клопотанням про відкриття громадської бібліотеки.
1 січня 1897 року	- звернення громадськості до міського голови О.М.Пашутіна про дозвіл на збори для затвердження статуту бібліотеки.
19 квітня 1897 року	- перші загальні збори засновників громадської бібліотеки. Обрання дирекції бібліотеки.
17 липня 1897 року	- затверджено статут Єлисаветградської громадської бібліотеки.
2 лютого (15 лютого) 1899 року	- відбулось відкриття громадської бібліотеки на розі вул. Інгуської та Двірцевої у вигляді кабінету для читання.
19 березня 1899 року	- бібліотека розпочала видавати книги читачам додому.
1 вересня 1900 рік	- відкриття бібліотеки в будинку С. К. Остроухова по вул. Великій Перспективній.
1904 рік	- створена комісія з виписки книг (комплектування).
1909 рік	- прийняте рішення про будівництво приміщення для бібліотеки.
1911 рік	- прийняте рішення і розпочалася робота зі створення карткового каталогу для читачів.
1918 рік	- в місті створено книжковий склад на вулиці Двірцевій на виконання декрету від 29 листопада 1918 р. „Про порядок реквізиції бібліотек, книжкових складів і книг взагалі”.
1919 рік	- в м. Єлисаветграді створено повітовий відділ народної освіти.
1 березня 1920 року	- відкрита Єлисаветградська центральна бібліотека на вулиці Декабристів. - на посаду завідуючого центральною бібліотекою призначено Якова Ілліча Любарського.
1921 рік	- при губернських відділах народної освіти створюються губернські обліково-розподільні комісії (Гурки).
1922 рік	- прийняте “Положення про єдину бібліотечну мережу республіки”, де офіційно затверджена єдина мережа бібліотек, її задачі, типи за адміністративно-територіальним устроєм. - бібліотека почала отримувати обов’язковий примірник.
1923 рік	- бібліотеці дозволяється продавати дублетні видання, кошти від їх реалізації використовувати на комплектування новою літературою. - бібліотека, в зв’язку з реорганізацією Єлисаветградського повіту в Єлисаветградський округ, отримує назву Єлисаветградська округова центральна бібліотека.
1924 рік	- Єлисаветград перейменовано в Зінов’євськ. Бібліотека носить назву Зінов’євська округова бібліотека.
9 червня 1926 року	- згідно з наказом Зінов’євського окружного виконавчого комітету Ради робітничих, селянських та Червоноармійських депутатів від 4.06.1926 р. за № 5153 книгозбірні присвоєна назва Округової центральної бібліотеки імені Н.К.Крупської.
1929 рік	- прийнята постанова ЦК ВКП(б) „Про покращення бібліотечної роботи” (30 жовтня 1929 р.), на її виконання розгортається „бібліотечний похід”, який передбачає, крім “чистки фондів”, репресивні акції, спрямовані проти бібліотекарів, так званих „ворогів народу”.

1932 рік	- в бібліотеці створено міжбібліотечний абонемент.
1937 рік	- бібліотека носила назву: Одеська обласна міська центральна бібліотека ім. Н.К.Крупської м. Кірово.
1939 рік	- Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 січня 1939р. утворена Кіровоградська область, а м. Кірово перейменовано на Кіровоград. Центральна міська бібліотека починає виконувати функції обласної та одержує назву Кіровоградська обласна бібліотека ім. Н. К. Крупської.
5 серпня 1941 року	- німецькі війська окупували м.Кіровоград
1941 рік	- обов'язки завідувача бібліотеки виконувала Косовська Інна Сергіївна.
1 січня 1942 року	- директором бібліотеки призначено Євгена Белінського.
8 січня 1944 року	- м. Кіровоград звільнено від німецько-фашистських окупантів.
15 січня 1944 року	- наказом № 1 по обласній бібліотеці ім.Н.К. Крупської на посаду директора призначено Косовську Інну Сергіївну.
1 травня 1944 р.	- бібліотека відкрила свої двері для читачів.
1945 рік	- створено відділ культурно-освітньої роботи.
1946 рік	- бібліотека одержала першу допомогу від держфонду (м.Москва) 5631 примірників книг
березень 1947 року.	- вийшла постанова Ради Міністрів УРСР „Про заходи до зміцнення районних і сільських бібліотек”
1947 рік	- вийшла постанова бюро обкому КП(б)У „Про закріплення кадрів культосвітніх установ”
липень 1947 року	- на зміну директору бібліотеки О.Петренку приходить О.Соловйов
1948 рік	- бібліотека бере участь у соцзмаганні з Полтавською та Одеською бібліотеками
1949 рік	- бібліотека була позбавлена обов'язкового примірника
3 березня 1950 року	- на основі розпорядження Ради Міністрів УРСР за №1490 від 3.12.1947р. при обласній бібліотеці відкриті 11-ти місячні курси з підготовки бібліотекарів для районних бібліотек
1951 рік	- поновилося надходження безкоштовного всесоюзного обов'язкового примірника
1952 рік	- затверджено учнівство при обласній бібліотеці ім. Н.Крупської для підготовки бібліотекарів сільських бібліотек
3 10 серпня 1955 року	- наказом управління культури директором бібліотеки ім.Н.К.Крупської призначена Наливайко Є.І.
3 10 червня 1957 року	- почав працювати при Кіровоградській обласній бібліотеці ім. Н.К. Крупської патентний відділ
У 1959 році	- 284 бібліотеки області перейшли на нову форму обслуговування – відкритий доступ
У 1960 році	- у зв'язку з переходом на нову схему класифікації книг розпочата перебудова систематичного каталогу
3 18 травня 1960 року	- наказом директора бібліотеки відмінено збирання застави за книги з читачів обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської
3 січня 1962 року	- бібліотека запровадила обслуговування читачів за єдиним читацьким квитком
3 1 березня 1962 року	- відділ МБА і ЗА відокремлений від відділу книгосховища в самостійний
У 1965 році	- при обласній бібліотеці ім.Н.К.Крупської закрито „спецфонд”
1973 рік	- відбулися структурні зміни – відкрито відділ іноземної літератури. Завідуючою відділом було призначено Янчукову Еллу Михайлівну (з 1978 – Гончарову Л.М.).

1976 рік	- відбулись зміни у керівництві. Директором бібліотеки до 1976 року був Півняк Петро Мефодієвич, а з 1976 по 1983 рік – Бабенко Марія Федорівна.
1978 рік	- відкриті 2 нові структурні підрозділи – відділ мистецтв, який очолила Янчукова Е.М., та сектор інформації з питань культури.
1979 рік.	- бібліотека відзначила 110-річчя радянської політичної, партійної та культурної діячки, чийм ім'ям названо бібліотеку – Н. К. Крупської. - у цьому ж році відділ мистецтв здійснив на телебаченні показ мистецького журналу „Джерела”, у 12 передачах якого пропагувалась література з питань мистецтва, творчість видатних діячів краю, мистецькі колективи області.
1980 рік	- впроваджено додаткові платні послуги. - започатковано кіноклуб „Екран”.
1982 рік	- переїзд у нове приміщення по вул. Карла Маркса, 24
1982 рік лютий	- директором бібліотеки призначено Демещенко Л.І.
1983 рік	- започатковані постійні виставки живопису кіровоградських художників.
1984 рік	- відкрито кімнату радянсько-болгарської дружби.
1985 рік	- відкрито зал нових надходжень. - на виконання постанови ЦК КПРС „Про заходи по запобіганню п'янства і алкоголізму” розгорнута широка пропаганда літератури про тверезий спосіб життя.
1987 рік	- перехід фондів і каталогів на таблиці Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК)
1988 рік	- перші виставки дореволюційних видань з фонду бібліотеки.
1991 рік	- розпався Радянський Союз
1991 рік січень	- створено відділ краєзнавчої літератури та рідкісної книги
1991 рік серпень	- участь у сесії ІФЛА (Л.Демещенко)
1991 рік	- прийнято „Комплексну Програму розвитку культури області на 1991-1995 рр.”
1993 рік березень	- бібліотеці присвоєно ім'я Д.І.Чижевського
1993 рік жовтень	- відновлено діяльність клубу „Перевесло”
1994 рік	- бібліотеці передано книги з колекції О.Б. Ільїна
1994 рік квітень	- відзначенно 100-річчя від дня народження Д.І.Чижевського
1994 рік липень	- директору бібліотеки Л. Демещенко присвоєно звання „Заслужений працівник культури України”
1995 рік	- вперше бібліотечний проект О.Гаращенко „Мова – спілкування без кордонів” підтримано Міжнародним Фондом „Відродження”
1995 рік	- бібліотека стала членом Української бібліотечної асоціації
1996 рік	- вперше переведено систему автоматизації бібліотек ІРБІС на українську мову
1996 рік червень	- працівники бібліотеки вперше взяли участь у III-й Міжнародній конференції „Бібліотеки і асоціації в світі що змінюється: новітні технології і нові форми співробітництва” „КРИМ-96”
1997 рік	- створено відділ маркетингу, реклами та координації масової роботи
1997 рік	- введено автоматизовані технології обробки та опису документів

1997 рік березень	- розпочато роботу зі створення електронного каталогу бібліотеки
1998 рік	- створено літературний клуб „Євшан”
1998 рік липень	- директором бібліотеки призначено Гаращенко О.М.
1998 рік	- два проекти Волохіна О. та Яценко Д. з модернізації локальної комп’ютерної мережі бібліотеки одержали гранти від Міжнародного фонду „Відродження” та фонду „Відкритого суспільства”(м.Будапешт)
1998 рік	- створено Web – сайт бібліотеки http://www.library.kr.ua/
1998 рік	- заснування бібліотечної премії ім.Д.Чижевського
1999 рік лютий	- відзначення 100-річчя від заснування бібліотеки, проведення міжнародної конференції „Бібліотека на рубежі століть”
1999 рік	- бібліотека стала учасником міжнародного мегапроекту „Пушкінська бібліотека” до 200-річчя від дня народження О.С.Пушкіна
1999 рік	- вперше в Україні відкрито безкоштовний відео абонемент у відділі мистецтв
1999 рік	- вперше передплачено повнотекстові електронні бази даних „EBSCO” та „SHPRINGER”
1999 рік	- проведено міжнародну конференцію „Консолідація. Ініціатива. Творчість.” В рамках реалізації проекту „10+10” (Україна – Латвія)
2000 рік	- за підтримки Міжнародного фонду „Відродження” створено Електронний Музей Книги (О. Чуднов) - прийняття «Програми збереження бібліотечних та архівних фондів Кіровоградської області на 2000-2005 роки» - вийшло розпорядження голови облдержадміністрації "Про забезпечення Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського обов’язковим безоплатним примірником документів, що виготовляються на території області" – розпочато електронну базу даних „Краєзнавство” - створення онлайнового центру кооперативної каталогізації для бібліотек України (ЦУКК) – відкриття інформаційного куточка Британської Ради в “British Corner”
2001 рік	- розпочато нові електронні бази даних «Нотні партитури» , «Документи на нетрадиційних носіях» - реалізація проекту Посольства США в Україні інформаційно-ресурсний центр „Вікно в Америку” - участь у мегапроекті „Пушкинская Библиотека” - відкриття інформаційного центру з питань краєзнавства „Портал Кіровоградщина”
2002 рік	- спорудження пандуса для користувачів з особливими потребами - розпочато роботу юридичної приймальні для населення - закінчено систематизацію, предметизацію та бібліографічний опис творів друку з колекції Ільїна (російською і українською мовами) - нагородження колективу ОУНБ Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України за активну роботу із збереження і популяризації української та всесвітньої літературної спадщини

2003 рік	- директор бібліотеки Гаращенко О.М. нагороджена Подякою Кабінету Міністрів України за вагомий внесок у розвиток української культури, високу професійну майстерність та відзнакою “Кращий директор обласної універсальної бібліотеки” 2003 року - відкрито новий підрозділ сайту "Хроніка культурного життя Кіровоградщини" - вперше створено та презентовано компакт-диск "З історії Центральної України": Цифрові книги" - відкрито Інтернет-центр за проектом Посольства США в Україні "Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)" - візит з обміном досвідом колеги з бібліотеки Квінсу (Нью-Йорк) Івон Хофт - участь О. Гаращенко в розширеній колегії Міністерства культури і мистецтв України - організація і проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції „Електронні ресурси бібліотек”
2004 рік	- 105-річчя з дня заснування ОУНБ - 110-річчя з дня народження Д.І.Чижевського. - засновано war-сайт бібліотеки war.library.kg.ua - відкриття нової електронної бази даних „База даних відеоресурсів” відділу документів іноземними мовами - відкрито новий розділ веб-сайту „Архів Дмитра Івановича Чижевського” - заступник директора Животовська В.Г. нагороджена дипломом федерації профспілок області „За високу професійну майстерність” - участь у проекті Європейської Комісії “CALIMERA”: „Використання в культурі: місцеві заклади, як посередники в організації доступу до електронних ресурсів”
2005 рік	- приєднання до об’єднаної довідкової служби бібліотек України, яка виконує віртуальні бібліографічні довідки в режимі он лайн - створення регіонального інформаційного порталу “Кіровоградщина” - виставка та створення компакт-диску „Автограф війни” до 60-ї річниці Перемоги. - директору бібліотеки Гаращенко О.М. присвоєно звання „Заслужений працівник культури України”
2006 рік	- відкриття читального залу для наукових працівників - презентація виставки та створення компакт диску “Абрис Якова Пауценка” до 140-ї річниці від дня народження. - відкрито Центр Європейської інформації - створення нового підрозділу Сайту бібліотеки, присвяченого життю і творчості Івана Франка - реалізація проекту “У гармонії з природою”, підтриманого фондом ім. С. Баторія на конкурсі “Вирішення локальних проблем територіальної громади”
2007 рік	- організація та проведення загально бібліотечного конкурсу книжкових виставок - організація і презентація міжнародної виставки „Силуети Латвії” - участь у Всеукраїнській науково–практичній конференції „Екологічні проблеми сучасності” - відкриття „Гендерного центру”

	- реалізація проекту „Функціональні обмеження не обмежують наші права” - створення Кіровоградського Регіонального Кооперативного Каталогу (КРКК)
2008 рік	- відкриття Канадсько-Українського бібліотечного центру - запроваджено безкоштовний бездротовий Інтернет-зв’язок за технологією Wi-Fi - участь у міжнародному проєкті „Глобальні бібліотеки”
2009 рік	- 110-річчя ОУНБ ім. Д.І. Чижевського - колектив ОУНБ отримав у подарунок новий автомобіль від В. Моцного, голови Кіровоградської ОДА, з нагоди 110-ї річниці - завідувача відділом рідкісних і цінних документів Зеленська Н. М. стала лауреатом обласної премії у галузі культури „Духовний скарб Кіровоградщини” за 2008 рік у номінації „За внесок у розвиток бібліотечної справи”

**ЛАУРЕАТИ
ПРЕМІЙ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ІМ. Д.І.ЧИЖЕВСЬКОГО**

1 премія - Кулик О.І.

2 премія - Козлова В.А.

3 премія - Недашковська Т.О.

1 премія – Повалій Г.В.

1 премія - Циганкова Л.О.

2 премія - Корінь А.М.

2 премія - Нестеркова О.М.

3 премія - Ященко Д.О.

1 премія - Абгарян А.А.

2 премія - Чуднов О.В.

3 премія - Кучеренко І.І.

1 премія - Животовська В.Г.

2 премія – Ушакова С.А.

3 премія - Терешкова Л.М.

1 премія - Гаращенко О.М.

2 премія – Демиденко Г.С.

3 премія - Бабаєва К.Л.

1 премія - Волохін О.М.

2 премія – Зеленська Н.М.

3 премія - Івахнюк Н.Г.

3 премія - Дубина Л.О.

1 премія - Дудкіна О.В.

2 премія – Охріменко М.С.

3 премія - Літвінова Є.Г.

1 премія - Іванцова Л.В.

1998 р.

завідуюча відділом обробки документів і організації каталогів

завідуюча відділом міського абонементу
головний бібліотекар інформаційно-бібліографічного відділу

1999 р.

провідний бібліотекар відділу читальних залів
завідуюча відділом науково-методичної роботи і соціологічних досліджень
вчений секретар
завідуюча сектором відділу міського абонементу
провідний інженер відділу автоматизації

2000 р.

завідуюча відділом комплектування
завідуючий відділом рідкісних і цінних документів
бібліотекар І категорії відділу маркетингу

2001 р.

заступник директора з основної роботи
бібліотекар І категорії відділу мистецтв
бібліотекар обмінно-резервними фондами

2002 р.

директор бібліотеки
завідуюча відділом читальних залів
провідний бібліотекар відділу обробки документів і організації каталогів

2003 р.

головний інженер відділу автоматизації
завідуюча відділом рідкісних і цінних документів
головний бібліотекар відділу документів з питань економіки, виробництва та природничих наук
бібліотекар І категорії відділу науково-методичної роботи і соціологічних досліджень

2004 р.

завідуюча сектором реєстрації читачів та контролю
головний бібліотекар відділу науково-методичної роботи і соціологічних досліджень
завідуюча інформаційно-бібліографічним відділом

2005 р.

завідуюча відділом мистецтв

2 премія – Коваленко І.А.

3 премія - Ященко Д.О.

2 премія – Сергєєва О.П.

2 премія - Кучеренко І.І.

3 премія – Недашковська Т.О.

1 премія – Демиденко Г.С.

- Федорова Т.Ю.

2 премія - Волохін О.М.

- Макарова Т.П.

3 премія - Циганкова Л.О.

- Охріменко М.С.

завідуюча відділом документів з питань економіки, виробництва та природничих наук
провідний інженер відділу автоматизації

2006 р.

завідуюча відділом документів іноземними мовами

завідуюча відділом „Інтернет-центр”

бібліотекар інформаційно-бібліографічного відділу

2007 р.

завідуюча відділом читальних залів

головний бібліотекар відділу читальних залів
головний інженер відділу автоматизації

завідуюча відділом краєзнавства

завідуюча відділом науково-методичної роботи і соціологічних досліджень

головний бібліотекар відділу науково-методичної роботи і соціологічних досліджень

***„Моя Батьківщина там,
де моя бібліотека.”***

Еразм Роттердамський.

Витоки 1888-1899 рр.

Історія Єлисаветградської громадської бібліотеки є невід'ємною складовою історії краю. Народження першої публічної бібліотеки відбувається у ті часи, які вважаються зоряним часом для повітового міста Єлисаветграда другої половини XIX сторіччя. Зручне географічне розташування міста – тут перетиналися поштові та великі торгові шляхи з Києва і Кременчука до Одеси, Кишинєва, Балти, Миколаєва, Херсона та Криму – немало посприяло його швидкому зростанню та розвитку. Залізничі Балта-Єлисаветград та Єлисаветград-Кременчук з'єднали місто з водним шляхом по Дніпру, Донбасом, а також дали вихід до моря та за кордон. Все це дало потужний поштовх розвитку ремесел, торгівлі, а пізніше - промисловості.

Промисловий розвиток Єлисаветграда благотворно впливав на добробут місцевих жителів. Тут працювали заводи: шкіряні, салотопні, свічносальні, миловарні, воскові, клейові, цегельні та фабрики: ватна і тютюнова. Налічувалось до 80 млинів та численні кузні.

У місті успішно розвивалася роздрібна (внутрішня) торгівля. Тут налічувалося 82 кам'яні і 344 дерев'яні лавки, 10 погребів, 35 заїжджих дворів, 7 трактирів та 7 готелів, 2 кондитерських, 2 аптеки та ін. На чотирьох щорічних ярмарках, що проводилися в Єлисаветграді, продавалось товарів на 2-2,5 млн. крб. Місцеві жителі мали також прибуток за рахунок надання в аренду будинків, торгових та господарських приміщень приїжджим торговцям та покупцям.

Розвиткові Єлисаветграда посприяло також і те, що він перебував у віданні військового начальства.

Місто миловало зір своїм ошатним виглядом – брукованими вулицями, бульварами, численними кам'яними будівлями. Населення міста складало 22 тисячі¹ жителів.

Єлисаветград з передмістями на той час мав: 6 православних храмів, культові споруди інших конфесій; повітове училище з підготовчим класом, духовне та дівоче училища; талмуд-тору, кілька приватних навчальних закладів для дівчаток та хлопчиків, а також офіцерське кавалерійське училище; кінно-артилерійську феєрверкерську школу, книжкову лавку, міську лікарню.

В уривку із щоденника невідомої дами, що подорожувала Україною в самій середині XIX століття, дається оцінка не лише місту, але і його мешканцям: „... його (Єлисаветград) недостатньо назвати гарненьким. То є зовсім європейське і навіть вишукане місто. Будинки тут усі в італійському смаку і навіть усі з чудовим оздобленням, з бельєдерами та фронтончиками; у кожному будинку є або балкон, або ліхтарики, або скляна галерея. Вивіски магазинів надзвичайно цікаві... Але головне, що мені сподобалось, так це риси освіти тутешніх людей. Не кажучи вже про вищі кола, де я помітила велику делікатність, тут кожен міщанин намагається дати освіту своїм дітям, напевне саме тому ми й зустрічаємо тут великий порядок і ввічливість у спілкуванні...²”

Таким був Єлисаветград у середині XIX століття. Це дало можливість полковнику генерального штабу О. Шмідту висловити оптимістичне припущення, що “ Єлисаветград ще в нинішньому столітті досягне на правому боці Дніпра того ж значення, що його має нині на лівому його боці Харків. Досить лише прослідкувати за загальним напрямом торгівлі, щоб у цьому переконатися³. ”

Єлисаветград продовжував інтенсивно впорядковуватися. У 1869 р. в місті відкрито телеграф, у 1884 р. - нову поштову контору, в 1893 р.- здана в експлуатацію перша черга водогону протяжністю 13 верст.

До середини 1890-х рр. кількість фабрично-заводських підприємств Єлисаветграда збільшилась удвічі, обсяг виробництва на них - у 13 разів. Близько двох третин підприємств займалися переробкою продуктів хліборобства та тваринництва. Особливо широким попитом не лише на внутрішньому ринку імперії, а й на ринках Австрії, Прусії, Туреччини, Єгипту користувалася продукція єлисаветградських млинів.

Хлібний край потребував сільськогосподарської техніки. Протягом 60-90-х рр. XIX ст. тут було відкрито до 10 заводів цієї галузі. Серед машинобудівних підприємств, орієнтованих на випуск сільськогосподарської техніки, виділявся завод Ельворті. Він був заснований у 1874 р. як майстерня

¹ <http://library.kr.ua/elib/shmidt/elisavet.html>

² (<http://library.kr.ua/wcity.html>)

³ Материали для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба. Херсонская губерния./ Сост. генерального штаба полковник А. Шмидт. Часть вторая.- СПб, 1863.

з ремонту сільськогосподарського реманенту братами-підприємцями з Англії Робертом та Томасом Ельворті. Справи підприємства різко пішли вгору, коли у 80-х роках XIX століття почали випускати машини власної конструкції (молотарки, сівалки, крупорушки, кінні приводи тощо), які були добре пристосовані до місцевих умов. Саме на цьому заводі Роберт Ельворті сконструював першу в Росії рядкову сівалку. Після вдосконалення вона посідала перше місце за якістю серед аналогів, що випускались як у країні, так і за кордоном.

Населення Єлисаветграда на кінець XIX століття зросло майже втричі і складало за переписом 1897 р. близько 61,5 тисячі жителів. Торговельних підприємств у місті на цей час – 525 із загальним обігом до 10 млн. крб. Крім того, в Єлисаветграді збиралися чотири ярмарки. Кількість фабрик і заводів зросла до 200 - з виробництвом товарів на 6,5 млн. крб.

Значну роль у розвитку економіки Єлисаветграда відігравали фінансово-кредитні установи, серед яких: відділення Державного банку, Російського банку для зовнішньої торгівлі, відділення Петербурзького міжнародного комерційного банку. Однією з найбільших фінансово-кредитних установ міста було Єлисаветградське товариство взаємного кредиту, створене у 1906 році.

Місто стало гарно благоустроєне: широкі бруковані вулиці, бульвари з тополь та білих акацій, сквери, парк; добре устатковане водою, освітленням, телефоном, а також трамвайним сполученням...

На кінець XIX століття у місті вже діяло до 10 православних храмів, у тому числі шестипрестольний Успенський собор; дві єдиновірські церкви, римсько-католицька, лютеранська, єврейська синагога та більше десятка молитовних будинків; була міська (у фортеці) і земська лікарні; близько 40 навчальних закладів, у тому числі дві гімназії (чоловіча й жіноча), земське реальне училище, духовне, юнкерське кавалерійське, талмуд-тора та ін.; близько десятка книжкових лавок (окрім земського книжкового складу), кілька друкарень і шість бібліотек.

У місті вирувало культурне життя. В цьому сенсі Єлисаветград вигідно відрізнявся від інших міст півдня Росії. Тут постійно відбувалися концерти, виставки, спектаклі мандрівних труп, які не оминали Єлисаветград. Наше місто відвідували з концертами такі видатні діячі музичної культури, як А.Рубінштейн, Г.Венявський, М.Мусоргський, Ф. Ліст, О.Скрябін, М.Лисенко, Ф.Стравінський, Д.Усатов, Д.Ратгауз⁴ та інші. В Єлисаветграді експонувались художні виставки, зокрема художників-передвижників. Так, з 1873 по 1913 роки у місті відбулася 41 пересувна художня виставка, що свідчить про велику зацікавленість мистецтвом місцевого населення. А ще – вистави численних театральних труп, які формували смаки єлисаветградської публіки. Недаремно саме Єлисаветград став колискою українського професійного театру.

Освітні заклади міста відзначались високим рівнем художньо-естетичного виховання. Чимало посприяли розвитку культури в Єлисаветграді знамениті вечірні рисувальні класи при Єлисаветградському земському реальному училищі, а також товариство поширення грамотності та ремесел. На базі товариства було відкрито безкоштовне ремісничо-грамотне училище. Силами викладачів та учнів закладу проводилися благодійні мистецькі акції: концерти, вистави, які відзначались високим художнім рівнем. Мабуть, саме через це Єлисаветград кінця XIX століття зажив собі слави “маленького Парижа”.

Бурхливий розвиток промисловості, повітових, культурних, земських, громадських установ та організацій потребував усе більше освічених і кваліфікованих працівників. Зростав інтерес до навчання, книги, читання. Існуючі в місті бібліотеки не задовольняли жителів міста. У надрах єлисаветградського суспільства визрівала думка про необхідність створення в місті публічної бібліотеки. Вперше питання про необхідність відкриття громадської бібліотеки в м. Єлисаветграді порушувалось ще в 1888 році на сторінках газети „Елисаветградский вестник”⁵.

Михайло Костянтинович Хороманський⁶, редактор і видавець газети, в своїх статтях неодноразово закликав громадян до цієї доброї справи.

⁴ Ратгауз (Данило Максимович) - поет-лірик, народився в 1868 г. Твори його вийшли окремими виданнями під назвою „Вірші”(1893), "Пісні серця" і "Зібрання віршів" (1899). Багато з них покладені на музику. Останні 6 романсів Чайковського написані на слова Ратгауза.

⁵ „Елисаветградский вестник”— газета, видавалась в Єлисаветграді в 1876—1894, 2 рази на тиждень. Видавець і редактор — М. К. Хороманський.

Газета висвітлювала місцеве життя (міський благоустрій, побут). Друкувались телеграми «из разных мест России вообще, в особенности Елисаветграда и смежных с ним уездов», вміщувалися етнографічні замітки, фейлетони, пов'язані з життям місцевого товариства.

⁶ Хороманський М.К. – дід відомого польського письменника, драматурга Михайла Костянтиновича

Ідея створення в нашому місті громадської бібліотеки-читальні спонукала місцевих освічених громадян у 1889 році звернутися до Міністерства внутрішніх справ з належним клопотанням, яке, однак, не було задоволене. Незважаючи на першу невдалу спробу, два елісаветградські діячі П.О.Зелений (у подальшому Одеський міський голова) і місцевий нотаріус А.Ф.Якубовський не полишали спробу організувати громадську бібліотеку.

П.О. Зелений

Лише в 1895 році вони склали з себе повноваження ходатаїв. Але думка про відкриття бібліотеки серед місцевої інтелігенції не зникла і була втілена 1 січня (за старим стилем) 1897 року у вигляді листа на ім'я міського голови м. Єлісаветграда О.М.Пашутіна, в якому до нього звернулись 141 особа з проханням скликати людей, бажаючих відкриття такої бібліотеки і запропонувати їм на розгляд попередньо відпрацьований у приватному гуртку проект статуту бібліотеки, а також вибрати уповноважених для представлення його на затвердження. День першого січня 1897 року практично став днем, коли розпочалась активна робота міської громади щодо відкриття громадської бібліотеки. До цього часу в місті працювали декілька бібліотек: приватна бібліотека, бібліотеки громадського, дворянського і військового клубів, прикажницького товариства та народна безкоштовна бібліотека-читальня. Приватна бібліотека мала мізерний фонд та не всім доступну плату за користування. Бібліотеки клубів та товариств були доступні лише їхнім членам. За відсутності інших доступних бібліотек багато читачів звертались до фондів народної бібліотеки-читальні.

Народна бібліотека-читальня знаходилась на Ковалівці. На 1898 рік кількість абонентів, що брали книги додому, складала понад 800, не враховуючи тих, хто відвідував читальню. Витрати на поповнення книжкового фонду ледве перевищували тисячу карбованців, однак фонд постійно поповнювався. Своїми фондами бібліотека надавала можливість міському (а частково і приміському населенню) розширювати позашкільну освіту. Крім того, бібліотека мала невеликий капітал для будівництва власного приміщення. Однак, обмеженість фондів цієї бібліотеки, до складу яких не входили періодичні видання та більшість популярних книг, не давала змоги задовольнити попит читачів. Це спонукало раду бібліотеки за пропозицією її члена Павла Захаровича Рябова⁷, в одному зі звітів висловити побажання якнайшвидшого відкриття громадської бібліотеки, яка б могла за невелику плату надавати можливість користування більш широкими фондами. Це побажання активізувало громадськість міста, що звернулась до міського голови з проханням про відкриття бібліотеки.

На основі цього звернення міським головою були скликані 19 квітня 1897 року в залі міської Думи (де відбувалися і подальші збори) перші загальні збори засновників громадської бібліотеки. На збори з'явилися 39 громадян. Головою зборів був обраний Олександр Миколайович Пашутін⁸, секретарем – Павло Захарович Рябов.

Хороманського.

⁷ Павло Захарович Рябов – земський землемір, громадський діяч, один із засновників Єлісаветградської громадської бібліотеки.

⁸ Олександр Миколайович Пашутін - Єлісаветградський міський голова 1878-1905 рр., меценат, почесний

П.З. Рябков –
один з ініціаторів створення громадської бібліотеки.

На зборах було розглянуто проект статуту бібліотеки, що включав 25 параграфів. Він був прийнятий з деякими поправками та доповненнями. Збори обрали О. М. Пашутіна уповноваженим для клопотання про затвердження статуту. Проект статуту та клопотання були передані уповноваженим Херсонському губернатору для представлення міністру внутрішніх справ. У клопотанні були висловлені думки про необхідність відкриття громадської бібліотеки та вказано на поважність осіб, які звернулися з клопотанням. Через півроку - 23 жовтня 1897 року - міський голова отримав через Херсонського губернатора копію листа Головного управління у справах преси, в якому виконуючий обов'язки міністра внутрішніх справ таємний радник Звягинцев повідомив про неможливість затвердження представленого проекту статуту, оскільки він „в некоторых пунктах не согласован с действующими узаконениями и правилами” і викладений недостатньо повно і ясно. 17 січня 1898 року на других загальних зборах (де головою був О.М. Пашутін, секретарем – П.З. Рябков, присутніх – 23 члени), керуючись настановами міністерства, було відредаговано статут бібліотеки і доповнено параграфом 26:

§ 26. Если независимо от присвоенного губернатором права (ст. 321, т. II св. закон. изд. 1892 года общ. губ. учрежд.) закрывать общественные собрания при обнаружении в них чего-либо противного государственному порядку и общественной безопасности и нравственности, губернатор признает необходимым закрыть совсем библиотеку, то он представляет об этом на рассмотрение министра внутренних дел (прил. к ст. 175 уст. о ценз. и печ. изд. 1890 года)⁹.

Цей параграф надав повноваження губернатору на остаточне закриття бібліотеки у крайніх випадках. Видозмінений проект статуту 10 квітня 1898 року знову було направлено по належних інстанціях на затвердження, а 17 липня того ж року уповноважений на клопотання міський голова О.М. Пашутін отримав через губернатора дійсний статут Єлисаветградської громадської бібліотеки, затверджений 2 червня 1898 року „за министра внутренних дел товаришем министра”, сенатором бароном Иксуль фон Гильденбандтом, за підписом тимчасово виконуючого обов'язки начальника Головного управління у справах преси Соловйова. У статут міністерство, не повертаючи проект на доопрацювання, самостійно внесло зміни і виключило із § 3 все те, що стосується питання про можливість користування читальнею осіб, які не є абонентами, права користуватися книгами вдома.

5 грудня відбулися треті і останні збори засновників. Голова зборів – О.М. Пашутін, секретар – П.З. Рябков, присутні - 36 чоловік. На зборах було вирішено для устрою бібліотеки не створювати тимчасової ради, а відразу вибрати дирекцію, яка виконувала б обов'язки щодо створення бібліотеки та завідування цією установою протягом першого року. Чисельність директорів на перший рік роботи становила 12 осіб, крім двох, що входили в склад дирекції за призначенням, згідно з § 14 статуту. На зборах було висловлене побажання, щоб цей досить чисельний склад

громадянин міста Єлисаветграда.

⁹ „Устав Елисаветградской общественной библиотеки”.

директорів включав людей корисних для справи або особистою працею, або своїм впливом через суспільний стан. Таємним голосуванням вибрані були директори:

Пашутін О.М. – міський голова;
Губер В.К. – голова окружного суду;
Рябков П.З. – земський землемір;
Якубовський А.Ф. – нотаріус.
Нікольський А.І. – земський ветеринар;
Малаєв М.Н. – предводитель дворянства Анан'ївського повіту;
Близнін Г.Я. – викладач реального училища;
Темкин В.І. – міський рабин, інженер;
Нікольская О.Я. – завідувача книжковим складом;
Авдєєв І.Н. – земський статистик;
Гар Е.Л. – лікар;
Слободський О.Е. – землевласник.

Кандидатами в дирекцію вибрані: Зархе М.М. – помічник присяжного повіреного; Ламба Д.Ф. – помічник присяжного повіреного; Міхальчі Д.К. – член повітової земської управи.

За призначенням від Міністерства народної освіти і від духовного відомства ввійшли до складу дирекції: директор класичної гімназії Прокеш І.Ф. і наглядач духовного училища священник Бречкевич К.

На цьому ж засіданні більшістю голосів, у межах встановленої статутом норми, був прийнятий найнижчий розмір плати за користування бібліотекою як для річних абонентів, так і помісячних. Термін користування правами члена річних передплатників визнано повний рік з тієї дати, коли читач записався, до тієї ж дати наступного року. У кінці зборів серед присутніх членів-засновників бібліотеки відбулася передплата на користь майбутньої бібліотеки. Сума передплати склала 153 карбованці.

Майже на 2 роки розтягнувся установчий період бібліотеки, якщо розпочати відлік з 1 січня 1897 року, коли було створено проект статуту та звернення до міського голови про скликання перших зборів. Визначна роль у становленні бібліотеки належить її засновникам: Павлу Олександровичу Зеленому – земському гласному, голові Єлисаветградської земської управи, літератору, Павлу Захаровичу Рябкову – земському землеміру, Антону Федоровичу Якубовському – нотаріусу, Олександр Миколайовичу Пашутіну – міському голові та багатьом іншим елисаветградцям.

Розпочався другий етап, так званий творчий, в якому всі турботи і вся відповідальність покладалася на тільки-но обрану дирекцію. На початковому етапі в розпорядженні дирекції, крім зібраних 153 карбованців, не було ні коштів, ні книг, ні приміщення, ні меблів, ні надійних джерел для надходження коштів для її існування.

На перших зборах дирекції, яке скликав міський голова, в залі міської Думи 8 грудня 1898 року було обрано голову, заступника, відповідального бібліотекаря, скарбника та секретаря. Бути головою дирекції О.М. Пашутін відмовився, мотивуючи це браком часу. Головою дирекції було обрано М.Н. Малаєва, заступником А.Ф.Якубовського, скарбником – Е.Л. Гар і секретарем - А.І. Нікольського. Заочно вибраний відповідальним бібліотекарем Г.Я. Близнін відмовився від посади і на других зборах було обрано А.Ф. Якубовського, затвердженого на цій посаді губернатором. Також на других зборах обрано завідувача господарською частиною бібліотеки І.П. Авдєєва. До відкриття бібліотеки дирекція провела шість зборів, які проходили в домі голови дирекції М.Н. Малаєва. Після найму квартири для бібліотеки збори проводились в найманому приміщенні. На цих засіданнях обговорювались головні питання устрою бібліотеки: звернення в міське управління за допомогою, заклик дирекції бібліотеки до громадян Єлисаветграда про пожертвування, пошук квартири, меблів, запрошення службовців, передплата журналів та газет, придбання книг, розробка правил користування бібліотекою.

Ці питання передавались для попереднього розгляду в комісії. Розробка правил бібліотеки і різних форм запису була доручена Рябкову, Близніну і Авдєєву; розподіл каталогу за розділами – Нікольському, Рябкову і Слободському; пошук квартири - Слободському і Авдєєву.

В результаті за цей період дирекцією було зроблено наступне:

- для звернення за допомогою до міської управи розроблено кошторис витрат для облаштування бібліотеки в розмірі 1000 карбованців. Дума на січневій сесії (шляхом закритого голосування) більшістю 13 голосів проти 5 задовольнила прохання дирекції;
- віддруковані й розіслані в кількості понад 300 примірників заклики до громадян Єлисаветграда про пожертви на користь бібліотеки грошей, книг, придатних меблів та запрошення знайомих адресатам осіб у члени бібліотеки.

Протокол засідання Дирекції
 22 лютого 1900 року.
 Присутні: Якубовський, Биндский,
 Івджен, Бакуменко, Гинь, Ніколевський,
 Слободський та В. Бабровицький.
 Гинь доповідає, що аттест о сьом.
 Бібл. за 1899 рік отримався і на
 даний буде доставлений. Напечатано
 210 экз. стоїть 35 р. Постановлено
 роздати аттест: тьмкам Бібл.,
 урядовим і урядовим.
 Гинь повідомляє, що в тьмк. сьом.
 урядові аттест роздано вказівні
 о роздатованні книг і періодич.
 видань. ~~та~~ сьомим урядовим
 і сьомим:

1. Харьк. Унив.	13. Варш. Унив.	27. Укр. Гр. Арх. Арх.
2. Проф. Балабан	14. Хар. Стат. Ком.	28. " " Кер. ВК
Воронеж. Н. Бібл.	15. Укр. Вис. Арх. Арх.	29. Терноп. Ун. Зав. Арх.
Харьк. Ун-т. Физ. Общ.	16. Київ. Стат.	30. А. В. Палак
Київск. Універ.	17. Моск. "Знає"	31. М. И. Сосновский
Казан. Універ.	18. Воен. Мед. Акад.	32. В. И. Васильев
Рязанск. Укр. Арх. Ком.	19. Мил. Архив	33. Полтав. Ун. Зав. Арх.
Дарницком	20. Рубакин	34. Досуд. Мил. Арх.
Орлов. Укр. Арх. Ком.	21. О. Н. Попов	35. Моск. Арх. Мил. Арх.
Гросс. Дин. Мил.	22. Родзянко	36. Моск. Арх. Арх. Ком. Арх.
Мил. Нар. Арх.	23. Ревот. Ком.	37. Акад. наук
Мил. Бібл. Бібл.	24. Ревот. ВК	38. Арх. Ком. наук
	25. Св. Рубин	39. Кер. ВК архивов.
	26. Книжн. Мил.	40. Моск. тр. архив.

Директорам та добровільним помічникам були роздані чекові книжки для виписки квитанцій
 на пожертви та членські внески. Деякі з членів дирекції (Маласев, Якубовський, Гар, Слободський,
 Нікольський) зробили спеціальний об'їзд відомих громадян, зібравши значну суму для
 новоствореної бібліотеки - 971 крб. 40 коп. Найбільш значні пожертви були:

А. Ф. Якубовський - 100 крб.
 С. І. Козловський - 50 крб.

А.О.Волохін – 50 крб.
Г.М. Дмитрян – 40 крб.
Ф.І. Шевякова – 35 крб.
А.І. Шуйський – 30 крб.
А.В.Малаєва – 26 крб. та ін.

Серед пожертв книгами необхідно відзначити особливо цінний вклад міського дворянського клубу. Завдяки посередництву її члена В.К.Губера громадській бібліотеці передано всі журнали бібліотеки з часу її заснування та деякі книги. Відносно книжкових пожертв до відкриття бібліотеки слід зазначити, що в більшості випадків вони склались із журналів за попередні роки та романів, які виходили в додатках до газет та журналів. Однак кожен дар був важливим для бібліотеки і приймався з подякою. Із пожертв іншими предметами варто відзначити ікони, портрети імператорів, а також деякі незначні поступки бібліотеці постачальниками при купівлі інвентарю.

При визначенні квартири для бібліотеки, не маючи на початку ніяких коштів, дирекція вела перемови з місцевим аристократичним гуртком, який надавав своє приміщення на вигідних умовах. Це приміщення було вільним з ранку до вечора, але суміщення двох установ на одній квартирі визнано було незручним, а надходження грошей від міської управи та пожертв дало можливість думати про власну квартиру для бібліотеки. Після пошуків дирекція зупинила свій вибір на квартирі в домі Бардаха на Дворцовій вулиці в центрі міста (нині на розі вулиць Луначарського та Леніна). Винайняли цю квартиру з 1 січня 1899 року з платою 300 карбованців на рік за три кімнати, кухню, передпокій, сарай та підвал. Тоді ж був найнятий служитель, освічений чоловік з оплатою 10 карбованців на місяць, з проживанням на кухні. Зробили запас дров, потім поступово виготовили меблі, полиці для книг, закупили лампи, виготовили і прикріпили вивіску.

На початку вирішили штатного бібліотекаря не запрошувати, а запросити добровольців. Проти цього висловились деякі члени дирекції. Особливо був проти Якубовський, який з особистих коштів пожалував 75 карбованців на платню бібліотекарю в перші місяці роботи. Дирекція постановила: найняти на постійну роботу платну бібліотекарку з винагородою 20 крб. на місяць і наголосила на необхідності знайти її до початку видачі книг додому. При розробці правил користування бібліотекою та читальнею було використано правила роботи інших бібліотек зі змінами та доповненнями. Ці правила постійно коригувались, тому що передбачити всі деталі в роботі на початковому етапі було неможливо.

Виходячи з обмеженого на початку роботи бібліотеки обсягу коштів, вирішено було спочатку укомплектувати читальню. Для бібліотеки передплатили різноманітний склад газет та журналів. У редакції газет та журналів розіслали прохання про пільгові для бібліотеки умови передплати. І деякі редакції йшли назустріч бібліотеці, надаючи ті чи інші пільги. Також дирекція намагалась закуповувати на пільгових умовах і книги. Спочатку дирекція закуповувала книги на земському книжковому складі із 15% знижкою, пізніше книгопродавець Золотарьов запропонував 18 % знижку. Дирекція уклала угоду з ним.

Ще до надходження книг були установлені відділи за галузями знань, на які вони повинні розподілятися:

- I. Богослов'я та філософія.
- II. Психологія, логіка, педагогіка.
- III. Історія, бібліографія, археологія.
- IV. Історія літератури, критика, публіцистика, історія мистецтв, мовознавство.
- V. Правознавство, політичні, соціальні науки і статистика.
- VI. Географія, етнографія, подорожування.
- VII. Природознавство, математика, гігієна і медицина.
- VIII. Сільське господарство, ремесла, технологія, комерційні науки.
- IX. Періодичні видання.
- X. Довідкові книги, словники, суміш.
- XI. Дитяча література.
- XII. Белетристика російська й іноземна.

„Милостивые государи и государыни! ... сегодня осуществлена, наконец, давно назревавшая в нашем обществе потребность: создана публичная библиотека...Сегодня мы приветствуем проявление живой общественной души...”

З промови М. М. Малаєва на відкритті
громадської бібліотеки в Єлисаветграді
2(15) лютого 1899 року

Єлисаветградська громадська бібліотека – жива душа місцевої громади 1899-1917 рр.

15 лютого (2 лютого за старим стилем) відбулось відкриття громадської бібліотеки у вигляді кабінету для читання.

О 13 годині в її приміщенні зібралося близько 150 чоловік. На відкритті були присутні єлисаветградський повітовий предводитель дворянства А.Я. Ерделі, міський голова О.М.Пашутін, директор класичної гімназії І.Ф.Прокеш, повітовий військовий начальник М.А.Давидов, поліцмейстер Л.П.Богомолец, начальник жандармського відділення В.М. Ламзін та ін. Після молебню, відправленого настоятелем Єлисаветградського Успенського собору протоієреєм Автомоновим, голова дирекції М.Н.Малаєв звернувся до присутніх з промовою:

„Милостивые государи и государыни! Я не буду утруждать ваше внимание изложением обстоятельств, предшествовавших сегодняшнему дню: все они прошли пред нашими глазами и свежи в нашей памяти. Я позволю себе сказать лишь, что после нескольких неудачных попыток и необходимых изменений в уставе, сегодня осуществлена, наконец, давно назревавшая в нашем обществе потребность: создана публичная библиотека трудами, средствами и инициативой самого общества. Этот факт в нашем отечестве не принадлежит к числу заурадных: разрозненность общественных идеалов редко сплачивает нас под общее знамя, а частная инициатива всегда представляется нам несколько сомнительной. С тем большим удовольствием мы вправе отметить день открытия учреждения, собравшего вокруг себя общие симпатии и констатировать тот факт, что почва, на которой возможна общая работа, существует. Если юбилейное празднество является победой осуществленной идеи над пройденными житейскими испытаниями, то начало и возникновение общепользнего дела свяжет несомненным признаком принципиального торжества его. Мы отмечаем это торжество также точно, как радуемся появлению новорожденного, какие бы испытания не ожидали его на жизненном пути, мы приветствуем в нем живую душу, в которую затем вложим свою.

Сегодня мы приветствуем проявление живой общественной души, обладающей всеми свойствами новорожденной и требующей от нас такого же к себе внимания. Как один из восприемников нашего духовного детища, я позволю себе высказать уверенность, что его не ждет участь подкидыша, что общество, в котором рождаются идеи, потребности невесомаго, сумеет направить их на надлежащий путь и обеспечить дальнейшее существование. В распоряжении дирекции к сегодняшнему дню имеется 1033 р. пожертвований, вместе с членскими взносами, около 2500 томов книг разных наименований и ассигнованные по ходатайству дирекции Елисаветградской городской думой 1000 р. на нужды библиотеки, это все, чем мы располагаем пока, если постановление думы будет утверждено, а затем - „свет не без добрых людей!” С таким девизом мы начали нашу деятельность, с ним же, милостивые государи, мы намерены продолжать ее при вашем благосклонном участии”.

Під час святкування відкриття бібліотеки надійшло дві вітальні телеграми: із Москви від студентів-єлисаветградців та від завідуючої і учителів єврейської жіночої професійної школи м. Єлисаветграда. Під час відкриття зібрано пожертв 158 карбованців. Після закінчення церемонії о 15-ій годині читальня була фактично відкрита.

Ще до відкриття читальні і після того йшла поживалена робота: створювались алфавітний та систематичний каталоги, виписувались картки на книги, штемпелювались, розставлялись на полиці, сортувались старі журнали. Важливу допомогу в цей період надавали добровільні співробітники. До запрошення платної бібліотекарки М.А.Дьякової добровольці складали графік роботи по читальні в години, відкриті для читачів. Особливо проявили себе в цій роботі добровільні працівники: А.Г.Діш, К. Ф. Авдєєва, Н. Я.Баккаль, С.А.Бахмутська, І.С.Біск, Е.К.Брамсон, В.А.Вульф, К.І. Гінзбург, І.С.Гінзберг, Р.А.Гольдресер, Е.А.Гончаренко, Р.Г.Додіна, К.С.Кардашева, Б. Д.Кулаковський. Л.Д.Лайер, Т.К.Невярович, К.Х.Нікітіна, Н.Н.Олінська, А.Ф.Припутенко, В.Г.Ріхтер, З.Я. Смірнова, В.В.Савінов, К.П.Стеніна, А.А.Тальновська, А.В.Троцька, Н.А.Якубовський і Н.А.Яцевіч.

19 березня 1899 року бібліотека розпочала видавати книги читачам додому. З цієї дати бібліотека розпочала свою повноцінну діяльність.

У звіті за 1899 рік зазначалось, що бібліотека має 43 назви журналів та газет, які вона придбала за власні кошти та які були подаровані.

За заповітом гласного Єлисаветградської Думи та почесного мирового судді Олександрійського повіту Григорія Олександровича Фірсова, який помер у травні 1899 року, передати свої книги в громадську установу, його брат місцевий землевласник та домовласник Павло Олександрович Фірсов до бібліотеки перевів періодичні видання на друге півріччя 1899 року. Також він передав 207 томів книг в якісній оправі з майна покійного брата та своєї бібліотеки. Дирекція ще перед відкриттям бібліотеки закупила дві невеликі партії книг.

Згідно зі встановленими на той час правилами на облік бралася книга, матеріально неподільна, взята в окрему оправу, том.

На 1 січня 1900 року в бібліотеці налічувалось 2572 книги:

- I. Богослов'я та філософія - 50
- II. Психологія, логіка, педагогіка - 20
- III. Історія, бібліографія, археологія - 196
- IV. Історія літератури, критика, публіцистика, історія мистецтв, мовознавство - 106
- V. Правознавство, політичні, соціальні науки і статистика - 104
- VI. Географія, етнографія, подорожування - 30
- VII. Природознавство, математика, гігієна і медицина - 72
- VIII. Сільське господарство, ремесла, технологія, комерційні науки - 15
- IX. Періодичні видання - 471
- X. Довідкові книги, словники, суміш - 43
- XI. Дитяча література - 356
- XII. Белетристика російська й іноземна - 1109

Із 2572 книг: за рахунок бібліотеки придбали – 1173 на суму 1177 крб. 18 коп., оправ до них – 383 крб. 49 коп.

Пожертвування - 1399 книг, на суму 1292 крб.55 коп.;

оправ до них – на 140 крб. 94 коп.;

Всього на 2994 крб. 16 коп.

Книги, подаровані П.О.Фірсовим, оцінені в 649 крб.78 коп. разом з оправою (вартість оправи рахувалась окремо).

Кількість читачів на 1 січня 1900 року складала 516 чоловік.

Склад читачів:

Становило	Членів	Місячних передплатників	Всього абонентів
На 2-е лютого	59		59
19 березня	117	77	194
1 квітня	118	104	222
1 травня	127	139	266
1 червня	138	163	301
1 липня	142	207	349
1 серпня	147	238	385
1 вересня	153	260	413
1 жовтня	156	291	447
1 листопада	160	326	486
1 грудня	166	333	499
1 січня 1900 року	169	347	516

Точних даних про склад читачів не було. Дирекція сприйняла це частково як власний прорахунок, тому що не було вказано бібліотекарю на обов'язкове заповнення відповідної рубрики в запису абонентів, крім того, самі абоненти дуже часто не могли встановити рід своїх занять. Приблизний розподіл за родом занять читачів, які брали книги додому (читачів, що користувалися читальнею, до уваги не брали), такий:

- особи, що перебували на службі в казенних і громадських (земських і міських) установах – 63;

- особи так званих вільних професій (лікарі, адвокати, вчителі, фармацевти, акушерки, техніки, художники та ін.) – 108;

- промисловці та сільські господарі – 60;
- службовці у приватних установах(прикажчики, агенти і т. п.) - 61;
- ремісники і селяни – 12;
- студенти – 36;
- дами, що не мають професійних занять - 82;
- неповнолітні обох статей – 97;
- особи з невизначеними заняттями – 29.

Із загального числа передплатників бібліотеки 548 брали книги додому (в т. ч. 124 річних та 424 не річних передплатники) і 158 користувалися лише читальнею.

Відвідування складало 12361 читачів;

Книговидача – 14108 примірників;

Читальню відвідали 10815 читачів

За 1900 рік скликали 10 засідань дирекції, 9 із яких відбулися. Дирекція ухвалила рішення про підготовку та друк каталогу книг бібліотеки Єлисаветградської громадської бібліотеки.

Для вивчення думки читачів про роботу бібліотеки завели „Книгу для заявлений” (сучасна книга скарг і пропозицій). На засіданнях дирекції було вирішено „Книгу...” тримати у бібліотекарки і видавати за вимогою читачів „ввиду того, что слишком большая доступность книги вызывает иногда недостаточно серьезные записи”.

Приміщення будинку Бардаха, в якому розташувалась бібліотека, було надто тісним для читачів та фонду, тому було вирішено перевести бібліотеку в більш просторе приміщення. Це стало можливим завдяки пожертвам, які постійно поповнювалися.

Після тривалих пошуків дирекція зупинила свій вибір на будинку купця Остроухова¹⁰, що знаходився на розі вулиць Великої Перспективної та Петровського (нині К.Маркса та Т.Шевченка). Цей будинок мав чотири кімнати, три з яких займала бібліотека, а четверта була відведена під архів, де зберігались журнали та газети за минулі роки. В цій же кімнаті відбувалися засідання Дирекції.

Будинок С.К.Остроухова

Всі формальності щодо укладення контракту на п'ять років здійснив голова А.Ф.Якубовський. На час переїзду бібліотека була зачинена з 27 серпня і відновила свою роботу з 1 вересня 1900 року.

Дирекція систематично вела роботу щодо пошуку пожертв для бібліотеки. Протягом літніх місяців були розіслані 47 листів з проханнями. На листи відгукнулись деякі установи та громадяни, що надіслали книги. Деякі з цих книг зберігаються в бібліотеці і дотепер.

У 1900 році дирекцією було вирішено змінити систему інвентарного обліку книг. Замість загальної нумерації книг ввести самостійну нумерацію кожного розділу. До існуючих розділів додано ще такі: 1) XIII – Праці земського і міського самоуправління та інших громадських установ, звіти, журнали та інше; 2) XIV - Медицина. Гігієна. Ветеринарія; 3) XV – Образотворче мистецтво. Історія і теорія. Естетика.

Для кожної книги виписана була особлива картка, в якій відмічався розділ, №, назва книги, ім'я автора, рік видання. Потім з карток готувалися списки для каталогу до відповідних розділів.

Виконувала цю роботу спеціально створена комісія в складі: А.Г.Диш, И.А.Бакуменко, О.Е.Слободської, Д.Ф.Ламби і О.Я.Нікольської. Пізніше в склад комісії ввійшов один із директорів

¹⁰ Остроухов Савелій Кирилович – купець, благодійник. Заповів місту два кам'яні будинки, доходи від яких йшли на утримання найбідніших студентів християнського віросповідання вищих навчальних закладів.

І.П.Авдеев. Також в якості помічників в роботі зі створення каталогу брали участь члени бібліотеки К.Ф.Авдеева, М.І.Бакуменко, М.О.Завадовська, Є.А.Кирхнер, А.І.Нікольський, А.А. Кирхнер, А.М.Герман, Є.А.Гончаренко і Є.П.Степіна.

Слід відзначити, що члени комісії, які працювали над створенням каталогу, мали свої службові обов'язки і цією роботою займалися у свій вільний час.

Були внесені зміни також і в облік читачів, для яких теж вводилась карткова система обліку, в яку включені всі відомості, необхідні для статистики.

Робочий день бібліотеки скоротили в літній період на 1 годину. Також підвищили заробітну плату бібліотекарці з 20 крб. на місяць до 25 крб.

Кількість читачів за 1900 рік зросла. Так, у 1899 році відвідування складало 12361, книговидача - 14108, а в 1900 – відвідування 22634, книговидача - 25522. Значно збільшилась кількість читачів, які користувалися читальнею. Її відвідування - 25364 читачів, проти 10815 у 1899 році. Кількість книг зросла з 2572 до 3482.

1902 рік відзначився швидким ростом кількості користувачів, що значно збільшило навантаження на бібліотекарку. Майже неможливим став контроль над книгами, які повертали користувачі. Часто книги були пошкоджені: написи на полях, вирвані сторінки і таке ін. Виникла потреба в додатковій одиниці для бібліотеки. У лютому на роботу була запрошена помічниця бібліотекарки з платнею 10 крб. на місяць. Також відновилась робота в недільні дні. Бібліотекарці та її помічниці дозволялося чергуватися в ці дні. Повернутися до цієї практики дирекцію змусило те, що праця бібліотекарки значно полегшилась при запрошенні помічниці; почастішали звернення передплатників, які живуть за містом і мають змогу відвідувати бібліотеку лише у вихідні дні.

На звернення дирекції до міської Думи про субсидію в 1000 крб. постановою міської думи було виділено 600 крб. – так, як і в 1901 році.

З метою залучення коштів до бібліотеки продовжувалась практика благодійного проведення вечорів, спектаклів на користь бібліотеки.

Склад читачів у 1902 році залишався стабільним з невеликою тенденцією росту. Відвідування складало 33594, книговидача 38227. У 1901 році відповідно: 26245 та 28498. Відвідування в читальні складало 14368 читачів проти 12555 у 1901 році

З 1901 року дирекція постійно порушує питання про надання для бібліотеки іншого приміщення або будівництво нового.

У 1903 році бібліотека отримала ще одну кімнату. Приміщення, в якому знаходився бібліотечний архів (старі журнали, звіти різних установ та організацій), пристосували до читальні. Замовили стелажі простої конструкції з дротяними запорами, на яких розмістили весь архівний матеріал.

У цьому році було запроваджено наступне: в абонентну картку, куди записувалась книга взята читачем, обов'язково записувати інвентарний номер книги. Старша бібліотекарка за незадовільну роботу з обліку книг та користувачів була звільнена з роботи. На її місце запрошена М.К.Капніст. Однак дві жінки вже не справлялись з обсягом роботи, тому дирекція вирішила запросити ще одну помічницю.

Дирекція робила все можливе для ефективної роботи бібліотеки. У відповідь на скаргу про великі черги і недотримання її громадянами було вирішено на гачку біля вхідних дверей вивісити картки з послідовними номерами і кожен читач був зобов'язаний взяти її при вході в бібліотеку та пред'явити бібліотекарці. Цей порядок сподобався читачам, прижився, виникало значно менше нарікань.

Скарги на посилене стягування штрафів за порушення строків повернення книг не були задоволені, тому що винуватцями цих скарг були самі читачі.

У цьому році для порушників, які псували бібліотечне майно, виривали сторінки, робили написи на полях книг, були прийняті більш жорсткі правила. Бібліотекарки в присутності читача переглядали сторінки і, якщо були виявлені пошкодження книг, на передплатника накладався штраф, про кожен випадок доповідали дирекції.

Як представник громадської просвітницької установи, дирекція визнала за необхідне відгукнутися на дві видатні події 1903 року: святкування 75-річчя з дня народження Льва Миколайовича Толстого і відкриття пам'ятника Івану Петровичу Котляревському.

Великому письменнику була відправлена телеграма наступного змісту: Ясенки, Тверской губ., Льву Николаевичу Толстому. *„Дирекция Елисаветградской общественной библиотеки по случаю Вашего 75-летия приносит Вам сердечное поздравление. Да сохраните Вы еще надолго крепость*

сил, душевную бодрость для великой работы, беспримерной в истории человеческой мысли, слова и дела”.

На ім'я міського Голови м. Полтави було відправлено наступне поздоровлення:

„Дирекция Елисаветградской общественной библиотеки в торжественный день открытия в Полтаве памятника первому украинскому поэту Ивану Петровичу Котляревскому просит Вас, милостивый государь, поклониться от нее до земли могиле покойного писателя”.

1904 рік відзначився значною кількістю засідань дирекції. Їх було призначено 26, відбулося 19.

На зборах членами дирекції бібліотеки обрано ревізійну комісію в новому складі: Л.М.Лешинський, Е.С.Блюмкін і М.Е.Гольденберг. Останній пізніше відмовився від своєї посади, і тому комісія працювала в складі двох членів. Обов'язки членів дирекції залишились без змін.

Крім того, дирекція вибрала зі свого складу комісію для передплати книг. До її складу ввійшли: О.Е.Слободський, Б.З. Резніков і Н.А.Якубовський¹¹).

Дирекція бібліотеки працювала над покращенням приміщення бібліотеки, збільшенням її коштів, придбанням якомога більшої кількості книг, журналів і газет.

Дирекція звернулася із проханням до міської Думи про збільшення щорічної субсидії до 1000 крб., але прохання не було задоволено й субсидія залишилась на рівні минулих років – 600 крб. Для покращення матеріального стану бібліотека влаштувала танцювальний вечір, що приніс прибутку 805 крб., потім був викуплений спектакль місцевої трупи, що приніс прибуток 400 крб.

За такі незначні кошти бібліотека мала можливість придбати за рік лише 385 книг, 30 журналів і 18 газет. При передплаті журналів і газет дирекція звертала увагу на вимоги часу і запити читачів. Так, було вирішено придбати газету „Новое время”, вказуючи при цьому, що останнім часом газета змінила своє реакційне спрямування, не друкує статей, проникнутих людиноненавистницькими настроями, а розміщує статті, які викликали увагу всієї Росії. Наприклад, лист Кладо¹².

Дирекція звернула увагу на постійні скарги про зникнення книг та журналів із читальні та особистих речей читачів, залишених у передпокої. Запрошення на роботу служителя бібліотеки особливих результатів не дало. Дирекція постановила, щоб відвідувачі читальні залишали у бібліотекарки читацькі квитки з поміткою про взяті книги. Після повернення книг читачам поверталися квитки.

Беручи це до уваги, було посилено роботу бібліотекарок восени, взимку та весною (дирекція вважає справедливим надавати їм відпустки влітку по черзі).

Основні показники роботи в 1904 році:

- відвідування – 30458;
- книговидача – 36405;
- придбано 368 книг.

У 1905 році питання роботи бібліотеки постійно виносились на сторінки місцевої преси. Реагуючи на відмову міської думи щодо призначення субсидії в 1000 карбованців, в газеті „Голос Юга” за 1905 рік у рубриці „Місцеве життя” з'явилася замітка:

„В общественной библиотеке. Отказ городской думы в назначении обычной субсидии общественной библиотеке поставил это учреждение в критическое материальное положение, особенно ввиду необходимости немедленной выписки разных периодических изданий- газет, журналов и проч.

Конечно, те 13 „муниципалов”, которые „провалили” субсидии, с удовольствием потирают свои руки в сознании исполненного ими долга по части искоренения „крамолы и вильнодумства”, но дирекции приходится серьезно призадуматься о принятии экстренных мер для изыскания необходимых средств не только на удовлетворение текущих нужд, но и на покрытие образовавшегося дефицита...”¹³

Основні показники роботи бібліотеки за 1905 рік були наступними:

¹¹ син Антона Федоровича Якубовського

¹² Кладо Микола Лаврентійович (1862-1919), російський військово-морський теоретик і історик, генерал-майор по адміралтейству (1912), професор. Викладав у Морському училищі і Морській академії (в 1917-19 гг. начальник). Праці з теорії та історії військово-морської справи. В статтях, що опубліковані в опозиційній газеті „Новое время”, розповів про катастрофічне становище російського флоту в російсько-японській війні. Вищі чини Морського відомства розцінили ці відомості як зраду Батьківщини.

¹³ Голос Юга. -1905. - 29 декабря

відвідування - 38 744, книговидача - 44 212 , читачів - 1850

Фонд бібліотеки складав 9439 прим.

У 1906 році склад дирекції залишився попередній, тому що загальні збори протягом року не скликали з огляду на воєнний час.

Головною турботою дирекції було покращення матеріального стану бібліотеки.

Особливу увагу дирекція зосереджувала на комплектуванні дитячою літературою та періодикою.

У 1907 році маючи на меті якісне обслуговування читачів, дирекція обрала декілька комісій: господарську, фінансову і літературно-каталожну.

Перед дирекцією постало тяжке завдання – найбільш повне задоволення культурних запитів широких кіл населення при відсутності коштів і дефіциту, що залишився з минулих років, у 575 крб. 35 коп. Тяжке становище бібліотеки примусило дирекцію звернутись зі сторінок місцевих періодичних видань до населення: „ К обществу.

„Одно из самых крупных по своему общественному влиянию просветительных учреждений нашего города - Общественная библиотека вот уже 2 года переживает тяжелый угнетающий всякую живую инициативу финансовый кризис. С одной стороны, в течение этих 2 лет, как никогда раньше, русская общественная мысль с особенной интенсивностью разрослась вширь и вглубь, создала нового читателя и еще крепче связала прежнего читателя с книгой и журналом, в которых он ищет ответов на волнующие его социальные вопросы; с другой—те же давящие условия переживаемой нами общественной жизни в значительной степени ослабили интерес среди интеллигенции к мирной культуртрегерской работе, которой в эпоху общественного застоя эта интеллигенция посвящала и свой досуг, и свои средства, и свои интеллектуальные силы. Создался заколдованный круг и лабиринт общественных противоречий.

Учреждение, по существу и целям своим призванное, особенно в эпоху народного пробуждения, будить общественную мысль, безсильно идти навстречу сказывающейся потребности и тянется поневоле в хвосте читательских запросов, не всегда в должной степени их удовлетворяя. Между тем для всякого культурного человека должно быть ясно, какое огромное просветительное значение имеет общественная библиотека, особенно в переживаемое нами время бурлящего общественного подъема. Дирекция глубоко заинтересована в том, чтобы привить нашему обществу взгляд о степени важности самостоятельности, инициативы и сочувствия к учреждению, призванному удовлетворять нарождающиеся духовные потребности различных слоев населения. И дирекция, и те, кто поныне еще, к сожалению, является опекунами нашей общественной жизни, в одинаковой мере пришли к непреклонному решению, что в годину тяжелой реакции просвещение народных масс чуждо тем, кому оно в нормальное время должно было бы быть всего ближе и дороже.

Дирекция на этих гонителей просвещения и гасителей духа не рассчитывает и апеллирует к культурным согражданам, которым несомненно дороги просвещение народных масс.

В этой надежде на сочувствие граждан Дирекция решила устроить 27 апреля концерт с участием артистов гастролирующей у нас оперной труппы; и долг каждого, думается, культурного человека пойти навстречу этому решению и своим посещением концерта внести посильную лепту в целях поддержания столь крупного общественного учреждения.

Библиотека ныне живет с хроническим, все растущим дефицитом, грозящим её полным крахом. В эту тяжелую годину, когда самая возможность существования учреждения подвержена серьезному сомнению, долг лиц, стоящих во главе этого учреждения, заявить об этом громко обществу. Дирекция приглашает всех граждан придти библиотеке на помощь тем или иным способом, а в настоящее время - посещением концерта в пользу библиотеки. Общественно - просветительное учреждение вправе рассчитывать на общественную поддержку и будет, надеемся, ею пользоваться!¹⁴”

Це звернення, як і інші, мали на меті створити органічний зв'язок між бібліотекою як просвітницькою установою та культурними верствами населення. Ця мета дирекції була частково досягнута. Вечір, який організували на користь бібліотеки 27 квітня, приніс прибуток в сумі 554 крб.70 коп., інший, який влаштовувався 30 серпня – 256 крб. 20 коп. Крім вечорів, у бібліотеку надходили великі благодійні пожертви. Підтримка населення дала змогу бібліотеці проіснувати 1907 рік і навіть дефіцит зменшився на 100 крб.

¹⁴ Голос Юга.-1907.- 25 апреля.

У цьому році був виданий новий, доповнений каталог книг бібліотеки. За роботу над цим каталогом була відзначена бібліотекар Л.Н.Окунєва.

У 1907 році вперше від часу заснування бібліотеки пройшов ремонт у її приміщеннях, про що свідчить *„Смета ремонта квартиры Антоновского и Черного и библиотеки в доме бывшем Остроухова”*. Кошторис на 123 крб. (ДАКО. Фонд 78, опис.4).

У зимовий період бібліотека, в зв'язку з напруженим становищем того часу, скоротила робочий день на одну годину. З першого березня 1908 року графік роботи відновлено...

Особливу увагу дирекція бібліотеки приділяла заявам та проханням читачів бібліотеки, із вдячністю приймала поради щодо комплектування фонду.

У цьому році було прийняте рішення: цінні видання надавати в користування лише в читальному залі бібліотеки.

Єлисаветградська публічна бібліотека брала активну участь у бібліотечному житті країни. Бібліотека отримала запрошення взяти участь у відкритті нового приміщення Одеської публічної бібліотеки 19 лютого, яка в цей час відзначала своє 75-річчя. Дирекція відгукнулася на цю подію телеграмою такого змісту: *”Елисаветградская Общественная библиотека с чувством живейшей симпатии поздравляет Одесскую Городскую Публичную библиотеку с 75-летним юбилеем и горячо желает ей дальнейшего процветания на поприще служения культурным задачам нашей родины”*

У 1907 році фонд бібліотеки становив: 10234 прим.

– відвідування – 38425

– книговидача – 41593

в читальні:

– відвідування – 23212

У 1908 році бібліотека пережила фінансову кризу. Дефіцит бюджету зріс до 1200 крб. Дирекція зосередила всю свою увагу на пошук джерел фінансування поповнення фонду, видання каталогу та вирішення проблеми з приміщенням для бібліотеки.

Обговоривши всі варіанти фінансування, вирішено було організувати лотерею та танцювальний вечір на користь бібліотеки. Отримавши підтримку губернської і місцевої влади, дирекція активно взялась за організацію цієї справи. У місцевих газетах були надруковані оголошення про захід і прохання про підтримку бібліотеки. Надійшло понад 2000 карбованців, про що оголосили в місцевій пресі і в фінансовому звіті. Також на сторінках місцевої преси була оголошена подяка всім, хто відгукнувся і допоміг бібліотеці.

Виручені кошти, які надійшли від цих заходів, були використані на передплату періодичних видань на наступний рік та комплектування новою літературою. Для цього обрали спеціальну Літературну комісію.

Паралельно ще одна комісія працювала над створенням друкованого каталогу. Комісія відійшла від попередньої практики створення каталогу, коли до основного друкувався додатковий. Вирішили надрукувати повний каталог книг Єлисаветградської публічної бібліотеки. Для цієї роботи за окрему платню була запрошена стороння людина.

Питання про приміщення для бібліотеки постійно порушувались на всіх засіданнях дирекції. Всі пропозиції, запропоновані дирекцією, були відхилені на загальних зборах членів бібліотеки, як неприйнятні. Приміщення або не відповідало вимогам бібліотеки, або вартість оренди була занадто високою.

До звичних статистичних звітів минулих років, у цьому році бібліотека додала нову таблицю *„Жизнь библиотеки за пятилетие 1904-1908 г.”*

З цього звіту видно, що кількість читачів бібліотеки зростає з кожним роком, не зважаючи на побоювання, що підвищення платні за користування бібліотекою знизить число читачів. Слід відзначити, що значний приріст читачів відбувся також завдяки передплатникам, які вступили до бібліотеки за рекомендацією професійної спілки торгових службовців. Однак при рості кількості читачів книговидача дещо скоротилась. Дирекція пояснювала це відсутністю в минулі роки (останні два роки - з великим дефіцитом) коштів на придбання необхідної кількості нової літератури. Ще одна з причин пояснювалась у звіті так: *„... появившаяся в свет новая художественная литература, так ярко отразившая в себе наше безвременье и упадок гражданственности, завоевала себе круг таких читателей, которые протягивают свои руки лишь к произведениям всех модных оттенков модернизма, символизма, эстетизма и других видов упадочничества, а так как в стенах библиотеки эти творения приюта не находят, то эти запросы в большинстве остаются без удовлетворения.”*

Бібліотекарка Л.Н.Окунева, яка займала 2 роки цю посаду, одержала можливість повернутись до педагогічної діяльності. Дирекція подякувала їй за „преданность и любовь”, з якими вона ставилася до своєї роботи. На її місце була запрошена М.І.Бухвостова.

У 1909 році основним питанням функціонування бібліотеки було надання бібліотеці нового, більш просторого приміщення. На засіданні дирекції, що відбулося 10 вересня, Піковський Ю.М. поставив питання про будівництво нового приміщення для бібліотеки. Загальні збори надали повноваження дирекції розробити проект та звернутись у Міське Громадське Самоуправління з клопотанням про виділення безкоштовної ділянки на Петровській площі, поряд з чоловічою гімназією (нині на вул. Шевченка, поряд з будинком офіцерів).

Нинішнє приміщення повністю не відповідало потребам бібліотеки. Були спроби передати від імені бібліотеки деякі приміщення в оренду для збору коштів, але вони були у такому незадовільному стані, що бажаючих не знайшлося.

Число передплатників у цьому році скоротилось на 82 чол. Дирекція пояснювала втрату інтересу до бібліотеки появою в місті нових бібліотек.

У 1910 році продовжується тенденція до зменшення відвідувань. Таке зменшення дирекція пояснює тією ж причиною - відкриттям нових бібліотек у місті. Це бібліотеки професійних спілок прикажчиків та робітників.

Коштів на існування бібліотеки хронічно не вистачало. Бібліотека влаштувала два вечори, надходження від яких становили 1522 крб. 20 коп. Дирекція звернулась із клопотанням про влаштування лотереї та до професора Шепкіна з проханням прочитати лекцію на користь бібліотеки, однак отримала відмову. Іншим джерелом надходження стало розповсюдження каталогу серед читачів та організацій міста по 50 коп. за примірник, що дало прибуток в сумі 70 крб. Крім того, дирекція звернулась до міського самоуправління з проханням про виділення субсидії в 1000 крб. з надією, що новий склад думи поставиться з розумінням до потреб бібліотеки, однак отримали субсидію в розмірі 300 крб., виплату якої затримали на невизначений час. Кошти на видання нового каталогу та дефіцит минулих років перевищили дохідну частину бюджету бібліотеки.

Питання виділення більш просторого приміщення для бібліотеки вирішене не було.

Літературна комісія переглянула 308 зношених книг, які підлягали виключенню з фонду. Основна причина – вирвані сторінки та різні помарки на книгах. Комісія вирішила провести анкетування серед читачів, щоб дізнатися про причини такого ставлення до книг. Анкетування було проведено, однак не всі читачі відгукнулись і заповнили анкети.

Дирекція вирішила книги, які користуються підвищеним попитом, купувати по декілька примірників і з цим проханням звернулась до загальних зборів.

Дирекція також звернулась із проханням до редакцій газет: сповіщати на своїх сторінках про нові надходження до бібліотеки, однак редакції відмовили в цьому проханні...

У 1911 році фінансовий стан бібліотеки залився незадовільним. Організація лотереї та вечорів на користь бібліотеки не була дозволена. Із запланованих 11-ти зборів відбулися лише 2, при цьому необхідна кількість членів бібліотеки зібралася лише один раз і тільки після наполегливих запрошень через місцеву пресу.

Був відпрацьований кошторис на будівництво бібліотеки. Будинок мав бути розміром 13 саж.(майже 28 м) на 8 саж.(17 м), вартість його – 26250 крб. (з підвалом) та 22500 – без. Паралельно з цим дирекція вирішила клопотати перед міською Думою про виділення ділянки та субсидії на будівництво. Та враховуючи не зовсім сприятливий настрій у Думі, вирішили клопотання відкласти на невизначений термін...

До 50-літнього ювілею звільнення селян від кріпацтва дирекція вирішила придбати книги з цієї тематики на значну суму.

Дирекція прийняла рішення про придбання книг Т.Г.Шевченка до сторіччя з дня народження. Для увічнення пам'яті Л.М.Толстого вирішили в день річниці його смерті влаштовувати літературні вечори.

Бібліотеці хронічно не вистачало коштів. Дефіцит бюджету складав 1199 крб. 24 коп. (найбільший з часу заснування бібліотеки). На придбання книг у 1911 році витрачено всього 124 крб. 40 коп. Не повністю розрахувались за оренду приміщення, освітлення, опалення...

Літературна комісія з особливою увагою підходила до комплектування новою літературою. Кількість нових надходжень у 1911 році – 324 прим. 216 назв. Для популяризації нових надходжень в приміщенні бібліотеки вивішувались обкладинки нових книг. Багато видань із бібліотеки вилучались, тому що були зношеними, втрачені читачами або виключені цензурним відомством.

Замість книги скарг було вирішено повісити в приміщенні ящик, ключ від якого зберігати у секретаря, в який опускати заяви та скарги читачів.

Дирекція звернулася з листами до різних громадських організацій, вищих навчальних закладів, вчених товариств та інших установ щодо безкоштовної передачі бібліотеці щорічних звітів, записок, статистичних матеріалів.

Фонд бібліотеки постійно збільшувався, тому постало питання про створення карткового каталогу для користування читачам. Спочатку вирішили створити каталог для розділів III (Історія, бібліографія, археологія) та V (Правознавство, політичні, соціальні науки і статистика).

У 1912 році всі зусилля дирекції були спрямовані на вирішення питання отримання приміщення для бібліотеки. Коштів для будівництва нового приміщення було недостатньо, тому вирішили відремонтувати старе приміщення. Для цього звернулись у Думу з клопотанням. Дума його підтримала лише частково, за виділені кошти були відремонтовані печі й побілені стіни. Пофарбувати долівку, вікна та двері Дума не знайшла можливості. Витрати на електроенергію дирекція оплатила з власних коштів бібліотеки та звернулася із проханням в Думу про відпуск електроенергії за зниженими тарифами. Дума відмовила, однак збільшила щорічну субсидію на 100 крб.

Питання будівництва бібліотеки в цьому році набуло реальної форми. Пані Н. Рябкова звернулася до дирекції бібліотеки з пропозицією надати п'ятивідсоткову позику в розмірі п'ятнадцяти тисяч карбованців зі строком погашення шість років, при гарантії з боку Думи. Голова дирекції Антон Федорович Якубовський пожертвував ще 600 крб. (раніше 400 крб.) і дозволив 1000 карбованців, які він пожертвував Думі для будівництва Народного Дому, видати у вигляді безвідсоткової позики бібліотеці до втілення містом проекту будівництва Дому.

Дирекція розглянула ці пропозиції й зрозуміла, що при нинішньому бюджеті бібліотека не зможе взяти позику навіть з мінімальним відсотком. Тому дирекція вирішила розробити звернення в міську Думу про виділення ділянки під забудову та про прийняття Думою на себе гарантій перед пані Рябковою про сплату відсотків на 15 років при умові погашення щорічно по 1000 крб. У зв'язку з цим розробляються кошторис приміщення, проект фінансування і погашення позики. За попередніми підрахунками будівництво коштувало 20 000 крб. 3000 крб., яких не вистачало, дирекція мала намір зібрати з громадян, які б хотіли допомогти будівництву бібліотеки.

Дефіцит бюджету бібліотеки в 1912 році значно скоротився. Цьому сприяли декілька причин: Дума збільшила щорічну субсидію з 300 до 600 крб.; влаштовані в березні та грудні два благодійні вечори разом дали прибуток 1800 крб. Крім того, дирекція звернулася до установ міста з проханням про допомогу. На прохання відгукнулись: Міське зібрання – 300 крб.; біржове товариство – 50 крб.; товариство взаємного кредиту – 40 крб. Однак ці надходження мали випадковий характер. Постійні джерела надходжень – членські внески і абонентна плата практично не збільшились. У 1911 році було: читачів 209, членських внесків на суму 292 крб., в 1912 році – читачів 228, внесків - 376 крб. Надходження від абонентної плати в 1911 році становили 1365 крб. 50 коп., в 1912 – 1193.

Надходження 1912 року дали можливість використати кошти на придбання літератури й періодики згідно з кошторисом, але й додатково витратити на ці потреби 300 крб., що дало змогу дещо оновити фонд. Для оповіщення читачів про нові надходження до бібліотеки час від часу використовувались сторінки місцевих періодичних видань та на виставках у бібліотеці експонувались обкладинки нових книг.

Дирекція вкотре звернулася у редакції місцевих газет і журналів з проханням про безкоштовну передачу бібліотеці по примірнику видань, крім передплаченого за кошти бібліотеки (обов'язковий примірник), однак отримала категоричну відмову.

Збільшення кількості читачів та книговидачі у 1912 р. дирекція пояснювала значним поповненням фонду новою літературою. Але це явище дирекція вважала тимчасовим...

Пропозицію ревізійної комісії ввести до складу дирекції її члена було відхилено. Дирекція вважала, що функції дирекції та ревізійної комісії як виконавчого та контролюючого органів кардинально відрізняються, тому спільні засідання обох органів суперечать їх завданням. Ця робота повинна йти паралельно і не відображатися на самостійній роботі кожного органу.

Друга пропозиція ревізійної комісії про поручительство на видачу книг без закладу також була відхилена, тому що це суперечить правилам роботи бібліотеки, затвердженим Радою бібліотеки, за якими право видачі поручительства за одним лише підписом надається лише членам бібліотеки. Тому зміни в правилах можуть бути внесені лише загальними зборами. Дирекція зайняла в цьому питанні принципову позицію. Змішувати функції двох органів Дирекції та Ревізійної комісії

недоцільно, тому що перша, будучи господарською організацією, несе відповідальність перед загальними зборами за інвентар бібліотеки, а друга такої відповідальності не несе, тоді як видача книг без застави контролюється ревізійною комісією.

У 1912 році через складнощі у фінансуванні штат бібліотеки було скорочено до однієї бібліотекарки та її помічниці. Як показала практика, це не позначилось на якості роботи бібліотеки. Для створення додаткового каталогу книг до каталогу 1910 року запрошена була приватна особа.

З протоколу загальних зборів від 22 квітня 1912 р. видно, що між членами дирекції та ревізійної комісії проходили гарячі суперечки. На звинувачення членами ревізійної комісії, що застій в роботі зі зменшення дефіциту бюджету залежить від членів дирекції, - А.Я.Генель, П.З. Рябков, Р.Р.Шалит, Е.Ю. Шасс, А.Я. Трутовський і Ю.М. Піковський заперечують і пояснюють це загальним індиферентним ставленням громадян до потреб бібліотеки, хоча всі зусилля членів дирекції були спрямовані на покращення роботи закладу та зменшення дефіциту.

Із доповіді ревізійної комісії загальним зборам членів громадської бібліотеки до звіту за 1912 рік видно, що основним питанням життя бібліотеки є питання коштів на її існування. Після загального обговорення всіх заходів, які проводились з цього питання, комісія зупинилась на двох, які б могли покращити фінансове становище:

- 1) звернення з проханням про допомогу до громадських та кредитних установ;
- 2) залучення до складу дирекції десяти нових членів з покладеним на них обов'язком „завербувати” у визначений час не менше 10 річних передплатників із внеском по два карбованці, що могло дати прибуток не менше 200 крб.

Комісія повинна обумовити, що цей захід тимчасовий, виправданий лише тяжким матеріальним становищем.

Ці заходи були прийняті до уваги. На звернення відгукнулись такі громадські організації: громадське зібрання – 300 крб. та біржове товариство - 50 крб.

Проаналізувати роботу дирекції в цьому напрямку ревізійна комісія не змогла, тому що записів про звернення та про результати звернень не було, тому ревізійна комісія пропонувала дирекції завести „копіювальну” книгу, де б реєструвались всі листи-звернення дирекції.

1913 рік був для бібліотеки фінансово стабільний. Напередодні першої світової війни Єлисаветград належав до економічно стабільних регіонів Російської імперії, це давало надію дирекції на позитивне вирішення питання про будівництво спеціального приміщення для бібліотеки. Дирекція виступила з новим клопотанням перед міською управою про виділення ділянки у сквері напроти Земської управи. Для підтримки клопотання вибрано „особливу” комісію. Клопотання до міської думи повинно обов'язково було надійти разом з технічним планом та кошторисом. На початку травня 1914 року „вопрос о постройке собственного здания впервые поставлен на реальную почву”.

1914 рік проходив під знаком війни. Загальна криза в житті імперії не могла не позначитися на роботі бібліотеки. Дохідна частина бюджету установи була зменшена. Дирекція, зважаючи на воєнний час, відмовилася від влаштування благодійного вечора, який, як правило, давав прибуток у 800 – 1000 крб. Установи, які раніше надавали бібліотеці фінансову допомогу, в цьому році або відмовили, або значно скоротили субсидії: громадське зібрання – відмова, а товариство взаємного кредиту скоротило допомогу до 40 крб., тоді як у 1913 видало 150 крб.

Незважаючи на скорочення видатків, робота бібліотеки була стабільною. Кошторис на придбання нової літератури та періодики не був скорочений. Субсидія міської Думи збільшена з 700 крб. до 1000, куди ввійшли 100 крб. на освітлення. Рік закінчився з невеликим дефіцитом у 200 крб.

Питання будівництва нового приміщення було відкладене до кращих часів.

1915 рік. Світова війна деякою мірою паралізувала роботу багатьох культосвітніх закладів. Єлисаветградська громадська бібліотека працювала в напруженому режимі. Кількість абонентів зросла: з 713 на початку року, до 1036 в кінці. Книговидача в 1914 році складала 50 666 прим., в 1915 - 71269.

Збільшився попит на періодичні видання та книги. Дирекція пояснювала це підвищенням інтересом до читання під час війни та притоком нових читачів з евакуйованих у місто учбових закладів. Такі зміни в роботі бібліотеки поставили дирекцію в складне становище. Фонд практично не оновлювався, як цього потребував час. Комплектування фондів проходило в складних умовах. На місцевому ринку придбати книги можна було лише в мінімальній кількості, а виписати з інших міст було практично неможливо. Не зважаючи на це, бібліотека повністю витратила кошти на придбання нової літератури, навіть з невеликою перевитратою в 70 крб.

Придбання книг здійснювала Літературна комісія, яка керувалась попитом і побажаннями читачів, рекомендаціями дирекції, яка постійно вивчала склад фонду, та вказівками бібліографічного відділу солідних журналів.

За пропозицією П.З. Рябова дирекція вирішила клопотати перед містом і Думою про виділення субсидії в розмірі 1500 крб. Крім того, постановили клопотати перед Міністерством освіти про казенну субсидію, «ввиду того, что библиотека содействует делу внешкольного образования народа».

Дирекція постійно зверталась до установ міста з проханням про благодійні внески. В ДАКО зберігається лист-відповідь на таке прохання від правління товариства споживачів, у якому говориться *„У відповідь на Вашу заяву від 12 грудня 1916 року маємо честь повідомити, що загальними зборами асигновано 1000 крб. на культосвітні цілі в розпорядження правління товариства, а не на видачу субсидій просвітницьким установам, тому товариство вирішило відгукнутися на нужди бібліотеки не грошима, а книгами.*

В нинішній час пропонуємо в Ваше розпорядження №1 „Общественное дело” (журнал) в кількості по потребі Вашої бібліотеки”.

Установи, які в мирний час надавали бібліотеці матеріальну допомогу, тепер відмовили. Міська Дума виділила субсидію в розмірі 1000 крб. та від трьох акціонерних банків міста надійшло по 25 крб. Однак рік вдалося завершити з відносно невеликим дефіцитом в 485 крб. 93 коп. (включно з дефіцитом минулого року). Фінансовий рік вважали вдалим, при тому що відбувалось значне подорожчання палива, палітурних робіт та збільшення платні персоналу бібліотеки. Втримати стабільний фінансовий стан дозволило підвищення кількості читачів та вартості передплати. Питання підвищення платні за користування літературою викликало гарячі суперечки на загальних зборах.

На користь бібліотеки влаштовували благодійні вечори, про що свідчили публікації в „Голосе Юга”:

2 декабрі 1916г.

Вечер поезии Д.Ратгауза.

Общественной библиотекой уже получено разрешение от херсонского губернатора на устройство в пользу библиотеки вечера поэзии Д.Ратгауза. Вечер состоится 10 декабря.

6 декабрі

В зале дворянского дома общественной библиотекой устраивается вечер Д.Ратгауза. В вечере примет участие автор. На вечере будут исполняться романсы Чайковского, Рахманинова, Блейхмана на слова Д.Ратгауза. Примут участие артистки (украинской труппы) С.В.Леонидова, А.Ф.Залесская-Бронштейн, К.С.Шилов, С.К.Милевит (рояль). Вступительное слово скажет Н.Бодрий.

10 декабрі

Определился состав участников вечера. Кроме уже объявленных, изъявил свое желание принимать участие в вечере с чтением стихов Д.Ратгауза присяжный поверенный Е.С.Краев.

13 декабрі

- вечер прошел успешно.

Питання про необхідність виділення для бібліотеки нового приміщення продовжує обговорюватися у місті. Старе приміщення повністю не відповідало потребам бібліотеки та навіть гальмувало роботу установи. Газета „Голос Юга” від 1 листопада 1916 року писала: *„...но как-то выход из создавшегося положения необходимо найти, ибо в нынешнем помещении библиотека просто задыхается (для получения книг образуются «хвосты», вследствие тесноты помещения, служащие библиотеки выбиваются из сил и т.д.)”*

В ситуації, що склалася, про будівництво не могло бути і мови, тому дирекція виступила з проханням про виділення будинку Козлова на бульварі (нині площа Кірова) й навіть уповноважили деяких членів дирекції клопотатися про це перед міською Думою. Однак, з’ясувалось, що цей будинок місто відводить для музею при товаристві грамотності та для народних читань, що влаштовувало міське лекційне бюро.

Працівники бібліотеки постійно приділяли увагу питанню вдосконалення обліку та впорядкування інвентарних книг. Зважаючи на підвищений попит на періодичні видання, дирекція

вирішила скоротити термін користування журналами з 5-ти днів до 3-х та припинити видачу літератури за 15 хвилин до закриття бібліотеки.

Загальні збори дирекції громадської бібліотеки відбулися 29 листопада 1916 р. На зборах розглядалися такі питання: звіт та кошторис бібліотеки; вибори дирекції та ревізійної комісії.

Багато розмов на засіданні велось навколо питання підвищення платні за абонемент. Виступаючи по-різному характеризували читача бібліотеки: одні бачили лише покупця невисокої марки, що шукає лише любовні романи, і вважали, що такий читач може платити й більше, якщо того вимагають обставини; інші наполягали на незмінній платні, бо основу читацького складу становлять учні. Для зміни оплати необхідно було внести зміни в статут бібліотеки, де §3 передбачав фіксовану плату за користування абонементом. Надійшла пропозиція встановити платню за користування читальним залом, але ця пропозиція не була підтримана. Члени дирекції вирішили, що бібліотека, особливо читальня, повинні бути доступними читачам різних соціальних верств, тому ніякі зміни щодо підвищення вартості не були прийняті.

У 1917 році у повіті було 7838 торговельно-промислових підприємств із загальним річним обсягом продукції 51,5 мільйона карбованців¹⁵. У самому ж Єлисаветграді налічувалось 2.729 торговельно-промислових підприємств з річним випуском продукції на 28 мільйонів карбованців¹⁶. У більшості це були невеликі підприємства, головним чином ремісничого типу, з незначною кількістю робітників. Найбільшим промисловим підприємством був завод сільськогосподарських машин, який належав англійським капіталістам Томасу і Роберту Ельворті (нині завод «Червона зірка»¹⁷). Напередодні революції тут працювало близько 5 тис. робітників. Крім цього заводу, в Єлисаветграді було ще 9 механічних заводів, 11 цегельень, 9 млинів та ін. На підприємствах міста працювали понад 6 тисяч робітників,

Діяло 12 православних церков, католицька і лютеранська церква, а також синагога. При храмі Успіння Пресвятої Богородиці відкрилася Духовна семінарія, вона діяла до приходу більшовиків у 1919 році.

На початку революційних подій в імперії, коли ряд промислових центрів України і Росії кипів революційними вогнем, Єлисаветград знаходився в глибокому політичному сні. Єлисаветградський пролетаріат не виявляв особливої активності, одні були мобілізовані на фронт, інші виїхали. Революційні гуртки й групи, які тут існували до війни, – розпались. Звістка про зречення імператора Миколи II від престолу надійшла в місто лише на третій день через пресу. Тільки після лютневої революції в місті почали формуватися соціал-демократичні партії. 28 березня 1917 року було оголошено про попередній запис у члени РСДРП в приміщенні вегетаріанської їдальні на вулиці Інгульській в будинку Хороманського. До кінця 1917 року в місті налічується 12 політичних партій.

Газета „Голос Юга” за 2 квітня 1917 року в рубриці „Местная жизнь” подала замітку „К чрезвычайному собранию в общественной библиотеке”.

„Дирекция Елисаветградской общественной библиотеки созывает 4 апреля в 11 часов утра в помещении библиотеки чрезвычайное общее собрание членов библиотеки для обсуждения некоторых вопросов, выдвигаемых новыми условиями жизни и определением тех задач, которые диктуются моментом каждому просветительному обществу.

Дирекция библиотеки желала бы оказать в этом отношении помощь населению и вопрос об организации собеседований, рефератов, дискуссий и лекций будет предметом доклада, который сделает член дирекции П.З.Рябков. В том же собрании будут обсуждаться вопросы об изменении устава библиотеки и делегировании председателя в городскую думу обновленного состава.”

Культурне життя міста було насичене різноманітними подіями. В місті відкрилася нова дитяча бібліотека, проходили гастролі Віри Холодної, Аркадія Аверченка, Олександра Вертинського та ін.

В тривожні дні громадська бібліотека не загубилася в бурхливому вирі революційних подій. Вона активно працювала, виконувала свої освітні функції. Дирекція всі зусилля спрямовувала на збереження фінансового становища на рівні, необхідному для нормальної роботи установи.

¹⁵ «Статистико-экономический обзор по Елисаветградскому уезду, Херсонской губернии, за 1914 г.», Єлисаветград, 1915, стор. 37.

¹⁶ Там же.

¹⁷ Завод було збудовано в 1874 році

„... Всі запаси книг та інших творів друку..., що належали як приватним особам, так кооперативним і різним іншим організаціям і установам, а також і муніципалізовані Радами, оголошуються власністю держави ...”

Із Декрету Раднаркому РРФСР
„Про націоналізацію запасів книг
та інших творів друку,
20 квітня 1920 року.

Від громадської до державної 1917 – 1920 рр.

1917 – 1920 рр. відзначалися докорінним руйнуванням старої системи народної освіти й пошуками нових форм, що відповідали б характеру й завданням політичних режимів, які стверджувалися в Україні.

Культурні процеси в Україні в ці роки відбувалися за складних умов, на зламі історичних епох, втілюючи у собі яскраві, неповторні й суперечливі прикмети часу.

В міру того як зміцнювалась радянська влада в Україні, створювався центральний і місцевий апарат керівництва становленням бібліотечної системи в губерніях та повітах.

У листопаді 1917 року в складі радянського уряду був утворений Народний комісаріат освіти.

У складі Наркомосвіти урядовим декретом від 22 листопада 1917 року було створено позашкільний відділ, який виконував функції основної державної установи, керував організацією радянської системи бібліотечного обслуговування.

Народним комісаріатом освіти був виданий наказ про проведення по всіх губерніях та повітах реєстрації бібліотек та підпорядкування їх місцевим органам народної освіти. Комуністична партія розглядала бібліотеки як опорні бази партійних організацій у розгортанні масово-політичної та агітаційної роботи серед населення.

Секретаріат Центрального Комітету відправляв на місця своїх агітаторів, розповсюджував масово-політичну літературу, систематично контролював роботу губернських, повітових та волосних культурно – освітніх установ, становлення бібліотечної системи. Постійно вимагали від місцевих партійних осередків звіту про склад та комплектування фонду. За рекомендаціями ЦК в бібліотеках проводились лекції та бесіди, на яких основна увага зверталась на пропаганду творів основоположників марксизму-ленінізму, матеріалів центральних та місцевих органів влади.

Перші революційні роки - чи не найскладніші в роботі громадської бібліотеки. В цей час фінансове становище публічної бібліотеки було в критичним. Коштів бібліотеки не вистачає навіть на оплату оренди приміщення, про що свідчить лист до відділу народосвіти:

„Жилищно-коммунальный подотдел предлагает Вам внести в кассу городского коммунального хозяйства в 5-тидневный срок следуемые с вас за наем помещения под общественную библиотеку в доме бывшем Остроухова за срок с 1 июля по 6 октября 1920г. -1596 руб., с 6 октября по 1 февраля 1921 года – 7193 р. Всего- 8789 р.¹⁸»

Комплектування новою літературою майже відсутнє. Постає питання доцільності роботи бібліотеки взагалі.

Дирекція бібліотеки робить все можливе для того, щоб установа вижила в нелегкий революційний час. Ось приклади оголошень, що з'являються в місцевих газетах „Голос Юга¹⁹” та „Известия²⁰” і мають на меті нагадати громадськості про своє існування:

„Общественная библиотека открыта (по средневропейскому времени) от 8 с пол. часов до 11 с пол. часов утра и от 2 с пол. до 5 с пол. часов вечера».

Для проведення звітних зборів зібрати необхідну кількість членів дирекції не вдавалось. В розділі «Хроника» в «Голосе Юга» від 6 лютого 1918 року повідомлялось:

«Общественная библиотека. В воскресенье заседание дирекции общественной библиотеки не состоится, за отсутствием законного числа членов».

У 1918 році при губернських відділах народної освіти створюються позашкільні відділи, яким підпорядковувались бібліотечні секції. В завдання секції входили:

- керівництво й інструктаж, допомога вже існуючим і тільки створеним бібліотекам при забезпеченні літературою, забезпеченні посібниками по бібліотечній техніці;
- рекомендаційні списки книг для бібліотек;
- створення рекомендаційних каталогів;
- створення музею з бібліотечної справи;
- підготовка бібліотекарів;
- підготовка загального плану роботи бібліотек.

¹⁸ ДАКО, фонд 816, оп.1.

¹⁹ „Голос Юга” – елісаветградська газета, видавець Горшков Д.С.

²⁰ „Известия” – газета Єлісаветградської Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів.

Видавалась з 1919 року.

Бібліотечна секція була об'єднаним органом мережі бібліотек.

У 1919 році Позашкільні відділи реорганізуються у відділи політичної освіти (політосвіти). Основними завданнями відділів були контроль за культурними установами, відкриття нових клубів, хат-читалень, народних театрів, музеїв у повіті.

Починаючи з 1919 року, робота бібліотек все більше ідеологізується.

З'явилися постанови, розпорядження, вказівки та інструкції, що регламентували діяльність бібліотек, визначали їх мережу, типові структури, форми роботи, критерії оцінок їхньої діяльності. Держава, взявши під свій нагляд бібліотеки, вирішила багато проблем (фінансових, кадрових тощо), але жорстко регламентувала діяльність.

У 1919 р. в м. Єлисаветграді створено повітовий відділ народної освіти. В його підпорядкування перейшли усі шкільні заклади, бібліотеки, хати – читальні. Шкільні бібліотеки не входили до мережі, але були взяті на облік. Завідуючою бібліотечною секцією позашкільного відділу призначили Косюру Олену Іллівну²¹.

На виконання декрету від 26 листопада 1918 року „Про порядок ревізії бібліотек, книжкових складів і книг взагалі” в місті створено книжковий склад на вулиці Двірцевій. В складі була зібрана література „буржуазії, що втекла”²², більш ніж з 60 конфіскованих приватних бібліотек (серед них - приватні бібліотеки відомих Єлисаветградців: Миколи Левитського²³, доктора Фіолковського, М.Слудської та ін.), а також з різних громадських організацій. До нього надійшло понад 70000 томів²⁴.

М.В.Левитський

Фонд, який був у складі секції, упорядковувався за відділами. Рішенням повітового відділу народної освіти він був переданий до центральної бібліотеки, восьми районних по

²¹Косюра Олена Іллівна – педагогічний стаж 25 років, освіта- 8 класів гімназії, партійність – безпартійна.

²²Фонд 816, опис 1, справа 318 „Про діяльність позашкільного підвідділу”.

²³Левитський Микола Васильович – „артільний батько”, громадський діяч.

Нар. 25.03.1859 на Канівщині, пом. 1.12.1936 у Києві. З 1863 жив у с. Федварі (нині Підлісне) Єлисаветградського повіту, куди перевели батька священника. Закінчив Харківський університет (1885). Відвідував у Єлисаветграді українофільський гурток Громади О. І. Михалевича, працював секретарем Єлисаветградської земської управи, присяжним повіреним Єлисаветградського суду. У 1894 у Федварі організував першу в Росії землеробську артіль-кооператив, склав і віддрукував артільний договір. У 1896 виступив з доповіддю про артілі єлисаветградських селян на зібранні Вільного економічного товариства у Петербурзі, на Міжнародному конгресі кооператорів у Парижі (1896). Артільний договір переклали у Франції, ідеї Левитського лягли в основу розвитку кооперативного руху багатьох країн Європи. У 1896 на території Єлисаветградщини було створено 78 артілей, які об'єднали 287 господарств, 1,5 тисячі селян. На I Всеросійському кустарному з'їзді у Петербурзі (1902) домігся внесення у резолюцію права видавати брошури з кооперації українською мовою. Автор статті "Українська стихія в нашому краї" у єлисаветградській газеті "Голос Юга" (1915). Член Центральної Ради (1917-1918). Створив у Єлисаветграді Спільку кредитних кооперативів, яка видавала у місті тижневик "Наша хата", газети "Новий шлях" та "Вісник Єлисаветградського земства". Опонентом "артільного батька" неодноразово виступав В.І.Ленін. Послужив прототипом Мирона Серпокрила - головною герою п'єси І. Карпенка-Карого "Понад Дніпром". У роки Радянської влади займався педагогічною діяльністю, працював у кооперативних установах України. Автор декількох поетичних книг "Сусіди України" (1901), "Туга України" (1917) та ін. (Босько, Володимир. Визначні постаті Степової Єллади: Кіровоград : Інформаційна мережа, 2004)

²⁴Сообщение библиотечной секции.// Известия.- 1919.- 19 апреля.

місту та розподілявся для різних установ міста і повіту як у тимчасове, так і у постійне користування. Книги передавались для тюремної бібліотеки, музею при народстві, бронепотягу, профспілковим і червоноармійським організаціям. Всього було передано понад 400 книг.

У газеті „Известия” за червень 1919 року повідомляється, що при агітаційно-освітньому відділі створюються пересувні бібліотеки-фургони. При кожному фургоні був інструктор, в обов’язки якого входило влаштування у волостях хат-читалень та організація волосних бібліотек. Фургони мали невеликі комплекти книг та агітаційні плакати.

Однак далі ця робота не була проведена. Під час Григорівського бунту²⁵ фургони були розграбовані та знищені:

„Известия” 7 червня 1919 року:

„Останні події дуже вплинули на роботу бібліотечної секції. Розгромлено весь матеріал, підготовлений для 15 фургонів”

Постановою Всеукраїнського революційного комітету від 28 січня 1920 року була утворена Херсонська губернія з центром у місті Миколаєві.

25 грудня 1920 року Губернським виконкомом Херсонська губернія перейменована у Миколаївську.

У доповіді про діяльність Херсонського губернського відділу народної освіти за період з 15 по 30 квітня 1920 року говориться про те, що в бібліотеках губернії сформовані комплекти книг для пересувних бібліотек, продовжуються роботи по концентрації книг на центральних книжкових складах. Звертається увага на відсутність професійних кадрів та на „крайне редкое получение из центра каких-либо инструктивных материалов”. Гальмує роботу відсутність коштів²⁶.

Виконуючи рішення відділу народної освіти, бібліотечна секція розпочала роботу зі створення на основі фонду публічної бібліотеки та приватних бібліотек центральної бібліотеки.

Із доповіді про діяльність бібліотечної секції позашкільного відділу від 27 липня 1920 року:

„Робота бібліотечної секції почалася з практичної роботи по перевезенню бібліотечного майна колишньої публічної бібліотеки, буржуазії, що втекла, а також бібліотек різних громадських організацій. Всього було завезено більше як із 60 приватних бібліотек.”²⁷

Центральну бібліотеку розмістили в колишньому приватному будинку І.Марущака²⁸. Так в 1920 році виникає головна бібліотека, яка на той час носить назву – Центральна бібліотека.

З архівних документів:

„Справка. Дана сия отделению ВАСО в том, что верхний этаж домостроения (бывшее Марущака) по ул.Ингульской (совр.) угол Ленина, занят Центральной библиотекой, находящейся в ведении Политпросвета.»

В обласному архіві зберігається також посвідчення, видане Ревкомом відділу народної освіти про те, що йому дозволяється реквізувати приміщення для публічної бібліотеки („в будинку бувшому Марущака”)

На посаду завідуючого призначено Любарського Якова Ілліча. Його анкета збереглася в фондах архіву²⁹.

---

²⁵ Атаман Григор’єв - кавалер одного з перших орденів Червоного Прапора, звільнив Південь України від інтервентів, бунтар, організатор єврейських погромів, під час яких загинуло близько 5 тисяч людей. Перший із погромів відбувся на станції Знам’янка. Було вбито 50 людей, 120 будинків розграбовано. 4 -5 травня григоровці влаштовували погроми в Єлисаветграді, Олександрії, на станції Долинська.

²⁶ МАКО, ф.Р-152, опис 1, спр.13.

²⁷ ДАКО, ф.870, опис 1, спр. 467.

²⁸ Колишній приватний будинок Івана Марущака. Побудований у 1880–1890 роках за проектом невідомого архітектора на кошти колишнього земського гласного Івана Марущака у стилі еклектики з впливом форм бароко. Початкове функціональне використання: перший поверх – торгові приміщення; другий – житлові приміщення. У 1960 році внаслідок реконструкції втрачено первісний вигляд інтер’єрів першого поверху. Своїм декоративним оздобленням складає художню цінність і є одним з архітектурних зразків міського помешкання кінця XIX століття. Адреса: м.Кіровоград, вул.Леніна, 15/6.

²⁹ ДАКО, ф.Р-810, оп.2, спр.969.

Я.І.Любарський (крайній справа у другому ряду)

Анкетний листок відповідального працівника.

(надсилається до Наркому освіти)

Місто Єлисаветград

Округа Зінов'євська

Посада завідує окр. центральною бібліотекою

Питання	Відповіді
Прізвище, ім'я, по батькові	Любарський Яків Ілліч
Рік народження	1884
Місце народження	Зінов'євськ
Національність	Єврей
Рідна мова, якими крім рідної володієте	Єврейська російська та українська
Соціальне походження	Робітник
Сімейний стан: подати вік, ім'я, заняття	
а) батьків	
в) дітей	
б) дружини	
г) братів і сестер	
Матковий стан	Ні я, ні родина майна не має
Освіта (яка, коли і де скінчили)	
а) загальна	Хатня
б) спеціальна	Скінчив шеститижневі бібліотечні курси в 1919 році в м.Зінов'євську
в) військова	
Головна професія, що на її засоби існуєте	
а) до Лютневої революції	Палітурником в друкарні
б) до Жовтневої революції	Те ж до 1919 р
в) від Жовтневої революції до теперішнього часу	З 1919 року і до теперішнього часу бібробітник.
Служба в армії:	
а) червоній	В жодній армії не служив
б) в царській	
в) ворожій	

Перебування на горожанській ³⁰ службі:	
а) на радянській	В 1919 році працював в м. Москві в наркомосвіті інспектором літературно-інструкторських потягів. З 1920 року до нашого часу завідувачим округовою центральною бібліотекою
б) на царській	
в) в установах ворога	
Нагороди і кара за час горожанської служби	Не мав
Приналежність до політичної партії, як довго, коли і до яких:	
а) до Лютневої революції	а) з 1904 до 1907 до РСДРП
б) до Жовтневої революції	б) з лютого до Жовтня до РСДРП
в) від Жовтневої революції до теперішнього часу	в) після Жовтня в 1917 році з партії РСДРП вибув. А з 1923 належу до ВКП(б)
Причини звільнення з останнього місця роботи.	По причині одержання відрядження з Москви до Зінов'євська.
Приналежність до профспілок:	
а) до Лютневої революції	З 1904-1907 був у спілці робітників друку
б) до Жовтневої революції	„
в) від Жовтневої революції до теперішнього часу	до 1920 року був у спілці робітників друку, а з 1920 до цього часу в спілці Робітос ³¹
Чи підпадав під репресії за політичну працю:	
а) до Лютневої революції	В 1905 був заарештований в м. Зінов'євську за участь у революційному рухові
б) до Жовтневої революції	Не підпадав
в) від Жовтневої революції до теперішнього часу	Не підпадав
Чи притягався до судової відповідальності	Не притягався
Чи є в спорідненні з іншими співробітниками цієї установи, з якими і як саме.	Споріднення не маю.
Праця безпосередньо педагогічна (стаж) не менше 6 місяців кожна.	З 1920 року і до теперішнього часу в округовій ЦБ. Характер праці: інструктування та перепідготовка бібліотечних робітників.
Чи маєте твори:	
Рукописні та друковані роботи	Не маю.
Чи писав в періодичній пресі	Не писав
Чи був присутнім на з'їздах, конференціях з бібліотечних питань	В 1924, 1926 в м. Одесі та Харкові.
В якій галузі вважав би своє використання більш відповідним	На бібліотечній роботі.
Праця адміністративно-організаційна по освітній лінії всіх відомств	З 1920 року в м. Зінов'євськ Округова бібліотека – завідувачий та біб інспектор.
Ваша остання праця до і після революції	З 1904 по 1907 р. в м. Зінов'євськ- профспілка друкарів – член правління
	З 1917- 1919 - « -
	З 1918 – 1919 Рада робітничих і селянських депутатів- член Ради.

1.11.1927 - Любарський

Одночасно він виконував обов'язки інспектора окрінспектури політосвіти. Йому надавались особливі повноваження.

³⁰ Цивільна служба.

³¹ Спілка робітників освіти

З архівних документів:

Посвідчення видане Любарському Я.І.

„Доручено провадити у всіх торгівлях книгами м.Єлисаветграда і округи перевірку каталогів книг, знаходящихся в торговельних підприємствах з правом винятку з місць продажу та хоронення всіх анти-радянських та підрозрядних до обігу книжок”³²

Відслідковуючи документи, які стосуються бібліотеки, видно, що Яків Іллєч Любарський працював завідувачим бібліотекою до початку 30-х років, потім завідував облкниготоргом. Документів про його подальше життя і діяльність не збереглося.

Структура Центральної бібліотеки на початок її діяльності була такою: відділи - технічний, економічний, науковий, медичний, позашкільний, а також відділ російської та чужосторонньої літератури (в перекладах), белетристики, краснописьменства. При бібліотеці знаходиться книгосховище, куди звозяться конфісковані книги.

Планувалося створення нотної бібліотеки й музичної читальні в м. Єлисаветграді.

В місті сформовано вісім бібліотек-філіалів. Центральною бібліотекою для цих філіалів сформовано невеликі комплекти книг. В приміщенні громадської бібліотеки – будинку С. Остроухова ще деякий час функціонував філіал центральної бібліотеки, який був ліквідований у 1922 році.

Бібліотека працювала у дуже скрутних умовах. Обслуговування читачів починалось дуже рано, світло подавалось з переборами, не вистачало паперу, бібліотечних карток, обладнання:

З архівних документів:

До Жилкомунвідділу

Відділ наросвіти просить подати електричне світло Центральній бібліотеці, без котрого неможлива правильна праця бібліотеки, позаяк приходиться рано зачиняти її. Світло може бути відпущено за рахунок уменшення енергії у приватних осіб”³³.

Книги видавались додому тільки з особливого дозволу як посібники лекторам, вчителям. Бібліотечний фонд знаходився в незадовільному стані, 40% потребувало палітурних робіт. Гострою була необхідність поліпшення комплектування фонду, особливо з прикладних наук, сільського господарства, медицини, кустарного виробництва та ремесла.

---

³² ДАКО, фонд 810, оп.2, спр.969.

³³ ДАКО, Фонд 816, опис 1, од. зб. 73

„ ...Бібліотечна справа – справа великого політичного значення. Треба відкинути посилення на нашу бідність в цій справі. Треба працювати в цій справі з більшовицькою настирливістю і піклуванням. Тоді наші бібліотеки справляться з тими завданнями, які поставлені перед нами партією...”

Кіровоградська правда.- 1935. - 12 березня

Двадцятиріччя нової епохи 1920-1941 рр.

На третій Всеукраїнській нараді з проблем освіти, яка відбулася 15-17 червня 1921 року, бібліотеки визначалися як знаряддя комуністичного виховання трудящих.

При губернських відділах народної освіти створюються губернські обліково-розподільні комісії (Гурки), що визначили і офіційно затвердили в 1922 р. єдину бібліотечну мережу, її структуру, завдання, типи бібліотек за адміністративно-територіальним поділом: "Положення про єдину бібліотечну мережу республіки".

З архівних документів:

„Інструкція про розподіл книжкового фонду і створення єдиної бібліотечної мережі”.

- для рівномірного бібліотечного обслуговування створюється єдина бібліотечна мережа: всі бібліотеки професійних спілок, товариств, клубів об'єднуються в єдину мережу бібліотек громадського користування.

- відділи народної освіти мають право внести необхідні зміни в бібліотечну мережу (об'єднати однорідні, що знаходяться близько одна від одної та невеликі бібліотеки).

- для успішної централізації бібліотек при відділах народної освіти організується міжвідомча комісія, з правом розгляду питань про відкриття нових бібліотек.

Із протоколу першого засідання Губернської обліково-розподільної комісії (Гурки): 25 червня 1921 року з питань організації Гурки, відпрацювання плану робіт-розподілу літератури по Миколаївській губернії³⁴.

В завдання Гурки входив розподіл літератури в губернії:

- вся література, яка входить до губернії, повинна розподілятися за принципами і планом Гурки.

- всі органи колективного користування, такі як бібліотеки, організації і установи отримують літературу через губернські і повітові відділи „Всевидав”³⁵, згідно із планом з дозволу губернського або повітового Українського революційного комітету, наукова література, через обмежену кількість, надається лише центральним міським бібліотекам, відповідним учбовим закладам та науковим установам.

Доступ робітників та селян у середні та вищі навчальні заклади, відкриття робітничих факультетів, ліквідація неписьменності призвели до корінних змін у складі читачів. З'явилися такі категорії як робітфаківці, червоноармійці, політпрацівники тощо. У зв'язку з цим необхідне було збільшення підручників, посібників, літератури з історії України, книг українською мовою. Фонд почали класифікувати за універсальною десятинною системою³⁶.

Бібліотека знаходилась у вирі життя, політизація якого впливала на значне збільшення кількості читачьких запитів ідеологічної тематики. Включена до системи гігантської політико-освітньої роботи бібліотека змушена була вести пропаганду постанов, з'їздів партії по запровадженню НЕПу, проведенню індустріалізації, колективізації тощо.

У фондах ДАКО знайдено цікавий документ, що свідчить про активне політичне життя різних верств населення, а особливо молоді :

Секція молодіжи Политпросвета

18 мая 1921 г.

В бибсекцию.

...просит выдать на неделю или две сочинение Л.Андреева «Саша Жигулев» для устройства литературным кружком комсомола литературного суда над ним.

³⁴ МАКО. Фонд 152, опис 1, спр.108.

³⁵ В 1919 році створено Всеукраїнське видавництво (Всевидав), якому були підпорядковані всі видавництва України. Укр. літературна енциклопедія. Т.1.-К., 1988.

³⁶ Універсальна десяткова класифікація (УДК), міжнародна бібліотечно-бібліографічна класифікація, розроблена Міжнародним бібліографічним інститутом у 1895-1905 рр. на основі "Десяткової класифікації" американського бібліотекаря Дьюї. Сучасну назву отримала в 2-му виданні (1927-1932 рр.).

УДК — ієрархічна комбінаційна класифікація, що включає 3 частини: основні таблиці, таблиці визначників (типових рубрик) і алфавітно-предметний показник.

Індексування логічне, цифрове, використовуються арабські цифри.

Глибока деталізація основних таблиць і значні можливості введення нових рубрик за допомогою визначників дозволяють вважати УДК однією з найбільш розроблених універсальних класифікацій.

*Зав.секцией*³⁷

Двадцять років характеризуються бурхливим розвитком державної бібліотечної політики.

У 1920 році Губернський відділ народної освіти прийняв рішення про необхідність створення по містах губернії Центральної Української книгозбірні. Рішенням Єлисаветградського повітового відділу народної освіти від 07.03.1921р. при відділі планується створення центральної української бібліотеки, де буде зібрана українська література з бібліотек міста. Після тривалих пошуків приміщення український відділ створено при центральній бібліотеці. Завідуючим відділом призначено т. Піонткевича. Крім того, розпочата робота зі створення відділу образотворчого мистецтва.

З архівних документів:

„Секция ИЗО

Уполитпросвета

В порядке организационном по протоколу заседания зав. отделами от 4 мая, предлагает центральной библиотеке собрать весь материал касающийся изобразительного искусства, книг, находящимся по различным библиотекам г.Елисаветграда.

*1921г.*³⁸

В цей час широко використовується термін бібтехнік, замість бібліотекар.

У двадцятих роках при позашкільних відділах освіти створюються бібліотечні ради. В положенні про бібліотечні ради вказується на те, що вони організовуються з метою правильної постановки роботи бібліотек.

В бібліотечну раду повинні входити представники: відділу народної освіти, місцевого партійного комітету, профспілок, Союзу комуністичної молоді, організації жінок, союзу робітників освіти і соціалістичної культури, представник від загальних зборів читачів, бібліотекар.

В обов'язки ради входило:

- піклуватися про те, щоб бібліотека працювала в дні і години, зручні для населення,
- перевіряти звіти та кошториси,
- слідкувати за зовнішнім виглядом бібліотеки, наочною агітацією, каталогами, доступністю довідників,
- брати участь у формуванні і організації пересувок;
- проводити анкетування.

В доповіді „Про реорганізацію бібліотечної справи в губернії” за 1922 рік зазначено, що в місті повинна бути створена мережа міських районних бібліотек. Кожна районна бібліотека може складатися із основного бібліотечного ядра і рухомої частини. В місті також повинна бути центр-читальня, куди надходять нові книги і куди читач може замовляти книги з будь-якої бібліотеки мережі.

В 1922 році в окрузі завершується робота зі створення мережі³⁹ районних бібліотек в місті і повіті. У звіті центральної бібліотеки за грудень 1923 року відзначається, що завершено скорочення та встановлення сталої мережі бібліотек по місту.

*„Виправлено таке ненормальне становище, коли в центрі міста в межах декількох кварталів функціонує шість бібліотек. За цей час закриті бібліотеки „Металіст”, Комклубу, сільськогосподарського клубу, Биківська як не життєдіяльні, за їх рахунок поповнюються книгами інші бібліотеки”*⁴⁰.

Однак працівники Биківської бібліотеки-філіалу звернулись до старшого інспектора освіти з доповідною запискою, де констатується факт, що Биківська бібліотека-читальня існує з 9 червня 1917 року і за цей час бібліотека збільшила свій фонд у десять разів. (Із 450 книжок в 1917 році до 4616 – в 1924, і значно розширила район обслуговування).

На що від відділу Губполітосвіти надійшла телеграма:

„Категорично забороняємо ліквідацію

*Биківської бібліотеки, надішліть пояснення”*⁴¹

Особлива увага в діяльності бібліотек приділялась бібліографічній роботі, зокрема рекомендаційній бібліографії: плакати, рекомендаційні списки літератури різноманітної тематики.

³⁷ ДАКО. Фонд р-870, оп.1.

³⁸ ДАКО. Фонд Р-870, оп.1.

³⁹ Інструкція про розподіл книг і створення єдиної мережі бібліотек.

⁴⁰ ДАКО. Фонд р-810, оп.1, спр.1510.

⁴¹ ДАКО. Фонд р-810, оп.1, спр.1510.

В цей період зростають вимоги до кваліфікованої методичної допомоги бібліотекам, яка сформувалася під впливом таких основних факторів: через низький рівень бібліотечної роботи на місцях (нестача кадрів) та через зростаючі вимоги до бібліотек (ускладнення покладених на них завдань). Для налагодження роботи бібліотек-філіалів на місця виїжджають інструктори. Вони надають кваліфіковані консультації та практичну допомогу в комплектуванні фонду. Швидке реагування на численні запити бібліотек різного рівня, відомчого підпорядкування (шляхом усних та письмових інструктажів) заклало основу міцних зв'язків головної бібліотеки з іншими бібліотеками, що було дуже важливим для переходу від окремих форм методичної участі до налагодження певної системи методичної роботи, орієнтованої на конкретні потреби бібліотек. Вперше впроваджується практика координації та кооперування методичної роботи на міському міжвідомчому рівні.

Можна зазначити, що саме в ці роки бібліотека стала школою професійної майстерності для бібліотекарів, вона не лише підкорялася загальному ритму того часу, а й з власної ініціативи брала на себе все нові і нові обов'язки.

Відразу після революції гостро постало питання підготовки кадрів бібліотечних працівників. Ще в 1919 році в м. Єлисаветграді проводились шеститижневі бібліотечні курси бібліотечних працівників.

На засіданні колегії позашкільного відділу в березні 1920 року прийнято рішення про створення комісії для розробки програми бібліотечних курсів.

Із доповіді про діяльність Херсонського губернського відділу народної освіти від 15 березня 1 квітня 1920 року⁴²:

- для правильної постановки бібліотечної справи бібліотечна секція планує організувати короткострокові курси для підготовки робітників по бібліотечній справі;
- розіслані інструкції для роботи бібліотек по повітах губернії;
- прочитана доповідь „Задачі бібліотекаря, комплектування бібліотек”;
- розроблена програма бібліотечних курсів;
- розроблений проект організації з'їзду бібліотекарів губернських і повітових бібліотек;
- проводити анкетування бібліотекарів.

У вересні 1921 року в Миколаєві відбулася конференція бібліотечних працівників. На колегії відзначався катастрофічний стан бібліотечної справи в губернії. Це пов'язано з матеріальною незабезпеченістю бібліотечних працівників.

На засіданні колегії Наркомпросу УРСР 27 березня 1922 року прийнята постанова про те, щоб центральні бібліотеки зробити центрами бібліотечної освіти, шляхом введення практикумів і стажувань, підготовки бібліотечних бюлетенів.

Надаючи великого значення професійному навчанню, бібліотека проводила семінари для співробітників бібліотеки та слухачок безкоштовних народних читалень. У травні 1921 р. були організовані курси підготовки бібліотечних працівників та курси бібліотекознавства.

В навчальний план входили такі дисципліни:

- історія книги та бібліотеки;
- значення бібліотеки та роль бібліотекаря (методи наближення книги до читача);
- бібліографія;
- техніка бібліотеки, обладнання, бібліотечна статистика та звітність;
- робота в дитячій бібліотеці;
- історія української та російської літератури;
- комплектування бібліотек, організація пересувок, практичні заняття та лекції;

Також 5 травня 1921 р. в місті Єлисаветграді проводився бібліотечний з'їзд, на якому обговорювались такі питання:

---

⁴² ДАХО. Фонд Р-608, оп.1, спр.51

- завдання бібліотечної справи (теоретичні основи);
- доповідь бібліотечної секції про зроблене за рік;
- загальний план бібліотечної політики, організація бібліотечної справи в місті та повіті;
- доповідь анкетної комісії про положення бібліотечної справи в повіті на основі анкетування учасників з'їзду.

Провідне місце у методичній діяльності центральної міської бібліотеки посідав методичний відділ, створений у 20-ті роки. Незважаючи на важкі умови (а саме: невеликий штат, відсутність службового приміщення), відділ швидко набуває широкої популярності, стає культурним та методичним центром. З перших днів існування відділ починає надавати велику допомогу не лише читачам, а й бібліотекам. Збирає бібліотекарів на періодичні наради, виконує запити бібліотек міста, ділиться досвідом своєї роботи, надає допомогу у складанні списків літератури бібліотекам з провінції. У цей період він був єдиним у бібліотеці відділом, котрий надавав методичну допомогу практично з усіх питань бібліотечної роботи: комплектування фондів, розстановки літератури, каталогізації, масової та культурної роботи, довідкового обслуговування, виховання бібліографічної культури, бібліографування та методики складання бібліографічних посібників тощо. Методичний відділ вирішував питання стосовно підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, складав бібліотечні плакати, вивчав досвід масових бібліотек України, брав участь у нарадах, засіданнях різних комісій.

Надзвичайно цікавою є інформація про платні послуги в бібліотеках того часу.

Скрутне матеріальне становище унеможлиблює виконання лєнінського принципу „безкоштовності” бібліотек. Від головних органів влади надходять розпорядження⁴³:

Всім губ і у політосвіти і державним Бібліотекам.

Враховуючи, що безкоштовність бібліотек являється ідеалом бібліотечної політики, головполітосвіти, однак в даний час, коли місцеві бюджети ще не зміцніли, вважаємо за можливе брати платню з деяких категорій читачів, що беруть книги додому.

Головполітосвіти встановлює певну платню з осіб нетрудового населення. Платня не береться з таких груп населення: червоноармійців, робітників, безробітних, що зареєстровані на біржі праці, рад. службовців та членів профспілок, що отримують заробітну плату з 1 по 9 розряд, осіб, що перебувають на соціальному забезпеченні, фабрзавуча, робфаківців і учнів вузів, які знаходяться на державній стипендії.

Від сплати за користування бібліотекою звільняються члени родин даної категорії.

Платня встановлена:

- 1. для нетрудового населення.*
- 2. рад. службовців з 10 розряду і вище.*
- 3. учнів вузів.*

Розмір місячної плати встановлюється:

- 1. Для нетрудового населення- 200 р.(гроші 1922р.)*
- 2. Рад. службовців з 10 розряду і вище. – 100 р.*

В губерніях Миколаївській і Запорізькій, що постраждали від неврожаю, користування книгами в бібліотеках безкоштовне, за виключенням нетрудового населення.

Для дітей як загальне правило користування книгами безкоштовне, але допускається добровільне самообкладання.

Для забезпечення збереження книг беруться застави книгами або грошима в розмірі вартості книг. В крайньому разі застава може бути замінена поручительством установи, в якій особа працює.

З 1921 року дозволами на випуск друкованої продукції в губернії займається Губернське управління видавничою справою (Губвидав). В його завдання входить об'єднання і регулювання видавничої діяльності всіх відомств, як військових так і цивільних, наукових і літературних товариств і організацій в галузі розповсюдження творів друку з метою більш планомірного та

⁴³ ДАМО. Фонд Р-810, оп.1, спр. 1594.

доцільного їх постачання і використання. Згідно з розпорядженням Губвидаву всі книжкові запаси бібліотечної секції повинні зберігатися на його складах.

З 1922 року бібліотеку було переведено на державне планове комплектування. Вона почала одержувати обов'язковий примірник з деяких тем друкованої продукції, яка видавалась у Радянському Союзі. З 20-х років обов'язковий примірник стає основним джерелом поповнення фонду. Загалом система безкоштовного обов'язкового примірника гарантувала бібліотеці надійне і своєчасне одержання літератури, що забезпечувало планомірне поточне комплектування.

Одним з найголовніших завдань у галузі освіти в післяжовтневий період було завдання ліквідації неписьменності. 30 грудня 1919 року Радою народних комісарів прийнято декрет про ліквідацію неписьменності. З кінця 1918 року почалась реорганізація системи народної освіти. Ліквідувались гімназії, реальні училища, церковноприходські і земські школи. Бібліотеки, які знаходились при цих учбових закладах, передавались до книжкових складів. У фонді нашої бібліотеки зберігаються книги, які належали навчальним закладам міста: Єлисаветградському земському реальному училищу, громадській жіночій гімназії, юнкерському училищу та ін.

У 1921 році прийнята постанова РНК УРСР про ліквідацію неписьменності в республіці. Було закріплено принцип обов'язковості навчання. Закон зобов'язував усіх громадян у віці від восьми до п'ятдесяти років отримати початкову освіту. В Україні навчання населення грамоті здійснювалося через мережу товариства «Геть неписьменність», створеного 1923 року. Очолив товариство Г. Петровський⁴⁴. Розпочалась грандіозна кампанія - "всенародний похід за всеобщ" (від російського - всенародное обучение). В республіці створювались Робітничо-селянські університети. Відкриваються бібліотеки так званого волосного циклу. В їх завдання входило надавати допомогу в систематичних заняттях як курсантам, так і викладачам. Бібліотеки волосного циклу – це об'єднання двох відділів: одного, що складається з учбової літератури для курсантів університету, іншого – для викладачів. Фонди цих бібліотек поповнюються з Центру, також за рахунок фондів міських бібліотек.

Серйозна увага приділялася позакласній та позашкільній роботі. Бібліотека брала активну участь у кампанії з ліквідації неписьменності. При бібліотеці працювали курси підготовки інструкторів, учителів грамоти. Фонди бібліотеки поповнювались агітаційно-пропагандистською літературою.

За Всесоюзним переписом населення 1936 року 85,3 % жителів України було грамотним проти 57,5 % у 1926 році. Україна ставала республікою суцільної грамотності, мала висококваліфіковані кадри в усіх галузях народного господарства, науки, культури. Втім, у роки масових репресій значна частина представників різних соціальних верств зазнала переслідувань і була знищена.

У 20-ті роки перед бібліотекою постає питання про необхідність організації міжбібліотечного обслуговування. При цьому вважається за необхідне розвивати обмін книжками, газетами та журналами між вітчизняними книгозбірнями. Наприкінці 20-х - на початку 30-х років центральна бібліотека на прохання бібліотек висилає книжки зі свого фонду та одержує видання з інших книгозбірень, проте ця робота має епізодичний характер. Фактично ж міжбібліотечний абонемент був створений у бібліотеці ім. Крупської в 1932 році. Його подальшому розвитку сприяли постанови „Об улучшении дела самообразования” (1933 р.) та „О библиотечном деле в Союзе ССР (1934 р.)”.

6 червня 1922 року РНК утворює Головне управління в справах літератури і видавництва при Народному Комісаріаті Освіти (Головліт) і його місцеві органи при губернських відділах народної освіти. Головліт – орган радянської цензури, що складала основу державної бібліотечної політики, спрямованої на знищення значної кількості книжок та їх авторів, сприяла утворенню сумнівних „спецхранів”, у яких містилась інформація, вилучена із загального, наукового та культурного обігу кількох поколінь українців, що призводило до формування заідеологізованих бібліотечних фондів, інформаційно забезпечувало насильницьку політику радянської влади. Управління здійснювало державний контроль за ідеологічним спрямуванням видавничої діяльності, створювали списки книг, що підлягали вилученню з бібліотечних фондів так званої „ідеологічно-шкідливої” літератури.

Упродовж 20-х років проводились багаторазові „чистки” книжкових фондів публічних бібліотек (1922, 1923, 1924, 1926, 1929) від релігійної та „ідейно - сумнівної” літератури, що призвело

---

44 Григорій Іванович Петровський (23 січня (4 лютого) 1878, Харків — 9 січня 1958) — радянський державний і політичний діяч.

до значного їх збіднення. Цьому значною мірою посприяв циркуляр Головополітосвіти УРСР від 3 січня 1922 року, в якому йшлося не лише про необхідність активізації “чистки” фондів від “контрреволюційних” творів, але й про комплектування їх радянською суспільно-політичною літературою. Масштаби проведення “чисток” були настільки широкими, що існувала загроза цілковитого знищення мережі публічних бібліотек, але замість вилучених творів фонди публічних бібліотек поповнювались пропагандистською та агітаційною літературою з метою політичного виховання читачів.

У 1923 році встановлюється жорсткий контроль за фінансовою діяльністю бібліотеки. Відділ політосвіти вимагає від дирекції щоденно здавати в касу повітового відділу народосвіти кошти від сплати за читання.

Постановою колегії Наркомосу „Про необхідність створення єдиного бібліотечного центру” від 5 травня 1919 року піднімається питання про „бібліотеки-літучки”, які створюються для політичної освіти учнів шкіл та різних верств населення. Питання створення мережі пересувок на підприємствах міста та у передмісті, відповідальність за їхню діяльність покладається на центральну бібліотеку. Бібліотеці дозволяється продавати дублетні видання, а кошти від реалізації направляти на комплектування фонду.

Змінюється режим роботи бібліотеки. Рішенням бібліотечної секції встановлюється один вихідний день („отнюдь не в субботу и не в воскресенье”⁴⁵)

Від відділу народосвіти надходить розпорядження: „За особистою відповідальністю завідуючих бібліотеками прибрати із бібліотек предмети релігійного культу, портрети старих громадських діячів, здати їх в склад Губполітосу або Уполітосу.”⁴⁶

Вивісити на видному місці портрети вождів революції, якщо до цього часу цього ще не зроблено”.

Згідно з наказом №19 від 15.02.1923 по Єлисаветградському відділу політосвіти штат центральної бібліотеки становив 4 працівники:

Любарський Я.І.- завідуючий,
Кенигсберг Ф.А. – бібліотекар,
Вандровська М.А.- бібліотекар,
Михайлова В.М.- бібліотекар⁴⁷.

У 1925 році особлива увага звертається на масову роботу бібліотеки. Згідно з квартальними планами бібліотека зобов’язана „в зв’язку з настанням літнього часу провести як досвід в базарні дні роботу по влаштуванню бібліотечних палаток на базарі, де проводити читки й 2 книжкові виставки”.

Українізація 20-30-х років ХХ століття залишила значний слід у новітній історії України. За досить короткий проміжок часу українська культура пережила процес швидкого відновлення. Цьому сприяла не тільки політика більшовицького уряду, а перш за все щире бажання свідомих українців підняти на вищий щабель культуру свого народу як невід’ємну частину світової культури. В цей період значна увага приділялась також українізації бібліотечних фондів. За планом Окрінспектури освіти на другий квартал зазначаються вимоги до складу фонду:

„при закупці літератури додержуватись наступного порядку: дитячої-15%, військової -10%, нацмен літератури – 25%, української – 50%, а весь склад книг повинен бути на 75% українським”⁴⁸.

Постановою ВУЦВК від 7 березня 1923р. "Про адміністративно-територіальний поділ України" повіти і волості були ліквідовані. Єлисаветградський повіт реорганізувався в Єлисаветградський округ, до складу якого увійшли 13 районів: Бобринецький, Братський, Великовисківський, Єлисаветградський, Злинський, Компаніївський, Єлизаветградківський, Маловисківський, Новомиргородський, Новоукраїнський, Рівнянський, Устинівський та Хмелівський.

9 червня 1926 року згідно з наказом Зінов’євського окружного виконавчого комітету Ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів від 4.06.1926 р. за № 5153 книгозбірні присвоєна назва Округової центральної бібліотеки імені Н.К.Крупської.

З архівних документів:

⁴⁵ ДАКО. Ф. 810, оп.1, спр. 1510

⁴⁶ Губернські відділи народної освіти, управління політичної освіти

⁴⁷ ДАКО. Ф.1749, оп.1, спр.503

⁴⁸ ДАКО. Ф.Р-810, оп.1, спр. 90.

На перше півріччя 1925 року бібліотека налічує 815 абонентів, з них червоноармійців – 6, робітників – 32, учнів різного віку – 381, службовців - 230, підлітків - 127, інших - 49. Видано книг 7051. Розпочата робота по створенню інвентарної книги, адже до цих пір в бібліотеці не велось інвентарного обліку. На початок 1925 року до інвентарної книги занесено лише 9551 примірник.

Зі звіту бібліотеки за 1925 рік відомо, що до восьмої річниці Жовтневої революції бібліотека влаштувала книжкові виставки, вечір для призовників та учнів шкіл з ліквідації неписьменності. В кінці вечора відбувся концерт з революційного репертуару.

До роковин смерті Л.М.Толстого також відбувся літературний вечір, де була прочитана лекція про його життя і творчість.

Масова робота проводилась не лише в бібліотеці, а і поза її межами. Бібліотекарі при військкоматі влаштовували бібліотечну філію на час призову громадян 1903 року народження на військову службу до Червоної Армії. До бібліотеки-філії залучено 2200 призовників. Щодня при військкоматі проводились голосні читки газет, бесіди з історії книги, влаштовувались екскурсії до центральної бібліотеки.

Працівники бібліотеки проводили читки та бесіди з в'язнями, пенсіонерами, працівниками рахункової скарбниці⁴⁹ та Пастерівської станції⁵⁰.

В бібліотеці організували довідково-інформаційне бюро для видачі усних і письмових довідок. Ось приклади тематичних довідок, на які бібліотечні працівники готували відповіді: різниця між марксизмом і лєнінізмом, „течія Троцького” та ін.

Одним з підрозділів бібліотеки було пересувне бюро, працівники якого відповідали за роботу пересувних бібліотек по місту.

У 1927 році у місті налічується 14 стаціонарних бібліотек, з яких 2 мали окреме приміщення, 12 - клубного типу та 72 пересувні бібліотеки. Шістдесят пересувних бібліотек належали до клубів, а 12 - до округової бібліотеки.

Ставка бібліотекаря становила на місяць 40 крб., а завідуючого від 50 до 100 крб.

Всі бібліотеки міста мають помешкання в середньому на 2 кімнати, крім округової, що має 10 кімнат (в 2 кімнатах – дитячий відділ). Округова бібліотека перебуває на утриманні місцевого бюджету.

У галузевому складі бібліотечного фонду переважне місце посідає белетристика, а саме 40% загальної кількості, на другому місці - соціальні науки, на третьому – прикладні, точні науки, загальний відділ, історія літератури, історія та географія мали приблизно однаковий відсоток, а найменше літератури з філософії, філології та мистецтва.

Бібліотека щомісячно поповнюється новою літературою, на що в середньому витрачається 75 крб.

Активізується вивчення читацьких інтересів. Відгуки читачів про прочитану книгу заносяться в зошит „Думки читача”, в бібліотеці ведеться зошит відмов та побажань.

Методичну допомогу в роботі центральної бібліотеки надавали республіканські інституції: Український науково-дослідний інститут книгознавства, кабінет вивчення книги і читача надсилає різні анкети. (Анкети у справі дослідження стану роботи бібліотек та їхньої роботи з читачами, інструкції з вивчення читацьких інтересів.)

В цей час робота бібліотеки постійно перебуває під пильним наглядом вищих установ. Щомісячно подавались дані про роботу бібліотеки. При окружному відділі політосвіти постійно проводились інспекторські наради, де заслуховувались доповіді про стан роботи бібліотечної роботи в місті і на селі.

1929 рік був переломним в організації бібліотечної справи в Україні. 30 жовтня 1929 року прийнята постанова ЦК ВКП(б) „Про покращення бібліотечної роботи”, в якій партія визнала „стан бібліотечної справи незадовільним, відстаючим від культурного росту робітників та селян і задач соціалістичної реконструкції народного господарства”, та про необхідність впродовж 1929 та 1930 року бібліотечні фонди “очистити від ідеологічно шкідливої, застарілої, що не відповідає даному типу бібліотеки літератури”. Постанова визначала напрями бібліотечної цензури публічних бібліотек. До “ідеологічно шкідливої” літератури були віднесені твори колишніх керівників

⁴⁹ Знаходилась на розі вулиць Інгульської та Двірцевої.

⁵⁰ Пастерівська станція - спеціальна медична установа для проведення профілактичних щеплень проти сказу. З 1920 по 1939 рр. знаходилась у приміщенні нинішньої санітарно-епідеміологічної станції на вул. Пушкінській.

жовтневого перевороту, яких перетворили на “ворогів народу”. З бібліотечних фондів вилучались твори Л.Толстого, А.Ахматової, Остапа Вишні та ін. Проводились перевірки, „чистки” бібліотечних кадрів. Наслідком цієї постанови стала організація – за методом походу за культуру, за ліквідацію неписьменності і малограмотності – бібліотечного походу, який мав на меті сприяти пожевавленню діяльності книгозбірень і залученню до них селян, робітників і молоді. В ході здійснення „бібліотечного походу”(1929) відбувались, крім “чистки фондів”, репресивні акції, спрямовані проти бібліотекарів - так званих „прихованих ворогів народу”, які намагались зберегти від руйнування книжкові фонди.

Також постановою визначено ряд заходів для покращення бібліотечної роботи і „перетворення бібліотек в культурні центри, що сприяли б мобілізації мас на виконання п’ятирічного плану”. Особлива увага зверталась на відкриття нових бібліотек на ударних новобудовах, в колгоспах і радгоспах, МТС.

Репресивна політика держави негативно вплинула на формування фондів, якість бібліотечного обслуговування.

У цей час спостерігається формування нового покоління бібліотекарів, професійні якості та політичні погляди яких відповідали існуючій владі. У більшості випадків у публічних бібліотеках працювали малокваліфіковані спеціалісти, які не мали навіть середньої освіти, але вони повністю поділяли ідеологічні позиції нової влади. Майже половина працівників сільських бібліотек мала початкову освіту, а решта – тільки домашню. Партійні і державні постанови було спрямовано на перетворення бібліотек із культурно-просвітницьких установ на центри систематичної пропаганди комунізму, що примушувало бібліотекарів використовувати при роботі з читачами методи, які повністю відповідали моральним нормам тоталітарного режиму. Кадрова політика спрямовувалась у першу чергу на появу в бібліотеках “політично свідомих” працівників. Диктатура пролетаріату, встановлена комуністами, вимагала від бібліотекарів виконувати пропагандистську функцію, розповсюджувати серед читачів агітаційну та пропагандистську літературу з метою посилення ідеологічного впливу на читацький попит. Система комуністичного ладу у 20-30-х роках ХХ ст. змусила бібліотекарів забути про їхнє справжнє призначення і перетворила їхню професію на непрестижну та низькооплачувану.

В цей час округова бібліотека існує на кошти бюджету міськради. Розширилась структура бібліотеки, створені: адміністративно-господарчий відділ (адміністрація, господарча частина, палітурня, бухгалтерія), книгосховище, відділ обслуговування та масової роботи (загальний читальний зал, сектор МБА), абонемент, методичний відділ, сектор комплектування та обробки, бібліографічний відділ, дитячий відділ. У бібліотеці працювало 8 чоловік. При дитячому відділі працювали дві особи.

Бібліотекарі постійно вели роботу з фондом. З 1931 по 1932 рр. списали 1035 примірників за непридатністю за змістом і за зношеністю та передали в інші заклади. Література у фонді була російською, українською, єврейською та молдавською мовами. Читачів обслуговували не тільки в бібліотеці, працювали 71 пункт і 85 книгонош. Продовжували організовуватись пересувки при колгоспах, підприємствах, клубах, хатах-читальнях. Книговидача складала 58021, читачів (індивідуальних абонентів) 2035, відвідувань 16729.

При Центральній бібліотеці створюється гурток самоосвітньої роботи. Відвідувачі гуртка вивчали математику, літературу й історію. Для бригад кондукторів станції Кірово - Українська центральна бібліотека влаштувала обговорення книги М. Шолохова „Піднята цілина”.

В 1935 році бібліотека готувалась до п’ятнадцятирічного ювілею. Діяльність бібліотеки висвітлювалась на сторінках місцевої преси: *„Про центральну бібліотеку”*.

В центрі капіталістичної Європи фашизм знищує на вогнищах твори великих мислителів людства.

В країні Рад, в країні переможного соціалізму книга стає невід’ємною частиною трудящих, міцно входить в життя і побут робітника і колгоспника.

Попит на книгу набагато перевищує самі сміливі плани радянських видавництв.

За цих умов виключного політичного значення набирає масова бібліотека. Партія надає бібліотечній справі виключного значення. Але не всі організації ще зрозуміли, яку роль відіграє масова бібліотека в наші дні, коли важливішою проблемою є виконання вказівок тов. Сталіна про виховання кадрів, про любовне вирощування нових людей.

Центральна бібліотека ім. Крупської — старіша бібліотека в нашому місті. Наприкінці травня вона святкуватиме свій 15-річний ювілей. Вона охоплює різні групи читачів: і робітників, і службовців, і наукових працівників, і особливо багато студентської молоді.

Своїми пересувками центральна бібліотека обслуговує робітничі околиці та багато колгоспів району.

Здавалося б, що бібліотека відділу народної освіти, яка має прекрасне, велике приміщення, повинна була б бути центром справжньої культурної роботи з книгою, бути пропагандистом політичної, технічної і художньої літератури. Здавалось би, що в цій галузі велику допомогу повинен був би надавати їй відділ народної освіти. Але, на жаль, так тільки повинно бути. Насправді книжковий фонд, що складається з 34.000 книг, не може задовольнити величезних, зрослих вимог сьогодення радянського читача. Книги в більшості своїй застарілі, зношені. Мало класиків марксизму-ленінізму, мало художніх класиків і новинок сучасної пролетарської літератури.

Книга—знаряддя виробництва кожної бібліотеки, і саме цього основного знаряддя в центральній бібліотеці бракує. Досить сказати, що протягом всього 1934 року бібліотека фактично не комплектувалась новою літературою. Відділ народної освіти порушив фінансову дисципліну. З асигнованих в минулому році 12 тис. крб. на комплектування було одержано лише 50 проц. За бюджетом 1935 року асигновано лише 7000 крб. І якщо врахувати, що з цієї суми біля 3000 буде витрачено на періодик, то можна собі уявити кількість «нового поповнення».

Протягом кількох років бібліотека одержувала з Книжкової всеукраїнської палати обов'язковий екземпляр всієї літератури, яка виходить на Україні. Ясна річ, що цей обов'язковий екземпляр складав надто цінний фонд. За останній час палата припинила надсилку літератури. Але ні керівники бібліотеки, ні відділ народної освіти не попіклувались виявити причини припинення надсилки книг.

35 пересувок налічується в бібліотеці. Спеціального інструктора для роботи з ними немає. І якщо пересувки околиць від випадку до випадку коли-небудь обмінюються, то пересувки колгоспів буквально без нагляду. Постійних працівників в колгоспних бібліотеках нема. Робота їх не перевіряється, обмінюються вони дуже рідко. Є пересувки, які не обмінювались з 1929 і 1930 років. За такої постановки пересувної роботи не доводиться говорити про роботу з книжкою. Крім того, багато літератури знищується. А книжка — це соціалістична власність і розбазарювання її й не охайне ставлення до неї—злочин.

Центральна бібліотека ім. Крупської широко популяризує у себе всі поточні політичні кампанії шляхом тематичних вітрин, лозунгів, плакатів, макетів. Буквально жодна подія, жодна знаменна дата не проходить повз бібліотеки. Але ось глибокої масової роботи з книжкою, з окремими групами читачів, консультативної роботи, вечорів розгляду творів художньої літератури, читання кращих зразків цієї літератури бракує.

Минулого року бібліотека організувала технічну консультацію. Але в останній час консультація припинила свою роботу. Вже довгий час в стадії організації і самоосвітня робота.

Фінансовий стан бібліотеки надто важкий. Іноді немає зайвого карбованця, щоб придбати необхідну брошуру. У великому гарному приміщенні не затишно. Нема відповідних меблів, немає квітів.

Як ми вже зазначили, відділ народної освіти не цікавиться і мало приділяє уваги роботі центральної бібліотеки ім. Крупської. Протягом майже двох років ні відділ народної освіти, ні міська рада не слухали звітів бібліотеки.

«Бібліотечна справа—справа великого політичного значення. Треба відкинути посилення на нашу бідність в цій справі. Треба працювати в цій справі з більшовицькою настирливістю і піклуванням. Тоді наші бібліотеки справляться з тими завданнями, які поставлені перед ними партією („Правда”)».⁵¹

У 1937 р. книжковий фонд нараховував 50 тис. примірників, 3 тис. читачів користувались бібліотекою: читальним залом, дитячим відділом. Пунктів видачі - 67, в т.ч. в колгоспах — 45, у місті — 22.

Згідно з постановою НКО при відділі народної освіти створюється бібліотечний оперативний методичний сектор. Штат сектора: завідуючий, два інструктори, технічні робітники.

⁵¹ Кіровоградська правда. — 1935. - 12 березня

Із звіту бібліотеки про її роботу станом на 1 січня 1937 року відомо, що бібліотека носила назву: Одеська обласна міська центральна бібліотека ім. Н.К.Крупської м. Кірово. Бібліотека фінансувалась із місцевого бюджету.

Міською радою створювались пересувні культбази, що обслуговували колгоспників під час посівної та збиральної кампаній. Склад культбази: начальник культбази, масовик, перукар, баяніст, бібліотекар, антирелігійник, лікар, агроном, шофер при автомашині. При культбазі повинен бути: музичний інструмент, шашки, шахи та доміно, спортінвентар, крокет, газети, журнали, пересувна бібліотека та ін.

У 1938 році бібліотека проводить двотижневий семінар для працівників сільських бібліотек.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 січня 1939 р. була утворена Кіровоградська область, а м. Кірово перейменовано на Кіровоград. До складу Кіровоградської області увійшло 30 районів. 13 районів з Миколаївської області: Аджамський /виділився з Кіровського/, Бобринецький, Витязівський, Долинський, Єлизаветградківський, Знам'янський, Кіровоградський, Компаніївський, Новгородківський /виділився з Новопраського/, Новопраський, Олександрійський, Петрівський, Устинівський. 10 районів з Одеської області: Великовисківський, Добровеличківський, Маловисківський, Новоархангельський, Новомиргородський, Новоукраїнський, Піщанобридський, Рівнянський /виділився з Новоукраїнського/, Тишківський, Хмельівський; 5 районів Київської області: Златопільський, Кам'янський, Олександрівський, Підвисоцький, Чигиринський; 2 райони Полтавської області: Новогеоргіївський, Онуфріївський. З 1939 р. центральна міська бібліотека починає виконувати функції обласної та одержує назву Кіровоградська **обласна** бібліотека ім. Н. К. Крупської.

Колектив бібліотеки проводив активну роботу з комплектування фонду. Бібліотечний колектор звертався на сторінках місцевої преси до населення:

„Кіровоградська правда” від 6 липня 1939 р.:

„Облбібліоколектор книгокультторгу (м. Кірово, вул. К.Маркса, 36) закуповує у населення літературу (художню, дитячу, соціально-економічну й іншу) російською і українською мовами, радянських і дореволюційних видань.

В роки другої п'ятирічки робота бібліотеки все тісніше пов'язана з пропагандою праць основоположників марксизму-ленінізму, суспільно-політичної літератури, матеріалів з'їздів і пленумів Комуністичної партії, директивних документів ВЦВК, РНК СРСР і урядових органів союзних республік. Для цього в бібліотеках використовувались найрізноманітніші форми роботи з читачами. Велика робота проводилась у зв'язку з виборами до Верховної Ради СРСР, Рад союзних республік. Для агітаторів і пропагандистів у бібліотеках підбиралась необхідна література, складались рекомендаційні списки літератури. На виборчих дільницях і агітпунктах влаштовувались літературні вечори, доповіді й лекції, проводились бесіди з виборцями, створювались спеціально підібрані пересувні бібліотеки.

Ось одна із вказівок відділу народної освіти для бібліотеки:⁵²

„Про участь бібліотек у підготовці виборів до Верховної Ради СРСР”:

- бібліотека повинна допомогти трудящим зрозуміти кожний параграф виборчого закону, наочно показати піклування партії та уряду про поліпшення матеріального побутового і культурного добробуту трудящих міста і села, виявити підлі махінації троцькістсько- бухарінських агентів фашизму, буржуазних націоналістів, що намагаються зірвати успішну підготовку до виборів;

- бібліотека повинна провадити роз'яснювальну роботу як в стінах бібліотеки, так і поза її межами;

- вивчити положення про вибори до Верховної Ради;
- влаштувати в бібліотеці дошку запитань і відповідей про положення;
- провести бесіди для малописьменних.

⁵² ДАКО, Ф.1749, оп.1.

„ ...Зі злістю фашисти знищували радянських людей, а також культурні твори, на базі яких розвивалась соціалістична українська культура... На території області не залишилась цілою ні одна з культурних установ ...”

Із листа трудящих Кіровоградської області
Великому вождю радянського народу
товаришу Сталіну, 1944 р.

Бібліотека в роки окупації 1941 – 1944 рр.

Важким випробуванням для українського народу стала Велика Вітчизняна війна.

На початок 1941 року в містах, селах і колгоспах УРСР функціонувало 26000 клубів, 41000 бібліотек (разом із шкільними) з книжковим фондом понад 70 млн. примірників.

Перед Великою Вітчизняною війною в області налічувалось 1157 шкіл, 369 бібліотек, 416 клубів, 1246 пересувних пунктів. Створена стала бібліотечна система.

Німецькі війська ввійшли до Кіровограда 5 серпня 1941 року.

За час свого хазяйнування фашисти зруйнували завод сільськогосподарського машинобудування, на якому в довоєнний період працювало більше 12 тисяч робітників; моторемонтний завод, завод “Більшовик”, три цегельні заводи, фабрики. Було повністю знищено трамвайне господарство міста. (Перший трамвай рушив елісаветградськими вулицями ще в 1897 році, а електромережу загального використання розробив інженер Євген Тамм – батько Нобелівського лауреата, фізика Ігоря Тамма). Окупанти розібрали рейки по всьому маршруту, обладнання відправили до Німеччини. Електростанції, 595 будинків було висаджено в повітря. Місто залишилося без хліба (два хлібозаводи зруйновано), світла, транспорту.

Насамперед були ліквідовані всі радянські державні та громадські установи, відмінена радянська законність.

Окупанти ввели примусову систему реєстрації населення, розбивши його на категорії, що за їх планами повинно було сприяти швидкому виявленню радянсько-партійного активу, партизанів, підпільників та інших осіб, які підлягали негайному знищенню.

Станом на 23 серпня 1941 року, за результатами реєстрації, в місті проживало 68 143 жителі 32 національностей. Українці складали 91,6%, росіяни – 5,9%, молдовани - 0,8%, поляки – 0,5%. Чоловікам єврейського походження було наказано з'явитися на збірний пункт для відправки на лісозаготівлі. А дець через місяць примусово зібрали всі їхні сім'ї, дозволивши взяти з собою лише цінні речі, і... розстріляли за містом у протитанкових ровах. Рейхскомісаром для України Кохом видане розпорядження, в якому без спеціального дозволу біржі праці не можна змінити роботу⁵³.

На площі біля автобусної станції, яка розташовувалася навпроти грецької церкви, було встановлено три шибениці. Першим наказом, текст якого був розклеєний по всіх усядах, гітлерівці вимагали терміново здати всі до одного приймачі. Порушників оголошували грабіжниками, партизанами і розстрілювали на місці.

Всім організаціям наказано надіслати списки працюючих та заповнити анкети на кожного працівника.

Найкращі приміщення були “конфісковані” під комендатури, поліцейські дільниці, нічні бари, офіцерські клуби, військові казарми. Поспішно споруджувалися шибениці, заповнювалися в'язниці, створювалися табори для військовополонених.

Утворили міську управу. Призначили голову – Петра Медведкова.

Згідно з наказом №666 по міській управі від 31.XII.1942р. територія міста розбивається на 8 районів з метою керування будинками і спостереження за встановленим порядком:

- 1-й район (Від Кавалерійської вулиці до Олександрівської)
- 2-й центральний район (від Олександрівської до річки Біанки).
- 3-й район. (Солодка Балка і Ковалівка).
- 4-й район. (Стара та Нова Балашівки).
- 5-й район. (Миколаївка і Некрасівка).
- 6-й район. (Кушівка і частина Балки по лівій стороні річки Біанки).
- 7-й район. (Пермська, Новоолексіївка, Никанорівка).
- 8-й район. (Бикова і Озерна Балка).

На чолі кожного району стояв начальник районної управи.

При міській управі були створені відділи:

1. Загальний;
2. Юридичний відділ;
3. Торгово-промисловий;
4. Відділ продовольчий та промислового краму;

⁵³ ДАКО. Фонд Р-2494, оп.1, спр.1

5. Народної освіти;
6. Фінансовий;
7. Охорони здоров'я;
8. Благоустрою;
9. Праці;
10. Статистики;
11. Транспорту;
12. Зв'язку;
13. Друку;
14. Служби порядку⁵⁴.

Відділом народної освіти, якому підпорядковувались бібліотеки, призначили керувати Костюкова Петра.

Особливості культурних процесів воєнних років повністю диктувалися екстремальними умовами часу.

Майже все майно і цінності установ культури було знищено. До третього Рейху окупанти вивезли цінності з розграбованого краєзнавчого музею (який був створений зусиллями історика Ястребова в 1883 році). Педінститут і чотири технікуми гітлерівці перетворили на тюрму СД, а 33 середні та неповно-середні школи - на казарми й склади.

Бібліотека особливо постраждала в роки окупації.

В перші дні війни в приміщенні бібліотеки розмістили солдатів румунської та німецької армії.

Із акта обстеження приміщення бібліотеки пожежним інспектором⁵⁵:

- Половина приміщення зайнята румунськими та німецькими солдатами. На долівці складена солома, на якій сплять вояки;

- приміщення опалюються тимчасовими пічками, які пожежонебезпечні;

- в коридорах і під сходовими клітками повно соломи;

- на горищі багато книг та іншого мотлоху.

За наказом гебітскомісара на паперову фабрику в с. Комишувате було відправлено майже 30% усього фонду обласної бібліотеки. Це видання класиків марксизму-ленінізму, твори українських, російських, німецьких та єврейських авторів, так званої небажаної літератури, списки якої надсилались до всіх міських управ.

З дозволу завідуючого відділом освіти книги передавались іншим установам, школам, лікарні, для користування гебітскомісару та ін.

В бібліотеці за наказом начальника відділу освіти знищено барельєфи класиків марксизму-ленінізму та бюст Хрущова⁵⁶.

Чималої шкоди бібліотечний фонд зазнав і від місцевого населення. Ось невелика цитата із книги Павла Негретова⁵⁷ про цей період:

„В Кіровограді я дізнався, що наші залишили місто 4 серпня, а німці ввійшли 5-го, протягом доби було безвладдя. Російський народ завжди хто-небудь пригноблював, спочатку це були цар, поміщики і капіталісти, потім – більшовики. Тому цікаво спостерігати, що робить наш народ, коли його ніхто не пригноблює. В листопаді-грудні 1917 року, коли буржуазний уряд впав, а радянський ще не встановився, народ розбивав винні склади і магазини і напивався до смерті. В 1941 році там, де радянська влада відходила, а німецька ще не приходила, народ грабував. Приватні будинки, правда, не чіпали, зате все державне, тобто нічиє, розтягували – хто що міг. В Кіровограді з олійного заводу відрами тягали соняшникову олію, в театрі зірвали оксамитову завісу, на гудзиковій фабриці зрізали шкіряні ремені з трансмісій. Як тільки прийшли німці, навкруги були вивішені плакати: „Wer plundert wird erschossen” і нижче те ж саме українською: „Хто грабує, буде розстріляний”.

⁵⁴ ДАКО. Фонд Р-2494, оп.1, 1 справ.

⁵⁵ ДАКО, ф Р-2512, оп.1, 19 справ.

⁵⁶ Хрущов Микита Сергійович (1894 —1971) — перший секретар КПРС (1953—1964), Голова Ради Міністрів СРСР (1958—1964), перший секретар ЦК КП(б)У. Герой Радянського Союзу, тричі Герой Соціалістичної Праці.

⁵⁷ Негретов Павло Іванович. Народився в 1923 році в м. Кіровограді. У 1941 році закінчив Кіровоградську середню школу №11. У війну перебував на окупованій території. У 1945 році заарештований за причетність до НТСНП (народно-трудоий союз нового покоління). Відбував покарання на шахтах Воркути. Звільнився умовно достроково в 1955 році. Після звільнення залишився на проживання у Воркуті.

Грабежі припинилися. Я дізнався, що одна баба вкрала з бібліотеки енциклопедичний словник Брокгауза і топить ним пічку. Один мій товариш поступив в поліцію. Форму тоді ще не носили, тільки нарукавну „жовто-блакитну” пов’язку. Був він в поліції всього декілька днів, і це якось залишилось для нього без неприємних наслідків, коли наші повернулись. (Нещодавно помер). Так ось тоді, в перші дні окупації, цей мій товариш допоміг мені врятувати Брокгауза. Декілька томів баба вже встигла спалити, а решту я у неї забрав, відсутні томи виміняв у товариша за самоцвіти, і, таким чином, зібрав всю енциклопедію” (Негретов П. Все дороги ведуть на Воркуту. - Вермонт, 1985.-236 с.)

Обов’язки завідуючої в перші дні війни виконувала Косовська Інна.⁵⁸ Працівники бібліотеки активно використовувались владою для різних робіт: сільськогосподарських, для подвійного перепису тварин та ін.

Вражає документ, що зберігається у фондах архіву:

„Міська бібліотека.

Вул. Двірцева/Інгульська, 6/19.

За наказом фюрера необхідно терміново провести вивіз робочої сили на благо військових заводів в посиленій масі. Для того, щоб Кіровоградська область могла надати без втрати робочу силу, я повинен зробити це в більш жорсткому масштабі.

За наданими документами у вас на даний момент працює 9 осіб, із яких ви повинні до 20 листопада 1942 року представити одну особу (в віці від 17 до 40 років) для робіт на благо рейху. Я вказую на те, що робоча сила повинна бути здоровою. В подальшому необхідно відзначити, що жіноча робоча сила повинна бути незаміжня. Чоловіча робоча сила із дорослими дітьми повинна залишитися. Якщо мені буде надана робоча сила, яка не підходить для використання рейхом, я залишаю за собою право, замінити її на належну з вашої установи”

Розпорядження гебітскомісара⁵⁹.

На жаль, документів про те, чи були надіслані співробітники бібліотеки на примусові роботи до Німеччини і їх подальшу долю, невідомо.

Міською управою були затверджені правила користування бібліотекою:

„Правила користування книгами міської бібліотеки.

1. Читачами бібліотеки можуть бути громадяни віком понад 14 років.
2. Кожен громадянин при запису в якості читача повинен представити паспорт і посвідчення з місця роботи.
3. Читач може отримати не більше ніж 3 книги, а по мистецтву – 1.
4. Особливо цінні книги (енциклопедії, довідники, карти і окремі примірники комплектів журналів, додому не видаються, ними дозволяється користуватися лише в читальному залі.
5. Книги видаються не більше ніж на п’ять днів.

Примітка:

– Термін користування науковою літературою можна продовжувати, якщо немає вимог інших читачів.

– Термін користування може бути скорочено бібліотекарем, якщо на книгу є великий попит.

6. При отриманні книги читач повинен впевнитись в тому, що вона в порядку, в іншому разі він повинен повідомити про це бібліотекаря.

7. Бібліотекар при поверненні книги повинен впевнитись в її цілісності.

8. При отриманні та при поверненні книги читач повинен розписатись у формулярі.

9. Кожен читач платить заставу в сумі 15 крб. за користування книгою. Застава при виключенні читача із бібліотеки повертається, якщо читачем не порушуються правила користування.

10. За користування книгами сплачується 3 крб. на місяць і кожного разу видається одна книга.

11. Читачів, які не повернули книгу в зазначений термін штрафують на 10 коп. за кожен пропущений день, а після п’яти днів в подвійному розмірі.

⁵⁸ Косовська Інна Сергіївна, 1887 року народження, до війни працювала старшим бібліотекарем, за освітою - вчителька.

⁵⁹ ДАКО. Фонд Р-2494, оп.1, 21 справа

12. Якщо читач не повернув книгу або пошкодив її, він зобов'язаний замінити на таку ж або відшкодувати її вартість. За особливо цінні або рідкісні книги відшкодовується в десятикратному розмірі. Питання відшкодування в три чи п'ятикратному розмірі вирішує бібліотекар.

13. Ті, хто не повертає книги в означений термін, або пошкоджені, і не бажають платити за це, в примусовому порядку підлягають адміністративним мірам.⁶⁰»

Керівництво бібліотеки активно працювало для збереження установи.

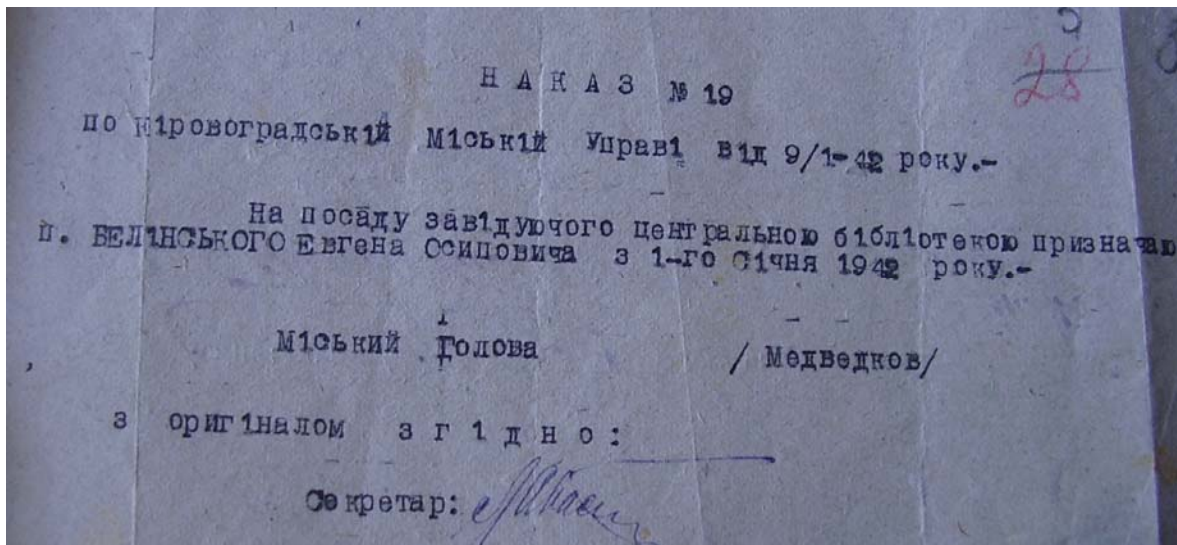
З архівних документів:

На початок війни штат бібліотеки:

1. Косовська Інна Сергіївна, 1887 р.н., старший бібліотекар,
2. Шерр Віра Олексіївна, 1878 р.н.
3. Лубяна Віра Полікарпівна 1897 р.н., бібліотекар,
4. Чистоганова Єлизавета Андріївна, 1902 р.н.,
5. Рибалко Ганна Григорівна, 1908 р.н.
6. Приймак Віра Василівна, 1907 р.н.
7. Зарудна Марія Якимівна, 1899 р.н.
8. Мокієвська Олександра Миколаївна,
9. Косюра Катерина Василівна, 1871 р.н.
10. Коляда Марія Іванівна.

З 1 січня 1942 року завідувачем бібліотеки призначено Белінського Євгена. Ніяких відомостей про його особу і подальшу долю немає.

В архіві збереглося посвідчення його особи часів окупації.

На кінець 1942 року штат бібліотеки скорочено до чотирьох осіб.

Місто очищене від ворогів 8 січня 1944 року.

За час окупації бібліотечне обладнання загинуло, каталоги були знищені. Матеріальні збитки складали 792 750 крб.

Шкода, заподіяна фашистами народному господарству області, за попередніми підрахунками становила 212 млн. 793 тисячі крб.

Відразу після визволення міста почалася інтенсивна робота з відродження культури. Відновлювалась регулярна робота бібліотек, приводились у порядок приміщення, книжковий фонд, розгорталась масова робота серед населення.

Відкрились 1063 школи, відновили свою роботу педагогічний та вчительський інститути, 28 технікумів, 30 бібліотек, 762 хати-читальні, обласна бібліотека. Вже 21 червня до Кіровограда з Туркменії повернувся театр ім. Кропивницького. В цей же час відновила роботу філармонія.

⁶⁰ ДАКО. Фонд Р-2494, оп.1, 21 справа

У момент вигнання загарбників бібліотека знаходилась у приміщенні архіву, куди була перевезена фашистами в 1943 році. Наступним завданням було повернення бібліотеки у своє приміщення.

Першим наказом у „Книзі наказів та розпоряджень директора обласної бібліотеки ім. Н.К. Крупської” від 15 січня 1944 року був наказ про призначення на посаду директора І. Косовської з правом розпорядження по кредитах і з усіх господарських питань бібліотеки.

В травні 1944 року відбулася нарада з питань політичної роботи. Одним із рішень цієї наради було в найкоротший час поновити роботу клубів, бібліотек, хат-читалень та ін.

До кінця квітня 1944 р. закінчилось транспортування бібліотеки, після чого в рекордно короткий термін фонд було розставлено на полицях, і з 1 травня 1944 р. бібліотека відкрила свої двері для читачів. У кінці місяця почав свою роботу дитячий відділ. Штат бібліотеки було укомплектовано працівниками лише на 35%. Довідково-бібліографічний відділ не міг працювати через відсутність працівника. Бібліографічну роботу виконував працівник читального залу. Розписувались газетні та журнальні статті за темами, проводилась довідкова робота. За 1944 р. видано 2012 довідок. Комплектування методичного відділу працівниками почалось лише в кінці 1944 р. Методичний та дитячий відділи працювали над наданням допомоги вожатим, педагогам, масовикам при доборі необхідної літератури. В 1944 р. розпочався переоблік книжкового фонду. Всього за даними переобліку інвентаризовано та оброблено 21749 примірників. Великої шкоди каталогам бібліотеки завдала Велика Вітчизняна війна. Значно поглибилась їх невідповідність книжковому фонду. Через відсутність кадрів не працював відділ обробки та каталогів. Відновлення каталогів бібліотека розпочала лише в 1946 році.

В листопаді 1944 року виконавчий комітет Кіровоградської міської ради народних депутатів приймає рішення „Про відновлення музеїв”. Створена комісія в складі 3-х чоловік. Комісія збрала збори голів квартальних комітетів щодо повернення експонатів музею, які були розграбовані в роки війни. В результаті цієї роботи до музею повернуті наступні речі:

1. Географічна карта Херсонської губернії 1869 року.
2. Грамота Єлизавети Петрівни (оригінал)
3. Грамота Катерини II (оригінал).
4. Дві грамоти царя Олексія Михайловича (оригінали).
5. 20 книг-унікумів рукописних XV, XVI, XVII-XVIII ст.
6. Портрети місцевих діячів Рябкова, археолога і художника Краситського.
7. Понад 200 старовинних монет.
8. Портрети корифеїв українського театру І. Карпенка-Карого, М. Саксаганського.
9. Фарфорові статуї.
10. Експонати опудал ведмедя, вовка, орла.

В серпні 1945 року виконком Кіровоградської обласної Ради народних депутатів прийняв рішення про звільнення приміщень культосвітніх установ, які використовувалися не за призначенням, та заборону використання під зберігання зерна.

З метою зміцнення державного керівництва клубами, бібліотеками та іншими установами культури рішенням уряду були утворені комітети в справах культурно-освітніх установ у республіках, в області – відділи культурно-освітньої роботи. В їхні обов’язки входило проводити в життя всі постанови і закони партії в галузі культосвітньої справи.

***„Там, де процвітають бібліотеки, там мир, благодать,
повага до людства і успішне вирішення найтяжчих
соціальних проблем”***

Микола Реріх

Період повоєнної відбудови 1945-1953 рр.

Важливим здобутком повоєнної п'ятирічки в культурному житті було запровадження обов'язкової семирічної освіти і відкриття 1300 шкіл на 400 тис. учнівських місць. Держава не мала достатніх коштів, і громадськість, переважно батьки учнів, вносила посильний внесок у відбудову та ремонт матеріальної бази шкіл.

Відновилися мережа вищих навчальних закладів.

У літературу прийшли молоді письменники, збагачені життєвим досвідом недавньої війни. Великого громадського звучання набули книги Олеса Гончара (роман „Прапороносці”), Максима Рильського, Юрія Яновського.

Бібліотечна мережа України дуже постраждала від варварського нашествия. Під час війни повністю були знищені 43 тисячі масових бібліотек, втрачено понад 100 млн. книг.

Відновленню бібліотечної мережі сприяв Державний фонд, який з 1943 по 1947 роки направив до бібліотек Радянського Союзу понад 13 млн. книг. Понад 1,3 млн. видань отримали бібліотеки України. Відповідно до державних завдань у кожній республіці був складений п'ятирічний план, який передбачав відновлення бібліотечної мережі і збільшення кількості масових бібліотек у порівнянні з 1941 роком. Успішно відновлювалась бібліотечна мережа України.

„Радянський уряд ще в складних умовах війни почав вживати заходів, щоб відновлювати бібліотеки і їх книжкові фонди. З цією метою в лютому 1943р. створений Державний фонд літератури... Через Держфонд було зібрано і розподілено багато мільйонів книг, що дало можливість протягом короткого терміну відновити зруйновані гітлерівцями бібліотеки... Уже в 1950р. кількість бібліотек і загальний об'єм їх фондів перевищив довоєнний рівень...”⁶¹

Вийшла постанова ЦК КП(б) У „Про стан бібліотек і заходи по покращанню їх роботи”. Мережа державних масових бібліотек України вже у 1948 році збільшилась у порівнянні з 1941 роком більш, ніж на 1,1 тис.

М.Слабошпицький у книзі „Приватна справа дисидента в науці” про відомого українського лікаря В.Барсенєва згадує історичний факт: коли під час Великої Вітчизняної війни Сталіну запропонували з метою економії коштів для фронту закрити частину бібліотек, він відповів ініціаторам запитанням: „То що, відкривати нові тюрми?” Влада і суспільство періодично потрапляють у цю ситуацію. А пора всім зрозуміти: чим менше бібліотек і книгарень, тим більше – тюрем... Щоб так не сталося, на сторожі прогресу має стояти, окрім загальновідомого стереотипу „прогресивної громадськості”, ще й конкретний Вічний Бібліотекар, який „визріває” у мріях Хосе Ортеги і Гассета таким чином: „...я уявляю собі майбутнього бібліотекаря у вигляді фільтра, який має стати поміж бурхливим потоком книг і людиною”⁶².

Одразу після визволення Кіровограда від німецько-фашистських загарбників розпочалась робота з відновлення культосвітньої мережі області. У педагогічному інституті було організовано у 1946 навчальному році історичний факультет, який прийняв перших 50 студентів. У 1948 році ВНЗ мав кілька десятків аудиторій, кабінети, майстерні, лабораторії, бібліотеку, їдальню, актовий зал, гуртожиток. Тут працювало 77 осіб професорсько-викладацького складу.

Було відновлено і розширено мережу дитячих садків. Видавалася обласна газета "Кіровоградська правда" і 32 районні та міські газети. У 1946 році відновив роботу Кіровоградський краєзнавчий музей.

Розвиток бібліотеки в 1946 році на фоні розвитку інших закладів культури – з документів Державного архіву по Кіровоградській області:

План розгорнення мережі к/о установок (к/о – культосвітніх-ред.) Кіровоградської області відділу к/о роботи і розрахунок асигнувань на їх утримання в 1946р.

Обласна бібліотека для дорослих (розмір видатків на одну установу в тис. крб.)⁶³

	<i>Всього</i>	<i>Зарплати</i>	<i>Обладнання</i>	<i>Книги</i>	<i>Ремонт</i>
<i>Бюджет 1945</i>	<i>250,0</i>	<i>140,0</i>	<i>9,0</i>	<i>48,1</i>	<i>20,0</i>
<i>Бюджет 1946</i>	<i>315,0</i>	<i>183,0</i>	<i>10,0</i>	<i>50,0</i>	<i>25,0</i>

⁶¹ Із доповіді М.Ф.Гаврилова, начальника Головної бібліотечної інспекції Міністерства культури СРСР „ Про бібліотечну справу в СРСР”, 1965р.

⁶² Слабошпицький Михайло Федотович - прозаїк, літературознавець, виконавчий директор Міжнародного благодійного фонду „Ліга українських меценатів”

⁶³ Кіровоградський облгосархів, фонд 6072, опись № 1, архив № 14 на 11 листах

З документів Комітету у справах культурно-освітніх установ при раді Міністрів УРСР

Зведення про підсумки реєстрації бібліотек по Кіровоградській області:

1. *Обласна бібліотека для дорослих:*

- *книжковий фонд – 56809;*
- *кількість читачів – 4600;*
- *кількість платних бібліотечних працівників (фактично) – 14.*

(листопад 1946 р., завідуючий обласним відділом культосвітньої роботи Бродовой).⁶⁴

Структура бібліотеки за архівними документами звіту за 1 кв. 1946 року:

Обласна бібліотека ім. Н.К. Крупської (загальна площа 2137 кв.м.) займає 12 кімнат, які використовуються наступним чином:

Книгосховище – 2 кімнати

Абонемент – 1 кімната

Читальня (2) – більша кімната не відремонтована

Кабінет директора

Обробка і обов'язковий примірник – 1 кімната

Архів – 1 кімната

Методкабінет – 1 кімната

На початок 1946 року в закладі працювало 14 бібліотечних працівників (у 1941 – 18), з них: 4- з вищою освітою, 10- з середньою. Спеціальну бібліотечну освіту мав завідуючий методичним кабінетом Загребельний Іван Олександрович. Методист Єремкіна Людмила Іванівна навчалася в Московському бібліотечному інституті ім. Молотова.

За партійною належністю: членів ВКП(б) – 4, членів ВЛКСМ - 2, позапартійних – 8.

За бібліотечним стажем: Загребельний – 3 роки, Вагіна, Приймак – 10 років, Відман, Чистоганова – 15 років, 9 осіб мали стаж від 1 до 2 років.

За звітом бібліотеки 1946р. книжковий фонд обласної бібліотеки ім. Н. Крупської значно збагатився як кількісно, так і за змістом, переважно за рахунок літератури, отриманої від Держфонду (м.Москва) в кількості 5631 примірника, а також щомісячних надходжень обов'язкового примірника.

За рахунок цих придбань значно поповнилася „читальня”, особливо творами класиків марксизму-ленінізму, критичною літературою та матеріалами, які містилися в літературно-критичних журналах (видання до 1941 року).

Незважаючи на те, що бібліотека поповнювалася систематично, попит читачів задовольнити повністю не могла.

Джерелами комплектування на той час були: бібліотечний колектор, книжкові магазини, кіоски „Союз друку”, збір книг серед населення.

Бібліотечний колектор комплектував бібліотеки згідно з договорами, укладеними між бібліотеками та колектором, літературою, 70% якої одержував від облкниготоргу. Повністю задовольнити вимоги бібліотек бібколектор не міг, бо одержував обмежену кількість літератури.

І все ж забезпеченість літературою в порівнянні з 1945 роком була значно кращою. Після перевірки в 1 кв. 1946 р. було встановлено зміни в лімітах у бік збільшення періодичної літератури.

Упорядкування та зберігання книжкових фондів: за звітом 1946 року обласна бібліотека для дорослих ім. Н. Крупської не заінвентаризувала і не обробила 18697 примірників. Із затримкою книжок бібліотека вела систематичну боротьбу – надсилала нагадування боржникам.

У звітах тих років ми знаходимо багато інформації про форми масової роботи, які були найбільш популярними. Бібліотекарі організовували: голосні читки, літературні вечори, читацькі конференції, лекції, огляди літератури, політінформації, обговорення книжок.

Для наочної агітації розроблялися і готувалися для читачів фотомонтажі, рекомендаційні списки літератури, книжкові виставки, плакати.

Особливо багато зафіксовано довідок про вибори до Верховної Ради СРСР; політичної, сільськогосподарської, літературної тематики.

Бібліотека брала активну участь у підготовці до виборів у Верховну Раду СРСР. Для цього в бібліотеці був організований гурток з вивчення положень про вибори та поточної політики.

⁶⁴ Фонд № 6072, опись № 1, архив № 22 на 86 листах

Наслідком роботи гуртків стало залучення нових читачів до бібліотеки. Бібліотека підбирала агітаторам матеріали з газетних та журнальних статей, активно займалася питанням організації пересувних бібліотечок, про що свідчать газетні публікації.

„До 18 районів області обласна бібліотека ім.Крупської надіслала пересувні бібліотечки. Кожна така бібліотечка має понад 100 брошур і книжок. Серед них – промова товариша Й.В.Сталіна на передвиборних зборах виборців Сталінської виборчої округи м. Москви 9 лютого 1946 року”, „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР”, „Доповідь тов. А.О.Жданова про 29 роковини Великої Жовтневої соціалістичної революції”.

*Крім того, обласна бібліотека надає допомогу пересувними бібліотечками виборчим дільницям, підприємствам та установам Кіровограда”.*⁶⁵

Або:

„З бібліотек області на час збирання і хлібоздачі виділено 1443 пересувних бібліотечки.

*Обласна бібліотека ім.Крупської, Олександрівська, Новгородківська та Новопраська районні бібліотеки виділили спеціальних читців і бесідників, які проводять з колгоспниками бесіди, читки, допомагають редколегіям випускати стінгазети.*⁶⁶

У період підготовки до весняної сівби бібліотека готувала рекомендаційні списки літератури на сільськогосподарську тематику, розміщувала плакати, оформляла книжкові виставки. Всю масову роботу, а також ремонт книжок, вилучення затриманих книжок бібліотека проводила за допомогою активних читачів.

З архівних матеріалів звіту - розподіл книжкового фонду бібліотеки за 1947 рік:

- Загальнополітична література (1,2,3,9*) – 10932
- З них Маркса, Енгельса, Леніна, Сталіна – 942
- Математика, природознавство (5*) - 4901
- Техніка (6*) – 8193
- Сільське господарство (63*) – 1814
- Інші – 27975
- Художня література – 6955

Разом 61712 примірників.⁶⁷

У березні 1947р. Рада Міністрів УРСР в постанові „Про заходи до зміцнення районних і сільських бібліотек” накреслила шляхи подальшого розгортання їх мережі, підготовки кадрів, зміцнення матеріальної бази бібліотек. Ця постанова певною мірою допомогла подолати труднощі перших повоєнних років.

Обласна бібліотека бере на себе низку адміністративно-організаційних функцій з упорядкування та розвитку мережі бібліотек.

Перед райвідділами культосвітньої роботи стояло завдання збільшити мережу культосвітніх установ та підготуватися до історичної дати – виборів до Верховної Ради УРСР, а перед працівниками культосвітніх установ – зробити ці установи центрами масово-політичної і культурно-освітньої роботи.

Бібліотека проводить активну роботу з пропаганди біографій класиків марксизму-ленінізму, відзначає ювілеї видатних письменників. Інформації про заходи нерідко з’являються у місцевих газетах.

„В читальному залі обласної бібліотеки ім.Н.К.Крупської відбувся літературний вечір, присвячений 95-м роковинам з дня смерті великого російського письменника М.В.Гоголя.

Присутні з великою увагою прослухали лекцію Т.П.Олейникової про життя і літературну діяльність письменника.

*Вечір закінчився концертом, у якому брали участь артисти театру російської драми ім. С.М.Кірова.*⁶⁸

⁶⁵ Кіровоградська правда. – 1947. - 18 січня

⁶⁶ Кіровоградська правда. – 1947. - 15 серпня

⁶⁷ 1, 2, 3, 5, 63, 9 – класифікація літератури за системою УДК

Всі матеріали: дело № 9, текстовый отчет обл. отдела культпросветработников, домов культуры, клубов за 1947 год.

//Фонд № 6072, опись № 1, архив № 19 на 153 листа.

⁶⁸ Кіровоградська правда. - 1947. -16 березня

„Обласна бібліотека ім. Крупської влаштувала книжкову виставку на допомогу вивчаючим біографії В.І.Леніна і Й.В.Сталіна.

Виставка охоплює такі розділи: „Ленін і Сталін – великі вожді радянського народу”, „Учитись жити й працювати у Леніна і Сталіна”, „Ленін і Сталін – великі патріоти нашої Батьківщини”, „Леніну й Сталіну – слава в віках!”⁶⁹

Цей матеріал дає змогу читачеві наочно ознайомитися з бойовим шляхом життя і діяльності великих геніїв людства, організаторів і керівників радянської держави.”

В 1947 р. були видані постанови бюро обкому КП(б)У «Про закріплення кадрів культосвітніх установ»; «Про проведення двотижневика щодо впорядкування культосвітніх установ», «Про заходи щодо розширення та стимулювання соціалістичного змагання між працівниками культосвітніх установ та масових бібліотек».

В липні 1947 року на зміну директору О.Петренку приходять О.Соловйов. Видані перші накази свідчать про те, що з початку своєї керівної роботи новий директор багато уваги приділяє налагодженню трудової дисципліни в колективі, дисципліни, пов'язаної із збереженням фонду.

Були видані накази щодо запізньов на роботу конкретними особами, про звільнення чи пониження в посадах окремих працівників як таких, що не забезпечили певну ділянку роботи, навіть виносились догани за нетактовне ставлення до колег по роботі. Нерідко видавалися накази щодо безвідповідального ставлення до збереження книг та бібліотечного майна. Наприклад, наказом від 23 грудня 1947р. за вкрадені з читального залу книги М. Шолохова „Тихий Дон” і В.Каверіна „Два капітани” наказом директора вартість книг була вирахована із заробітної плати завідуючого читальним залом Мирського Ф.В. та старшого бібліотекаря Фесун Є.А.

В 1948 році бібліотека досягла значних успіхів у роботі, в результаті чого колектив був нагороджений Почесною грамотою ЦК профспілки працівників політико-просвітницьких закладів СРСР та Комітету у справах культосвітніх закладів при Раді Міністрів УРСР.

„Центральний комітет профспілки працівників політосвітніх закладів і Комітет у справах культурно-освітніх закладів при Раді Міністрів УРСР нагородили колектив обласної бібліотеки ім.Крупської почесною грамотою і присудили їй четверте місце в республіканському змаганні бібліотек у 1948 році.

Працівники бібліотеки добились добрих показників у проведенні масових заходів, зростанні кількості читачів, середнього читання книг на рік.

Н.Елькінбард, заступник директора бібліотеки з наукової частини”⁷⁰

У цьому ж році Кіровоградська обласна бібліотека ім.Н.К.Крупської успішно брала участь у соціалістичних змаганнях з Полтавською та Одеською обласними бібліотеками.

Комплектування книжкового фонду у післявоєнні роки було спрямоване на придбання новинок політичної, наукової та художньої літератури відповідно до попиту та потреб читачів. Дуже гостро стояло питання щодо придбання технічної літератури, яка мала широкий попит у читачів та надходила на книжковий ринок у маленьких кількостях (1 - 2 примірники), що не могло задовольнити потреби обласної бібліотеки. Після прийняття Радою Міністрів СРСР нового порядку комплектування провідних бібліотек країни обов'язковим примірником Кіровоградська обласна наукова бібліотека ім. Н.К. Крупської з 1949 року була позбавлена права на безкоштовний обов'язковий примірник. Припинення отримання безкоштовного обов'язкового примірника позначилось на фонді бібліотеки, на його змісті, адже цінні книги, які виходили в СРСР, не потрапляли в поле зору бібліотеки. Це питання вирішилось у 1951 році з поновленням надходження безкоштовного всесоюзного обов'язкового примірника із Всесоюзної книжкової палати, яке остаточно припинилось у 1960 році, коли пропалини у фондах бібліотеки були майже ліквідовані. Відтоді основним джерелом поповнення фонду бібліотеки стало надходження платного обов'язкового примірника.

В усіх країнах для збереження державних таємниць у відкритих і загальнодоступних музеях, архівах, бібліотеках в тій чи іншій формі існує „відділ спеціального зберігання” („спецхран”, „спецфонд”). Він був створений ще в царській Росії, розвивався і в радянський час. Контролюючим, цензурним органом був Головліт. (Після його ліквідації у 1991 році з’явилося багато інформативних

⁶⁹ Кіровоградська правда. – 1947.- 21 березня

⁷⁰ Кіровоградська правда - 1949. - 29 березня

та аналітичних публікацій про створення спецфондів, їх функціонування у зв'язку з масовими бібліотечними чистками, про які вже йшла мова).

Як і у довоєнні роки, тривало списання „ідеологічно шкідливої” літератури. Щороку до бібліотек надходило по кілька циркулярів Головліту про списання, знищення або передачі до спецфондів окремих авторів чи видань. У масових бібліотеках така література підлягала знищенню, а в обласних – по 1-2 примірники зберігалися в спец- фондах.

Зокрема, начальником Головліту УРСР К.Полонником був виданий наказ, перший параграф якого гласив „Изъять из библиотек общественного пользования и книготорговой сети”:⁷¹

„...Рильський Максим. Чаша дружби. – К.: Держлітвидав України, 1946р.- 80 с. тир. 10000”.

Другим параграфом цього документа вимагалось внести виправлення (видалити певні рядки чи заклеїти білим папером) в 7 виданнях, серед них: „Щоб сади шуміли” В.Сосюри, вибрані твори П.Тичини, „Збірник пісень для початкової школи”, упорядкований О.Г.Раввіновим та ін.

Відповідні накази видавалися по бібліотеці. Витяг одного з них:

„Согласно Постановления Совета Министров УССР от 6 сентября 1946г. №1566 о засоренности враждебной, буржуазно-националистической литературой книжного фонда библиотек Украины, необходимо провести проверку книжного фонда как советской литературы, а также иностранной литературы вместе с представителем Обллита.

Литература, которая не может быть использована для читателя – должна сохраняться в «спецфонде»....

*Директор библиотеки О.Петренко*⁷²

Це питання було на постійному контролі, про що свідчать накази директорів бібліотеки О.Петренка, а після – О.Соловйова, в яких за недотримання цієї вимоги окремі працівники бібліотеки, які відповідали за цей напрямок роботи, отримували попередження та догани, а також були зміщені із займаних посад та переведені на інші.

Періодично цензори Головліту проводили контрольні-вибіркові перевірки книжкового фонду бібліотеки, під час яких нерідко вказували на неупорядкування спецфонду, на те, що працівники відділів не вивчають свій книжковий фонд, не виявляють ідеологічно шкідливу літературу і таке інше.

У 40-і роки здійснюються значні заходи з ліквідації відставання бібліотечної науки.

З 1951 року на Державну бібліотеку СРСР ім.В.І.Леніна покладені функції центрального науково-методичного закладу.

З 1954-1955 років бібліотечні інститути почали готувати фахівців широкого профілю – бібліотекарів-бібліографів для масових і наукових бібліотек.

У цей час приділялась значна увага вивченню ленінської спадщини в галузі бібліотечної справи, пропаганді праць Н.К.Крупської. Відновили свою діяльність Ленінградський та Харківський бібліотечний інститути.

З березня 1950 року на основі розпорядження Ради Міністрів УРСР за №1490 від 3.12.1947р. про організацію учнівства при обласних бібліотеках були відкриті 11- місячні курси з підготовки бібліотекарів для районних бібліотек з платнею 250крб. на місяць. Керівником курсів було призначено методиста М.Т.Голинця, з учнями працювали найбільш досвідчені спеціалісти бібліотеки.

Проте вже з 1 квітня 1950р. був прийнятий наказ №57, підписаний директором бібліотеки О.Соловйовим, в якому говорилося про те, що на основі усного розпорядження завідуючого обласним відділом культосвітроботи курси учнівства, відкриті при обласній бібліотеці ім. Н.Крупської, розформовуються, а учні передаються для продовження навчання в обласну бібліотеку для дітей і юнацтва (на той час бібліотека була єдина). Згодом курси учнівства відновлять свою роботу.

У 50-і роки режим роботи відділів обслуговування був такий: абонемент обслуговував читачів з 11.00 до 20.00, читальний зал - з 12.00 до 21.00 з обідньою перервою з 15.00 до 16.00.

У кінці 40-х - на початку 50-х років до державних свят (8 березня, 7 листопада) працівники бібліотеки морально і матеріально заохочувались подяками, преміями, а тексти наказів завершувались закликами:

„Товарищи библиотекари! Еще теснее сплотимся вокруг ЦКВКП(б) и лично товарища Сталина, добьемся новых успехов по продвижению книги в массы. Да здравствует наше советское

⁷¹ Наказ Головліту УРСР №88 від 18 жовтня 1949р.

⁷² Приказ №29 по Кировоградской библиотеке им. Крупской от 26.9.1946г.

правительство! Да здравствует наш любимый вождь, отец и друг Йосиф Виссарионович Сталин! Под знаменем Ленина, под руководством Сталина вперед к победе коммунизма!”

Міська влада приділяла увагу розвитку культосвітньої роботи в місті Кіровограді, брала ці питання під контроль, проводила наради, в яких брала участь і дирекція бібліотеки.

„ Відбулась нарада культпрацівників м. Кіровограда. З доповіддю про стан і заходи щодо поліпшення культосвітньої роботи в місті виступив секретар Кіровоградського міськкому КП(б)У тов. Баглюков.

В обговоренні доповіді взяв участь директор обласної бібліотеки ім.Н.К.Крупської тов. Соловійов та ін.

Нарада накреслила заходи до поліпшення культурно-освітньої роботи серед населення міста. ”⁷³

Як зазначалося у звіті Кіровоградської обласної бібліотеки ім. Н.Крупської за 1951 рік, основна увага працівників бібліотек була зосереджена на залученні читачів до бібліотеки та пропаганді „безсмертних” творів класиків марксизму-ленінізму, на повсякденній допомозі читачам в оволодінні марксизмом, формуванні марксистсько-ленінського матеріалістичного світогляду, вивченні історії ВКП (б).

Постійно надавалась методична та бібліографічна допомога районним, міським, сільським та колгоспним бібліотекам області.

Обласна бібліотека проводила велику агітаційну роботу до всіх громадсько-політичних кампаній. Систематично проводилось роз’яснення широким масам трудящих авангардної ролі Радянського Союзу у боротьбі за мир в усьому світі.

Структура та штат бібліотеки у 1951 році:

- Методичний кабінет – 2 чол.
- Бібліографічний відділ - 1 чол.
- Заступник директора з наукової частини - 1 чол.
- Відділ комплектування та обробки – 1 чол.
- Пересувний фонд, МБА, ЗА – 1 чол.
- Абонемент - 3 чол.
- Читальний зал – 2 чол.
- Адміністративно-господарська частина – 5 чол.

Всього штат бібліотеки налічував 16 осіб.

Відносно структури бібліотеки слід відзначити, що для створення нормальних умов роботи бібліотеки необхідно було розширити її відділи за рахунок розширення всього приміщення бібліотеки та організації книгосховища.

Також була актуальною необхідність у збільшенні штату бібліотечних працівників з метою виконання завдань, які на той час стояли перед бібліотекою.

У бібліотеці не було завгоспа, секретаря-друкарки, контролера читального залу, в цих посадах була потреба. Працівники абонементу та читального залу були перевантажені.

Посади касира у бібліотеці також не було. Ці функції, за наказами директора Ф.І.Наливайко, виконували працівники різних відділів.

Постала необхідність у збільшенні штату бібліотеки. Про це зазначалося у звітах про роботу бібліотеки.

Бюджет та його використання (із звіту за 1951 рік):

Назва статей	Затверджений на 1951 рік	Використання за 1951 рік
Зарплата	158,8	161,3
Нарахування	6,75	6,9
Господарчі витрати	15,5	16,5
Відрядження	6,0	5,4
Придбання книжок	90,0	84,8
Придбання меблів	2,0	2,1
Придбання інвентаря	2,0	-
Ремонт	4,0	4,7

⁷³ Кіровоградська правда. - 1950. - 28 листопада

Ремонт інвентаря	3,0	2,9
Інші витрати	11,8	10,0
Разом	299,86	294,6

Для реалізації виробничих питань у лютому 1951р. при бібліотеці була організована наукова рада. Очолював раду директор бібліотеки О.Соловйов, до ради входило 9 членів.

У грудні 1951р. до бібліотеки надійшов циркуляр від Головліту ССРСР, який попереджав: *„В целях сохранения в фондах библиотек ценных книг, пользование которыми затруднялось тем, что предисловия или послесловия к ним написаны авторами, политически себя скомпрометировавшими, Главлит издал циркуляр №8 от 7.10.1949г., предусматривавший удаление из этих книг предисловий, послесловий, библиографий, статей, написанных авторами, все произведения которых подлежат изъятию.*”⁷⁴

При цьому в циркулярі спеціально увага зверталася на те, що *„... вышеуказанные исправления могут производиться только в тех случаях, когда предисловия, послесловия, рекомендательные списки литературы, статьи или портреты удаляются свободно и не затрагивают основного текста книги*”.⁷⁵

Крім того, категорично заборонялось допускати будь-яке втручання в твори класиків марксизму-ленізму, в стенографічні звіти з'їздів і конференцій ВКП(б), ВЛКСМ, Комінтерну, ВЦРПС, а також в енциклопедичні словники всіх років видання.

В циркулярі також зауважувалось, що, всупереч цим вказівкам, деякі цензори та працівники бібліотек втручалися в основні тексти книг, затушовували, заклеювали, вишкрібали окремі слова, прізвища і т.д., і цим самим пошкодили багато цінних видань.

Циркуляром це визначалось як неприпустиме і заборонялось допускати такі факти надалі.

За архівними матеріалами звіту на той час активізувалася пересувна робота бібліотеки.

„...Робота відділу пересувного фонду необхідна і дуже важлива, бо має своїм завданням охопити книгою широкі трудящі маси, шляхом організації пересувок на різних підприємствах міста, в рільничих, тракторних бригадах колгоспів, на тваринницьких фермах.

Велику роль відіграли пересувки в період підготовки і проведення виборів народних судів і народних засідателів...”⁷⁶

Зміст роботи	План	Виконання
Організація пересувок	30	25
Видача книг з пересувок	2400	1692
Довести число читачів	1600	1418
Книговидача в пересувках	16000	6052
Відвідання пересувки міста з метою інструктажу	25	25
Допомога пересувкам в організації читачьких конференцій	2	2
Зробити виїзди у райони	6	1

Протягом 1951 року функціонувало 25 пересувок, з них на підприємствах міста Кіровограда – 12: хлібокомбінат, меблева фабрика, ремонтно-будівельна контора, обзбудівельний завод ім. Кірова, гудзикова фабрика, артіль „Красный зеркальщик”, кондитерська фабрика, обласна друкарня ім. Димитрова, взуттєва фабрика, панчішно-шкарпетна фабрика, ремонтно-механічний завод „15 лет Октября”, завод „Більшовик”.

У пересувках міста на той час налічувалося 727 книг і брошур.

„Пересувники” брали активну участь у громадському житті підприємств і були активістами обласної бібліотеки.

„У масових відділах бібліотеки систематично проводиться яскрава, сприйнятна, цілеспрямована пропаганда підсумків виконання IV Сталінської п'ятирічки”.”⁷⁷

⁷⁴ Циркуляр №8с Головліту ССРСР

⁷⁵ Циркуляр №8с Головліту ССРСР

⁷⁶ Із звіту за 1951 рік:

⁷⁷ Із звіту за 1951 рік

Протягом 1951 року проведено 345 голосних читок і бесід, за планом – 380, охоплено 3421 читачів. Для голосних читок використовувалася, в основному, художня література, твори лауреатів Сталінської премії: М. Горький „Мать”, М. Островський „Як гартувалася сталь”, Е. Мальцева „Від щирого серця”.

Прочитано 21 доповідь.

Статистичні дані про книжкові виставки:

- Читальний зал – 73
- Абонемент – 81
- Всього виставок – 154

Було виставлено 1651 книгу. Переглянули виставки 1977 читачів.

Тематика виставок:

- «Мир переможе війну»;
- «Велика перемога радянського народу»;
- «Великі будови комунізму»;
- «72 роки з дня народження Сталіна»;
- «Вивчайте біографії великих вождів: В.І. Леніна, Й.В.Сталіна»;
- «27 років без Леніна, під керівництвом Й. Сталіна, по ленінському шляху»;
- «16 років з дня смерті М.В. Фрунзе»;
- «240 років з дня народження М. Ломоносова»;
- «І.Мічурін – великий перетворювач природи»;
- «Великий Сталін – прапороносець миру».

Обласна влада приділяє увагу розвитку бібліотечної справи. Про це свідчить публікація в газеті „Кіровоградська правда”. В передовиці „За дальше піднесення бібліотечної роботи” проаналізована і дана оцінка роботи бібліотек області. Зокрема, в статті зазначалося: „Цілком правильні висновки зробив колектив обласної бібліотеки ім.Крупської, робота якої була піддана критиці у виступі рейдової бригади. Бібліотека вживає заходів, щоб ширити свої зв’язки з масами. До послуг трудящих у парку культури й відпочинку імені Леніна організована пересувна бібліотека, в якій крім книг є багато газет і журналів. Комплектуються нові пересувні бібліотечки для колгоспів області та районних і сільських бібліотек”.

Поряд з висвітленням позитивних явищ піддавалося критиці байдуже ставлення до матеріального стану бібліотек з боку керівних органів. „Однак наші бібліотеки ще не задовольняють повністю всіх вимог населення. В деяких районах про їх роботу мало піклуються партійні, радянські організації. Все ще незадовільно працюють бібліотеки Єлисаветградківського району. В селі Підлісному є сільська і дві колгоспні бібліотеки. Але книги не доходять до трудящих села. Сільська бібліотека в необладнаному приміщенні, книги лежать на підлозі; бібліотека в колгоспі імені Хрущова знаходиться у шухлядах рахівника колгоспу. Не подбало про виділення приміщення для бібліотеки і правління колгоспу імені Молотова. Зовсім незадовільно проходить в області комплектування книжкових фондів та створення нових бібліотек в колгоспах. Так, в Ново-Архангельському районі із 17 колгоспів власні бібліотеки мають лише 6, у Ново-Миргородському з 21 – 8. До того ж, у багатьох районах для роботи бібліотек не створені належні умови.”

В статті також були поставлені завдання перед бібліотечними працівниками: „Бібліотечні працівники є пропагандистами ідеї партії Леніна – Сталіна в масах. Вони покликані сприяти зростанню комуністичної свідомості радянських людей, вести боротьбу з ворожою ідеологією. Щоб впоратись з цими завданнями, працівники бібліотек повинні бути самі поглиблено освіченими й культурними людьми. Тому вони мусять глибоко вивчати теорію марксизму-ленінізму, добре знати художню й наукову літературу.”

Було також поставлене завдання: „... Кожну бібліотеку треба перетворити в справжнє вогнище культури”...⁷⁸

Наказом відділу у справах культосвітніх закладів від 20 квітня 1952р. було затверджено учнівство при обласній бібліотеці ім. Н.Крупської для підготовки бібліотекарів сільських бібліотек. Навчання проводилось за шестимісячним навчальним планом.

В 1952 році вийшов наказ Ради Міністрів УРСР „Про заходи щодо покращення роботи масових бібліотек Української РСР”, на виконання якого було розроблено низку заходів, особлива увага була приділена методичній роботі, яку на той час очолювала Фросина Іванівна Наливайко. Для покращення методичної допомоги бібліотекам області наказом за кваліфікованими

⁷⁸ За дальше піднесення бібліотечної роботи // Кіровоградська правда. – 1951. - 11 серпня

працівниками були закріплені окремі райони, зокрема, заступником директора з наукової частини Шевченко Т.Т. (Коростельовою Т.Т.), завідуючою методкабінетом Наливайко Ф.І., завідуючою читальним залом Фінтіктіковою І.П., бібліографом Шуменко Л.Г., старшим бібліотекарем абонементу Халецькою А.К. та іншими.

Так звані „куратори” повинні були постійно підтримувати тісні зв'язки з закріпленими районами, чітко контролювати їх роботу, а в разі необхідності – надавати допомогу.

Для надання методичної допомоги бібліотекам області у 50-і роки залучалися студенти – практиканти Харківського державного бібліотечного інституту, яких стажувалося щороку у бібліотеці від 7 до 10 осіб.

Книжковий фонд обласної бібліотеки на початок 1952 року нараховував 127047 одиниць. На той час з врахуванням масштабів бібліотеки нові надходження - близько 13 тис. примірників видань разом з періодичними, - були невеликими (у 2007 році – 10 тис.-без періодичних видань - ред.)

З них з бібліотеки надійшло 5577 примірників, обов'язковий примірник – 299, придбано в крамницях 4780, передплачено періодичних видань 1766 примірників.

На той час джерелами комплектування книжкового фонду найчастіше були: обласний бібліотекар, місцеві крамниці книготоргу, „Військторг”, «Союздрук», Київська крамниця № 1 «Технічна книга», Київський облбібліотекар, який надсилав до бібліотеки обов'язковий примірник українських видань, Ростовська крамниця «Книга поштою», «Академкнига», Державна бібліотека СРСР ім. Леніна в Москві та публічна бібліотека ім. Салтикова-Щедріна в Ленінграді, бібліотека Академії наук у м. Києві.

Як зазначалося у звіті бібліотеки, позитивним фактором було те, що обласний бібліотекар покращив свою роботу. Збільшився асортимент книжок. І все ж не вистачало технічної літератури, на яку значно виріс попит читачів, недостатніми були надходження художньої літератури, „особливо кращих творів радянських письменників”.

На 1.01. 1952 р. художня література складала 13,4 % до всього фонду (у 2008 році – 18,2% - ред.). Згідно з чинними на той час положеннями співвідношення художньої літератури до всього книжкового фонду повинно становити 25 %. При комплектуванні фонду надавалася перевага суспільно-політичній літературі, зокрема творам класиків марксизму-ленінізму, у достатній кількості надходила наукова література, але в той же час відчувалася більша потреба в науково-популярній літературі.

Цікавим був той факт, що у зв'язку з великим надходженням літератури до друкування карток на нову літературу залучалися позаштатні каталогізатори, якими було надруковано 10 тис. із загальної кількості друкованих карток.

У грудні 1952 року працівники відділу обробки і комплектування займалися упаковкою та відправкою літератури мовами народів СРСР до обласних бібліотек союзних республік. Всього було відправлено 2500 книг.

Звіт з обслуговування читачів на 1.01.1952 р.- з матеріалів архіву:

Кількість читачів	За планом	Фактично
<i>Абонемент</i>	<i>3200</i>	<i>3800</i>
<i>Читальний зал</i>	<i>3150</i>	<i>2960</i>
<i>МБА</i>	<i>550</i>	<i>644</i>
<i>ЗА</i>	<i>200</i>	<i>107</i>
<i>У пересувках</i>	<i>1500</i>	<i>1418</i>
<i>Всього</i>	<i>8600</i>	<i>8929</i>

Книговидача	План	Фактично
<i>Абонемент</i>	<i>75000</i>	<i>67158</i>
<i>Читальний зал</i>	<i>90000</i>	<i>70700</i>
<i>Книговидача у пересувках</i>	<i>6000</i>	<i>6052</i>
<i>Разом</i>	<i>171000</i>	<i>143910</i>

У звітності подавалися тільки кількість читачів та книговидача, дані про відвідування - відсутні.

Склад читачів (на прикладі абонементу)

Всього – 3800

Стать – чол/жін – 1751/2049

Соціальний стан – робітники/службовці – 870/1386

Учні – вищої школи/середньої школи – 196/526

Колгоспники – немає

Інші – 822

Національність – укр/рос/інші – 2589/834/377

Партійність – член ВКП (б)/член ВЛКСМ – 562/1260

Освіта – початкова/середня/вища – 1789/1550/461

За віком – до 17 років – немає

17-23 pp. – 1270 чол.

24-45 pp. – 2085 чол.

більше 45 років – 445 чол.⁷⁹

Бібліотека приділяла особливу увагу залученню до читання робітників.

„Обласна бібліотека ім.Н.Крупської за останній час широко розгорнула масову роботу серед робітників заводів „Червона зірка”, „Більшовик”, „Червоний Профінтерн” та ін.

Читачі-активісти тт. Фіннікова, Халецька, Прутян та ін. часто відвідують гуртожиток червонозорівців. Вони читають робітникам книжки, проводять з ними бесіди. Там же організовують запис до бібліотеки. Після читання книги Б.Полевого „Ми- радянські люди” до бібліотеки записалося 25 робітників.”⁸⁰

За звітом бібліотеки одним із засобів обслуговування читачів книгою в бібліотечній практиці великого значення набув міжбібліотечний абонемент. Бібліотеки міста широко використовують МБА для задоволення інформаційних потреб своїх читачів. У 1952 році по МБА видано 615 книг, у тому числі надіслано до районних бібліотек – 349 (у 2008 році відповідно 926 і 752 – ред.)

Заочним абонементом (ЗА) було охоплено 107 чоловік. Переважно це були представники сільської інтелігенції - педагогічні працівники, агрономи тощо. Використовували заочний абонемент також колгоспні бригадири, студенти ВНЗ і технікумів. Протягом року проводилася широка пропаганда заочного абонементу шляхом надсилання інформації та читання лекцій про важливість цієї послуги в обслуговуванні читачів, яким потрібна література для виконання контрольних робіт або для роботи над підвищенням свого загальноосвітнього та ідейно-політичного рівня.

Так, В.Сухомлинському, директору Павлиської середньої школи Онуфріївського району, для роботи над дисертацією було надіслано книги: Мединський „Історія педагогіки” 1 та 2 частина; Данилов „Дидактика Ушинського”; Гончаров „Основи педагогіки” та інші.

Всього одержано від читачів 795 замовлень, за якими надіслано 439 книг і брошур. У звіті відсутні пояснення, чому задоволено лише половину замовлень.

У 1953 році проходила активна перевірка книжкового фонду обласної бібліотеки та бібліотек області, який підлягав вилученню згідно із „Библиографическими указателями устаревших изданий” та наказами Головліту СРСР і УРСР.

Наказом директора бібліотеки О.Соловйова з 1953р. відділи бібліотеки працювали в такому режимі: відділ абонементу - з 11.00 до 21.00, читальний зал – з 12.00 до 22.00, решта відділів – з 11.00 до 20.00. Вихідним днем був вівторок.

Як свідчать архівні документи, обласні семінари у 50-і роки проводилися у п’ятиденний термін, а відрядження до бібліотек області були тривалістю не менше п’яти-семи днів. Фахівці бібліотеки надавали методичну допомогу, готували окремі райони до слухання на раді обласного управління культури. Широкої практики набуло проведення кушових семінарів, які готувалися методистами обласної бібліотеки та працівниками районних бібліотек, на базі яких проводилися семінари.

В цей час в самій бібліотеці приділяється увага пропаганді художньої літератури, художнього слова. Це підтверджує коротка інформація в газеті „Кіровоградська правда”: *„Гурток художнього читання організований при обласній бібліотеці ім.Н.К.Крупської. В ньому беруть участь робітники, студенти педагогічного інституту, учні. Під керівництвом майстрів художнього слова гуртківці розвивають свої здібності в різних жанрах, виступають з читанням творів на читачьких конференціях і літературних вечорах”* (у 2009 році бібліотека робить спробу відродити цю давню, але цікаву традицію – ред.)⁸¹

---

⁷⁹ Із звіту за 1952р.

⁸⁰ Кіровоградська правда.- 1952.- 5 серпня

⁸¹ Кіровоградська правда. – 1953. - 5 липня

***„Книги – кораблі думки, які плавають хвилями часу
і несуть свій дорогоцінний вантаж від покоління до
покоління”***

Френсіс Бекон

Хрущовська відлига. Роки становлення і розвитку 1954-1969 рр.

З приходом до влади М.С.Хрущова з початку 1954 року почалася велика пропагандистська кампанія у зв'язку з трьохсотріччям Переяславської ради.

Значно зросла кількість українців у складі керівних органів УРСР. Ставилося питання чистоти української мови; реабілітації заборонених діячів, заповнення „білих плям” у літературі і театрі.

Процес десталінізації суспільства викликав істотне пожвавлення національно-культурного життя. Створилися сприятливі умови для піднесення творчої і громадянської активності народу.

Творча інтелігенція одразу скористалася послабленням ідеологічного пресингу дезорієнтованого ХХ з'їздом КПРС партійного апарату, щоб реалізувати давні задуми.

Критика культу особи Й.Сталіна відкрила можливість оновлення і лібералізації суспільства. Цей процес проходив важко, болісно, суперечливо, але загалом сприяв громадському пробудженню і національному відродженню в Україні. Серед різних категорій населення зріс інтерес до української мови і культури, до історії свого народу. З'явилися нові періодичні видання, зокрема журнал „Прапор” (1956р.), відновився вихід журналу „Всесвіт” (1958р.). Почалося видання „Українського історичного журналу” та першої „Української радянської енциклопедії”.

Лібералізація суспільства мала позитивне значення для розвитку української літератури. У цей час були написані чудові поеми В.Сосюри „Мазепа” і „Розстріляне безсмертя”, автобіографічна повість „Третя рота”. Проте опублікувати їх не вдалося. З-під пера М.Стельмаха вийшли романи „Кров людська – не водиця”, „Хліб і сіль”, „Зачарована Десна” і „Поема про море” О.Довженка, „Гомоніла Україна” П.Панча і „Вир” Г.Тютюнника, поетичні збірки М.Рильського, В.Сосюри та ін. Особлива роль у літературному процесі належала молодим митцям, які внесли свіжий струмінь в українську культуру. Покоління поетів і письменників, натхнених вірою в оновлення суспільства, в торжество свободи й демократії, отримало назву шестидесятників. У цій славній когорті – поети В.Симоненко і Ліна Костенко, І.Драч і Д.Павличко, М.Вінграновський, В.Коротич, Б.Олійник, І.Калинець, В.Стус; прозаїки – Григорій Тютюнник і В.Шевчук, Є.Гуцало та Р.Іванчук; критики І.Дзюба, І.Світличний, Є.Сверстюк, В.Чорновіл та ін.

Це були представники нового покоління. У своїх прозових і поетичних творах вони таврували пропаганду класової ненависті, підносили загальнолюдські ідеали, зверталися до традицій власного народу, його напівзабутої історії.

Все це мало позитивний вплив на активізацію діяльності бібліотек.

„...Рівень бібліотечної роботи зріс, її зв'язок з життям зміцнівся. Не буде перебільшенням сказати, що після 1959 р. наступив період найбільш значного підйому бібліотечної справи в історії нашої країни...”⁸²

Восени 1961 року партія прийняла третю програму, яка проголошувала можливість побудови комунізму за 20 років, тобто до 1980 року. Відомим свого часу було гасло, яке оголосив Хрущов на партійному з'їзді: „Партія урочисто клянеться: нинішнє покоління радянських людей буде жити при комунізмі!” Програмою партії передбачалось широке запровадження громадських засад у всі сфери життя, проте багато з цього виявилось нежиттєздатним.

У 1954 році бібліотека приділяла особливу увагу комплектуванню книжкових фондів з врахуванням читацьких запитів. Директор бібліотеки О.Соловйов видав наказ про надання консультативної допомоги бібліотекам області з цього питання, організації в усіх бібліотеках системи Міністерства культури обліку незадоволеного запиту читачів, а опрацьовані результати направляти до Управління бібліотек.

На основі листа Міністерства культури УРСР з 1955р. був установлений порядок списання і знищення книг, знятих з обігу „Библиографическими указателями устаревших изданий”, а також наказами Головного управління з охорони воєнних і державних таємниць у пресі, згідно з яким списану літературу необхідно було у присутності створеної комісії (Наливайко Ф.І., завідуючої методкабінетом, Шевченко Т.Т., заступника директора з наукової частини, Писанко М.І., завідуючої відділом комплектування) рвати на дрібні частини та здавати в утиль. Про списання інформувати управління культури щоквартально.

⁸² Із доповіді М.Ф.Гаврилова, начальника Головної бібліотечної інспекції Міністерства культури СРСР „Про бібліотечну справу в СРСР”, 1965р.

У 1955 році продовжували активно працювати при бібліотеці курси учнівства, групи налічували до 10 осіб.

З 10 серпня 1955р. наказом управління культури директором бібліотеки ім.Н.К.Крупської була призначена Наливайко Ф.І.

За її наказом з метою збереження книжкового фонду, а також чіткого обліку книг, у відділах абонементу, читального залу та книгосховища, велася книга руху бібліотечного фонду. Раз у квартал проводилася звірка наявності книг цих відділів з „диспетчерською” книгою відділу обробки.

Працівники бібліотеки беруть участь у республіканських бібліотечних заходах. Завідуюча читальним залом Римар О.Л. була учасницею 8- денного міжреспубліканського семінару-наради працівників державних, технічних і профспілкових бібліотек з питань пропаганди технічної літератури, завідувач методкабінету (з 1956 р.) Бондаренко Г.Г. бере участь в 7-денному семінарі-нараді завідуючих методичними кабінетами.

Якщо напередодні Великої Вітчизняної війни у школах Кіровоградської області навчалось 200 тисяч учнів та працювало 9 тисяч педагогів, то у травні 1955 року в 780 початкових, семирічних і середніх школах навчалось лише понад 90 тисяч дітей, працювало близько 4 тисяч педагогів. Через рік кількість загальноосвітніх шкіл досягла довоєнної. Державним архівом області було проведено велику роботу щодо розшуку, обліку, реставрації документів, які мали наукову цінність і соціальну значимість, були евакуйовані чи залишались у період війни в обласному центрі.

За перші 10 повоєнних років органам влади вдалось відродити діяльність значної мережі культурно-освітніх закладів краю.

Розвиток закладів культури на той період включав такі події: у серпні 1956 року поблизу обласного центру відкрито філіал Кіровоградського краєзнавчого музею - державний музей-заповідник "Хутір Надія", де свого часу жив, працював, був похований видатний український письменник, драматург, один із засновників українського професійного театру І.К.Тобілевич (Карпенко-Карий). У 1967 році у с.Рівному Новоукраїнського району на місці садиби батьків ще одного видатного українського драматурга, прозаїка і публіциста І.К.Микитенка відкрито літературно-меморіальний музей. Ще через рік у с.Губівці Компаніївського району прийняв відвідувачів літературно-меморіальний музей одного з основоположників радянської літератури - поета Дем'яна Бедного (Ю.О.Придворова). З кінця 50-х років у м.Бобринці діяла кімната-музей корифеїв українського театру М.Л.Кропивницького і братів Тобілевичів. До 100-річчя від дня смерті Т.Г.Шевченка у м.Знам'янці було відкрито кімнату Кобзаря.

Продовжувала розвиватися структура бібліотеки. З 10 червня 1957 року почав працювати при Кіровоградській обласній бібліотеці ім. Н.К. Крупської патентний відділ, штат якого складався з одного працівника.

Для інформування населення про роботу патентного відділу було розроблено, видано та надіслано на всі промислові підприємства, проектні організації та бібліотеки області 400 інформаційних плакатів та пам'яток. Про відкриття відділу, його завдання і зміст роботи були опубліковані інформації в газеті „Кіровоградська правда” та заводських багатотиражках.

Враховуючи специфіку підприємств міста і області, складалися списки патентної літератури за окремими галузями знань та направлялися 24 промисловим підприємствам області.

Склад читачів патентного відділу на 1957 рік налічував 39 чоловік.

Фонд патентного відділу комплектувався виданнями „Стандартгиза”, патентними описами, Гостами і Остами, і складався з описів винаходів до авторських посвідчень, Гостів, Остів, патентів НДР і Чехословацької республіки, виданнями з технічної інформації про передовий досвід.

Крім цього, відділ одержував щотижня 12 серій експрес-інформації про новини зарубіжної науки і техніки.

Патентна література надходила російською та іноземними мовами, переважно німецькою.

Для опису іноземної літератури для каталогів залучалися вчителі іноземних мов.

Для встановлення тісного контакту патентного відділу з інженерами, техніками і раціоналізаторами промислових підприємств області працівник відділу Пономаренко В.В.був направлений у п'яти-семиденні відрядження до міст Олександрії та Знам'янки, а також до Кременгесбуду (селища Хрущове).

З архівних матеріалів, тогочасних наказів по бібліотеці видно, що вже тоді бібліотека приділяла увагу краєзнавству. У 1957 році дирекція бібліотеки опрацювала матеріали в обласному архіві та частково підготувала текст довідки з історії Кіровоградської обласної бібліотеки ім. Н.К. Крупської, яка, на жаль, до цього часу не збереглася.

До відзначення 60-річного ювілею Кіровоградської обласної бібліотеки ім. Н. Крупської був виданий бібліографічний покажчик: „Вивчай свій край”.

За архівними матеріалами звіту 1957 рік був знаменним роком нових досягнень у справі будівництва комунізму - „...*Народи Радянського Союзу відзначили славний ювілей – 40-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції*”.

Кіровоградська обласна бібліотека ім. Н. Крупської активно пропагувала рішення Комуністичної партії і Радянського уряду, проводила значну роботу з комуністичного виховання трудящих. Розширився обсяг роботи колективу бібліотеки, з кожним роком зростали вимоги до бібліотеки як методичного центру.

Активізувалися виїзди в райони з метою перевірки охоплення сімей читанням, було перевірено більшість бібліотек області. З цього ж напрямку роботи завідувача методичним відділом Майданник О.І. була відряджена до м.Львова з метою вивчення досвіду роботи бібліотек у доведенні книги до кожної сім’ї.

Дирекція бібліотеки дбала про підбір професійних кадрів методичного кабінету, зміцнювала його спеціалістами. Так, замість звільненого методиста-непрофесіонала була призначена на посаду методиста З.П.Мельникова, яка з часом сама стала не лише кращим спеціалістом, але й виховала плеяду професійних методистів.

Працівники обласної бібліотеки, особливо методисти, постійно брали участь у триденних постійно діючих районних семінарах.

У 1957 році набагато виріс книжковий фонд, все більше читачів виявляли бажання користуватися обласною бібліотекою. У зв’язку з цим довелося вживати заходів щодо обмеження запису читачів на абонементі - студенти початкових курсів технікумів та інститутів не записувались, більше зверталось уваги на обслуговування робітників і службовців. На цей „небажаний” шлях довелося йти тому, що на абонементі не було умов для розміщення нової літератури, таке становище було і в інших відділах. Література патентного відділу розміщувалася в коридорі.

Це вимагало негайного вирішення питання розширення приміщення бібліотеки за рахунок нижнього поверху, де тоді розміщувалося товариство мисливців. Хоча це влаштувало б бібліотеку лише тимчасово, необхідно було будувати нове приміщення, яке б відповідало вимогам обласної бібліотеки.

Потрібно було вирішувати питання про збільшення штату, „*з таким навантаженням, з яким працюють працівники обласної бібліотеки, далі працювати неможливо*”, - писала директор Ф. Наливайко у звіті про роботу обласної наукової бібліотеки ім. Н. Крупської за 1957 рік.

Починаючи з 1957р., кілька років поспіль в бібліотеці проходили практику студенти Харківського державного бібліотечного інституту, які залучались до шестиденних виїздів до бібліотек області для надання методичної допомоги. Цікавим є факт, що на той час бібліотека мала можливість оплатити повністю відрядження (добові, проїзд, квартирні) не лише бібліотечним працівникам, а й студентам.

У 50-і роки різні категорії працівників бібліотеки пройшли місячні курси в Інституті підвищення кваліфікації керівних кадрів Міністерства культури УРСР.

Однією з найпомітніших творчих організацій на той час стало обласне літературне об’єднання "Степ", яке у 1958 році видало свій перший альманах. З’явився ряд збірок творів О. Моторного, Ф. Непоменка, М. Смоленчука, М. Стояна, В. Юр’єва, О. Журливої, виданих у Києві, Москві, Дніпропетровську. Але в 60-і роки стали помітними ідеологічний тиск, репресії проти окремих представників інтелігенції, особливо письменників. Зокрема, в Добровеличківському районному будинку культури працював виключений за націоналізм з Київського університету поет Микола Холодний. У Піщаному Броді в 1967 році він написав книгу "Про душу в пісні та про пісню в душі", яка побачила світ лише через 12 років в Українській друкарні Ватикану і була відзначена почесною премією Папи Римського. Тільки через 35 років побачить світ другий номер альманаху "Степ" – журнал „Степ”, відроджений В. О.Погрібним, - поетом, прозаїком, публіцистом, нині членом Національної спілки письменників України, лауреатом республіканської літературно-мистецької премії ім. І.Нечуя-Левицького, літературних премій ім.Юрія Яновського, ім.Євгена Маланюка, головою Кіровоградського обласного літературного об’єднання „Степ”.

У 1958 році робота всього колективу бібліотеки була спрямована на задоволення попиту читачів на книги.

„Кіровоградська обласна бібліотека імені Крупської для полегшення читачам вибору потрібних їм книг щонеділі влаштовує відкриті виставки політичної, сільськогосподарської,

науково-технічної та художньої літератури. Для найбільш активних читачів відкрито також доступ до книжкових полиць.⁸³

Удосконалюється диференціація обслуговування читачів. На абонементі працювали 2 столи видачі: за першим обслуговувалися робітники, інженерно-технічні працівники, вчителі, лікарі; за другим – всі інші категорії.

Визначалися пріоритетні категорії, яким приділялася особлива увага. Так, у читальному залі була виділена група читачів з молодих робітників та інженерно-технічних працівників, які обслуговувалися позачергово.

Для окремих груп читачів складалися типові плани читання: „Заповіти В.І.Леніна молоді”, „Що читати молодому токарю”, „На допомогу масовим професіям”, „Завоювання космосу” та ін.

Індивідуальні плани читання складалися читачам для підвищення виробничої кваліфікації, для поглиблення знань з питань науки, техніки, літератури, мистецтва, культури.

„Наприклад, токарю заводу „Червона зірка” тов. Гандрабурі М.О. складено план читання для підвищення кваліфікації. Ним прочитано понад 20 книг, серед яких: Ю.Іваненко „Справочник токаря”, А.Горбатенко „Из опыта работы токаря Агаджанова”, «Токарное дело» (сборник). Читач успішно склав технімум і одержав звання токаря вищого розряду”.⁸⁴

Всього за рік було складено 15 індивідуальних планів читання.

„В 1958 році робота колективу бібліотеки ім. Н.К. Крупської по організації обслуговування читачів, проведенню масових заходів і пропаганди літератури порівняно з 1957 роком дещо покращилася. Але разом з тим є і низка недоліків:

1. В масових відділах ще слабо ведеться робота по організації керівництва читанням;
2. Недостатньо організовувалася довідково-бібліографічна робота;
3. Незакінчене впорядкування книжкового фонду в загальному книгосховищі через відсутність приміщення;
4. Незакінчене впорядкування 62.63 відділів систематичних каталогів;
5. По плановому завданню є невиконання відвідувань у читальному залі. Це пояснюється тим, що кількість місць в ньому 42, а потреба - 150 місць.
6. Недостатньо проводився контроль за роботою бібліотек області”.⁸⁵

В методично-бібліографічній роботі того часу значне місце посідало вивчення та узагальнення досвіду роботи сільських бібліотек, що підтверджується великою кількістю виїздів тривалістю не менше 7 днів кожен. Завідуючий методкабінетом Бондаренко Г.Г. неодноразово з цього питання направлявся на республіканські тижневі семінари до м.Києва.

За завданням партійних органів працівники бібліотеки залучалися до перевірки різних питань, не завжди пов'язаних з бібліотечною роботою. Наприклад, завідуючий методичним кабінетом Бондаренко Г.Г. був відряджений до Маловисківського району для перевірки виконання постанови бюро обкому КП України від 21 січня 1958 року „Про хід зимівлі худоби, стану надоїв та заготівлі молока в області”, а методист Мельникова З.П. – для перевірки роботи бібліотек Кіровоградського району в підготовці до весняної сівби. Таких виїздів було немало. Їх термін тривав від семи до десяти днів.

Початок перебудові роботи бібліотек відповідно до нових історичних завдань поклала постанова ЦК КПРС „Про стан і заходи щодо покращення бібліотечної справи в країні” (вересень 1959р.), яка стала своєрідним стимулом для бібліотек. Вона сприяла вирішенню багатьох проблем, пов'язаних з матеріально-технічною базою бібліотек та організацією роботи бібліотечних установ з охоплення читанням кожної радянської сім'ї. Як зазначалося в тексті постанови - це було свідченням неухильного піклування партії щодо задоволення культурних потреб трудящих.

Відзначаючи успіхи у бібліотечній справі, у постанові вказувалось, що рівень роботи бібліотек не відповідає сучасним вимогам, бібліотечні фонди застарілі, читачі не отримують нових книг, незадовільний стан матеріально-технічної бази, на низькому рівні робота з підбору і виховання бібліотечних кадрів.

Постанова позитивно вплинула і на зміст роботи колективу обласної бібліотеки ім. Н.К. Крупської щодо організації обслуговування книгою читачів, проведення масових заходів і

⁸³ З публікації в газеті „Кіровоградська правда”. - 1958.- 24 жовтня

⁸⁴ Із архівних документів звіту бібліотеки за 1958 рік

⁸⁵ Із архівних документів звіту бібліотеки за 1958 рік

пропаганди літератури. Основні планові завдання з кількості читачів, книговидачі, проведення масових заходів у 1959 році були значно перевиконані. Посилилася методична допомога бібліотекам області.

У цьому ж році 284 бібліотеки області перейшли на нову форму обслуговування – відкритий доступ до фондів, який розкривав перед читачами можливість самостійного вибору літератури. З них сорок бібліотек розкрили повністю свої фонди читачам.

Запозичений зарубіжний досвід був нехарактерним для радянських закладів, незвичним і для бібліотекарів, і для читачів. Він призвів до ломки психології людей, адже це незвично, коли тебе не контролюють і, навпаки, тобі надається повна свобода вибору.

Як зазначалося у звітах, це сприяло кращому використанню читачами літератури з питань науки, техніки, сільського господарства і культури, про що свідчать такі показники роботи:

загальна книговидача в 1959 році зросла на 442.200 примірників книг і складає 5.806.000 примірників.

Із звіту директора бібліотеки Ф.Наливайко:

„У 1959 році питання про збільшення штату обласної бібліотеки в основному розв'язано.

Склад працівників бібліотеки -24 особи: директор, заступник директора, завметодкабінетом, заввідділом комплектування, завчитальним залом, завабонементом, завкнигосховищем; 2 методисти, 2 бібліографи, 4 ст. бібліотекарі, 5 бібліотекарів, бухгалтер, сторож-опалювач, 2 прибиральниці.

Однак читачам обласної бібліотеки до цього часу не створено нормальних умов для роботи над книгою. Так, читальний зал вміщує 42 чол. Не мають відповідних умов для роботи з читачами патентний, заочний, бібліографічний відділи, методичний кабінет. Приміщення бібліотеки знаходиться в аварійному стані, найближчим часом може трапитися обвал.”⁸⁶

Можливо, це послужило приводом до того, що наказом директора бібліотеки 30 вересня 1960р. бібліотека перейшла на 6- годинний робочий день.

У 50-ті роки- на початку 60-х приділяється увага науковій фаховій роботі з книгою. Упорядкування матеріалу, зміни в організації алфавітних каталогів книг здійснювалися за новою методикою бібліографічного опису, викладеною в "Единых правилах описания произведений печати для библиотечных каталогов". Це сприяло уніфікації бібліотечного опису всіх видів видань. Вперше в алфавітних каталогах книг почали створюватися авторські комплекси, тобто поряд з алфавітним розташуванням описів застосовувалося й логічне. Це знайшло відбиття у визначенні авторства, розкритті псевдонімів, ініціалів, імені та по батькові автора; на роздільниках вказувались дати його життя, що сприяло ідентифікації авторських комплексів, а також значною мірою збільшувало обсяг фактографічної інформації каталогу. У процесі реорганізації генеральний алфавітний каталог (ГАК) розподілився на два мовних ряди : російськомовний та україномовний. У читацькому алфавітному каталозі відображалися аналітичні бібліографічні записи перших публікацій директивних матеріалів і постанов партії та уряду, вміщених у періодичній пресі, які замінювалися бібліографічними записами із книг у випадку, коли такі документи видавалися окремими виданнями. Широкого застосування у читацькому каталозі набули анотовані друковані картки, що сприяло підвищенню його інформативності.

Починаючи з 60-х років, до бібліотеки приїздили спеціалісти Одеської наукової бібліотеки ім. О.М.Горького для надання методичної допомоги бібліотекам області, зокрема в роботі з книжковими фондами.

З 60-х років директор Наливайко Ф.І. та заступник директора Мальцев К.Г. по чергово призначалися головою державної екзаменаційної комісії в Олександрійському культосвітньому училищі.

За завданням партійних органів щорічно працівники бібліотеки направлялися на сільгоспроботи. Це підтверджують численні накази по бібліотеці, починаючи з 50-х років. Працівники по чергово відряджалися на тиждень, а частіше - на два тижні в райони області для участі в посівних чи збиральних кампаніях. Вимагалася обов'язкова участь кожного, а невихід на сільгоспроботи карався стягненнями. Так, за невихід на роботу в колгосп для надання допомоги в збиранні кукурудзи бібліографу Шуменко Л.Г. директором бібліотеки була винесена догана, крім того Шуменко Л.Г. була зобов'язана відпрацювати подвійну норму. Практика участі колективу бібліотеки у сільгоспроботах тривала до кінця 80-х років.

---

⁸⁶ Із звіту про роботу бібліотеки за 1959 рік

На основі наказу Міністерства культури УРСР „Об отмене собирания залоговых сумм в библиотеках” з 18 травня 1960р. наказом директора бібліотеки було відмінено збирання застави за книги з читачів обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської.

1960 рік у країні був роком видатних перемог радянського народу у здійсненні історичних рішень XXI з'їзду КПРС. Перевиконано план першого та другого років семирічки в галузі промисловості, сільське господарство покращило показники за останні шість років у півтора рази. Відбулися значні відкриття у вітчизняній науці і техніці. Ці успіхи сприяли подальшому піднесенню добробуту та культурного рівня народу.

В області було завершено перехід на обов'язкову восьмирічну освіту. У 1961 році близько 23 тисяч чоловік навчалось без відриву від виробництва у вечірніх і заочних школах. Було відкрито 14 шкіл-інтернатів, у яких жили, одержували освіту майже 5 тисяч дітей. У 1960-1961 роках було збудовано 70 шкіл. У педінституті навчалось 3,7 тисячі студентів, у 17 середніх спеціальних навчальних закладах - 8,9 тисячі учнів.

Колектив Кіровоградської обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської традиційно керувався у своїй діяльності матеріалами XXI з'їзду КПРС та постановами Пленумів ЦК КПРС з ідеологічних питань. Відповідно головні зусилля колективу були спрямовані на роз'яснення трудящим завдань другого року семирічки, поліпшення обслуговування населення книгою, посилення методичної допомоги бібліотекам області.

60-і роки – період впровадження міжобласних семінарів, а також обласних семінарів для сільських бібліотекарів, зокрема, сільських „бібліотекарів-маяків”, які проводилися на базі бібліотек області.

Бюджет закладу затверджено в сумі 477 600 крб. Планові завдання 1960 року були такі: читачі, відвідування та книговидача складали відповідно 8 400; 92 000; 212 600. Майже всі показники були виконані, за винятком відвідувань.

Для покращення доступу читачів до книжкового фонду у бібліотеці також успішно застосовано частковий відкритий доступ. Було організовано понад 60 книжкових виставок, що сприяли розкриттю фондів бібліотеки. Для пропаганди книг використовувались традиційні на той час бібліотечні форми. Особлива увага приділялась лєнінським читанням, усним журналам, бібліографічним оглядам, повідомленням у пресі та по обласному радіо.

Бібліотечний звіт за 1960 рік широко наводить цитати до книжкових виставок та масових заходів, спрямованих на комуністичне виховання трудящих. Щодо представлення читачів, які виступали на бібліотечних заходах, вказуються після слова „товариш” їхні професії та місце роботи.

Наприклад: „Відомирас поняття „моє”, втілюється поняття „наше” – з виступу т. Кравцової, токаря заводу „Сільгоспдеталь”. Або: „Трудова гордість радянської людини” – з такою темою виступила т. Задонцева, стержневиця заводу „Червона зірка”.

За участю патентного відділу проводились вечори технічної книги для винахідників та читачів бібліотеки.

Читацька конференція „Жертви релігії” відбулась під керівництвом т. П.А.Рябого – голови секції атеїстів обласного Товариства для поширення політичних та наукових знань.

Крім міжбібліотечного абонементу, обслуговування велось на заочному абонементі. За цифрами річного звіту бібліотеки його послугами скористались 392 читачі-заочники (за планом – 300), серед яких - партійний та радянський актив, спеціалісти сільського господарства, робітники, службовці, інженери, студенти вищих та середніх спеціальних навчальних закладів.

Про тісний зв'язок бібліотеки з виробництвом свідчить діяльність патентного відділу бібліотеки, ефективність роботи якого іноді була підрахована... у карбованцях. Цитата з річного звіту:

„Лише на агрегатному заводі за рахунок впровадження у виробництво передових методів праці, досягнень науки і техніки, раціоналізаторських пропозицій протягом року одержано економії на 500 тис.крб. На заводі і підприємствах області за матеріалами патентного відділу впроваджується у виробництво понад 50 різних пристосувань і механізмів”.

Разом з певними успіхами та досягненнями бібліотека стикалась із цілою низкою проблем, що в 1960 році не були вирішені з об'єктивних чи суб'єктивних причин. Серед них – брак приміщення для проведення обласних семінарів та практикумів для бібліотечних працівників, а також інших масових заходів; відсутність належних умов для роботи читального залу, методичного та бібліографічного відділів. Книжковий фонд, що складав на той час 350 000 примірників, вже не вміщувався у виділеному приміщенні, яке до того ж було визнане аварійним.

Директор бібліотеки Ф.І.Наливайко в річному звіті констатує невиконання міською радою прийнятого рішення міськкому КП України про розширення приміщення обласної бібліотеки і висловлює думку про те, що вже назріло питання про будівництво нового приміщення.

До професійних недоробок віднесено послаблення індивідуального керівництва читанням, недостатнє використання у відділах обслуговування інформаційно-бібліографічної роботи, недостатній рівень краєзнавчої та методичної роботи.

В 1960 р. у бібліотеці діяла система каталогів та картотек:

- алфавітний генеральний каталог,
- систематичний каталог на підсобний фонд читального залу, абонементів,
- систематично-предметний каталог на патентну літературу,
- загальна картотека газетно-журнальних статей,
- картотека передового науково-технічного досвіду,
- тематична та краєзнавча картотеки.

У зв'язку з переходом на нову схему класифікації книг розпочата перебудова систематичного каталогу. Продовжувала вестися алфавітна картотека заголовків творів художньої літератури.

На початку 60-х років бібліотека отримала список післявоєнних видань, які необхідно було вилучити з бібліотек громадського користування на підставі наказів та списків Головліту СРСР і Головліту УРСР (1945.-15.05. 1960р.), виданий Міністерством культури України.

Серед художніх творів до списку увійшли: окремі твори Г.Абашідзе, О.Берггольц, М.Білецького, Д.Білоуса, Г.Брянцева, Б.Горбатова, Д.Гуліа, Л.Забашти, Дж.Ріда, В.Іванова, Г.Леонідзе, С.Олійника, Д.Павличка, Г.Табідзе, Г.Цадаси, А.Чейшвілі, С.Чіковані, К.Чуковського, С.Шаншіашвілі, М.Шестопада та інші.

Підлягали вилученню твори окремих політичних діячів: Л.Берії (всі видання), М.Булганіна, Г.Маленкова, В.Молотова; а також велика кількість суспільно-політичних, літературознавчих, мистецтвознавчих, довідкових та інших видань, в яких згадувався Й.Сталін.

Створеною при бібліотеці комісією видання, зазначені в списку, були вилучені з фондів бібліотеки.

1961 рік - третій рік семирічки був ознаменований для країни польотом у космос Юрія Гагаріна та XXII з'їздом КПРС, на якому було прийнято нову Програму партії – розгорнуту Програму побудови комуністичного суспільства. На пропаганду нової Програми були спрямовані головні зусилля обласної бібліотеки та широкий спектр форм і методів роботи: читацькі конференції, літературні й тематичні вечори, усні журнали, вечори запитань і відповідей, зустрічі з передовиками виробництва, бібліографічні огляди, книжкові виставки, методично-бібліографічні матеріали. Останніх було підготовлено 6 випусків з актуальних на той час тем: „Рішення Пленумів ЦК КПРС і ЦК КП України – наша бойова програма”(один випуск); „XXII з'їзду КПРС – гідну зустріч” (два випуски); „Рішення XXII з'їзду КПРС – в життя” (три випуски).

„В дні роботи XXII з'їзду КПРС працівники читального залу обласної бібліотеки ім.Н.К.Крупської влаштували велику книжкову виставку „З'їзд будівників комунізму”. Вона має шість цікавих розділів. Серед них: „Підсумки великих перемог”, „Могутня хода комунізму”, „До достатку”. Представлено матеріали XXII з'їзду КП України і XXII з'їзду КПРС, фотодокументи, брошури.

Особливу увагу відвідувачів привертає розділ „Маяки Кіровоградщини”. Тут виставлено книжки місцевих авторів „Маяки кличуть вперед”, „Тверде слово кукурудзоводів Кіровоградщини”, брошури „Олександр Гіталов”, „Правильний шлях” – про свинаря Леонтія Лукашевського, статті „З блокнота агітатора”, з обласних газет.”⁸⁷

Політ людини в космос став надзвичайно важливою подією для людей колишнього Радянського Союзу. Освоєнню космосу було присвячено цикл книжкових виставок у бібліотеці під загальною пафосною назвою „Політ на крилах комунізму”. Їх ефективність склала понад 600 примірників книг та періодичних публікацій (із звіту).

На 1 січня 1961 року книжковий фонд обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської складав 351991 примірник книг. Джерелами комплектування були: обласний бібліотечний колектор, магазини Кіровограда „Військторг” та „Академкнига”, Стандартвидав, Комітет у справах винахідництва та раціоналізації, передплата періодики. Серед заходів роботи з фондами у річному звіті, зокрема,

⁸⁷ Кіровоградська правда. – 1961.- 27 жовтня

відзначається передача 2000 примірників книг до бібліотек Кустанайської області для обслуговування учасників освоєння цілинних земель.

Передплачено 58 назв газет та 302 журналів. Основні планові показники, крім відвідування, були перевиконані:

- Читачі – 9315 (9727);
- відвідування – 90 500 (86 659);
- книговидача – 231 400 (239 927).

Змінився склад читачів: кількість робітників збільшилась на 260 осіб, службовців – на 150, студентів - на 175.

На той час при бібліотеці діяла Рада бібліотеки, яка складалася з 11 осіб під головуванням заступника директора з наукової роботи Мальцева К.Г. Актив Ради нараховував близько 60 осіб. За рік було проведено два засідання Ради та три наради з активом бібліотеки. Питання, винесені на їх розгляд, стосувалися, в основному, обговорення поточних планів роботи бібліотеки та проведення масових заходів, серед них - Дня читача, який бібліотека проводила щороку.

Працівники бібліотеки запрошувались до участі в республіканських та всесоюзних нарадах. У 1961р. ст. бібліотекар патентного відділу Пономаренко В.В. брав участь у республіканській нараді працівників патентних відділів бібліотек РРФСР.

З метою покращення координації та організації методичної і бібліографічної роботи в бібліотеках області в липні 1961р. методичний кабінет і бібліографічний відділ були об'єднані в один - методично-бібліографічний відділ.

Бібліотека намагалася охопити своєю увагою усі верстви населення і соціальні групи міста і області, а також виробництво. Методисти бібліотеки здійснили 56 виїздів до бібліотек області та надали допомогу 127 бібліотекам. Показовим недоліком у цьому плані зазначено недостатню методичну допомогу бібліотекам області у доведенні книги до кожної сім'ї, як наслідок - охоплення сімей по області складало 78,5% - і цей показник не задовольняв керівництво бібліотеки. Із зазначеного питання проводився навіть місячник. В архіві бібліотеки збереглась спільна листівка обкому ЛКСМ України та обласного управління культури, яка є зверненням до бібліотекарів - взяти активну участь у проведенні з 15 листопада по 15 грудня 1961 року місячника залучення читачів до бібліотек та доведення книги до кожної сім'ї. В ході місячника передбачалась організація подвірних обходів, книгоношення, бібліотечні пересувки, пункти видачі книг, створення бібліотек на громадських засадах.

В публікації газети „Кіровоградська правда” (1961 рік, 15 грудня) згадується про те, що К.Мальцев, заступник директора бібліотеки, написав розгорнутий матеріал „Книгу – в кожну сім'ю!”, в якій проаналізував роботу сільських бібліотек щодо активної пропаганди Програми КПРС.

У річному звіті відзначається значне покращення роботи з краєзнавства, зокрема, випуск дев'яти рекомендаційних списків літератури: „Великий Жовтень і громадянська війна на Кіровоградщині”; „Славні сторінки комсомолу Кіровоградщини”; „Рівняйтесь на наших маяків”; „Бригади комуністичної праці”; „Культурне будівництво на Кіровоградщині” та інші, підготовлені бібліографом Л.Г.Шуменко.

Про важливість краєзнавчої роботи у бібліотеках області наголосила Л.Шуменко у своїй статті „Вивчаймо свій край!”, опублікованій в газеті „Кіровоградська правда”. Вона відзначила, що взірцем краєзнавчої роботи на той час (як і багато років по тому – ред.) була Новомиргородська районна бібліотека, яка проводила велику пошуково-дослідницьку роботу з вивчення історії свого краю та його людей.

Обласна бібліотека організовувала обговорення творів письменників-земляків, проводила зустрічі читачів з Т.Масенком, О.Ющенком, Л.Тендюком, С.Добровольським та багатьма іншими.

Разом з тим традиційно не вирішувались питання з покращення умов праці, які визначаються директором бібліотеки Ф.І.Наливайко як дуже складні. Бракує приміщень для відділів бібліотеки, у т.ч. для розміщення фондів, внаслідок чого близько 20 тис. книг не використовувалися читачами. Питання з виділення додаткових приміщень та будівництва нової бібліотеки не вирішуються. Адміністрація бібліотеки покладає відповідальність за це на виконком міської ради.

У 1962 році продовжувалася робота бібліотеки, спрямована на пропаганду серед населення планів четвертого року семирічки, на втілення у життя завдань, накреслених у новій Програмі партії, постановах ЦК КПРС та рішеннях Пленумів ЦК КПРС. Значну увагу було приділено пропаганді літератури про будівництво комуністичного суспільства, видатних діячів Комуністичної

партії та Радянської держави, про діячів міжнародного комуністичного руху, дружбу народів, досягнення радянської науки, передовий досвід у промисловості та сільському господарстві.

Як приклад бібліотечного внеску в поширення передового досвіду у сільськогосподарському виробництві - виданий бібліотекою буклет серії „На допомогу бібліотекарю”. Він має назву „Кукурудзі – комплексну механізацію” (Матеріали для обговорення книги О.В.Гіталова, виданої у 1962 році). До списку рекомендованої літератури включено також його книгу (1961 року) „Велика кукурудза при малих затратах”, плакати серії „Слава маякам Кіровоградщини”, виступ О.Гіталова на XXII з’їзді КППС, газетні публікації. Аналогічний буклет з цієї ж серії був присвячений досвіду В.Мельниченка, бригадира, який першим в області застосував нові технології при вирощуванні цукрових буряків.

1962 рік був вирішальним роком у виконанні постанови ЦК КППС „Про стан і заходи поліпшення бібліотечної справи в країні”. Одне з основних завдань цієї постанови - доведення книги до кожної виробничої ділянки, до кожної сім’ї, а також залучення до роботи бібліотек широкої громадськості. Саме ця робота на громадських засадах, що отримала кваліфікацію як громадська професія, дозволила залучити до виконання постанови Пленуму широке коло громадськості.

В цей час поглиблюється та вдосконалюється робота бібліотечної Ради та читацького активу бібліотеки. Наслідки роботи прослідковуються у цифрових показниках - зростає кількість сімей, охоплених книгою, хоча в цілому плани з основних показників ще не виконуються:

- читачі - план 9760 (виконання – 7425);
- відвідування – план 88 000 (виконання – 77076);
- книговидача – план 242 500 (виконання - 221123).

Значне зменшення кількості читачів пояснюється тим, що з січня 1962 року бібліотека запровадила обслуговування читачів за єдиним читацьким квитком. Поряд з невиконанням основних показників у річному звіті названо чимало недоліків. Окрім вже традиційних, викликаних браком приміщень та умов для проведення заходів, названо також послаблення роботи патентно-технічного відділу, недостатня допомога бібліотекам області з окремих питань.

В той же час проведено поточний ремонт приміщення бібліотеки та придбано обладнання, переважно книжкові стелажі. Питання про будівництво нового приміщення залишалося відкритим.

З лютого 1962р. бібліотека працювала для читачів до 21.00

З 1 березня 1962р. відділ МБА і ЗА був відокремлений від відділу книгосховища та організований як самостійний, його очолила Захарова Л.Т.

„На заочному абонементі обласної бібліотеки ім.Н.К.Крупської понад 400 чоловік. Це – працівники сільського господарства, промисловості, сільська інтелігенція.

Агроном артілі імені 40-річчя Жовтня Долинського району В.С.Журавель, наприклад, виписує літературу по організації соціалістичного сільського господарства, цікавиться бухгалтерським обліком у колгоспі, ботанікою.

Кілька років послугами нашої бібліотеки користується вчителька з Високих Байраків, Кіровоградського району Н.Д.Стрельченко. З нашою допомогою вивчає меліорацію і водопостачання, фізіологію рослин і сільськогосподарських тварин агроном оситнязького колгоспу імені ВЛКСМ П.Й.Колесник.

Заочно здобув освіту шофер з Кетрисанівки Бобринецького району В.Ф.Зінков. І йому у великій пригоді став заочний абонемент.

Шкода тільки, що сільські бібліотеки мало популяризують серед населення цю корисну форму обслуговування книгою.”⁸⁸

Сектор заочного та міжбібліотечного абонементів бібліотеки нерідко використовував обласну газету „Кіровоградська правда” для залучення читачів, особливо із віддалених районних та сільських місцевостей, застосовуючи при цьому різні цікаві форми. Зокрема, в 1964 році разом з редакцією газети бібліотека організовує заочну читацьку конференцію на тему: „ Книга – друг і порадник”. Серед п’яти розділів – „Як мені книга допомогла освоїти і застосувати досвід двічі Героя Соціалістичної Праці О.В.Гіталова з комплексної механізації обробітку сільськогосподарських культур”, „Вивчаючи літературу з конкретної економіки, піднімаємо господарство нашого колгоспу” та інші.

Кращі виступи читачів друкувалися в започаткованій на сторінках обласної газети рубриці „У дружбі з книгою: розповідають учасники заочної читацької конференції”.

⁸⁸ Захарова Л. Заочний абонемент // Кіровоградська правда. -1963. – 5 травня. – С.3.

1963 рік - п'ятий рік семирічки. Крім традиційних напрямків було завершено роботу з перебудови систематичного каталогу читального залу; складено алфавітно-предметний покажчик до систематичних каталогів. Продовжувався запис читачів до бібліотеки за єдиним читацьким квитком, що дало можливість чітко організувати облік читачів та сприяло виявленню нових категорій читачів, завдяки яким і було збільшено кількісні показники – це, переважно, шкільна та студентська молодь, а також педагоги вищої та середньої школи.

Для покращення роботи бібліотеки було застосовано деякі новації. Так, працівники читального залу знайшли доцільним розподілити читачів на групи за професійними ознаками. До першої групи віднесено робітників, інженерів, студентів, до другої – пенсіонерів, домогосподарок, службовців. Бібліотекарі вважали, що запровадження принципу диференційованого обслуговування через „столи” видачі буде сприяти поліпшенню роботи: вивченню читацьких інтересів; організації керівництва читанням; проведенню масових заходів для певної читацької категорії. Традиційно бібліотека проводить вечори, усні журнали, читацькі конференції, диспути з різних питань життєдіяльності країни. Для поглиблення культури читання широко застосовуються індивідуальні плани читання, бібліографічні огляди, тематичні картотеки та тематичні полиці, рекомендаційні бібліографічні списки.

Поглиблюється робота з краєзнавства. Книжкові виставки „Письменники і поети Кіровоградщини”; „Читайте твори нашого земляка Василя Козаченка”; „Видатні діячі українського театру” та інші сприяли поширенню знань про відомих діячів краю. Серед масових заходів були відзначені вечори-зустрічі з письменником Василем Козаченком, з місцевими поетами-початківцями; диспут „У відвертій розмові поговоримо про тему, зміст, стиль і форму творів молодих поетів”, проведений у палаці культури імені Жовтня. Бібліографічні огляди краєзнавчої тематики були присвячені Дем'янові Бедному та Йосипу Петрову. Як порівняно нові на той час форми активно запроваджувалися літературна вікторина, виставка-вікторина, які користувалися популярністю серед молоді.

Особливістю року для бібліотеки стало також проведення в області з 19 по 31 серпня декади болгарської літератури. Оскільки декада була проведена згідно з рішенням бюро обкому КП України, їй приділялась належна увага.

Методична робота бібліотеки через брак приміщення проводилась, переважно, на теренах області. Особливістю було те, як працівники скористались такою ситуацією. Для проведення обласних семінарів на базі районних бібліотек в одному випадку обиралась краща бібліотека, в іншому – відстаюча. На прикладі кращої запроваджувався передовий досвід серед бібліотек області. З бібліотекою, яка потребувала допомоги, працювали методисти, готуючи її до обласного семінару і одночасно надаючи методичну допомогу. Користь в обох випадках була незаперечна, якщо врахувати, що на кожному з таких семінарів консультації та обмін досвідом супроводжувались практичними заняттями в умовах, наближених до тих, в яких працюють усі районні бібліотеки області. Ще однією особливістю методичної роботи на той час було залучення до участі в роботі семінарів спеціалістів, частіше сільського господарства, для надання кваліфікованої допомоги бібліотекарям у пропаганді фахової літератури серед населення. Практику проведення обласних семінарів на районному рівні підтримали також сільські бібліотекарі, які отримали можливість участі в таких формах підвищення кваліфікації.

Кадровий склад працівників обласної бібліотеки ім. Н.Крупської в 1963 році налічував 26 осіб. Переважна більшість мала вищу спеціальну освіту, три працівники - середню спеціальну, один – студент політехнічного інституту.

Авторитет бібліотеки серед мешканців міста зростає, що підтверджується основними показниками роботи:

- Читачі - план 9 765, виконання 10 525;
- відвідування – план 81 000, виконання 84 920;
- книговидача – план 229 500, виконання 231 804.

За 1963 рік матеріальний стан обласної бібліотеки дещо покращився, її площа збільшилась на 26,8 кв.м. (завдяки звільненню для бібліотеки приміщення однієї квартири) і становила 680,26 кв.м. Щоправда, це не знімало головної проблеми – вже кілька років поспіль фонд бібліотеки зберігався в аварійному приміщенні і не міг бути належним чином впорядкований, що становило загрозу перетворити у недалекому майбутньому бібліотеку на книжковий склад. Питання про нове приміщення не вирішувалось.

Як зазначалося у звіті, „...1964 рік був роком видатних досягнень мільйонів трудівників нашої країни, роком великих звершень на землі і в космосі, у виробництві, науці та культурі. Зміцнення і подальший розвиток економіки України, науки, техніки сприяли дальшому піднесенню добробуту і культури населення”.⁸⁹

Колектив обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської продовжував організацію обслуговування читачів шляхом поглиблення роботи щодо пропаганди партійних матеріалів, творів класиків марксизму-ленінізму, суспільно-політичної, технічної та сільськогосподарської літератури.

Значно посилилася індивідуальна робота з читачами, зокрема, виділено групи читачів: інженерно-технічні працівники, робітнича молодь, проводилися аналізи їхнього читання та визначалися основні форми бібліотечного обслуговування.

У роботі з залучення читачів установлювалися зв'язки з підприємствами міста, організовувалися два рази на місяць перегляди нових надходжень безпосередньо на виробництві, проводилися масові заходи для працівників підприємств, для окремих підприємств і установ області було організовано систематичне інформування про нові надходження.

У 1964 році в бібліотеці широко відзначалося 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка, 150-річчя з дня народження М.Ю.Лермонтова та 60-річчя з дня народження М.Островського.

Було організовано 169 книжкових виставок, проведено 50 оглядів літератури, 4 читацькі конференції, 10 тематичних вечорів, підготовлено 15 рекомендаційних списків літератури, надано 100 індивідуальних інформацій.

У тісній співпраці з профспілковою бібліотекою палацу культури ім.Жовтня в приміщенні палацу був проведений книжковий бал, присвячений 400-річчю російської книги, представленої на книжкових виставках, а вхідним квитком до залу була улюблена книга читача або костюм літературного героя. В одному із залів проводилася літературна вікторина, в іншому – літературна гра, а молоді поети - Валерій Гончаренко, Володимир Воеводін, Юрій Камінський, Віктор Ганоцький розповідали про свою літературну діяльність, читали вірші.

У цей час в області проводилася робота з підготовки видання „Історія міст і сіл. Кіровоградська область”. До її складу була введена бібліограф Шуменко Л.Г. Вона підготувала бібліографічний покажчик “3 історії міст і сіл Кіровоградщини”, який було видано в кількості 100 примірників та надіслано до районних, міських, зональних бібліотек на допомогу комісіям у написанні історії міста чи села. Співпрацюючи з робочою групою у підготовці видання, Л.Шуменко побувала майже в кожному районі області з наданням методичної допомоги. Обидва видання є у фондах бібліотеки.

Для більш раціонального використання коштів та всебічного задоволення запитів читачів працівники бібліотеки провели значну роботу з аналізу книжкових фондів і незадоволеного попиту читачів, започаткували роботу зі складання картотеки для доукомплектування книжкового фонду.

Організаційно-методична допомога бібліотекам області спрямовувалася на закріплення роботи бібліотек області щодо охоплення читанням усіх сімей і організацію охоплення читанням писемного населення; на підвищення рівня роботи кожної бібліотеки; більш ефективне використання книжкового фонду, посилення масової роботи; піднесення рівня роботи районних бібліотек як методичних центрів.

У 1964 році було проведено поточний ремонт приміщення. У книгосховищі відділу абонементу обладнано другий ярус для розміщення книг та придбано 10 нових стелажів. Замовлено та одержано технічну документацію на встановлення в приміщенні бібліотеки парового опалення, але за відсутності коштів та матеріалу ця робота не була виконана і перенесена на 1965 рік.

З 1964 року розпочався новий етап у розвитку методичної діяльності бібліотеки. Вона стає співвиконавицею зведених координаційних республіканських планів організаційно-методичної роботи, матеріалів на розгляд колегії управління культури, оргкомітетом об'єднаної науково-методичної ради. Призначені куратори продовжували надання допомоги бібліотекам області. Співробітники науково-методичних відділів обласних бібліотек вивчали і розповсюджували передовий досвід, аналізували роботу бібліотек області, складали плани методичної допомоги та контролювали їх виконання.

1965 рік був для радянської держави роком нових звершень, виконання семирічного плану в промисловості. Обсяг промислової продукції зріс майже в два рази; перевиконано річний план виробництва продуктів тваринництва, зібрано багатий урожай сільськогосподарських культур. 1965

---

⁸⁹ Звіт бібліотеки за 1964 рік

рік відзначено новим розквітом науки і культури; впевнено тривало освоєння космосу, в міжзоряний простір з космічного корабля вперше вийшла радянська людина.

З 1959 по 1965 рік в області збудовано 275 будинків культури та клубів. Працювали 13 музичних шкіл, музичне училище. Користувались популярністю виступи самодіяльного ансамблю бандуристів із села Бугового Гайворонського району, хорового колективу палацу культури ім. Жовтня обласного центру, хореографічного колективу Новоархангельського районного будинку культури. Найбільших успіхів досяг танцювальний ансамбль "Ятрань". У серпні 1960 року він отримав звання самодіяльного ансамблю народного танцю, а в 1964 році - заслуженого ансамблю танцю УРСР. Виникло хорове товариство, яке об'єднало кілька тисяч співаків. У липні 1965 року учень Г. Нейгауза народний артист СРСР С. Ріхтер влаштував у Кіровограді великий концерт, присвячений пам'яті свого вчителя. У грудні 1965 року відбулось друге народження картинної галереї, де були представлені твори І. Шишкіна, І. Айвазовського, О. Саврасова та інших відомих майстрів пензля. Відвідувачі мали можливість оглянути роботи художників-земляків Ф. С. Козачинського, О. О. Осмьоркіна, П. Д. Покаржевського, Ф. Фойницького.

На тлі всіх цих загальнодержавних планів і досягнень був вибудований ідейний напрямок роботи бібліотек країни.

Як зазначалося в плані, основними завданнями роботи колективу Кіровоградської державної обласної бібліотеки ім. Н. К. Крупської були: книгозабезпеченість населення, пропаганда літератури до 50-річчя Радянської влади та 100-річчя з дня народження В. І. Леніна, пропаганда виробничої та науково-технічної літератури, активізація роботи міжбібліотечного абонементу.

Була проведена значна робота з визначення нового складу читачів обласної бібліотеки, виділено 4 основні групи: наукові працівники, спеціалісти народного господарства, партійно-радянський актив та робітники. У зв'язку з цим перебудовувалася робота щодо комплектування книжкового фонду та проведення масових заходів. Бібліотека працювала над складанням перспективного тематичного плану комплектування.

Штат бібліотеки у 1965 році налічував 31 особу, в тому числі бібліотечних працівників - 27 осіб.

Як і в попередньому році, проводилася робота з робітничою молоддю, вивчалися читацькі запити, організовувалися різноманітні масові заходи, виходи на підприємства міста, де проводилася інформаційно-бібліографічна робота, відкриті тематичні перегляди нової літератури, конференції, вечори та диспути. Використовуючи досвід інших бібліотек республіки щодо організації керівництва читанням, працівники бібліотеки розробили список тем "На допомогу самоосвіті", за допомогою яких вивчався запит читача і організовувалася відповідна робота на його задоволення. Все це сприяло більш ефективному використанню книжкового фонду обласної бібліотеки.

Ефективно працював патентний відділ обласної бібліотеки, який виконував замовлення підприємств і установ міста та області на тематичні добірки описів винаходу. Протягом року систематично обслуговувались патентною літературою 24 підприємства області (за 10 років їх стало удвічі більше), серед них: Завод радіовиробів, завод "Червона зірка", Олександрійський рудоремонтний завод, Олександрійська ТЕЦ-3, Агрегатний завод та ін. Підприємства впроваджували у виробництво нові передові досвіди та описи винаходів, якими їх забезпечував патентний відділ обласної бібліотеки, в результаті чого отримували економічний ефект для виробництва. Патентний відділ підтримував тісний зв'язок з технічними бібліотеками та відділами підприємств області, працівники відділу брали активну участь в нарадах і семінарах, які організовувались в області з питань технічної пропаганди.

При обласній бібліотеці було створене загальне книгосховище, до якого з масових відділів і читального залу було передано частину фонду, розміщено 50% нової літератури, яка надійшла до бібліотеки для забезпечення вимог читачів читального залу, міжбібліотечного і заочного абонементів, працівників методично-бібліографічного відділу. Після проведення капітального ремонту та надбудови стелажів для розміщення фонду, протягом року було переміщено 55 тисяч примірників книг, журналів та газет. А встановлення водяного опалення до деякої міри сприяло підтриманню постійної температури для книг у книгосховищі.

У 1965 році „спецфонд” при обласній бібліотеці ім. Н. К. Крупської згідно з дозволом Міністерства культури УРСР №8-3016 від 20 грудня 1963 року було закрито.

Що послужило приводом закриття і куди був цей фонд переданий (чи знищений), на жаль, не відомо.

З цієї причини комісією у складі директора бібліотеки Ф.І.Наливайко, заступника директора з наукової частини К.Г.Мальцева, завідувача відділом комплектування і обробки Н.М.Бурлаки складено акт про списання літератури із „спецфонду” обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської у кількості 529 прим. книг і журналів. До списку потрапили книги відомих письменників Г.Брянцева „Тайные тропы”, М.Драй-Хмари „Леся Українка”, Д.Павличка „Правда кличе”, Ю.Смолича „Суд идет”, а також праці відомих політичних діячів - Л.Берії, М.Булганіна, Л.Кагановича, Г.Маленкова, В.Молотова, книги політичної, історичної, економічної тематики, довідкові видання тощо.

У зв'язку з капітальним ремонтом приміщення бібліотеки та встановленням парового опалення відділи бібліотеки були закриті для читачів практично чотири місяці. Тому загальні планові показники книговидачі і читачів не були виконані.

В цілому в 60-і роки колектив бібліотеки був сповнений великим патріотизмом, на це була спрямована вся масова пропаганда літератури, а директор бібліотеки Наливайко Ф.І., вітаючи колектив з днем 8 Березня чи іншими державними святами, неодмінно писала: „В обстановке небывалого трудового подъема...”, а закінчувала: „Да здравствует светлое будущее человечества – коммунизм!”

Як зазначалося в звіті, „...1966 рік для радянського народу був роком великих звершень: роком XXIII з'їзду КПРС, який накреслив масштабний план подальшого будівництва комунізму в країні; першим роком нової п'ятирічки; роком успішного розвитку народного господарства і подальшого підвищення добробуту трудящих; країна збагатилася новими досягненнями науки, техніки, культури”.⁹⁰

Це був рік подальшого зміцнення міжнародних позицій Радянської держави, зміцнення світової соціалістичної системи, наростаючої боротьби народів за свободу, мир і соціальний прогрес.

Колектив Кіровоградської обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської спрямував роботу на активну допомогу трудівникам у виконанні завдань першого року нової п'ятирічки, на покращення обслуговування читачів, методичної допомоги і координацію діяльності бібліотек всіх відомств.

Значну роботу проведено для залучення до обслуговування наукових працівників, спеціалістів народного господарства, працівників народної освіти, культури і мистецтва, кількість яких у порівнянні з минулим роком збільшилася вдвоє.

Протягом 1966 року до обласної бібліотеки було записано 11609 читачів, яким видано 221338 примірників книг; зареєстровано 71174 відвідування. При цьому штат бібліотеки налічував 32 чол., у тому числі бібліотечних працівників - 27. За освітою 22 працівники мали вищу спеціальну освіту, 2 - вищу педагогічну, 1- незакінчену вищу, 2 - середню спеціальну. В 1966 році 2 працівники закінчили вищий навчальний заклад. Більшість бібліотечних працівників мали великий практичний досвід і творчо ставилися до виконання своїх завдань.

Приміщення бібліотеки було недостатньо пристосоване для забезпечення умов роботи як для бібліотечних працівників, так і для читачів бібліотеки. Книжковий фонд і кількість читачів з кожним роком зростали, але приміщення бібліотеки протягом останніх шести років не розширювалося.

З метою розкриття перед читачами книжкового фонду активно використовувалися наочні й усні форми пропаганди книги, зокрема: було оформлено 155 книжкових виставок, організовано 50 тематичних полиць, продовжувалася практика проведення заходів на підприємствах міста. Розкриттю фондів сприяла також довідково-бібліографічна робота.

Фонди обласної бібліотеки широко використовувалися не лише читачами обласного центру, а й населенням всієї області через міжбібліотечний і заочний абонементи.

Значна робота проводилася щодо покращення комплектування фонду обласної бібліотеки на основі нових вимог та нового складу читачів, структури обласної бібліотеки, а також тривала робота з переоформлення систематичного каталогу згідно з новою таблицею класифікації для обласних бібліотек.

Загалом в організаційно-методичній роботі обласної бібліотеки 60-х років значне місце займало питання розробки та видання для бібліотек області методично-бібліографічних матеріалів. Їх тематика стосувалася пропаганди творів В.І.Леніна і літератури про нього, матеріалів XXI та XXII з'їздів КПРС, літератури про передовий досвід промислового та сільськогосподарського виробництва, творчість письменників краю.

---

⁹⁰ Звіт бібліотеки за 1966 рік

В 1966 році значна увага приділялася підвищенню рівня роботи відділів обласної бібліотеки. На виробничих нарадах обговорювалися питання покращення обслуговування читачів, науково-методичної роботи, раціонального використання бібліотечними працівниками робочого часу.

З метою поліпшення умов праці було виділено окремо кімнати для патентного відділу з читальним залом, сектору МБА, переміщено у більшу кімнату відділ комплектування та обробки літератури. Звільнена й передана книгосховищу ще одна кімната, але ці часткові переміщення не вирішували справи. Лише в 1966 році через брак площі було законсервовано понад 30 тисяч примірників книг та 60 тисяч іноземних патентів. У разі невирішеності питання щодо нового приміщення для обласної бібліотеки ця кількість могла б постійно збільшуватися.

Питання будівництва нового приміщення вирішувалося, на жаль, лише на папері. Приміщення, яке займала бібліотека, було в аварійному стані. Після того, як було надіслано чергового листа до міськвиконкому відносно будівництва, нарешті надійшла відповідь про передбачене у новому п'ятиріччі зведення нового приміщення.

У 1966 році був проведений поточний ремонт фасаду приміщення бібліотеки, капітальний ремонт куполу і фарбування даху. Із обладнання було придбано читачькі столи; відремонтовано стелажі, двері, вікна, електроосвітлення.

У 1967 році на базі філіалу Харківського політехнічного інституту в Кіровограді відкрилось відділення Дніпропетровського гірничого інституту ім. Артема, у Світловодську - факультет Харківського інституту радіоелектроніки. Зооветеринарний та індустріальний технікуми, медичне, педагогічне та культосвітнє училища в Олександрії випускали щороку близько 400 спеціалістів: гірничих техніків, вчителів виробничого навчання та вихователів дитячих садків, ветеринарів, медсестер, бібліотекарів. У другій половині 60-х років в області нараховувалось вже 962 загальноосвітні школи, у яких навчалось близько 200 тисяч учнів. На педагогічній ниві плідно працювали директор Павлиської школи Онуфріївського району, член-кореспондент Академії педагогічних наук СРСР, Герой Соціалістичної праці Василь Сухомлинський, директор Богданівської школи Знам'янського району, заслужений учитель УРСР Іван Ткаченко, кіровоградський математик, кандидат педагогічних наук Олександр Хмура. В обласному центрі відомими були заслужені вчителі УРСР Д.Ф.Гавриленко, М.М.Замула, М.М.Скальовий.

У 1968 році важливими подіями для колективу обласної бібліотеки, як і всієї країни, стали 100-річчя від дня народження В.І. Леніна та 150-річчя від дня народження К.Маркса, які посіли важливе місце в пропаганді відповідної літератури та вирішенні низки організаційних питань.

Багато було зроблено в напрямку поліпшення якісного складу книжкового фонду, його комплектування та використання.

Зміцнилася матеріальна база бібліотеки.

Колектив обласної бібліотеки ім. Н.К. Крупської здійснював заходи з перебудови роботи відповідно до статусу і нової структури обласних бібліотек.

Перебудова здійснювалася в напрямку залучення і поглиблення роботи відділів з категоріями читачів: науковими працівниками, спеціалістами народного господарства, працівниками народної освіти, культури і мистецтва.

У порівнянні з 1967 роком склад читачів якісно змінився, в процентному відношенні категорія спеціалістів склала понад 60 % від загальної кількості читачів; закладені основи наукового формування книжкового фонду обласної бібліотеки, що внесло деякі зміни в структуру комплектування книжкового фонду, забезпечило якісніше комплектування та більш ефективне його використання. Згідно з новою структурою були створені і працювали на початку року такі відділи: технічної літератури і патентів, бібліографічний, комплектування, обробки і організації каталогів. 3 грудня розпочато роботу зі створення відділу обслуговування працівників сільського господарства.

В 1968 році до бібліотеки було залучено 12224 читачі, яким видано 229727 примірників книг, журналів, патентів, газет та зареєстровано 70200 відвідувань.

Всього за рік організовано: 160 книжкових виставок, 12 відкритих тематичних переглядів літератури, 4 читачькі конференції, 4 ленінські читання та літературні вечори, оформлено понад 50 тематичних полиць, проведено 55 бібліотечних оглядів.

Надіслано 49 колективних інформацій підприємствам і організаціям області, понад 200 індивідуальних інформацій читачам; видано 1410 бібліографічних довідок.

Здійснювались заходи з розширення використання МБА бібліотеками області, кількість яких зросла до 300 бібліотек-абонентів.

Кількісно і якісно зріс книжковий фонд обласної бібліотеки. За 1968 -1969 роки надійшло понад 82 тис. примірників книг та інших друкованих видань і на початок 1970 року фонд налічував 722300 примірників видань.

На цей період штат бібліотечних працівників налічував 33 особи.

Картина щодо забезпеченості читацькими приміщеннями була такою:

- читальний зал – 1 на 70 місць
- абонемент – 2 столи видачі, площа для обслуговування читачів – 4 кв. м.;
- відділ технічної літератури і патентів – 1 з читальним залом на 24 місця;
- сектор міжбібліотечного і заочного абонементу, відділ обслуговування працівників сільського господарства розміщені в одній кімнаті площею 11 кв. м.
- бібліографічний відділ - площею 18 кв. м.;
- науково-методичний - площею 24,5 кв. м.;

Пропускна здатність окремих відділів:

- абонементу – до 150-180 чоловік;
- читального залу – 80-100 чоловік.

У 60-ті роки внаслідок бурхливого розвитку науки, техніки, промислового виробництва зростає роль спецвидів технічної літератури, документації і зарубіжних видань, виникає необхідність у використанні нових джерел документозабезпечення фонду, в тому числі спеціалізованих магазинів, різних видавничих установ.

***„Спливає час, разом із ним рухається і літопис часу –
книги: одні стають вічними супутниками нових і нових
поколінь читачів; інші не залишаються в широкому
ужитку, але не ідуть зовсім, а лише прокреслюють слід
на зірковому небі літератури”***

В.Г. Лідін

Бібліотека – ідеологічний флагман соціалістичного будівництва 1970-1980 рр.

70-ті роки зовні виглядають найбільш стабільним часом радянської історії, але і вони пронизані глибокими внутрішніми протиріччями.

У 70-ті роки у радянському суспільстві виникла нова форма духовної опозиції - так зване дисидентство, яке за своєю природою було духовним, інтелектуальним і моральним опором закостенілості радянської системи суспільства. Найбільш активними учасниками дисидентського руху були творча інтелігенція, духовенство та віруючі, представники різних національностей. Визначилися свої лідери - А. Сахаров, Ю. Галансков, У. Буковський, А. Гінзбург, А. Амальрик, Л. Богораз, Н. Горбаневська, А. Вольпин. У 1969-1976 рр. закладено організаційні основи дисидентського руху, зріс його інтелектуальний потенціал. Було організовано видання літературно-публіцистичних творів з критикою радянської дійсності за кордоном (А. Синявським, Ю. Данієлем, А. Гінзбургом, О. Солженіциним та іншими); звернення учасників руху до міжнародних організацій про порушення прав людини в СРСР.

У 70-ті роки за політичними мотивами вислано або поїхали за кордон письменники В. Некрасов, О. Зінов'єв, В. Максимов, музикант М. Растропович, співачка Г. Вишневіч, поет І. Бродський, кінорежисер А. Тарковський, режисер Ю. Любимов та інші.

Відбувалося відродження релігійної свідомості. Інтерес до релігії набирав різноманітних форм. Відновлюються храми, публікуються книги про російську православну релігійну традицію, у яких висловлюється жаль про руйнацію цієї традиції. Священники Г. Якунін, Д. Дудко критикують офіційну церкву за співробітництво з владою.

У період Гельсінського процесу 1975 р. дисидентство дістало новий імпульс, оскільки СРСР підписав Гельсінську заяву й офіційно погодився визнати права і свободи трудящих.

У травні 1976 р. в Москві засновано перший Гельсінський комітет, а в листопаді 1976 р. в Києві виникає Українська гельсінська група, яку очолив Микола Руденко. У групі налічувалось 37 учасників, серед яких були згодом ув'язнені дисиденти Василь Стус, В'ячеслав Чорновіл, а також ті, хто вижив після радянських таборів, - Левко Лук'яненко, Святослав Караванський, Оксана Попович, Ірина Ситник та ін. Українська гельсінська група мала контакти з подібними організаціями в інших республіках.

Вони поставили собі за мету легальну боротьбу законними методами за справжню свободу і демократію, за незалежність України, яку вона мала здобути, скориставшись своїм конституційним правом на вихід із СРСР. Проте, незважаючи на взяті на себе в Гельсінці зобов'язання, радянське керівництво вчинило дисидентам погром. Майже три чверті членів Української гельсінської групи були засуджені на строк від 10 до 15 років. Решту вислано з України (частина з них згодом емігрувала).

У меморандумі УГГ, підготовленому в листопаді-грудні 1976 р., наголошувалося, що після Гельсінської наради становище з правами людини в Україні не поліпшилося. Західній громадськості були передані списки політ'в'язнів та концтаборів, де утримувалися українці.

Уже на початку 1977 р. проти УГГ розпочалися репресії. Із 41 учасника групи протягом 1977-1985 рр. 27 були засуджені, 6 позбавлені радянського громадянства, троє - В. Стус, О. Тихий, Ю. Литвин - загинули в таборах. Розгром легальної правозахисної організації свідчив про засліпленість прибічників тоталітарної системи, їх нездатність і небажання йти на будь-які поступки громадськості.

В 70-х роках в державній політиці стали приділяти особливу увагу розвитку науки, створювалося безліч нових галузевих науково-дослідних, проектно-конструкторських інститутів, збільшилася кількість періодичних видань, у великих економічних центрах - Харкові, Львові, Донецьку відкрилися відділення Академії наук УРСР. Розвивалася система освіти.

У 1977 році обов'язковою стала середня освіта.

В той же час в освіті скорочувалася сфера застосування української мови. Кращі наукові сили, величезні кошти, передові технології концентрувалися у військово-промисловому комплексі.

Поступально, але суперечливо розвивалися всі сфери художньої творчості. Найбільш повно характерні риси епохи відобразила література. З одного боку, в художній прозі стали утверджуватися аналітичність, проблемність, відхід від описовості, звернення до сфери тонких почуттів, співвідношення морального і духовного. Насамперед це стосується творчості О. Гончара, П. Загребельного, Ю. Збанацького, В. Козаченка.

70-ті роки, за оцінкою авторів “Історії української літератури ХХ століття”, були “плідним, хоч і суперечливим, періодом поглиблення її гуманістичних основ, посилення аналітичного й синтезуючого начал, утвердження нових форм, стилів, засобів”. На повний голос заявили про себе І.Драч, Л.Костенко, В.Симоненко, М.Вінграновський. Склалася школа українського літературного перекладу, яка має високий міжнародний авторитет.

У той же час творчість продовжувала жорстко регламентуватися, зазнавати цензури, новаторство часто діставало негативну оцінку у офіційній критиці. Українські читачі, як і раніше, були відлучені від творчості письменників, які емігрували з України і продовжували писати за кордоном.

Бібліотечна галузь в країні була повністю підпорядкована пропагандистській радянській системі. При плануванні роботи особлива увага зверталась на формування марксистсько-ленінського світогляду та виховання населення згідно з комуністичними ідеалами. „Головними цілями бібліотек є пропаганда марксизму-ленізму, політики історії КПРС і Радянської держави, переваг соціалістичного устрою і радянського способу життя, сприяння ідейно-політичному, трудовому, моральному та естетичному вихованню радянських людей, формуванню у них наукового світогляду, ідейного усвідомлення, підвищення загальноосвітнього, культурного і професійного рівня”⁹¹.

70-ті роки ХХ століття пройшли під гаслами 100-річчя з дня народження В.І. Леніна, 150-річчя з дня народження Ф.Енгельса, втілення в життя рішень XXIV та XXV з’їздів КПРС та п’ятирічних планів.

В своїй практичній роботі колектив обласної наукової бібліотеки ім. Н.К.Крупської керувався Постановами ЦК КПРС „Про підвищення ролі бібліотек у комуністичному вихованні трудящих і науково-технічному прогресі” (1974 р.), „Про подальше покращення ідеологічної, політико-виховної роботи” (1979 р.), рішеннями Пленумів ЦК партії з питань розвитку культури та розпорядженнями Міністерства культури УРСР й інших керівних органів. Перед бібліотекою постало завдання - шукати нові форми і методи роботи, вдосконалювати комплексний підхід до постановки всієї справи виховання трудящих.

Значна увага приділялась упорядкуванню мережі масових бібліотек, розроблялись норми планування мережі, складались єдині міжвідомчі плани бібліотечного обслуговування населення.

Одним із найважливіших та прогресивних напрямків в діяльності бібліотек 70-х років була централізація мережі бібліотек області (1975-1980 рр.)

Зміст цього заходу полягав у тому, що бібліотеки системи Міністерства культури реорганізувались у філіали центральних районних та міських бібліотек. На цій основі створювалася нова система, яка мала єдине адміністративно-господарське керівництво, спільні книжкові фонди, єдиний процес комплектування, обробки та використання літератури.

На початку подій створювалися експериментальні бази, де втілювались у практику ідеї централізації. Так було створено централізовану бібліотечну систему м. Кременчука, де головною республіканською бібліотекою в 1975 році був проведений семінар, куди було делеговано старшого бібліотекаря науково-методичного відділу Коваленко І.А., з метою одержання теоретичних та практичних знань. Такі знання були необхідні для здійснення централізації в Кіровоградській області.

Звичайно, головним виконавцем цього доволі нелегкого завдання став науково-методичний відділ нашої бібліотеки, в той час – обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської.

Слід відзначити, що в цей період в науково-методичному відділі працювали високопрофесійні, віддані своїй справі люди: Алла Георгіївна Сохранна – завідувача відділом та старші бібліотекарі: Анатолій Степанович Біленко, Людмила Прокопівна Каменєва, Інна Аркадіївна Білослудцева (Коваленко), Раїса Давидівна Беркун, Людмила Анатоліївна Бондаренко (Чубар).

Було розроблено та затверджено перспективний план переведення протягом 1975-1980 рр. всіх бібліотек області на централізовану систему. По завершенні визначеного планом терміну, шляхом виконання всіх передбачених заходів, централізацію в області було успішно завершено. Але слід сказати про людей, які першими починали нову, а тому складну, справу. Це дві перші централізовані бібліотечні системи (ЦБС) в області та перші директори, що їх створювали: Новоукраїнська районна ЦБС, директор – Лідія Іванівна Олійніченко, та Світловодська міська ЦБС, директор – Поліна Никифоровна Попова.

⁹¹ Із доповіді М.Ф.Гаврилова, начальника Головної бібліотечної інспекції Міністерства культури СРСР „Про бібліотечну справу в СРСР”, 1965 р.

Результатом масштабної роботи стали створені в області централізовані бібліотечні системи.

Колектив обласної бібліотеки свою діяльність спрямовував на подальше підвищення ідейно-політичного рівня всієї роботи бібліотеки, на зміцнення її зв'язків з промисловим та сільськогосподарським виробництвом, на допомогу трудівникам області у виконанні завдань і соціалістичних зобов'язань; на удосконалення форм і методів пропаганди книги; на організацію обслуговування читачів; забезпечення наукової системи формування книжкового фонду; на подальше розширення інформаційно-бібліографічної роботи по обслуговуванню наукових працівників, спеціалістів народного господарства; на зміцнення організаційно-методичного керівництва бібліотеками області; на забезпечення активної участі в науково-дослідницькій роботі.

Значну роботу по пропаганді патентних матеріалів в організаціях і на підприємствах Кіровоградщини проводили працівники відділу технічної літератури. Вони готували огляди книжкових надходжень – „Техніка в житті людини”, „Комуністичне змагання і Книга”, „Соціалістичне село”, „Майбутнє Кіровоградщини – плани п'ятирічки”, „Досвід підприємств і колгоспів області”, Їх діяльність сприяла підприємствам у роботі по впровадженню у виробництво винаходів. Близько 50 підприємств: „Червона зірка”, „Красный зеркальщик”, ремонтно-механічний завод ім. В.К. Таратути, „Гідросила”, панчішна фабрика та ін. користувались матеріалами відділу.

Підприємства Кіровоградщини тільки в першому півріччі 1971 року впровадили більше 40 винаходів із загальною економією 684 тисячі крб. Широко пропагувалися огляди на підприємствах. Працівники відділу: Недашковський А.М., Водолазкіна В.І., Коваленко І.А. (з 1977 року) щоквартально готували бюлетені нових надходжень, патентно-технічної літератури з технічних, сільськогосподарських, раціоналізаторських питань і направляли їх на підприємства, проводили дні інформації.

Організація наукової роботи в бібліотеці здійснювалася в наступних напрямках: вивчення та узагальнення досвіду роботи бібліотек по пропаганді ленінської теоретичної спадщини, літератури його життя та діяльність В.І.Леніна: „В.І. Ленін і Кіровоградщина” /Укладач Недашковська Т., Бурлака Н.; участь у соціалістичному дослідженні теоретичних основ бібліотекознавства з питань: „Книга і читання в житті сучасного села”, яке здійснюється на базі с. Пантаївки Знам'янського району; збирання матеріалу по краєзнавству; підготовка і видання бібліографічних покажчиків: „Література про Кіровоградську область”, „Кіровоградщина за роки Радянської влади” /Укладач Л.Шуменко/; „Василь Назарович Боженко (1871-1919)” /Укладач Л.Шуменко/; „Василь Павлович Козаченко” /Укладач Л.Шуменко/; „Іван Микитенко” /Укладач Л.Шуменко/; „Изобретатели Кіровоградщины. Указатель описаний изобретений за 1969-1971 годы» /Укладач Недашковський А.М., Бурлака Н.М./; „Юрій Яновський” /Укладач Шуменко Л., Бурлака Н./; „Допоможемо колгоспникам вирощувати високі врожаї зернових культур” /Укладач Бурлака Н., Халецька А./; „Научная организация труда” /Укладач Недашковський А., Халецька А./

Аналізуючи планові показники за 1970 рік, відзначимо, що кількість читачів зросла на 341 особу і становила 13081; книговидача збільшилась майже на 10 тис. примірників і складала на початок 1971 року 242739 примірників.

Якісна зміна складу читачів була забезпечена за рахунок збільшення кількості читачів-спеціалістів народного господарства, студентів вищих учбових закладів. Протягом року до бібліотеки надійшло 47050 примірників видань друкованої продукції.

Підсумки роботи обласної бібліотеки за 1971 рік показують активну роботу всіх відділів і працівників на успішне виконання планових завдань в першому році IX п'ятирічки.

Кількість читачів збільшилася на 126 осіб і становила всього по бібліотеці 13226; книговидача зросла на 6700 примірників і складала 249803 примірники книг. Покращилися і показники відвідувань, яке зросло на 2432 особи і становило 76232. Читаність становила 24, 2 %; книговидача в день – 852 примірників.

Книгозабезпеченість на одного читача складала разом із спеціальними видами літератури – 76, а основного фонду – 40,2 примірників.

Одне з провідних місць у роботі бібліотеки в ці роки належало відділу обробки літератури і роботи з каталогами, які спрямовували свою діяльність на подальше поліпшення їх змісту, розкриття, удосконалення їх побудови, на розширення довідкового апарату до каталогів, на створення нових каталогів.

На початок 70-х років визначилася така система каталогів і картотек: 1. Систематичний читацький каталог – 195 ящиків; 2. Систематичний каталог, службова частина – 63 ящики; 3. Алфавітний генеральний службовий каталог – 177 ящиків; 4. Алфавітний читацький каталог – 180

ящиків; 5. Систематичний каталог патентної літератури – 84 ящики; 6. Нумераційний каталог ГОСТів, ОСТів, Нормативів – 12 ящиків; 7. Картотека передового технічного досвіду – 6 ящиків; 8. Алфавітно-предметний покажчик до читачького систематичного каталогу та картотеки газетно-журнальних статей – 6 ящиків; 9. Алфавітний систематичний каталог діафільмів – 3 ящики; 10. Систематична картотека нових надходжень – 6 ящиків.

Початок 70-х рр. став завершальним в освоєнні структури бібліотеки, затвердженої Міністерством культури УРСР в 1966 р., хоч деякі відділи бібліотеки відкривалися і пізніше. Бібліотека поступово нарощувала і удосконалювала свій науковий, інформаційний і кадровий потенціал. Так, в 1973 році було відкрито відділ іноземної літератури. Завідуючою відділом було призначено Янчукову Еллу Михайлівну, з 1978 – Гончарову Людмилу Михайлівну.

Всі відділи бібліотеки достроково до 25 грудня 1974 року виконали планові показники по всіх процесах своєї роботи. В результаті на кінець року бібліотека перевиконала план:

- по залученню читачів на 502 особи;
- по книговидачі – на 28879 примірників;
- по відвідуванню – на 409 осіб.

Покращилась видача галузевої літератури. Як і в минулі роки, склад читачів характеризується стабільністю: наукові працівники – 1,8 %; спеціалісти народного господарства – 52,8%; студенти вищих навчальних закладів – 26,6%; студенти середніх спеціальних навчальних закладів – 9,8%; робітники – 22,0%.

Для забезпечення активної, змістовної пропаганди книги працівниками обласної бібліотеки використовувалися найбільш ефективні форми масової роботи: дні спеціаліста, дні інформації, дні бібліографії, відкриті тематичні перегляди, теоретичні читачькі конференції, цикли книжкових виставок. Всього в 1974 році було проведено 366 масових заходів.

Виконання основних показників за 1974 рік складає: книжковий фонд – 771200 примірників; штат бібліотечних працівників – 40 осіб.

Забезпеченість читачькими приміщеннями: загальний читальний зал - 1 (на 71 місце); відділ технічної літератури і патентів – 1 (на 24 читачьких місця; відділ обслуговування працівників сільського господарства з підсобним фондом і читальним залом на 10 місць; відділ літератури іноземними мовами з підсобним фондом на 15 читачьких місць; міський абонемент з двома столами видачі; площа для обслуговування читачів складає всього 4 кв.м.; сектор міжбібліотечного абонементу (МБА) і заочного абонементу (ЗА) розміщено в одній кімнаті з відділом обслуговування працівників сільського господарства.

В 1977 році штат бібліотечних працівників складав 42 особи.

Порівняно з попереднім роком у 1977 році бібліотека отримала на 7000 крб. більше на комплектування. У річному звіті досліджується отримання літератури за тематичними планами видавництва і робиться висновок, що область отримує замовлені книги із затримкою на 1-2 місяці. Всього протягом року оброблено 20 710 книг, брошур, журналів, заклаксіфковано 10 389 назв творів друку. У переліку каталогів обласної бібліотеки їх налічується 13.

Обслуговуванням читачів займалися такі відділи: міський абонемент, загальний читальний зал, відділ обслуговування працівників сільського господарства, відділ літератури іноземними мовами, відділ технічної літератури, сектор МБА та заочний абонемент.

Основні планові цифрові завдання та їхнє виконання виглядають так:

	План	Виконання
Книжковий фонд	22 120	27 729
Читачі	12 900	12 330
Відвідування	81 048	71 686
Книговидача	301 900	271 770

План по виконанню основних показників не виконано у зв'язку з тим, що з листопада поточного року бібліотека знаходилась в стані непередбаченого капітального ремонту – аварійний ремонт всієї опалювальної системи та електромережі.

Серед невирішених питань, відзначених у річному звіті бібліотеки – недостатнє вивчення ефективності масової, інформаційної та методичної роботи, повільне залучення провідних груп читачів, а саме, науковців, працівників партійно-радянського апарату, спеціалістів народного господарства, послаблення контролю за діяльністю бібліотек області тощо. Як один із шляхів залучення провідних груп читачів заплановано вивчити питання по введенню в практику роботи

складання єдиних планів роботи бібліотек всіх систем і відомств, зацікавлених в обслуговуванні таких читачів.

Негативно позначилась на роботі обласної бібліотеки, крім позапланового ремонту, також плінність кадрів – протягом року на посадах змінилось 9 чоловік з 42, а ряд відділів не заповнив вакансії. Відтак, у наступному році колектив працюватиме над усуненням недоліків та покращенням показників.

1978 рік пам'ятний тим, що бібліотека віднайшла можливості відкрити 2 нових відділи – відділ мистецтв, який очолила Янчукова Е.М. та сектор інформації з питань культури – завідувача Беркун Р.Д..

У 1979 році штат бібліотечних працівників складав вже 52 особи, з них – з вищою освітою – 38 (у т.ч. бібліотечною – 32), з середньою 14 (у т.ч. бібліотечною – 6).

Великий внесок у розвиток бібліотеки здійснювала керівна ланка в особі адміністрації та провідних спеціалістів, фахівців бібліотечної справи. Директором бібліотеки до 1976 року був Півняк Петро Мефодійович, а з 1976 по 1983 рік – Бабенко Марія Федорівна.

Основу кадрового потенціалу того періоду складали: завідувач відділом читальних залів Мельникова З.П., Журавльова А.Ф.; завідувач відділом с/г літератури – Бурлака Т.Н., Маслюченко О.П.; завідувач відділом комплектування – Мороз Р.П., завідувач відділом обробки – Коростельова Т.Т.; завідувач бібліографічним відділом Бурлака Н.М., Недашковська Т.О.; завідувач відділом технічної літератури і патентів – Недашковський А.М., Водолазкіна В.І., Коваленко І.А. (з 1977 року); завідувач відділом книгосховища – Колісниченко Л.Т.; завідувач сектором МБА Халецька А.К.; завідувач методичним відділом Сохранна А.Г., Каменєва Л.П.; завідувач відділом іноземної літератури Янчукова Е.М., з 1978 – Гончарова Л.М.

Особлива увага зверталась на комплектування фонду виробничою та суспільно-політичною літературою. Комплектування фонду обласної бібліотеки зазнало змін у зв'язку з відкриттям нових навчальних закладів в кінці 70-х років (Кіровоградського вищого льотного училища цивільної авіації та нових факультетів у КІСМі та педінституті).

Продовжувалось формування фонду нотних видань. У 1979 році у відсотках за типами видань бібліотека отримала: офіційних матеріалів – 1,9%, наукових видань – 12,7%, виробничої літератури – 30,8%, науково-популярної – 21,5%, учбових видань – 8%, довідкових – 3,3%, бібліографічних видань – 2,4%, нотних видань – 4,2%, художньої літератури – 13,5%. Формування книжкового фонду проводилось на основі замовлень по тематичних планах видавництва, „Бланків для замовлень”, проспектів інформаційних центрів, Союздруку, видавництва, університетів, через обмінні фонди, а також через постійний зв'язок із магазинами „Книга-поштою” Білорусії, Москви, Ленінграда, книжковими магазинами Молдавії, Латвії, Ростова-на-Дону, Саратова тощо. Загальна сума, витрачена на поповнення книжкового фонду, складає 35 000 крб.

Особливо слід відзначити, що політика русифікації всієї гуманітарної сфери в колишньому Радянському Союзі згубно позначилася, в першу чергу, на діяльності бібліотек України, більшість книжкового фонду яких була представлена російськомовною книгою. Ця проблема не оминула і обласну бібліотеку, в якій з названої причини виник значний дисбаланс у формуванні фонду книгами українською і російською мовами.

Становище із залученням нових читачів залишалося складним. Порівняно з показником 1978 року кількість спеціалістів серед читачів бібліотеки зменшилась на 430 осіб, особливо зменшився цей показник на абонементі, що частково пояснюється плінністю кадрів, більшість з яких не мають спеціальної освіти.

У вихованні населення засобами книги бібліотека зберігала попередні пріоритети, додавши також пропаганду марксистсько-ленінської літератури назустріч 110-ій річниці від дня народження В.І.Леніна. Для тих, хто вивчає праці Леніна, було проведено низку заходів, присвячених ювілеям виходу в світ окремих його праць. Організовано книжкові виставки циклу „Теоретична спадщина В.І.Леніна”, до 50-річчя з дня опублікування статті „Як організувати змагання”, 80-річчя виходу книги „Розвиток капіталізму в Росії”, 70-річчя книги „Матеріалізм і емпіріокритицизм”, 75-річчя виходу книги „Крок вперед, два кроки назад”, 60-річчя праці „Великий почин”. Серед форм роботи, окрім книжкових виставок – декада пропаганди ленінської книги, представлення книг, цикл бібліографічних оглядів, постійно діючий стенд, дні інформації, засідання інтерклубу „Глобус”, музична година, огляд літератури на обласному телебаченні.

Бібліотека завжди була в центрі суспільно-політичного життя країни, відгукуючись всіма формами своєї роботи на ту чи іншу подію: зокрема, було відзначено 110-річчя радянської

політичної, партійної та культурної діячки, чий ім'ям названо бібліотеку, - Надії Костянтинівни Крупської. Широкий комплекс заходів було проведено бібліотекою на відзначення ще двох важливих дат – 325-річчя возз'єднання України з Росією та 40-річчя возз'єднання українських земель. У березні було проведено декаду пропаганди болгарської літератури, яка широко висвітлювалась у ЗМІ та вмістила в себе різні форми роботи: вечір інтернаціональної дружби, книжкові виставки, тематичні полиці, огляди літератури (до їх проведення залучались викладачі кафедри іноземних мов педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна), зустрічі з болгарами, які навчаються у Кіровограді.

Відділ мистецтв, який в той час очолювала Елла Михайлівна Янчукова, використовував потужний потенціал для покращення естетичного виховання читачів, зокрема, застосував нову форму пропаганди книги – години знайомств із новинками з мистецтва для організованої аудиторії, наприклад, викладачів педінституту та торгового технікуму. У цьому ж році відділ розпочав на телебаченні показ мистецького журналу „Джерела”, у 12 передачах якого пропагувалась література з питань мистецтва, творчість видатних діячів краю, мистецькі колективи області (Заслужений самодіяльний народний ансамбль танцю УРСР „Ятрань”, ансамбль „Весна”).

Продовжувалась тісна співпраця бібліотеки з виробництвом: інформування про новинки літератури та добірки матеріалів на допомогу фахівцям – інженерно-технічним працівникам заводів міста, працівникам сфери торгівлі та побутового обслуговування.

Працівникам сільськогосподарського виробництва стали в нагоді виїзні дні спеціаліста, дні інформації, виступи з оглядами літератури на нарадах, міжколгоспній обласній школі підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів, обласних науково-практичних конференціях, книжкові виставки, відкриті перегляди, бібліографічні огляди в ЗМІ.

Популяризація літератури здійснювалась в тісній координації з товариством “Знання”, з книголюбями, з Будинком атеїзму, з обласним Будинком політичної освіти та іншими організаціями.

На сторінках обласних газет “Кіровоградська правда” та “Молодий комунар” порушувалися питання про сучасний літературний процес, публікувались огляди літератури, фейлетони про читачів-боржників.

Знайшли відображення у масовій роботі та виставковій діяльності низка дат, пов'язаних з краєзнавством: 35-річчя визволення області від німецько-фашистських загарбників, 225-річчя міста, 120-річчя від дня народження П.К.Саксаганського, 60-річчя від дня народження Є.Доломана. Проведено зустрічі з письменниками-земляками Володимиром Бровченком, Євменом Доломаном, Василем Козаченком, Валерієм Гончаренком, Юрієм Камінським, літературознавцем Адельгеймом, а також з письменниками, що воювали на території краю – Євгеном Долматовським, Анатолієм Хорунжим. Було підготовлено та видано рекомендаційний список літератури „Кіровоградщина у роки Великої Вітчизняної війни”, методично-бібліографічний матеріал „С.О.Голованівський. До 70-річчя від дня народження”.

Продовжувалися традиційні краєзнавчі видання – „Календар знаменних і пам'ятних дат Кіровоградщини на 1980 рік” та щоквартальний інформаційний бюлетень „Література з питань краєзнавства”. До покажчика включено найбільш цінні книги, статті з періодичних видань, збірники. Бібліографічний покажчик був розрахований на партійний, радянський, господарчий актив, викладачів, працівників культури, які цікавляться і вивчають історію, економіку, природу і культуру рідного краю. Укладачі: Л. Шуменко, редактори Є. Наливайко, Т.Недашковська. Відповідальний за випуск Півняк П.М.

Ось як згадує цей період Тамара Олександрівна Недашковська. „Саме в 70-80-х рр. ми видавали багато бібліографічних покажчиків краєзнавчого характеру. Щорічно видавались покажчики "Література про Кіровоградську область"; "Календар знаменних і пам'ятних дат Кіровоградщини"; 3-4 рекомендаційних покажчики літератури; присвячених історичним діячам, письменникам, діячам культури і мистецтва Кіровоградщини. Робота над покажчиками цікава тим, що працюючи над ними, знайомишся з життям і творчістю митців. Іноді взагалі відкриваєш для себе чиесь ім'я. Таким відкриттям для мене свого часу став Арсеній Тарковський. Його творчість в інституті не вивчали і тільки, працюючи над покажчиком, присвяченому А.Тарковському, я відкрила для себе це ім'я, полюбила його поезію на все життя”.

Змістовною та різноманітною була робота відділу літератури іноземними мовами. Відділ пропагував літературу, що розкривала інтернаціональні зв'язки нашої країни, продовжувалася діяльність інтерклубу „Глобус”, який організував зустріч з представниками Польської Народної Республіки та викладачами педінституту, що мали можливість відвідати ленінські місця за

кордоном - у Франції, Фінляндії, Англії. Проводились декади пропаганди кубинської та болгарської літератури, вечір, присвячений Паризькій Комуні, цикли бесід-оглядів „Дружба народів – дружба літератур”. Протягом року працювали гуртки з вивчення англійської та польської мов.

В кінці 70-х років в бібліотеці розпочалася робота по впровадженню таблиць бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК.) Працівники відділу обробки і організації каталогів включились в роботу після того, як в Москві, Києві та Вінниці були проведені навчання кадрів обласних бібліотек з питань методики і систематизації літератури за таблицями ББК та розроблено перехідні таблиці для рекласифікації фондів і каталогів масових бібліотек .

Продовжувалась робота по освоєнню коштів, виділених для обладнання нового приміщення бібліотеки на суму 150 000 крб.

На кінець 1979 року штат бібліотечних працівників налічував 59 осіб.

Обслуговування читачів було організовано з 12.00 до 21.00, у суботу і неділю з 10.00 до 18.00. Вихідний день – п'ятниця.

70-ті роки ознаменовані такою подією: будівництво нового приміщення обласної бібліотеки.

Протягом багатьох років керівництво бібліотеки зверталося з проханням до владних структур з клопотанням про будівництво нового приміщення для обласної бібліотеки. Обґрунтовуючи це відкриттям нових відділів, зростанням фондів та читачів бібліотеки.

В 1969 році на основі матеріалів Кіровоградської експедиції інституту „Укрпінтіз” було розроблено проект обласної бібліотеки на 1250 тис. томів. При проектуванні будівлі бібліотеки за основу був прийнятий проект бібліотеки на 1250 тис. томів в м. Пермі, який був розроблений „Пермміськпроектм”.

За проектом будівля бібліотеки розміщається в центральній частині міста по вулиці К.Маркса на розі вулиці Гагаріна і головним фасадом в сторону вул. К.Маркса.

В 1969 році ділянка була забудована одно-та двоповерховими житловими та підсобними спорудами, які підлягали зносу. Загальна площа ділянки 3872 кв.м., безпосереднього забудови - 1531 кв.м.

24.03.1970 р. проект бібліотеки був затверджений головним архітектором міста Кіровограда Губенко А.

Дякуючи ентузіазму, цілеспрямованості, відповідальності, любові до книги, колектив бібліотеки на кінець 70-х років досяг значних успіхів. Адміністрація, партійна та профспілкова організації проводили цілеспрямовану роботу з колективом бібліотеки. Застосовували матеріальне та моральне стимулювання працівників.

“Перебудова була чудовою ідеєю, яка надихала”

Віталій Коротич

Шляхом перебудови 1980-1989 рр.

80-ті роки минулого століття характеризуються важливими політичними подіями в житті країни. Урочисто відмічались 70-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції, 60-річчя утворення СРСР, 40-річчя Перемоги.

Складні події відбувались у середині 80-х років. Цей період розвитку СРСР отримав назву "Перебудова" (квітень 1985 - серпень 1991 р.) Розпочалась вона у 1985 р., коли Генеральним секретарем ЦК КПРС було обрано М. Горбачова. З його ініціативи спочатку був проголошений курс на прискорення соціально-економічного розвитку країни і тільки пізніше на докорінну перебудову всіх сфер життя радянського суспільства. Але прискорювати і перебудовувати суспільство водночас виявилось непосильним завданням. Найважливіші зміни в цей період відбулися у сфері духовного життя. Михайло Горбачов оголосив про необхідність переходу до демократії і гласності. У відповідності з цією політикою було засуджено вияви тоталітаризму в радянській історії, скасовано цензуру, з тюрем випущені політв'язні і дисиденти. Для широкого загалу було відкрито спецхови бібліотек і читачі могли познайомитись з творами, раніше забороненими. Нові можливості для свого розвитку отримали театр, кінематограф, письменники, поети. Велику роль у пробудженні суспільства відігравали періодична преса, засоби електронної інформації та літературно-художні журнали. Саме в цей час публікувались заборонені раніше твори: Анатолія Рибаківа "Діти Арбату", Василя Гроссмана "Життя і доля", Анни Ахматової "Реквієм", Олександра Солженіцина „Архіпелаг ГУЛАГ” та інші.

На захист збереження української культури, української мови, за відродження правдивої історії України виступали українські письменники. Широкий резонанс у суспільстві мали виступи О. Гончара, Р. Братуня, І. Дзюби, І. Драча, В. Дрозда, В. Яворівського, Ю Щербака, Б. Олійника та багатьох інших.

80-ті роки принесли немало змін і в діяльність бібліотек, які продовжували активну реалізацію постанови ЦК КПРС "Про підвищення ролі бібліотек в комуністичному вихованні трудящих і науково-технічному прогресі" (1974 р.), матеріалів Пленумів ЦК КПРС, з'їздів партії, нового "Положення про бібліотечну справу в СРСР" (1984 р.). Велике значення для якісного поліпшення діяльності бібліотек мала постанова ЦК КПРС "Про подальше покращення ідеологічної, політико-виховної роботи" (1979 р.). Перед бібліотеками постало завдання - шукати нові форми і методи роботи, вдосконалювати комплексний підхід до постановки всієї справи виховання трудящих.

Обласна наукова бібліотека ім. Н.К. Крупської не могла бути осторонь тих подій. Колектив бібліотеки завжди жив одним життям зі своєю країною, поділяв з нею радість і горе, переживав щасливі і сумні часи. В своїй діяльності бібліотека продовжувала виконувати одну зі своїх основних функцій. А саме ідеологічну. Звідси, основними напрямками в роботі бібліотеки були: на допомогу комуністичному вихованню, пропаганда марксистсько- лєнінської спадщини, рішень КПРС. Але виконуючи ідеологічну функцію, бібліотека не оминала увагою і роботу на допомогу освіті, виробництву, естетичному вихованню.

Вагомою подією початку 80-х років для бібліотеки стало будівництво та переїзд у нове приміщення по вулиці К.Маркса, 24. Це сталося в 1982 році.

Весь колектив самовіддано працював над підготовкою книжкового фонду та бібліотечного обладнання до переїзду. Ця тяжка фізична праця лягла переважно на тендітні жіночі плечі, на директора Бабенко Марію Федорівну, яка героїчно витримала багаторічне будівництво бібліотеки.

Протягом всього періоду будівництва бібліотеки (1978-1982 рр.). Її працівники бібліотеки брали участь у будівництві, а директор вирішувала всі питання будівництва у вищих інстанціях. Крім того, займалась придбанням меблів та іншого бібліотечного обладнання, що на той час було дуже нелегким завданням.

Але в 1980 році з'явилися нові випробування для колективу бібліотеки. Того року в степовий Кіровоград прийшла перша за багато років повінь – тоді вона затопила більше тисячі будинків. Їх мешканці п'ять днів жили на горищах або у знайомих. Центр міста також був затоплений, життя в місті паралізоване. В зоні затоплення був і склад, де зберігалися меблі та обладнання для нового приміщення. Повінь завдала великої шкоди. Частину меблів і обладнання довелося списувати, а те, що залишилось, необхідно було ремонтувати.

Але директор бібліотеки в будь-якій скрутній ситуації мала підтримку колективу, який виконував всю необхідну роботу: вантажили, фарбували, ремонтували. Любов до книги, неймовірна відповідальність тих, кому була доручена справа, здолали всі труднощі.

Для того, щоб бібліотека дійсно стала скарбницею знань, центром духовності і культурного дозвілля кіровоградців багато зусиль доклали В. Бабенко, Н Ганоцька, О. Гаращенко, Л. Гончарова, Л. Демещенко, А. Журавльова, Л. Колісніченко, Т. Коростельова, О. І. Коваленко, О. Маслюченко, Т. Недашковська, Е. Янчукова та інші. Таким чином, здійснилася мрія всього колективу - працювати в новому, світлому, просторому приміщенні, де добре і книгам, і читачам, і бібліотекарям.

В новому приміщенні бібліотеки значно збільшила кількість читацьких місць.

Якщо в старому приміщенні в читальних залах одночасно могло працювати 150 читачів, то в новому 500.

На початку 80-х років продовжувався процес удосконалення і реорганізації структури бібліотеки. Кількість відділів і секторів збільшилась до 18.

Структура бібліотеки на той час стала такою:

- науково-методичний відділ;
- відділ довідково — бібліографічного та інформаційного обслуговування читачів;
- відділ міського абонементу;
- відділ читальних залів;
- відділ технічної літератури;
- відділ обслуговування спеціалістів сільського господарства;
- відділ літератури з питань мистецтва;
- відділ літератури іноземними мовами;
- відділ міжбібліотечного абонементу;
- відділ інформації з питань культури і мистецтва;
- відділ комплектування;
- відділ обробки літератури і організації каталогів;
- відділ основного книгозберігання;
- сектор обліку і запису читачів;
- сектор обмінних фондів;
- сектор науково-дослідницької роботи;
- сектор краєзнавства.

З переїздом в нове приміщення була проведена велика робота з упорядкування книжкового фонду, який на 1.01.1982 року складав 557 300 екземплярів.

З'явилась можливість якісної розстановки фонду, адже в старому приміщенні такої можливості не було, фонди були розпорошені по всьому місту; зокремау приміщенні дитячої обласної бібліотеки ім. А. Гайдара, в одному із будинків біля парку ім. В. Леніна (Ковалівський парк).

В жахливих умовах зберігалась дореволюційна література, яка взагалі не була описана і не відображалась у каталогах бібліотеки.

Роботу з упорядкування фонду очолила завідувача відділом основного книгозберігання Колісніченко Людмила Терентіївна, яка зуміла організувати колектив працювати злагоджено, з почуттям великої відповідальності.

Кожний підрозділ бібліотеки відповідав за упорядкування певного розділу загального книжкового фонду.

Але крім упорядкування фонду перед бібліотекою постало завдання більш ефективного його використання. В "Положенні про бібліотечну справу в СРСР" 1984 року відзначалось: «.... Бібліотеки покликані забезпечити найбільш повне і ефективне використання своїх фондів з метою подальшого економічного, соціально-політичного і духовного прогресу радянського суспільства, виховання громадян в дусі норм і принципів розвинутого соціалізму...»

Всесоюзні дослідження на тему: "Перспективи розвитку фондів наукових бібліотек", що проводились науковими бібліотеками під керівництвом Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, показали, що в середньому 30-40% видань наявного фонду не запитувались читачами протягом 5-10 років, а серед видань 25-літньої давності невикористовувана частина складала від 50 % до 70%.

З цієї причини виникла необхідність відбору літератури на депозитарне книгозберігання, для збереження цінної, але непрофільної для даної бібліотеки літератури. Функції універсального

депозитарію Постановою Ради Міністрів УРСР 1975 року були покладені на Одеську державну наукову бібліотеку імені М. Горького.

Саме в 80-ті роки обласна бібліотека досить плідно працювала над переглядом та відбором літератури на депозитарне книгозберігання. Очолювала роботу Переверзєва Людмила Семенівна, старший бібліотекар відділу книгозберігання. В роботі брали участь провідні спеціалісти бібліотеки, зокрема, старший бібліотекар відділу комплектування, бібліофіл, знавець літератури, людина з унікальною пам'яттю на книги Бабенко Володимир Михайлович.

Інформація про відібрані матеріали надсилалась в Одеський депозитарій та в Державну історичну бібліотеку України; щорічно на 2000 документів. В актах на передачу книг, періодичних видань до депозитарію знаходимо праці окремих інститутів "Труды института геологических наук" (Л., 1947), "Труды института горючих ископаемых" (М.-Л., 1939), "Труды палеологического института" (М.-Л., 1948); періодичні видання "Транспортное и сельскохозяйственное машиностроение" (1960), "Коневодство" (1950); книги "Жуковский Н. Е. Избранные труды" (1948), "Берг Л. Е. Очерки по физической географии." (М.-Л., 1949), дореволюційні видання.

Перед бібліотекою постало питання створення обласного краєзнавчого депозитарію, але в зв'язку з відсутністю необхідних кадрів ця робота в 80-ті роки розпочата не була.

Робота з відбором літератури на депозитарне книгозберігання мала і певні складності. З болем про цей період згадує ветеран праці, завідувач відділом обробки і організації каталогів, голова народного контролю Приходько Віра Онисимівна: "...мене, як голову народного контролю хвилювало активне списання дореволюційної літератури, яка зберігалась сотні років, пережила дві війни і списувалась при наявності екземпляра в республіканському депозитарії. Народний контроль перевіряв цей процес роботи, писав доповідні і вимагав додатково працівника для опису дореволюційних видань і включення їх в каталоги. Багато сил, знань і здоров'я віддала Бадиця Олена Савеліївна для опису дореволюційних видань і включення їх у каталоги бібліотеки". Завдяки таким ентузіастам, небайдужим до книги, до роботи спеціалістам наша бібліотека має на сьогодні унікальний фонд рідкісних і цінних видань.

Протягом 80-х років активно працював обмінний фонд, через який здійснювався перерозподіл літератури в межах області та книгообмін з бібліотеками інших регіонів.

Географія і маршрути книг, якими обмінювалася бібліотека, охоплювали на той час всі регіони колишнього Радянського Союзу: Камчатку і Прибалтику, Північ і Середню Азію, українську діаспору Австралії і Канади.

Завдяки такому книгообміну в бібліотеку іноді надходили раритетні видання.

Десятки років роботу обмінного фонду очолювала Ганоцька Наталія Кузьмівна, яка працювала творчо, з вогником.

Наталія Кузьмівна побувала в усіх районах області, надавала методичну та практичну допомогу бібліотекам у роботі з фондом, оскільки бібліотеки області працювали над очищенням фондів від застарілої, зношеної та дублетної літератури.

В 1985 році бібліотекою був підготовлений лист "Про практику списання літератури в бібліотеках області" і надісланий в усі бібліотеки.

Протягом років удосконалювалось комплектування книжкового фонду. В ці роки відділ комплектування очолювала Мороз Раїса Петрівна. Комплектування координувалось з великими бібліотеками міста; обласною юнацькою бібліотекою ім. О. Бойченка, обласною бібліотекою для дітей ім. А. Гайдара, обласною науковою медичною бібліотекою, з центром науково-технічної інформації.

На початку 80-х років перевага при комплектуванні надавалась науковим, виробничим та довідковим виданням. У 1981 році кошти на комплектування збільшено до 58 тисяч. У 1980 році вони складали лише 35 тисяч. На якісний склад фонду позитивно впливали надходження книг бібліотечної серії.

Особлива увага зверталась на комплектування фонду художньою літературою, оскільки в 70-ті роки переважало комплектування виробничою та суспільно-політичною літературою. Художня література у книжковому фонді бібліотеки складала лише 12,2 %.

Не випадково, що саме в 80-ті роки бібліотека брала участь у наукових дослідженнях, які проводила Державна бібліотека СРСР ім. В. І. Леніна "Наявність художньої літератури в бібліотеках", які засвідчили недостатню укомплектованість книжкових фондів бібліотек художньою літературою. І як результат, бібліотека змінила частково політику комплектування.

Протягом 80-х років у бібліотеці збільшився фонд художньої літератури, розширився репертуар назв.

На кінець 80-х рр. процент художньої літератури складав уже 23 %.

Комплектування фонду здійснювалось через бібліотечний колектор, Союздрук, платний обов'язковий примірник та інші додаткові джерела комплектування.

В 80-х роках фонд бібліотеки збільшився з 540 тис. у 1980 році до 704 тис. у 1989 році. Це при тому, що в цей період проведена була велика робота з очищення фонду від дублетної, застарілої та зношеної літератури.

Достатні асигнування виділялись і на передплату періодичних видань. У ці роки бібліотека одержувала 920 назв періодичних та інформаційних видань.

Протягом усієї історії існування бібліотека не припиняла роботи над поліпшенням та подальшим розвитком довідково-бібліографічного апарату, зокрема, каталогів. Перший друкований каталог був підготовлений у 1900 році. У 80-х роках робота з удосконалення довідково-бібліографічного апарату значно активізувалися.

В кінці 70-х років у бібліотеці розпочалося впровадженню таблиць бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК.) Працівники відділу обробки і організації каталогів особливо активно включились у роботу після того, як у Москві, Києві та Вінниці були проведені навчання кадрів обласних бібліотек з питань методики і систематизації літератури за таблицями ББК та розроблено перехідні таблиці для рекласифікації фондів і каталогів масових бібліотек. З 1980 р. районні і сільські бібліотеки області у переведення фондів і каталогів на таблиці ББК. Методичне керівництво роботою здійснював відділ обробки і організації каталогів, який очолювала Коростельова Т.Т. (з 1983 р. Приходько В.О.), а також працівники відділу Бабаєва К.Л., Бадиця О. С., Кулик О. І. Не було, мабуть жодної бібліотеки області, куди не виїздили працівники відділу.

Особливо гостро постало питання переходу на ББК у зв'язку з наказом МК УРСР (№1232) від 4 XII. 1985 року про впровадження в практику роботи нової класифікації (ББК).

В бібліотеці був складений перспективний план переходу фондів і каталогів, згідно з яким перехід на ББК було завершено в 1987 році.

Але звісно, що основна ціль, задля якої створені і існують бібліотеки, – це читачі.

В різні роки читачами бібліотеки були відомі сьогодні діячі культури і мистецтва, науковці, літературознавці, краєзнавці, педагоги: В. Бабич, С. Барабаш, В. Василенко, В. Гончаренко, Т. Жарких, Г. Ключек, Л. Куценко, Ю. Любич, Ю. Матівос, В. Погрібний, В. Панченко, А. Розенберг, М. Смоленчук, З. Торговець, В. Хрипун, В. Ципін та інші.

Увага до читача, його особистості, інтересів стали девізом роботи колективу, важливим завданням якого стало залучення нових читачів, адже умови роботи в новому приміщенні бібліотеки дозволили більш ефективно і якісно обслуговувати читачів.

З цією метою проводились різні заходи:

- активно працював зал нових надходжень, який відкрили у жовтні 1985 року;
- проводились виїзні заходи, екскурсії;
- інформація про бібліотеку звучала по радіо, на телебаченні, друкувалась на сторінках місцевої преси;
- в місцях масового відпочинку кіровоградців вивішувались плани масової роботи бібліотеки;
- надрукований буклет про бібліотеку.

У 80-ті роки в обслуговування читачів бібліотека впроваджує додаткові платні послуги.

Це було для бібліотеки новою справою, розпочалися платні послуги з фотолабораторії і доходів у 400 карбованців.

З роками розширилась сфера платних послуг. Почали працювати три гуртки з вивчення іноземних мов.

Активно працював кіноклуб "Екран". Читачам пропонувались обчислювальні машинки, кульман для креслення.

Згідно з наказом Міністерства культури СРСР від 23.08. 1988 року "Об организации продажи населению книг и других произведений печати из фондов библиотеки" організовано продаж дублетної літератури, яка не використовувалась читачами.

Такими були перші платні послуги, які надавала бібліотека читачам.

Читачі ще досить обережно користувались такими послугами як доставка книг додому, інформація про нову літературу, замовлення на виконання письмової тематичної довідки.

Прибутки з платних послуг зросли в кінці 80-х років до 8000 тисяч карбованців. Кошти йшли на особовий рахунок бібліотеки.

Це, звичайно, невелика сума, але це були додаткові кошти, які використовувались на комплектування, на доплати та преміювання працівників бібліотеки.

Зусилля колективу бібліотеки спрямовані на залучення нових читачів, не були марними. Збільшилась кількість читачів з 16 тис. у 1980 році до 22 тис. у 1989 році, відвідувань з 15 983 у 1980 до 21 888 у 1989 році, і книговидача зросла з 325 981 у 1980 році до 476 872 у 1989 році.

Активно використовувався міжбібліотечний абонемент. Значно зросла кількість бібліотек-абонентів: з 420 у 1980 році до 750 у 1989 році. Обслуговування читачів та бібліотек-абонентів здійснювали Р. Борисова та В. Ярова.

Робота з пропаганди літератури проводилась диференційовано. Активно працювали зі спеціалістами народного господарства, вчителями, пропагандистами, працівниками культури.

В роботі з читачами переважали такі форми: прем'єри книг, лекторії вихідного дня, дні науки, дні референта, суспільно-політичні читання, виставки-діалоги. В пропаганді літератури, в проведенні масових заходів бібліотека підтримувала тісні зв'язки з партійними і радянськими органами, з обласними організаціями "Знання", книголюбів, з бібліотекою Будинку політичної освіти, з промисловими підприємствами, їхніми службами інформації, координувала роботу з міжгалузевим територіальним центром науково-технічної інформації.

Зміст пропаганди книги визначався важливими подіями в суспільно-політичному та культурному житті країни.

В 1982 році країна широко відзначала 60-річчя утворення СРСР. Звичайно, що бібліотека як ідеологічний заклад не могла не відгукнутися на цю подію. В бібліотеці проводилась активна пропаганда літератури щодо патріотичного та інтернаціонального виховання, при цьому використовувались різноманітні форми і методи пропаганди літератури: суспільно-політичні читання "Шляхами дружби і братерства", читацькі конференції, огляди літератури, книжкові виставки, тощо.

Здійснюючи пропаганду літератури до 60-річчя утворення СРСР, бібліотека задіяла нові форми пропаганди: дні республік, вечори інтернаціональної дружби, декади літератури і мистецтва союзних республік. Активізувалася робота з інтернаціонального виховання.

На початку 1983 року за активну роботу бібліотеки з військово-патріотичного та інтернаціонального виховання колектив бібліотеки був нагороджений Грамотою командуючого військами Червонопрапорного Київського військового округу генерала армії І. Герасимова.

Змістовну роботу на допомогу інтернаціональному вихованню проводив відділ літератури іноземними мовами (завідувача відділом Гончарова Л. М.) На високому естетичному рівні проходили засідання інтерклубу " Глобус", на які запрошувались іноземні студенти, курсанти льотного училища з НДР, Куби, В'єтнаму, Монголії. Запам'яталось засідання клубу на тему "Мистецтво зарубіжних країн", підготовлене разом з редакцією молодіжних програм обласного комітету по телебаченню і радіо. Засідання транслювалось по республіканському телебаченню.

В стінах бібліотеки постійно проводились тижні пропаганди літератури, що присвячувались соціалістичним країнам: В'єтнаму, Польщі, Чехословаччині.

Багато цікавих заходів, зустрічей проводились з метою пропаганди дружніх зв'язків з Толбухінським округом Народної Республіки Болгарії. Ентузіастами виступали працівники відділу літератури іноземними мовами Гончарова Л. М., Гарашенко О. М., які збирали матеріали, документи для експозиції, займались оформленням інтер'єру кімнати радянсько- болгарської дружби, яка була відкрита в приміщенні бібліотеки до 40-річчя соціалістичної революції в Болгарії. На відкритті цієї кімнати був присутній посол Болгарії. Згодом тут проводились екскурсії для партійних, профспілкових делегацій, туристів з Толбухінського округу Болгарії.

Давні дружні зв'язки колективу обласної бібліотеки були з Толбухінською окружною бібліотекою. В 1981 році директор Толбухінської бібліотеки відвідала м. Кіровоград. Вона привезла книжкову виставку до 1300-річчя Болгарії "Болгарская книга в веках". У свою чергу завідувача відділом літератури іноземними мовами Гончарова Л. М. відвідала м. Толбухін і побувала на святі болгарської писемності, знайомилася з роботою окружної бібліотеки.

80-ті роки характеризувались розвитком широкої системи політичної освіти і тому робота бібліотеки на допомогу політичній освіті була досить вагомою. Вона координувалась з бібліотекою Будинку політичної освіти, яку очолювала Поляруш Олена Іванівна, чудовий спеціаліст, ентузіаст бібліотечної справи.

Для пропагандистів організовувались відкриті перегляди літератури, дні пропагандиста, огляди літератури.

Популярними були дні бібліографії, цикли заходів “Бібліографія в роботі пропагандиста”, що проводив у Будинку політосвіти довідково-бібліографічний відділ бібліотеки, очолюваний Т. Недашковською. Кожний захід, що проводився для пропагандистів, охоплював аудиторію до 500 осіб.

7 травня 1985 року прийнята постанова ЦК КПРС „Про заходи з запобігання пияцтву та алкоголізму”. До виконання завдань постанови залучались профспілки, система освіти і охорони здоров'я, всі громадські організації, творчі спілки та культурно-освітні заклади. Виконання цієї постанови було безпрецедентним. Кампанія супроводжувалась інтенсивною пропагандою тверезості. Розповсюджувалась стаття академіка Ф. Г. Углова про шкідливість і неприпустимість вживання алкоголю. З фільмів вирізались „алкогольні” сцени.

Обласна бібліотека в співпраці з міським товариством боротьби за тверезість проводила досить велику роботу з пропаганди тверезого способу життя. Більшість заходів проводились на підприємствах та організаціях міста. Це огляди літератури „Тверезість – спосіб життя”, „Алкоголь і особистість”, усні журнали. Великий резонанс викликала загальноміська конференція за книгою Ф. Углова “В плену ілюзій”, що проводилась в будинку культури ім. 50-річчя Жовтня. Для читачів бібліотеки проводились зустрічі з лікарем-наркологом обласної лікарні.

Одним із головних напрямків у роботі бібліотеки цього періоду стає бібліотечне краєзнавство.

Відділу краєзнавчої літератури в 80-ті роки не було. При відділі довідково-бібліографічного обслуговування читачів працював сектор краєзнавчої роботи, який координував цю роботу в бібліотеці. В різні роки очолювали краєзнавчу роботу Л.Шуменко, О.Гайко, Г.Толстих, В. Рябчинська, С. Чернявська. Велика робота була проведена зі створення довідково-бібліографічного краєзнавчого апарату. Систематичний краєзнавчий каталог відображав весь виявлений матеріал про край, незалежно від виду друку та місця зберігання.

Сплеск краєзнавчої роботи припав на 80-ті роки, особливо на другу половину. Це був час перебудови, гласності, який викликав великий інтерес до своєї історії, культури, звичаїв і традицій народу.

Пропаганда краєзнавчих матеріалів проводилась у комплексі з пропагандою літератури з різних галузей знань.

В пропаганді краєзнавства активну участь брали краєзнавці С. Бонфельд, Ю. Матівос, В. Проценко, М. Смоленчук та інші.

Плідною була співпраця обласної бібліотеки з товариством охорони пам'яток історії і культури. Постійними стали виставки, присвячені м. Кіровограду, огляди літератури, вікторини, бесіди. Цікавими для читачів були конференція “Кіровоградщина від з'їзду до з'їзду”, зустрічі з делегатами з'їздів. Особливою увагою користувались виставки присвячені ювілеям письменників – земляків, видатних вчених.

У 1984 році різноманітними заходами відзначались 40-річчя визволення України і м.Кіровограда від німецько-фашистських загарбників та 230 років з часу заснування м. Кіровограда.

Низка заходів, присвячених цим датам, проводились безпосередньо на підприємствах та організаціях міста. Деякі з них разом з краєзнавчим музеєм.

В 1982 році широко відзначалось 100-річчя українського професійного театру. Завдяки співпраці з обласним телебаченням пройшли передачі, присвячені корифеям українського театру, створенню музею М. Л. Кропивницького. Організатором проведення телепередач, їх ведучою була завідувача відділом мистецтв Янчукова Ельвіра Михайлівна.

Вперше в 1988 році бібліотека розпочала ознайомлення читачів з дореволюційними виданнями з фондів бібліотеки. Найбільш цікаві видання представлялись на книжкових виставках циклу "Сторінками минулого".

Група соціологічних досліджень, що аналізувала відгуки читачів на книжкові виставки, відзначала велике захоплення і зацікавленість читачів виставками: "Імена, повернуті історією", "Єлисаветград на сторінках дореволюційних видань".

Досить плідно працювала бібліотека над підготовкою бібліографічних показників краєзнавчого характеру.

Здійснював підготовку показників довідково - бібліографічний відділ (завідуюча відділом Т. Недашковська).

Традиційними стали видання "Календарів знаменних і пам'ятних дат Кіровоградщини", щорічників "Література про Кіровоградську область". Вийшли показники про діячів культури, мистецтва, письменників Кіровоградщини; "Генріх Густавович Нейгауз", "Гнат Петрович Юра". В підготовці показників брали участь бібліографи: Бадиця О. С., Гайко О. К., Чернявська С. М. Певна увага приділялась підготовці показників з актуальних тем. Цікавими і необхідними були показники "Природа і природні ресурси Кіровоградщини", "Екологія і ми", "Наукова організація праці", "Кіровоградщина-Добруджа".

Великий інтерес читачів різного віку, різних професій був і до художньої літератури.

Колектив бібліотеки творчо, емоційно підходив до проведення кожного масового заходу, кожної виставки для пропаганди художньої літератури. Цікаво відзначались ювілейні дати письменників А. Чехова і О. Корнійчука, М. Рильського і С. Єсеніна. Проводились літературні вечори, читачькі конференції, цикли виставок, огляди літератури. На читачьких конференціях обговорювались цікаві, популярні твори:

Ч. Айтматова "Буранний полустанок", Ю. Бондарєва "Вибір", Д. Граніна "Картина", П. Загребельного „Я, Богдан”, Л. Костенко „Маруся Чурай”.

80-ті роки, зокрема друга половина - це час появи на українському літературному обрії або "повернення" з літературного вигнання оригінальної когорти митців, передусім поетів: Ю. Андруховича М. Воробйова, М. Григоріва, В. Герасим'юка, В. Стуса.

Творчість цих поетів викликала великий інтерес читачів. Звичайно, що бібліотека відгукнулася на бажання читачів познайомитися з українською поезією низкою цікавих заходів: книжковими виставками, оглядами літератури, вечорами поезії "Серцем вистраждане слово", читачькими конференціями.

Досить популярними були історичні твори українських письменників.

Самий дух української історії проймав кожний рядок творів Л. Костенко "Маруся Чурай", П. Загребельного "Я, Богдан", Р. Іваничука "Вода з каменю", Б. Загорулька "Чорногора" та інші.

Ентузіастами в пропаганді української художньої літератури виступали провідні спеціалісти читального залу: Повалій Галина, філолог, випускниця Київського державного університету Тараса Шевченка; старший бібліотекар Чупріна Наталія; редактор бібліотеки, кіровоградська письменниця Корінь Антоніна. Численні заходи проводились не тільки в стінах бібліотеки, а і на підприємствах та організаціях м. Кіровограда. Це школи і військові частини, інститути і промислові підприємства. Аудиторія була різна, але натхненне слово про українську книгу, що йшло від самого серця, нікого не залишало байдужим.

Популярними в цей період стали виставки української художньої літератури за жанрами: „Українська поезія”, „Український історичний роман”, „Українська проза”, Українська публіцистика”.

В пропаганді художньої літератури бібліотека тісно співпрацювала з обласною організацією любителів книги. В рамках "Літературної вітальні" проводились літературні вечори, присвячені В. Шекспіру, Т. Шевченку, М. Лермонтову, О. Вишні; вечори поезії, музичні вечори, кіновечори. Великий резонанс у читачів викликали вечори, присвячені В. Сосюрі, Ч. Айтматову, О. Гончару, Д. Байрону, П. Загребельному.

Численні книжкові виставки дали можливість показати найбільш цінні книги з фонду бібліотеки.

Творчо працювала бібліотека в напрямку естетичного виховання. Особливо відділ мистецтв (завідуюча відділом Янчукова Е.М.)

Робота відділу мистецтв спиралась на підтримку мистецьких кіл м. Кіровограда: художників, музикантів, акторів.

Цікаво працював кіноклуб "Екран," започаткований у 1980 році, завдяки співпраці відділу мистецтв та кінотеатру ім. Держинського, роботі працівників відділу та членів ради клубу: працівника культури Смоленчук Тетяни Миколаївни, викладача музичного училища Нагорного Олега Петровича, працівника картинної галереї Боська Володимира Миколайовича.

Мистецькі заходи, діяльність кіноклубу "Екран" сприяли естетично-бібліотечному злету 80-х років. Через бесіди перед кіноглядачами, через місцеву пресу, телепередачі "Джерело", в якій протягом трьох років йшли розповіді про митців Кіровоградщини, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, йшла постійна інформація про мистецтво.

З 1983 року спілкування з мистецтвом і митцями стало ще більш цікавим. Відділ розпочав образотворчо-виставкову роботу, зустрічі митців з читачами, презентації книг з мистецтва, музичні лекції-концерти.

Щоб затишно працювалось і спілкувалось, у відділі мистецтв художники-монументалісти (Є. Руденко, А. Пунгін) прикрасили зали чудовими вітражами. З того часу музи мистецтв і кольорове звучання музики стали супутниками всіх цікавих подій у відділі.

З 1983 року в бібліотеці стали постійними виставки живопису кіровоградських художників. Першими були Г. Гнатюк, В. Волохов, А. Пунгін, А. Тактаков, О. Драбина, А. Янев, К. Шаповалов, Ф. Лагно, А. Ліпатов, Н. Федоренко. Згодом художні роботи (подаровані і закуплені) прикрасили всю бібліотеку - від входу і холу до відділів бібліотеки. В холі бібліотеки розмістився прекрасний гобелен з історії книги та дерев'яні решітки, створені талановитими кіровоградськими художниками Емілією Руденко та Анатолієм Пунгіним.

Традиційними в бібліотеці стали дні мистецтв. Форми їх проведення були різні: вечори-зустрічі, літературно-музичні вечори: "Вечір історії романсу", "Сторінками класичної оперети", кіновечори.

В 1988 році цікаво проходили зустрічі читачів бібліотеки з музикознавцем з Москви О. Левтоною. Темою зустрічей були музичні імена, пов'язані з Кіровоградщиною (К. Шимановський, Г. Нейгауз, Ф. Блуменфельд).

1985-1988 роки відзначились бурхливим театральним життям. У Кіровограді гастролювали: Сухумський грузинський театр, російські театри (Кишинівський, Орловський, Смоленський), українські театри (Тернопільський, Київський ім. І. Франка). Режисери і актори театрів брали активну участь у житті бібліотеки. У відділі мистецтв зустрічались з читачами. Під час зустрічей обговорювались вистави, публікації в літературно-художніх журналах. Митці брали участь у роботі кіноклубу "Екран".

В кінці 80-х років у бібліотеці почали створюватись клуби за інтересами, які працювали під девізом "Коли душа творить бажає – ні кроку марно не буває". Заходи з пропаганди художньої літератури проходили в рамках літературно-художньої вітальні "Світоч". Це літературно-музичні вечори, відзначались ювілейні дати письменників, зустрічі з діячами культури і мистецтва.

Активними учасниками художньої вітальні були кіровоградська поетеса Антоніна Корінь, працівники бібліотеки Галина Повалій та Ельвіра Янчукова.

Великою популярністю серед читачів користувався дискусійний читацький клуб "Співрозмовник", який був створений з ініціативи завідувачої абонементом Козлової Валентини Афанасіївни. Учасники клубу обговорювали публіцистичні статті, новинки літератури. Особливий інтерес викликали твори, які були в минулому заборонені В. Винниченка, В. Гроссмана, В. Дудінцева, О. Солженіцина. Клуб співпрацював з магазином "Книжковий світ", товариством книголюбів. Активними учасниками клубу були вчителі шкіл, викладачі вищих навчальних закладів, творча інтелігенція, лікарі.

З ініціативи і під керівництвом українського письменника (нині доктора філологічних наук, професора Національного університету "Києво - Могилянська академія") Володимира Євгеновича Панченка, в бібліотеці активно працювало неформальне об'єднання - міський клуб творчої інтелігенції "Перевесло", який згодом переріс в клуб політичний. На засіданнях клубу обговорювались актуальні питання політики, проблеми розвитку української культури, української мови.

Приваблював читачів різноманітними заходами інтерклуб "Глобус". В рамках роботи клубу проходили змістовні зустрічі іноземних студентів з молоддю міста. На зустрічах обговорювались традиції, звичаї народів світу, система освіти в зарубіжних країнах.

Значна увага приділялась роботі на допомогу виробництву. Через інформаційні служби провідних промислових підприємств вивчались наукові і виробничі проблеми, над якими працювали виробничі колективи. Згідно з цими потребами бібліотека здійснювала інформування, використовуючи при цьому різні форми інформаційної роботи.

В роботі на допомогу виробництву, на допомогу спеціалістам бібліотека не обмежувалась своїм книжковим фондом, а і використовувала книжкові виставки інших наукових бібліотек. Зокрема Московської центральної сільськогосподарської бібліотеки Південного відділення ВАСГНІЛ, Республіканської бібліотеки УРСР ім. КПРС (нині Парламентська бібліотека).

Як правило, читачі мали можливість протягом місяця знайомитися з цими виставками.

З великими підприємствами міста бібліотека співпрацювала на основі взаємовигідних договорів про творчу співдружність. Особливо плідною була співпраця з колективами заводів “Гідросила” та радіовиробів. Бібліотека на цих підприємствах проводила інформаційну роботу, а колективи підприємств допомагали бібліотеці в ремонті парадних сходів, радіофікації бібліотеки.

Бібліотека тісно співпрацювала з бібліотеками промислових підприємств: з технічною бібліотекою заводу радіовиробів, бібліотекою заводу “Гідросила”.

В роботі на допомогу виробництву бібліотека намагалась знайти нові цікаві форми роботи, донести інформацію до спеціалістів області.

Особлива увага зверталась на роботу з підприємствами, які не мали своїх служб інформації.

На підприємствах проводились дні спеціаліста, дні інформації, відкриті перегляди, виїзні виставки.

Активно пропагувалась література з популяризації науково-технічного прогресу.

Оформлялись книжкові виставки, відкриті перегляди літератури: “Атестація робочих місць і ефективність виробництва”, “Автоматизація виробництва - вирішальний фактор розвитку машинобудування” та інші.

Роботу на допомогу промислового виробництва очолювала і координувала завідувача відділом технічної літератури Коваленко Інна Аркадіївна.

З метою пропаганди зарубіжного досвіду відділ літератури іноземними мовами проводив різноманітні інформаційні заходи на промислових підприємствах та в організаціях міста. У звіті про роботу бібліотеки за 1986 рік відзначаються заходи, що проходили в інституті „Укрміськбудпроект”, в УТО “Кіровоград”, в управлінні головного архітектора міста, на меблевому комбінаті, в будинку побуту “Інгул”. Такі заходи проходили і в наступні роки.

Досить велику роботу проводила бібліотека на допомогу сільськогосподарському виробництву. Особлива увага приділялась пропаганді цільових комплексних програм “Агрокомплекс”, “Труд”. Робота проводилась в тісній координації з обласним управлінням сільського господарства, з бібліотекою обласної дослідної станції (завідуюча бібліотекою Доброван М. Є.), Роботу відділу сільського господарства очолювали в різні роки Маслюченко О.П., Фарфус О.С.

Пріоритетними були такі напрямки пропаганди: з питань АПК, індустріальної технології, впровадження передового досвіду. В роботі на допомогу сільськогосподарському виробництву бібліотека активно використовувала фонди інших бібліотек. Зокрема, замовлялись виставки з ЦНСГБ ВАСГНІЛ, які функціонували протягом місяця і спеціалісти мали можливість познайомитися з літературою.

Взагалі, виставкова робота з пропаганди сільськогосподарської літератури використовувалась досить активно.

Відкриті перегляди, огляди літератури проводились в обласній міжколгоспній школі підвищення кваліфікації спеціалістів сільського господарства, у філіалі інституту “Укрземпроект”, на дослідній станції.

В ці роки відділ обслуговування спеціалістів сільського господарства працював над впровадженням досвіду роботи бібліотек Вінницької області з інформаційно-бібліографічного обслуговування спеціалістів сільського господарства. Завдяки методичній роботі обласної бібліотеки в області було створено 350 ДІФів (довідково-інформаційні фонди), де були зібрані довідники, енциклопедії, інформаційні видання, передовий досвід на допомогу спеціалістам сільського господарства.

Активно працювала бібліотека з учителями. Ця робота координувалась між відділами бібліотеки: відділом літератури іноземними мовами, читальним залом, абонементом. Бібліотека тісно співпрацювала з інститутом удосконалення вчителів.

Заходи проводились у школах, середніх навчальних закладах, на базі Університету педагогічних знань. Вся робота на допомогу освіті спрямовувалась на реалізацію “Основних напрямків реформи загальноосвітньої і професійної школи”. Протягом цих років були організовані виставки циклу “Новий етап у розвитку радянської школи”, “Школа і трудове виховання підростаючого покоління”, “На допомогу комп’ютерній грамотності учнів”. З учителями проводились конференції, прес-конференції. Широкий резонанс викликала прес-конференція “Роль літератури і мистецтва в сучасній ідеологічній боротьбі”, в якій брали участь викладачі педінституту, кандидати філологічних наук, доценти Г. Ключок, В. Марко, відповідальний секретар обласного відділення Спілки письменників України В. Панченко.

Цілеспрямована робота зі спеціалістами дала позитивні результати. У відділі обслуговування спеціалістів сільського господарства спеціалісти склали 69,7%; у відділі технічної літератури 60,7 %; у відділі літератури іноземними мовами 55,2%.

Одним із важливих завдань було поширення бібліографічних знань серед різних категорій читачів, оскільки орієнтуватися в книжкових багатствах, вміти вибирати найцінніше, без зайвої витрати часу необхідно всім читачам. Важливість цього питання - безперечна. Про це переконливо сказав відомий російський бібліограф М.В. Здобнов: “Бібліографічна освіта широких кіл населення необхідна, звичайно, не для того, щоб кожному освічену людину зробити бібліографом, - ні, вона необхідна для піднесення культурного рівня населення: як шлях, що веде до розширення і поглиблення знань”.

Різна мета добору літератури, різний освітній рівень, різні професії потребували диференційованого підходу до пропаганди бібліографічних знань. Виходячи з цього, в пропаганді використовувались різноманітні форми і методи роботи. Постійно діючі виставки “Бібліографічні посібники - на допомогу читачам”, “Нові довідково-бібліографічні видання ”. Виставки супроводжувались оглядами, бесідами.

Традиційними були щоквартальні дні бібліографії, декади пропаганди бібліографічних знань, індивідуальні та групові бесіди з культури читання: “Довідково-бібліографічний апарат бібліотеки”, “Як користуватися каталогами”, “Про новинки інформують”. Цікавою формою поширення бібліографічних знань були конференції. На конференціях читачі ділились досвідом використання бібліографічних матеріалів у практичній роботі, про те, як стежити за новою літературою, про роль каталогів, виступали з оцінкою певних показників літератури.

Звичайно, всі заходи, що проводила бібліотека з метою пропаганди довідково-бібліографічних знань, вихованні культурі читання сприяли підвищенню бібліографічної грамотності читачів бібліотеки.

Прогресивні зміни відбулися і в методичній роботі.

Обласна бібліотека як методичний центр бібліотек області постійно надавала методичну та практичну допомогу бібліотекам. У методичній роботі були задіяні методисти, завідувачі відділами та провідні спеціалісти. Працювали під девізом “Кожний працівник обласної бібліотеки-методист”.

Методична робота стала більш цілеспрямованою і глибокою, зросла роль обласної універсальної наукової бібліотеки як методичного центру по координації та кооперації методичної роботи в регіоні. Удосконалювалась система підвищення кваліфікації бібліотечних працівників шляхом проведення семінарів, практикумів, науково-практичних конференцій, які проводились для різних категорій спеціалістів: директорів ЦБС, методистів, бібліографів, завідувачих відділами обслуговування. Статистичні і тематичні аналізи роботи бібліотек області показували різнопланову картину розвитку бібліотек за відповідний період діяльності.

Видавались методичні матеріали, узагальнювався досвід роботи бібліотек області.

Особливою подією 1987 року для бібліотеки став республіканський семінар-нарада директорів та інспекторів обласних управлінь культури, що проводився на базі обласної бібліотеки. На нараді обговорювались питання координації роботи бібліотек з різними організаціями. Чимала увага приділялась поширенню нових форм роботи з молоддю. Учасники семінару знайомились з роботою централізованих бібліотечних систем м. Кіровограда і м. Олександрії. В роботі республіканського семінару брали участь інструктор ЦК Компартії України А.Т. Лата, завідувачий відділом пропаганди і агітації обкому Компартії України І.П. Оліфіренко, начальник управління бібліотек Міністерства культури СРСР В.С. Лесохіна, заступник міністра культури УРСР В. Б. Врублевська, начальник

відділу бібліотек Міністерства культури УРСР В. Д. Навроцька, заступник голови облвиконкому Т.Т.Дмитренко.

Методичну роботу бібліотеки очолювала Каменєва Людмила Прокопівна ерудована, інтелігентна людина, чудовий спеціаліст. Та і методисти були віддані бібліотечній справі, ентузіасти: О. Коваленко, І. Мельцнер, М. Охріменко, Л. Циганкова. Генератором ідей в роботі бібліотеки, зокрема в методичній була заступник директора Журавльова Алла Федорівна, висококваліфікований, ініціативний, небайдужий до роботи спеціаліст.

В науковій роботі бібліотека акцентувала увагу на всесоюзних дослідженнях “Динаміка читання та читацького попиту в ЦБС” Дослідження проводились на базі трьох ЦБС області: Олександрійської, Новомиргородської та Кіровоградської міської. Вивчались читацькі запити у жанровому, мовному аспектах, читацька активність, стан задоволення читацьких запитів. Республіканське дослідження на тему: “Функціонування регіонального бібліотечного фонду з проблем машинобудівного комплексу” проводилось на базі обласної бібліотеки під керівництвом завідувачої сектором науково-дослідної роботи І. Мельцнер. Результати досліджень були використані для узагальнення стану укомплектованості фондів бібліотек України. Цікавими були дослідження “Читацькі інтереси та попит на українську художню літературу в бібліотеках” та “Советский читатель - рабочий Украины”. В результаті досліджень були розроблені і запроваджені методичні рекомендації з оптимізації бібліотечного обслуговування робітників. Згідно з рекомендаціями між бібліотеками та підприємствами укладались договори про творчу співдружність, відкривались бібліотечні пункти в гуртожитках, бригадні абонементи, комплектувались фонди для робітників масових професій.

В другій половині 80-х років бібліотека одержувала понад 900 назв періодичних видань. На порядок денний постало питання ефективності використання періодичних видань. Дослідження з цього напрямку проводила А. Верізуб (А. Осокіна). Як результат, було переглянуто передплату, розроблені заходи з пропаганди періодичних видань серед різних груп читачів.

В своїй діяльності бібліотека активно використовувала засоби масової інформації. Досить показовим був 1988 рік, коли було надруковано, прозвучало по радіо 86 інформацій. Постійно звучала інформація по обласному радіо в радіожурналах “Степ”, “Нива”, “Робітник”, “Молодь Кіровоградщини”, “Криниця” про нові книги, бібліотечні заходи. Частими були виступи бібліотечних працівників по обласному телебаченню в рубриках “У світі книг”, “Із читальних залів бібліотеки”, “Хроніка культурних подій”.

На сторінках обласних газет “Молодий комунар” та “Кіровоградська правда” порушувались питання: “Що і як читає молодь”, про сучасний літературний процес, публікувались огляди літератури, фейлетони про читачів-боржників.

Звичайно, що всі ці публікації сприяли пропаганді і бібліотеки, і книги.

Завдяки ентузіазму, цілеспрямованості, відповідальності, любові до книги колектив бібліотеки 80-х років досяг певних успіхів. Адміністрація, партійна та профспілкова організації проводили постійну роботу з колективом бібліотеки. Використовували матеріальне та моральне стимулювання працівників. За підсумками роботи відзначались кращі серед завідуючих відділами та бібліотекарів. Були запроваджені відзнаки “Кращий завідуючий відділом”, “Кращий бібліотекар”. Кращими завідуючими відділами відзначались Каменєва Л., Коваленко І., Коростельова Т., Недашковська Т., Пашковська В., Приходько В. та ін. Серед бібліотекарів - Бадиця О., Гапонова Г., Толстих Г., Ярова В.

Велика увага приділялась молодим спеціалістам. У кінці 70-х років - на початку 80-х колектив бібліотеки майже щорічно поповнювався випускниками Київського та Харківського інститутів культури.

Традиційно в цей період стали проводити театралізовані посвячення в бібліотекарі. Сценаристом і режисером виступала директор бібліотеки Бабенко М.Ф., а акторами - бібліотечні працівники. Неабиякі акторські здібності проявили Воронцова О., Корольова К. (Бабаєва К.), Мороз Т., Стратонова Т. Але після свят наступали будні, і робота з молодими спеціалістами тривала уже в “Школі молодого бібліотекаря”.

Для забезпечення діяльності бібліотеки загалом необхідна була певна матеріально-технічна база. Адміністрація бібліотеки наполегливо працювала надзабезпеченню нормальних умов роботи.

Встановлювались кондиціонери, селекторний зв'язок, збільшилась кількість друкарських машинок. Для працівників бібліотеки виділена кімната для проведення фізкультурних занять, відкрито буфет.

Але звичайно, бібліотека не мала достатніх коштів для повного задоволення своїх потреб. У звіті за 1985 рік читаємо” З матеріально-технічним постачанням бібліотеки виникають великі труднощі. Немає запасних частин до радіоапаратури, денного освітлення, настільних ламп, столів і книжкових виставок. Не вистачає матеріалів для ремонту бібліотеки. Бібліотека не одержує копіювального паперу, стрічок для друкарських машинок”. Перелік цих проблем повторювався і в наступні роки.

Але, незважаючи на все, у 80-ті роки бібліотека значно перебудовує свою роботу в інформаційному напрямку, на допомогу дозвіллю, в наданні додаткових послуг читачам бібліотеки. Працівники бібліотеки починають розуміти, що роботу закладу необхідно змінювати. Зміни, що відбувалися в суспільно-політичному житті країни на початку 90-х років, стали великим випробуванням для всіх бібліотек. З відмовою від ідеологічних функцій вони втратили точку опори. Ситуація ускладнювалась падінням престижу бібліотек у суспільстві.

В цей період необхідно було шукати нові шляхи і засоби, щоб зробити бібліотеку необхідною і привабливою для читачів.

Разом з розвитком суспільства розвивалась і бібліотека, змінювались її функції та характер діяльності.

Поряд з традиційними функціями просвітнього характеру бібліотека все більше працювала і на розвиток інформаційних функцій.

З часом вона перетворюється на універсальний інформаційний центр.

***“Ми ж Україну відкриваємо в Україні, і це нікому не
загрожує ні втратою територій, ні духовних цінностей.
Це лише вимагає перегляду звичної схеми. Перестановки
некоректно поставлених зеркал”***

Ліна Костенко

***„Бібліотека виживе тільки змінюючись відповідно
до вимог часу, а процвітати зможе, лише взявши на
озброєння весь новітній світовий досвід”***

С.Г. Матліна

У світі глобальних перетворень 1990-1999 рр.

90-ті роки – роки глобальних перетворень у молодій Українській державі. У долі кожного народу є події, які не тільки яскраво висвітлюють пройдений історичний шлях, а й визначають його сьогодення і майбуття, сповнюють особливим сенсом людське життя і діяльність суспільства, стосунки держави та особистості. Для українського народу такою подією стало проголошення 24 серпня 1991 року акту про незалежність України.

З прийняттям незалежності перед нашим суспільством постало завдання – відродити національну культуру. В період становлення молодой Української держави це набуває особливого значення. В Україні почалась розбудова нового демократичного суспільства і значний внесок у цю справу зробили бібліотеки.

Розвитку культури молодой держави сприяли нормативно-правові документи. Серед них: „Основи законодавства України про культуру”, прийняті Верховною Радою України 14 лютого 1992 року, Закон України „Про мови в Українській РСР” від 28.10.1989 р. та інші.

Бібліотечна галузь молодой держави зазнала значних труднощів через недостатнє фінансування. Головними для розвитку бібліотечної системи країни стали Закон України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, затверджений Постановою Верховної Ради України №33/95 – ВР від 27.01.1995р., Постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.1997р. №534 „Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури і мистецтва, заснованими на державній та комунальній формі власності”. Прийняття цих документів сприяло збереженню бібліотечної мережі, пошуку додаткових джерел фінансування, зберегло від необґрунтованого закриття їх місцевою владою.

В Україні на початок 90-х років функціонували 22 тисячі 262 державні масові бібліотеки з книжковим фондом 344,5 млн. примірників. У Кіровоградській області у 1991 році функціонувала мережа публічних бібліотек, що налічувала 731 бібліотеку, які обслуговували 584,8 тис. читачів щороку. В бібліотеках області налічувалось 1440 працівників (разом з обласними бібліотеками).

В середині 90-х років в області розпочалася децентралізація бібліотечної мережі. Сутність її полягала у перепідпорядкуванні бібліотек із комунальної власності районних рад у комунальну власність місцевих, селищних та сільських рад. Таке явище негативно вплинуло на існуючу бібліотечну мережу, тому що кількість бібліотек була скорочена майже на 129 закладів. Працівники бібліотек переводились у режим неповної зайнятості: на 0,25, 0,5 та 0,75 ставки.

У центральних бібліотеках скорочувались відділи. Дуже мізерні кошти виділялись на комплектування бібліотечних фондів та передплату періодичних видань.

У 90-х роках відбулась децентралізація у Кіровоградському, Олександрівському, Петрівському, Бобринецькому районах.

Внаслідок негативних явищ, пов'язаних із децентралізацією, мережа публічних бібліотек області на кінець 90-х років нараховувала 602 бібліотеки, в т.ч. 19 поліфункціональних закладів. За 1999 рік бібліотеками області скористались 495,8 тис. читачів. У книгозбірнях області книжковий фонд становив 9 млн. 615 тис. прим. друку.

Перед початком нового тисячоліття мережа бібліотек стабілізувалась, що позитивно позначилось на показниках роботи. У порівнянні з 1998 роком у книгозбірнях області збільшилась кількість читачів на 3,9 тис. осіб та книговидача на 278,35 тис. прим. друкованих видань.

У бібліотеках області спостерігалася тенденція до стабілізації кадрів. Відбувалися зміни у соціально-психологічному настрої бібліотечних спеціалістів, вони стали більш активними у пошуках інновацій у своїй діяльності.

Відсутність державного фінансування бібліотечних закладів в ці часи змушувала книгозбірні області вдаватися до пошуку альтернативних джерел фінансування. Працівники бібліотеки – Аліса Абгарян, Олена Гаращенко, Галина Демиденко, Оксана Сергєєва вирушали до Всеукраїнських книжкових ярмарків до м. Києва, м. Львова, а також до м. Мінська та власноруч привозили найкращі видання української та світової літератури. Прикметою часу ставало співробітництво сучасних бібліотек із спонсорами, меценатами, благодійними фондами, впровадження платних послуг. Бібліотекарі активно вивчали ази фандрейзингової науки.

Бібліотеки прагнули до поширення комунікативних зв'язків з громадськими організаціями, начальними закладами, активізували співпрацю з місцевими органами влади, брали активну участь у житті регіонів. У практику бібліотек увійшла рекламна та маркетингова діяльність.

Ознака бібліотек того часу – організація бібліотечного обслуговування залежно від потреб місцевого населення. В бібліотеках проводились соціологічні дослідження шляхом анкетування користувачів з метою визначення пріоритетних напрямків в обслуговуванні.

Перебудова політичної, соціальної та інших сфер життя країни висунули на передній край необхідність значного підвищення рівня культури суспільства.

Основний історичний зміст 90-х років – глобальні перетворення, але кожного року, разом із політичними подіями, тяжкими економічними умовами існування закладів культури, були зміни у роботі бібліотек. Кожен рік мав свої ознаки і відмінності, був наповнений особливим змістом, який відображав події того часу.

Зміни в суспільному середовищі, а звідси і потреб населення з одного боку та можливість свободи самовираження з іншого, дозволили бібліотеці не тільки вижити в тяжких умовах, але і за короткий час еволюціонувати в установу нового типу, цікаву не тільки читачам бібліотеки, але і місцевій громаді загалом, місцевій владі.

У 1990 році бібліотека працювала дуже напружено. В комплексі заходів з пропаганди літератури знаходили своє відображення всі актуальні і визначні події, що відбувалися в країні, розкривався комплекс проблем, що хвилювали громаду країни і регіону зокрема.

Пріоритетним напрямком діяльності бібліотеки було забезпечення оперативного доступу населення до бібліотечних ресурсів, надання бібліотечно-інформаційних послуг, створення комфортності обслуговування користувачів.

У бібліотеці відбулися структурні зміни. Подолавши всі перепони, директору бібліотеки Лідія Демещенко вдалося відокремитись від централізованої бухгалтерії. Це дало змогу ретельніше контролювати бюджетні витрати.

У зв'язку з посиленням інтересу читачів до вітчизняної історії оформлювались книжкові виставки та перегляди літератури на теми: "Так починалось... Сторінки історії", „Національне самовизначення: історичні реалії і нові підходи" та ін. У читальному залі та у відділі міського абонементу демонструвалися літературні виставки, присвячені письменникам, імена яких поступово поверталися на Батьківщину — Є.Маланюка, В. Винниченка, В.Стуса, Я.Славутича та інших. Працівники бібліотеки відкривали нові імена наших письменників — земляків: В.Гончаренка, М. Воронової, В. Бондаря та багатьох інших.

Читачі мали можливість обмінюватися своїми думками стосовно тогочасних подій та історичного минулого на засіданнях літературно-дискусійного клубу „Співрозмовник", який активно працював у бібліотеці. Вони охоче відвідували засідання клубу інтернаціональної дружби „Глобус" та кіноклубу „Екран", на засіданнях якого демонструвалися кращі фільми елітарного кіно.

При бібліотеці продовжував працювати клуб „Перевесло", який збирав на своїх засіданнях передову інтелігенцію міста, що прагнула до прогресивних змін. Активними членами цього клубу були Леонід Куценко, професор Кіровоградського педуніверситету ім.В.Винниченка, відомий літературознавець, член спілки письменників України, громадський діяч та Володимир Панченко, на той час викладач університету, а нині професор Національного університету „Києво - Могилянська академія", доктор філологічних наук, член національної спілки письменників України, народний депутат України першого скликання (1990-1994р.р.), Віталій Бабич, декан факультету іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка.

Велика робота проводилась для зміцнення зв'язків бібліотеки з виробництвом. Для спеціалістів різних галузей народного господарства організовувались перегляди літератури, книжкові виставки, тематичні конференції.

В тому році бібліотека обслужила 21888 читачів, яким було видано 476872 примірників документів.

Бібліотеку відвідала Марина Тарковська, донька нашого видатного поета - земляка Арсенія Тарковського, яка проживає в Москві. З нею відбулася цікава зустріч інтелігенції міста.

1991 рік - знаменний рік, коли розпався Радянський Союз і Україна стала самостійною державою.

Очевидцем цих подій в столиці СРСР - Москві була директор бібліотеки Лідія Демещенко, яка в складі делегації представляла Україну на сесії ІФЛА - міжнародної федерації бібліотечних організацій і установ. Отримати запрошення на такий форум означало, що робота бібліотеки здійснювалася на високому рівні і директора бібліотеки поважали як висококваліфікованого фахівця бібліотечної справи.

Але проведення сесії співпало з бурхливими подіями, тому що саме в ці дні в Москві стався путч, основною метою якого було недопущення розвалу Радянського Союзу, відсторонення від влади Президента Михайла Горбачова, введення режиму надзвичайного стану із застосуванням військової техніки та підрозділів Міністерства внутрішніх справ та Міністерства оборони. Всього до Москви було введено 4 тисячі військових, 362 танки, 427 бронетранспортерів.

З вікон готелю „Росія”, в якому мешкала, Лідія Іванівна бачила, як вулиці Москви заповнювались танками і солдатами, як за допомогою танка зняли з п’єдесталу пам’ятник Ф.Дзержинському, як делегати окремих країн залишали засідання секцій ІФЛА і терміново поверталися додому.

До місця роботи ІФЛА треба було добиратись пішки, бо вулицями йшли колони цивільних і військових людей.

Делегація України була в Історичній бібліотеці, коли вперше прозвучала інформація про авторів перевороту і блокування Президента у Форосі.

Було дуже тривожно, але українська делегація залишилася до кінця сесії ІФЛА.

В цей рік було засновано пост Президента України, внесені відповідні зміни і доповнення до Конституції.

Покладались великі надії на зміни в житті України. В області проголошено „Комплексну програму розвитку культури області на 1991-1995 роки”. Вона ставила за мету зберегти, відродити та розвинути українську культуру, а разом з нею культуру інших національних груп, які проживають на території області, створити необхідні матеріальні та духовні умови для гармонійного розвитку кожної людини, розкриття її здібностей та обдарувань, і на цій основі забезпечити подальше зростання ролі духовної сфери.

Програма ставила за мету націлити виконавчі органи та заклади культури на нові форми і методи роботи.

В результаті зусиль обласної бібліотеки як методичного центру більшість бібліотек області намагалися подолати заорганізованість у популяризації книги, агітаційно-пропагандистський стиль, поступово звільняючись від декларативних заходів на користь інших форм, які одержали позитивну оцінку самих читачів.

З метою закріплення цієї тенденції було проведено засідання міжвідомчого дискусійного клубу „Бібліотека в новій суспільній ситуації”.

Велика увага приділялась відродженню та популяризації незаслужено забутих українських письменників, книг з історії України, з питань національної культури і політики сучасної України як суверенної держави.

Для читачів оформлялись книжкові виставки, проводилися лекції, масові заходи: „Україна на шляху до самостійності”, „Україна: панорама подій”, „Україна на світовій арені”, „Референдум: за і проти”.

Увагу відвідувачів бібліотеки привертала виставки „До річниці проголошення незалежності України”, „Українська діаспора: історія, географія, культура”.

На урочисте засідання в Києві на честь проголошення незалежності України була запрошена директор бібліотеки Лідія Демещенко. Урочистості проходили в Українському домі. Перед учасниками зібрання виступив перший Президент України Леонід Кравчук, виступали видатні люди України.

В січні 1991 року в бібліотеці був створений відділ краєзнавчої літератури та рідкісної книги. З початку свого заснування працівники відділу продовжували традиції, які існували в бібліотеці багато років і були закладені Лідією Шуменко та Тамарою Недашковською, а також активно почали співпрацювати з місцевими вченими та науковцями Росії, США, Канади, Болгарії, Польщі, Німеччини, Англії та Японії.

Основними напрямками діяльності відділу були: відбір та збереження документів краєзнавчого характеру, рідкісних і особливо цінних документів, що знаходились у фондах бібліотеки; просвітницька праця на терені Центральної України; формування історичного світобачення; поширення знань з філософії, історії, літератури; народознавство; залучення і заохочення до науково-пошукової та популяризаторської роботи молоді та провідних фахівців.

Відділ одержував усі місцеві періодичні видання, комплектував все, що видавалося в області та про область, вів краєзнавчий каталог.

Тривала робота бібліотекарів з налагодження співпраці з українськими письменниками за кордоном. У 1991 році до бібліотеки надійшли книги професора Альбертського університету

(Канада), поета Яра Славутича, який народився у Долинському районі. Передувало цій події перебування Яра Славутича на Кіровоградщині, зокрема в нашій бібліотеці, де відбулася дуже тепла зустріч з бібліотечними працівниками та науковою інтелігенцією.

Починаючи з 1992 року, провідним напрямком діяльності бібліотеки була популяризація творів українських письменників, імен, які поверталися в Україну.

Бібліотекарі представляли в місцевих періодичних виданнях бібліографічні огляди нових надходжень літератури, в яких розповідали про твори українських поетів та письменників – І.Франка, Л.Українки, Б.Грінченка, Б. Лепкого, Л.Костенко, О.Олеса, Ю. Мушкетика, С. Плачинди та багатьох інших.

Багато уваги приділялось популяризації українського мистецтва.

Бібліотека в цей момент намагається зібрати навколо себе представників наукової, творчої інтелігенції, громади міста з метою спільного вирішення проблем щодо освітянського, духовного оновлення суспільства.

У 1992 році працівники бібліотеки широко презентували свою діяльність, прозвучало на радіо та було опубліковано в пресі 250 матеріалів.

Більшість матеріалів присвячували відродженню української культури і літератури. На радіо відкрито рубрику „Народний календар”, в якій прозвучало 40 передач про бібліотечні події; у радіопрограмі „Молодь Кіровоградщини” відкрито рубрику „Святкові звичаї української родини”; у газеті „Кіровоградська правда” – рубрику „Плетениця улюблених свят”. Друкували свої матеріали в „Кіровоградській правді” під рубрикою „Славні жінки України”. Ініціювала та вела цю роботу головний редактор бібліотеки Антоніна Корінь, публікували статті та бібліографічні огляди в місцевій пресі Т. Недашковська, О. Бадиця, Г. Повалій.

Ознакою подальших перетворень 90-х років було активне громадянське самовизначення – мешканці самі змінювали своє життя, повертали історичні імена містам, вулицям, громадським, навчальним та науковим закладам.

У 1993 р. бібліотека отримала нове ім'я. З ініціативи доктора філології, професора Кіровоградського державного педагогічного університету ім.В.Винниченка Л.В.Куценка, яку на загальних зборах підтримав колектив, бібліотеці було присвоєно ім'я видатного земляка, відомого у світі славіста, філософа, вченого-енциклопедиста, академіка Дмитра Івановича Чижевського.

За визначенням Степана Козака „...Дмитро Чижевський займає одне з перших місць в Інтелектуальній історії України. Насамперед, завдяки великому і вагомому науковому доробкові вченого, зокрема на полі духовної історії й культури, германі – славістики, історії літератури та філософії, які він досліджував у цілому зв'язку з розвитком європейської думки і культури та з властивою йому прикметою до виявлення їх національної своєрідності.”

Дмитро Чижевський народився 23 березня (4 квітня за новим стилем) 1894 року в м. Олександрії Кіровоградської області. Закінчив класичну гімназію на батьківщині, але потім навчався у Петербурзькому університеті, де вивчав математику й астрономію, а згодом у Київському університеті – філософію і російську філологію. До Німеччини виїхав у 1921 році, де почав викладати філософію у Гейдельберзі і Фрайбурзі. У 1933 році в Галле захистив дисертацію. Потім був викладачем філософії в Українському університеті в Празі, в Женевському університеті, Пресбурзькому (Словаччина) та багатьох інших навчальних закладах. Він публікує численні праці зі слов'янської літератури та історії слов'янської думки. Усі ці праці вирізняються надзвичайним знанням українських, російських, польських культурних течій та історії розвитку цих літератур. Хоча помер видатний вчений далеко від рідного краю, в німецькому місці Гейдельберзі 18 квітня 1977 року, ім'я його гідно повернулося на Батьківщину, а наукова спадщина активно вивчається його послідовниками в Україні і за її межами.

Працівникам бібліотеки вдалось вирішити проблему формування краєзнавчого фонду. Вони домоглися, що всі книги, які видаються за сприяння облдержадміністрації, обов'язково надходять до бібліотек області безкоштовно. Наказом по бібліотеці було затверджено Положення про фонд краєзнавчих документів. У відділі краєзнавчої літератури та рідкісної книги розпочали складати картотеку книг з автографами та екслібрисами.

В умовах відсутності постійних джерел комплектування і хронічної нестачі коштів винахідливі бібліотекарі намагалися виконати свій обов'язок перед читачами, використовували щонайменшу можливість для придбання видань.

За ініціативи завідувачки відділом комплектування А. Абгарян були встановлені безпосередні зв'язки з видавництвами, практикувалося збирання книг від місцевих авторів, замовлення

необхідних видань через обмінні фонди інших бібліотек. Основним джерелом комплектування були безкоштовні надходження книг „Бібліотечної серії”.

Зацікавила читачів книжкова виставка у відділі краєзнавства і рідкісної книги „Книги з приватних колекцій”. У тому році до бібліотеки були привезені книги, подаровані українсько-американським фондом „Сейбр - світло”, відбулася їх презентація.

В бібліотеці широко відзначили 75-річчя з дня народження видатного педагога, нашого земляка В.О. Сухомлинського.

У 1993 р. „Перевесло” пробує відновитися в статусі культурно-просвітницького клубу. Перше жовтнєве зібрання було присвячене видатній постаті Георгія Флоровського, богослова, філософа і історика, який народився 28 серпня 1983 року в Єлисаветграді. Закінчивши історико – філологічне відділення Новоросійського університету в Одесі, працював доцентом кафедри філософії і психології, але з 20-х років емігрував до Болгарії, потім до Чехії, де захистив магістерську дисертацію „Історична філософія Герцена”. Згодом працював у Парижі, в Берліні, наприкінці 40-х років переїхав до США, де почав активну діяльність в екуменічному русі, був обраний до Всесвітньої ради професорів історії Східної церкви при Гарвардському університеті. Все своє життя присвятив вивченню основ православ'я, історії російської релігійно – філософської думки, видав багато праць з історії візантійського богослов'я та історії руської релігійної думки. Закінчив своє життя Г. Флоровський у 1979 році у Принстоні.

Того року бібліотека отримала перші три комп'ютери. Це був перший крок в автоматизації бібліотечних процесів. Працівники нашої бібліотеки чітко усвідомлювали перспективність розвитку електронних технологій у бібліотечній роботі.

У новоствореному секторі автоматизації бібліотечних процесів, який очолила Л. Кадірова, вивчалися можливості створення бібліотечних баз даних. Але розвитку автоматизації на той час заважала не тільки відсутність коштів, а й недостатній рівень знань у бібліотечних фахівців з питань можливостей і значення комп'ютеризації та автоматизації бібліотечних процесів.

У 1994 році, завдяки копіткій праці всього колективу, бібліотека стала в ряд провідних бібліотек України. Підтвердженням високої оцінки роботи бібліотеки і її директора особисто було присвоєння в липні 1994 року Л.Демещенко звання „Заслужений працівник культури України”.

В цей рік працівники відділів обробки та формування каталогів (завідувачка відділу О.Кулик) та довідково – інформаційного (завідувачка відділу Т. Недашковська) значну увагу приділяли вдосконаленню довідково-бібліографічного апарату.

У 1994 році до бібліотеки надійшли книги з приватного зібрання О. Ільїна, які мають велику культурну цінність. Ця подія стала можливою за сприяння професора В.Панченка, який на той час був народним депутатом України. Багато зусиль доклали директор бібліотеки Л.Демещенко, директор краєзнавчого музею П.Босий та завідувач відділом краєзнавства і рідкісної книги О.Чуднов задля того, щоб книжкові скарби зберігалися відповідним чином, а також були доступними для громадян. Розпорядженням Представника Президента України в Кіровоградській області М.О.Сухомлина цей скарб був переданий бібліотеці. «З метою збереження та наукового використання колекції О. Б. Ільїна у зв'язку з передачею його майна у власність держави (на підставі свідоцтва про право на спадщину, виданого Третью Кіровоградською державною нотаріальною конторою, реєстр № 2-1716) передати:

1. Зібрання старожитностей, творів мистецтва, приладів, документів, предметів побуту з колекції О. Б. Ільїна — до фондів Кіровоградського обласного краєзнавчого музею.

2. Зібрання рукописів, стародруків та книг з колекції О. Б. Ільїна — до фондів Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського.» (витяг з Розпорядження Представника Президента України „Про передачу колекції О. Б. Ільїна).

Відділ краєзнавчої літератури та рідкісної книги поповнився рукописами старослов'янською мовою XV-XIX ст. теологічного та світського змісту; стародруками, серед яких видання І.Федорова, П.Мстиславця, видання Києво-Печерської друкарні з чисельними рукописними маргіналіями. У відділі до цього часу зберігаються документи з приватних бібліотек польського композитора К.Шимановського, генерала О.В.Самсонова, письменника В.Винниченка, філософа Д.Чижевського, а також родинний архів родини Флоровських.

У бібліотеці традиційно відзначались пам'ятні дати літературного та мистецького календаря: 225-річчя І.Котляревського, 50-річчя з дня визволення України та області від фашистських загарбників, у кіноклубі „Екран” було відзначено 70-річчя Одеської кіностудії.

Розширювалися горизонти фахової справи працівників бібліотеки. Налагоджувалися перші професійні зв'язки з бібліотекарями США. Вперше в історії обласної бібліотеки завідувача відділом літератури іноземними мовами О.Гарашенко вирушила у тримісячне професійне навчання до США.

Право на стажування в бібліотеці Конгресу США та інших бібліотеках Америки вона виборола у Всеукраїнському конкурсі бібліотекарів, організаторами і спонсорами якого стали Міжнародний фонд „Відродження” та Бібліотека Конгресу США.

У 1995 році складнощі у суспільному та бібліотечному житті тривали.

Фінансування бібліотеки було дуже обмежене, кількість отриманої літератури порівняно з попереднім 1994 роком зменшилась на 6242 примірники, хоча кількість обслужених читачів того часу зростала з року в рік. Мешканці міста і області не мали можливості, як раніше, особисто передплачувати періодику, купувати книги і тому активно відвідували бібліотеку. Але в той же час скорочувались штати в бібліотеці. Працівники бібліотеки переводились на неповний робочий день: 0,5 і 0,75 ставки.

Увагу громади на ці проблеми звертали на сторінках обласної газети „Кіровоградська правда” директор та провідні фахівці бібліотеки. В статті „Якщо культуру приватизувати, вона загине” Л. Демещенко закликала галузеву профспілку бути активнішою в справі захисту культури.

А. Корінь, вчений секретар, пише статтю „Як вижити бібліотеці?”, де говорить про проблеми поповнення бібліотечних фондів, звертається до меценатів за допомогою.

Економічні умови, які підривають базис бюджетних культурних установ, створювали реальну загрозу для культурного центру регіону.

Умови існування в той час ставили перед бібліотекою завдання – не тільки вижити, а й вийти на новий етап, стати центром сучасного знання, інформації, регіональної культурної політики. Працівникам бібліотеки доводилося шукати шляхи залучення альтернативних джерел фінансування. Цей напрям знайшов відображення у проектній діяльності, пошуку спонсорів, розвитку альтернативних інформаційних ресурсів, зокрема Інтернет. Саме в цей рік вперше працівниками бібліотеки були написані проекти. Завдяки ініціативі завідувача відділом літератури іноземними мовами О. Гарашенко було започатковано проект „Мова – спілкування без кордонів”.

При відділі літератури іноземними мовами був створений інформцентр з питань вивчення та викладання іноземних мов. Проект підтриманий Міжнародним фондом „Відродження”.

Відділ літератури іноземними мовами отримав сучасну комп'ютерну техніку, ксерокс. Вперше в бібліотеці почала працювати електронна пошта.

Бібліотека продовжує запроваджувати автоматизовані бібліотечні технології.

Наступним успішним проектом став проект „Бібліотека на шляху до всесвітньої інформаційної мережі – створення автоматизованої бібліотечної інформаційної системи (АБІС)”, який створили заступник директора Іда Мельцнер та завідувач сектором комп'ютеризації Люція Кадирова.

В цьому ж році працівники бібліотеки Аліса Абгарян, Олена Гарашенко, Галина Демиденко взяли участь у Львівському міжнародному форумі видавців та міжнародному книжковому ярмарку для придбання кращих книг українських письменників за цінами видавців.

Діяльність бібліотеки постійно висвітлювалась у засобах масової інформації. За рік було опубліковано в пресі, прозвучало по радіо і телебаченню 150 матеріалів.

Працівники бібліотеки співпрацювали з науковцями Інституту літератури АН України та КДПУ ім. В.Винниченка, результатом такої співпраці стало проведення читання з проблематики творчості В.Винниченка.

За сприяння працівників відділу мистецтв відбувся обмін візитами та художніми виставками кіровоградських художників М.Алексєєва та Г.Гнатюка і сім'ї австрійських художників Лайтценбергів.

На Міжнародній науковій конференції з проблем зберігання бібліотечних фондів у м. Києві побувала заступник директора І. Мельцнер.

Пройшла стажування у недержавних організаціях за програмою Ліги Жінок - Виборців (США) завідувача відділом літератури іноземними мовами О.Гарашенко. Після стажування активізувався громадський розвиток у діяльності бібліотекарів. З ініціативи О.Гарашенко, Л.Демещенко, В.Животовської, Л.Терешкової була створена Кіровоградська регіональна бібліотечна асоціація.

Створення громадської бібліотечної організації стало ще одним кроком працівників бібліотеки до визначення свого місця у міжнародній бібліотечній спільноті.

В 1996 році почалося професійне вивчення ринку книжкових видань працівниками відділу комплектування, що допомогло частково вирішити проблему відбору кращих документів. Попри всі негаразди, показники комплектування фонду були перевиконані: при плані – 8000 примірників до бібліотеки надійшло 9658 примірників документів. Працівники відділу комплектування та галузевих відділів знову взяли участь у III міжнародній виставці – ярмарку у м. Львові, що підтвердило ефективність такого способу придбання найкращих творів українських та світових авторів. Виїзд та придбання літератури було цілком здійснено за рахунок коштів, зароблених бібліотекою. У пошуках альтернативних шляхів комплектування бібліотекарі провели благодійну акцію зі збору коштів на придбання унікального енциклопедичного „Dictionary of Art/ Словника мистецтв”. Наша бібліотека стала першою в Україні, яка самостійно придбала це видання.

Складна економічна ситуація змушувала працювати в неповному робочому режимі, працівники бібліотеки перебували у вимушених відпустках за власний рахунок, відбулося скорочення штатів, погіршилась матеріально-технічна база. Але, попри всі економічні складнощі, працівники бібліотеки постійно продовжували вивчати потреби читачів, впроваджувати нові бібліотечні послуги, розробляли нові інноваційні форми роботи з користувачами.

Завдяки постійній роботі за всіма напрямками основні планові показники 1996 року були перевиконані на 105% по запису користувачів, на 125% по кількості відвідувань бібліотеки, на 119% по видачі документів.

У цей рік було проведено багато цікавих заходів для користувачів бібліотеки. Працівники бібліотеки використали найрізноманітніші методи і форми масової роботи: від презентацій проєктів, виставок до малих форм – виставки однієї статті, однієї книги. З метою інформування відвідувачів про літературу було оформлено 223 книжкові виставки. Тематика популяризації документів протягом року була багатоаспектною, значна увага приділялась розкриттю різноманітних джерел інформації про світову культуру, відродженню культурно – історичних традицій України, пам’ятних дат літературно – мистецького календаря.

У відділі читальних залів постійно висвітлювались сучасні події, проводилися прес – огляди „Український народ має демократичну Конституцію”, „Україна на шляху побудови правової держави”.

Відділ краєзнавства та рідкісної книги готував розгорнуті книжкові виставки – дослідження, виставки – роздуми: „Апокаліпсис: історія і сучасність”, „Горацій та Римська Імперія”, „Закон завжди закон або Право кризь століття”.

У відділі міського абонементу використовувались малі форми популяризації літератури. Із зацікавленням сприймалися читачами виставки однієї книги, наприклад, П.Зайцев „Перше кохання Шевченка”; В.Гриньов „Нова Україна, якою я її бачу”, виставка одного журналу „У нас в гостях журнал „Дзвін””.

Використавши фонд колекції Ільїна, працівниками відділу краєзнавства і рідкісної книги була організована презентація виставки „Вічна Японія...”, на яку був запрошений посол Японії в Україні.

В бібліотеці, як полікультурному закладі, проходили виставки місцевих художників, які користувались увагою і популярністю серед користувачів: Андрія Ліпатова „Живопис”; Олега Синенка „Різьблення по дереву”; Сергія Шаповалова „Квіти. Живопис”; Любові та Володимира Кир’янових „Портрет і графіка”.

Тривала робота кіноклубу „Екран”, де особливою увагою користувались цикли показів „Сюрреалізм у кіномистецтві”, „Мистецтво хореографії і кіно”.

Лише завдяки творчим зусиллям працівників відділу автоматизації О. Волохіна, Д. Ященка та заступника директора з АГЧ Л. Болгаренка бібліотека почала здійснювати нову функцію – центру впровадження нових технологій. Була проведена організаційна робота з фірмами - постачальниками техніки, проектування та розробка бібліотечної комп’ютерної мережі, яка вже була змонтована на всіх поверхах, встановлено 14 робочих станцій, проведено їх підключення до локальної мережі. Створено модуль зовнішніх зв’язків для обміну інформацією. Встановлений щоденний модемний зв’язок з науковою бібліотекою ім.Вернадського для обміну бібліографічною інформацією.

О.Волохін, Л.Кадирова та А.Корінь вперше в Україні переклали програму САБ „ІРБІС” (Інтегровану Російську бібліотечно – інформаційну систему) українською мовою. Бібліотека стала дистриб’ютором цієї програми в Україні.

Головний інженер з механізації та автоматизації бібліотечних процесів О.Волохін доклав багато зусиль задля створення регіонального Інтернет - центру.

Була розпочата робота зі створення бази даних „Бібліотеки Кіровоградської області”.

Заступник директора О. Гаращенко взяла участь у конференції Американської бібліотечної асоціації (м. Нью-Йорк) та міжнародній науковій конференції „Стратегія комплектування фондів наукових бібліотек” (м. Київ).

Група спеціалістів бібліотеки у складі: заступника директора О. Гаращенко, головного інженера з механізації та автоматизації бібліотечних процесів О. Волохіна, завідувачки сектором комп'ютеризації відділу механізації бібліотечних процесів Л. Кадирової вперше в історії бібліотеки взяли участь у роботі Міжнародної конференції „Крим-96”, яка проходила під назвою „Бібліотеки й асоціації у світі, що змінюється: нові технології і нові форми співробітництва”. Після повернення з конференції учасниками були проведені комп'ютерні курси для бібліотекарів, навчання та консультації на робочих місцях.

Працівники бібліотеки продовжували підвищувати професійний рівень. На високому організаційному рівні пройшов семінар „Інформаційний маркетинг у науково-технічній та науковій сфері” за участю заступника директора Книжкової палати України О.Васильєва та презентації проекту „Мова – спілкування без кордонів” у відділі літератури іноземними мовами (В. Кравчина, завідувачка відділу документів іноземними мовами).

Колективом бібліотеки була проведена активна робота з висвітлення бібліотечної діяльності у пресі, опубліковано 209 матеріалів, на телебаченні записано цикл програм „Книга як цінність”.

Працівники науково – методичного відділу спільно з працівниками відділу виробничої літератури, а також з представниками обласної наукової медичної бібліотеки, обласної юнацької бібліотеки ім.Бойченка та обласною бібліотекою для дітей ім. Гайдара провели обласний семінар „Екологічні проблеми і бібліотека” для методистів центральних районних бібліотек. Для директорів ЦБС було організовано дискусійний клуб керівників „Керівництво бібліотеками в сучасних умовах”.

Адміністрація бібліотеки була в пошуках нових підходів у вирішенні проблем, які поставали того часу. Розширювався перелік платних послуг, залучались спонсорські кошти, активно розвивався процес написання проектів до благодійних фондів (за 1996 рік було написано 6 проектів). Активною була участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях, що давало новий досвід та розвиток особистих контактів. Результатом цієї діяльності була допомога технікою, програмними продуктами, книгами. Розвивався бібліотечний маркетинг.

В 1997 році тривали перетворення в роботі бібліотек, змінювалися уявлення про завдання бібліотек, про їх місце в культурній, науковій, освітній, інформаційній інфраструктурі суспільства.

На виконання Постанови Кабінету Міністрів України № 510 від 30 травня 1997 р. „Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні” в області проводиться впорядкування державної бібліотечної мережі відповідно до встановлених нормативів.

Внаслідок цього в області проходило скорочення бібліотек і у 1997 році налічувалося 612 сільських бібліотек (проти 729 - в1990 р.). Кількість бібліотечних працівників зменшилась на 259 осіб. В ОУНБ було скорочено 12 працівників.

Дефіцит бюджетного фінансування, розлад державної системи книговидавничої та книгопостачальної політики, систематичне зростання цін на книжкову продукцію і періодичні видання призвели до зменшення надходжень до бібліотеки, швидкого зношення бібліотечних фондів, загрози фізичної їх втрати.

Це можна простежити за такими даними кількісного надходження нової літератури: 1990 р. - 36883 прим.; 1993 р. - 16791 прим.; 1997 р. – 7535 прим.

Бібліотекарі і далі працювали в режимі неповної зайнятості та періодично знаходилися в неоплачуваних відпустках. І все ж, попри всі труднощі і негаразди, колективу бібліотеки вдалося не тільки не втратити своїх користувачів, але й залишитися незаперечним лідером серед провідних бібліотечних закладів області, найбільш відвідуваним місцем широкої читацької публіки, осередком духовного спілкування, навчання, просвіти й бібліотечного інформування.

Яскраве свідчення цього - щорічне зростання показників обслуговування користувачів. Зокрема, в 1990 р. обслужено майже 22 000 читачів, які відвідали бібліотеку 100000 разів, їм видано 470000 книг. Показники 1997 р.: 25 000 читачів, 140000 відвідувань, 570000 книговидачі.

Основну функцію бібліотеки – комплектування - працівники бібліотеки виконували у вкрай складних умовах відсутності фінансування. Особливо це позначалося на постачанні галузевих україномовних видань, у першу чергу – виробничої тематики.

Традиційно в бібліотеці проходило багато цікавих заходів, серед них - науково-практична конференція „Українська соціальна демократія: вчора, сьогодні, завтра”, цикл передач по телебаченню „Книга як цінність”, „Автограф” та інші.

В цей, далеко не кращий рік в житті бібліотеки, активізувалась увага до перебудови методичного забезпечення діяльності бібліотек, пошуку шляхів поліпшення змісту методичної служби.

Характерним для цього періоду стає відхід від минулих стереотипів, впровадження та апробація нових підходів до методичної допомоги бібліотекам, оцінки їхньої діяльності.

При науково-методичному відділі створено сектор науково-дослідної роботи.

Наукові дослідження, особливо соціологічного характеру, стають суттєвою часткою методичного впливу бібліотеки. Результати досліджень знаходять своє місце у розробці методичних матеріалів, рекомендацій, звітів. Зміни в структурі бібліотеки відповідають потребам галузі. В 1997 році створюється відділ маркетингу, реклами та координації масової роботи, який очолила Животовська В.Г.

У вересні цього ж року вона взяла участь у семінарі „Бібліотека: нові часи, нові можливості”, організованому Українською бібліотечною асоціацією та Національною парламентською бібліотекою України.

Головний інженер з автоматизації О.Волохін став учасником конференції „Технічні бібліотеки: сучасність і майбутнє” у м. Києві, де брав участь у круглому столі „Входження в світовий інформаційний простір: проблеми використання досвіду бібліотечно-інформаційної діяльності США в Україні”.

В 1997 році завершено навчання працівників підрозділів бібліотеки практичній роботі з програмною системою ІРБІС та її удосконалення. Автоматизованими технологіями обробки та опису документів оволоділи працівники відділів обробки документів та створення каталогів і працівники відділу комплектування, продовжували навчатися електронним технологіям у бібліотечних процесах усі працівники бібліотеки. З березня 1997 року розпочата робота зі створення електронного каталогу.

Традиційним, необхідним та невід’ємним аспектом у нашій роботі є участь у всеукраїнських та міжнародних конференціях. У міжнародній конференції в Санкт-Петербурзі „Перебудова бібліотеки: концепції управління і фінансування” взяла участь методист І категорії Пажитнєва Ю.К.

Став учасником Міжнародної конференції „Крим-97” головний інженер з автоматизації бібліотечних процесів О.Волохін. Навчання на конкурсній основі в магістратурі університету м. Батон Руж (США) виборола В.Кравчина, завідувача відділом літератури іноземними мовами.

На міжнародному тренінгу з бібліотечного менеджменту в Будапешті (Угорщина) навчалась О.Гарашенко.

Цього року до нас вперше приїздила делегація з Латвійської Національної бібліотеки з метою налагодження подальших професійних контактів та з обміном досвідом роботи. Міжнародні зв’язки позитивно позначились на професійному та інтелектуальному розвитку працівників бібліотеки.

У 1998 році робота з оновлення бібліотечного фонду проводилася в напрямку збільшення репертуару видань з різних галузей знань при мінімальній кількості дублетних видань та при скороченні кількості книг літературно-художньої тематики. Поповнення книжкового фонду здійснювалось за рахунок платних послуг при відсутності бюджетних асигнувань, а також спонсорських внесків та через сектор обмінно – резервних фондів. За рахунок бюджетних коштів була здійснена передплата періодичних видань на 1998/1999 рр.

Одним з головних напрямів системи обслуговування читачів в ОУНБ ім.Д.І.Чижевського була популяризація бібліотечних фондів з використанням найбільш ефективних форм і методів: читачьких конференцій, лекцій, літературних вечорів, днів інформації та спеціаліста, зустрічей з письменниками, діячами науки, культури, уроків з країнознавства та практики мовлення.

У 1998 р. широко застосовувалась така форма роботи як презентація. Важливу роль у пропаганді діяльності ОУНБ, залученні нових користувачів відіграли екскурсії по бібліотеці, що супроводжувались переглядами та бібліографічними оглядами літератури, які проводила працівник відділу маркетингу Ірина Кучеренко.

Протягом цього року відділ мистецтв прагнув активізувати зв’язки з діячами мистецтв і культури, викладачами вузів, ліцеїв, шкіл, коледжів тощо. Більш інтенсивною стала робота клубів, об’єднань, що працювали при ОУНБ. Поряд з „корифеями” – кіноклубом „Екран”, культурно-просвітницьким товариством «Жменя» розпочала свою діяльність обласна інформаційна служба з

актуальних питань жіноцтва (в подальшому ОЖІС), біля витоків якої знаходилися О.Гарашенко, Л.Демещенко, М.Охріменко. Силами працівників бібліотеки та членів інформаційної служби був проведений українсько-американський семінар з питань жіночого лідерства.

Завдяки діяльності Кіровоградської регіональної бібліотечної асоціації, яку очолила О.М. Гарашенко, відбувся семінар з проблем екології „Екологія – турбота спільна”, під керівництвом заступника директора з основної роботи В. Животовської, розпочато роботу з організації безперервної бібліотечної освіти в регіоні. Певний час працював клуб любителів англійської мови під керівництвом О. Сергєєвої. А. Корінь, науковим редактором бібліотеки, створено літературний клуб „Свшан”.

Найефективнішою формою масової роботи ОУНБ, спрямованою на розкриття фонду, була виставкова робота. З цього часу проводилася систематизація матеріалів за тематичними циклами. Сюди входили і виставки нових надходжень, і святкування календарних свят, подій. Особливо цікавими були книжкові виставки до 1000-річчя Християнства на Русі («Біля витоків християнства»), до Днів Незалежності, Конституції, Всесвітнього дня охорони навколишнього середовища та багато виставок, підготовлених працівниками відділу читальних залів під керівництвом Г.Демиденко.

Протягом року О. Волохіним та Д. Яшенком були розроблені 2 проекти для благодійних фондів «Відродження» та Інституту Відкритого Суспільства в Будапешті з модернізації локальної комп'ютерної мережі бібліотеки, посилення потужності робочих станцій і створення Інтернет - серверу бібліотеки. Восени 1998 р. обидва проекти одержали підтримку в цих Фондах. У листопаді почалася практична реалізація проектів. Змонтовано кабельну систему для нової локальної комп'ютерної мережі на трьох поверхах бібліотеки, встановлене активне і пасивне мережеве устаткування. Почалося послідовне переустаткування діючих комп'ютерних станцій.

Для Web-сайту бібліотеки підготовлено низку електронних повнотекстових документів за наступними темами: про бібліотеку (історія, сьогоденні ресурси, статистика, довідкова інформація тощо), про Кіровоград, про Кіровоградську область. Над документами працювали О. Гарашенко, О. Волохін, В. Животовська.

Працівниками відділу науково – методичної роботи та соціологічних досліджень систематично проводився моніторинг роботи бібліотек області. Про стан роботи бібліотек в кожному районі готувалися аналітичні довідки.

Працівниками науково – методичного відділу Л. Дубиною та Л. Циганковою розпочато наповнення бази даних про всі бібліотеки Кіровоградської області. БД налічувала основні дані про 1287 бібліотек області.

Завідувача сектором соціологічної роботи Л. Демещенко здійснила соціологічне вивчення «Динаміка зростання чисельності студентів в ОУНБ та оптимізація їх обслуговування».

Головними проблемами того часу були: комплектування відділів професійною літературою; розповсюдження методичних матеріалів серед бібліотек області; відсутність зв'язку з районами (відключення телефонів); відсутність коштів на відрядження для надання методичної і практичної допомоги; відсутність єдиного центру підвищення фахового рівня працівників бібліотек області. Всі ці проблеми повною мірою постали перед новопризначеним директором бібліотеки – О. Гарашенко, яка приступила до виконання обов'язків керівника головної бібліотеки Кіровоградщини у липні 1998 р.

Працівниками новоствореного відділу маркетингу проводилась робота із залучення додаткових джерел фінансування бібліотеки. За 1998 рік завдяки зусиллям працівників відділу І. Кучеренко та А. Веризуб до бібліотеки надійшло 5000 карбованців від спонсорів.

Внаслідок співпраці з Міжнародними фондами бібліотека отримала 5 грантів на реалізацію проектів «Екологія – турбота спільна»; «На шляху до інформаційної рівності» (Підтримка автоматизації ОУНБ ім. Д.Чижевського); Міжнародний проект підвищення кваліфікації бібліотечних працівників «10+10» (Україна – Латвія) та ін., які передбачали покращення автоматизації та комп'ютеризації бібліотеки і підвищення рівня методичної роботи з районними бібліотеками як інформаційними та просвітницькими закладами на загальну суму 50000 доларів США.

Завдяки участі наших працівників О. Гарашенко, О. Волохіна, В. Животовської, Д. Яшенка у Міжнародній конференції Американської бібліотечної асоціації та у Міжнародній Кримській конференції «Бібліотеки й асоціації у мінливому світі: нові технології та нові форми співпраці» здійснювалася інтеграція досвіду бібліотек Кіровоградщини до бібліотечного руху інших країн.

Багато було зроблено працівниками бібліотеки, але час ставив нові і нові завдання. В тогочасних умовах дуже обмеженого фінансування бібліотека вирішувала завдання збереження бібліотечного фонду як частини національної пам'яті України, удосконалювала систему комплектування, особливу увагу приділяла поповненню фонду документами краснавчого характеру, україномовними виданнями. Необхідно було розширювати видовий склад документів, купувати кіно-фотодокументи, мапи, атласи, нотні видання, рукописи.

Для подальшого розвитку інформаційної інфраструктури бібліотеки розвивалася координація та співпраця з недержавними громадськими організаціями, бізнесовими структурами, міжнародними інвесторами, благодійними фондами.

Всі ці напрямки роботи успішно опановували та втілювали в бібліотечне життя працівники бібліотеки. Але колектив жив не тільки працею. Були в нашому житті і святкові моменти. Значною подією для бібліотечної спільноти України стало відзначення професійного свята на державному рівні. 30 вересня 1998 року бібліотекарі вперше відзначали професійне свято – Всеукраїнський день бібліотек.

Професійне свято бібліотекарів незалежної України було визначено Указом Президента України Л.Кучми 14 травня 1998 року. Цим Указом проголошується великий внесок бібліотек України у розвиток вітчизняної освіти, науки і культури та необхідність підвищення ролі бібліотек у житті суспільства.

З цієї нагоди в бібліотеці було засновано бібліотечну премію ім.Д.Чижевського, яка стала щорічною відзнакою кращих працівників. За десять років нагородження були відзначені 36 працівників бібліотеки за інновації та креативність в роботі (Лауреати премії ім.Д.Чижевського - у додатку). Першими лауреатами премії ім.Д.Чижевського у 1998 році стали: I премія – О. Кулик, завідувача відділом обробки документів та організації каталогів, за впровадження нових технологій у бібліотечну справу та організацію електронного каталогу книг; II премія – В. Козлова, завідувача відділом міського абонементу, за вдосконалення бібліотечного обслуговування та творчий пошук прогресивних форм роботи; III премія – Т. Недашковська, завідувача довідково – бібліографічним відділом, за організацію ЕК періодики та інформаційно – бібліографічного обслуговування читачів.

Попереду був ювілейний 1999 рік, рік 100-річчя від заснування бібліотеки.

За столітню історію обласної універсальної наукової бібліотеки розвиток бібліотечної справи Кіровоградщини був тісно пов'язаний з конкретною територією і відображав особливості її демографічного, соціально-економічного, культурно-історичного розвитку.

Дійсно, завдяки сумлінній праці колективу, ОУНБ ім. Д.І.Чижевського перетворилася на інформаційний, культурний, освітній центр, де кожен мешканець регіону мав змогу підвищити свій культурний рівень, поглибити і розширити знання, задовольнити свої різнобічні інформаційні потреби, поспілкуватися, провести свій вільний час.

Користувач бібліотеки завжди був центральною фігурою в бібліотеці, тому пріоритетним напрямком роботи залишалось підпорядкування бібліотечної діяльності його потребам.

Головною функцією ОУНБ у той час стала інформаційна. Проблеми інформаційних ресурсів бібліотеки були тісно пов'язані із запровадженням новітньої комп'ютерної технології.

У зв'язку з кризовим станом науки, розвитком недержавної системи вищої освіти, відбулися зміни у структурі попиту на літературу читачів-науковців і спеціалістів.

Все це вимагало розробляти та впроваджувати нові підходи до процесу комплектування. Працівники відділу комплектування під керівництвом Абгарян А.А. спрацювали таким чином, що змогли перевиконати показник надходження літератури: при плані 8500 примірників до бібліотеки надійшло 9868 примірників документів. Безкоштовно надійшли книги від Інституту політики, МБФ „Смолоскип”, австрійського посольства в Україні, Національного банку України, Києво – Могилянської академії, Харківської правозахисної групи, українсько – американського доброчинного фонду „Сейбр - Світло”, Представництва ООН в Україні, Центру інформації та документації Ради Європи в Україні, Бібліотеки Конгресу США, Національної парламентської бібліотеки України та інших установ. У тому році ОУНБ ім. Д.І.Чижевського стала учасником мегапроекту „Пушкінська бібліотека”, присвяченого 200-річчю з дня народження О.С.Пушкіна, підтриманого Фондом Сороса в Росії та Інститутом Відкритого суспільства в Будапешті. Завдяки цьому проекту бібліотека мала змогу отримувати кращі видання світової літератури за 25% вартості. Таким чином, фонди бібліотеки поповнилися на 717 примірників чудових видань.

Протягом 1999 року працівники відділу комплектування активно працювали з місцевими видавництвами задля якомога повного відображення у фондах бібліотеки репертуару місцевих

видань. Було організовано виставку продукції видавництва м. Кіровограда і області в рамках святкування 100-річчя бібліотеки, проведений круглий стіл з видавцями та поліграфічними фірмами „Регіональний ринок як ресурс обласної бібліотеки” до Дня бібліотек та з нагоди прийняття Закону України „Про обов’язковий примірник”. Цим законом було закріплено право обласних універсальних наукових бібліотек на отримання безоплатного обов’язкового примірника друкованої продукції, що виходив на території регіону. Останні два роки фонди бібліотеки почали поповнюватися документами на нових носіях інформації - відеокасетах. У 1999 році, вперше в Україні, в бібліотеці був відкритий безкоштовний відеоабонемент.

Актуальним було питання придбання документів на електронних носіях інформації – компакт-дисках. Для функціонування медіафонду необхідно було розробити програму для опису цієї продукції в електронному каталозі та розширювати парк комп’ютерів.

Бібліотека дуже активно працювала не тільки над проблемою поповнення власних фондів, але по суті стала колектором для бібліотек області. Завідуючою сектором обмінно – резервних фондів Н. Ганоцькою була проведена велика робота із забезпечення інших бібліотек виданнями. По бібліотеках області було розподілено 10703 примірники документів при плані – 3000. Практично це було єдиним джерелом поповнення фондів районних і сільських бібліотек на той час.

Активно розвивались електронні бібліотечні бази даних, які створювали працівники відділів обробки документів та організації каталогів О. Кулик, Л. Сидорова, К. Бабаєва та довідково – бібліографічного відділу Т. Недашковська, Є. Літвінова, Н. Бульба, А. Журавльова. Протягом року до бази даних „Каталогізатор” було введено 5528 документів нових надходжень та 7000 аналітичних записів статей періодичних видань. Велика робота проведена бібліотекарями щодо створення: «Словника предметних рубрик» та «Словника авторів» (О. Волохін).

На той час актуальним було питання ретроконверсії записів з друкованих каталогів та картотек. Відділ комплектування займався ретроконверсією каталогу періодичних видань, довідково-бібліографічний – окремих розділів систематичної картотеки статей.

У 1999 р. бібліотека здійснила передплату електронних версій журналів і газет іноземними мовами за фінансової підтримки Міжнародного фонду „Відродження” та за допомогою видавничих компаній «EBSCO» (США) та «SHPRINGER» (Німеччина) загальною кількістю 3400 назв за різними галузями знань.

У дні святкування сторіччя бібліотека однією з перших в Україні зареєструвала Web-site (www.library.kr.ua). На Кримській Міжнародній конференції «Бібліотека в мінливому світі» виступив з доповіддю про автоматизацію бібліотеки О. Волохін та продемонстрував електронний каталог в он-лайнному режимі. Працівники відділу автоматизації розробили обласну програму інформатизації галузі культури, яка передбачала виділення коштів на подальший розвиток нових технологій галузі.

Завдяки отриманню грантів від Міжнародних благодійних фондів, комп’ютерна локальна мережа нашої бібліотеки на кінець 1999 року налічувала майже 30 станцій.

У 1999 році проведені цікаві презентації: Національного банку України (відділ міського абонементу), книги професора А. Бухтіярова «Психологія реальності» (відділ мистецтв), при СШ №22 лабораторії інформаційних технологій в освіті, клубу «Жменя» та інші.

Більш інтенсивною стала робота клубів, об’єднань, серед яких - кіноклуб «Екран», товариство «Жменя», літературний клуб «Євшан».

Тривала робота сектору інформації з питань культури та мистецтва; впроваджувалися нові форми популяризації бібліотеки і книги. Реалізовувалися Державні програми:

- Національна та обласна програма патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя;
- Обласна програма профілактики СНІДу та наркоманії;
- Програма розвитку національних меншин області та інші.

Новим в роботі відділу мистецтв була праця з дітьми із затримкою психічного розвитку. Членами обласної інформаційної служби з актуальних питань жіноцтва реалізовано регіональну програму щодо попередження торгівлі жінками, підтриману Фондом Сороса.

Завдяки діяльності відділу маркетингу, реклами та координації масової роботи в бібліотеці проведено:

- косметичний ремонт бібліотеки завдяки спонсорській допомозі В.Ф.Шмідта («Інгул-Габро»);
- безкоштовно розміщено рекламу бібліотеки «100 років разом з Вами» на тролейбусних

маршрутах міста;

- підготовлено документацію та безкоштовні матеріали для реконструкції сходів до бібліотеки, враховуючи потреби читачів з обмеженими можливостями завдяки компанії «Кіровоградграніт» та інші.

У 1999 році працівники бібліотеки підготували п'ять проектів для різних міжнародних фондів:

- «Електронний музей книги» - до Інституту Відкритого суспільства (О.Чуднов);
- «Публічна точка доступу до мережі ІНТЕРНЕТ» - до Української бібліотечної асоціації (Д.Ященко);
- «Демократичні вибори 1999 р.» - до виборчого форуму 1999 р. (В.Животовська);
- «Правова освіта населення» - до фонду Каунтерпарт (В.Животовська).

Підтримку отримали проекти «Електронний музей книги» і «Публічна точка доступу до мережі Інтернет».

Тривала реалізація проектів О.Гарашенко «Міжнародний проект підвищення кваліфікації бібліотечних спеціалістів»; О.Волохіна - «На шляху до інформаційної рівності», В.Животовської «Наші людські права». Неординарною подією бібліотечного життя став проект „МЕТАДАТА”. Проект розпочато у 1999 році. Основна мета проекту — розробка програмного забезпечення для он-лайнової каталогізації ресурсів Інтернет. Як базовий стандарт був обраний стандарт DCMІ — Dublin Core Metadata Initiative (Ініціатива Дублінського ядра метаданих). З початку 2000р. усі html-сторінки, що публікувалися на нашому сервері, забезпечувалися описом Dublin Core. При цьому традиційно зберігалися метадані HTML "content-type", "description" та "keywords" через те, що сучасними пошуковими машинами на той час ще не розпізнавалися метадані Dublin Core.

В 1999 році, ювілейному для бібліотеки, активізувалася робота щодо висвітлення її діяльності на телебаченні, радіо, у пресі. Протягом року до засобів масової інформації було підготовлено 232 матеріали. Переважна більшість інформації прозвучала на радіо – 120. Публікувалися статті у фахових виданнях, журналі „Бібліотечна планета”, „Бібліотечний вісник”. Авторами статей у бібліотечних журналах були О. Гарашенко, Л. Циганкова, А. Веризуб, А. Корінь. Багато працювали зі ЗМІ працівники структурних підрозділів. Працівниками відділу читальних залів був підготовлений та проведений на телебаченні цикл оглядів літератури „Історичні силуети”, „Літопис культури”, „Самовизначення України: право вибору” та ін.

Працівниками науково – методичного відділу Л.Циганковою, М.Охріменко, Л.Дубиною проводилася робота з підвищення фахового рівня бібліотекарів області. Було підготовлено та проведено наукову конференцію „Бібліотека на рубежі століть”, присвячену 100-літньому ювілею обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І.Чижевського. Проведення конференції стало науково – культурною подією регіону. Відкривав конференцію заступник голови облдержадміністрації М.Суворов, проводив засідання начальник управління культури облдержадміністрації Ю.Компанієць. На конференції були присутніми Т.Прокошева, начальник відділу інформаційно – бібліотечних систем Міністерства культури і мистецтв України, яка виступила із доповіддю; А.Корнієнко, генеральний директор Національної парламентської бібліотеки (м.Київ); В.Пашкова, президент Української бібліотечної асоціації. З основною доповіддю виступила О.Гарашенко, яка розповіла про історію становлення і розвитку обласної універсальної наукової бібліотеки ім.Д.Чижевського. В секційних засіданнях взяли участь багато науковців, краєзнавців, викладачів ВНЗ Кіровограда – В.Панченко, доктор філологічних наук; Г.Клочек, доктор філологічних наук; Г.Сивокінь, доктор філологічних наук. Ф.Шепель, Л.Куценко, кандидат філологічних наук та ін. На конференції були присутніми представники міжнародної бібліотечної спільноти: Ашер Дана, керівник спеціальних проектів програм „РАДСО” в Україні (США); Евелін Мехтольд, завідувача бібліотекою Гете-Інституту (Німеччина). В роботі конференції взяли участь працівники кращих бібліотек України та Кіровоградської області. В секції „Автоматизація бібліотечних процесів”, яку вели О.Волохін та Т. Недашковська, взяли участь С.Васильченко, менеджер інформаційного центру Британської Ради (м.Київ); І.Торлін, завідуючий відділом рідкісної книги Державної бібліотеки України для дітей (м.Київ), та Л.Рудський, науковий консультант ТОВ „Топ – Сервіс” (м.Київ). Конференція була дуже насиченою інформаційно та проведена на високому науковому рівні.

З метою підвищення фахового рівня керівників бібліотек області був проведений день керівника за темою „Бібліотека у громадському житті суспільства”, під час якого було оголошено конкурс для бібліотек області на створення проектів удосконалення обслуговування читачів, збереження бібліотечних фондів, підвищення кваліфікації. Для заочного навчання фахівців бібліотек

області працівниками науково – методичного відділу підготовлено і розповсюджено 15 назв методичних матеріалів, серед яких „Пульс бібліотечного життя”, „Досьє бібліотекаря”, ряд методичних матеріалів до ювілейних дат: „Степова перлина”- до 60-річчя утворення Кіровоградської області, „Всесвіт навколо Христа і Богородиці” – методичні поради бібліотекарям до 1200-річчя запровадження Християнства на Русі, „Весни співаної князь” – до 90-річчя Ігоря Богдана - Антоновича.

Перспективним напрямом бібліотечної освіти став міжнародний обмін спеціалістами-практиками на основі двосторонніх угод. У рамках угоди про співпрацю між бібліотеками України і Латвії був реалізований проект „10+10”.

Цей проект реалізовувався з метою удосконалення системи безперервної освіти бібліотекарів Кіровоградської області через організацію міжнародної програми професійного розвитку бібліотечних спеціалістів Латвії і України для спільного вирішення бібліотечних проблем, підвищення іміджу бібліотечної професії, захисту професійних інтересів та інтеграції українського бібліотечного руху в міжнародний простір.

Проект фінансувався з трьох джерел: Інститут Відкритого Суспільства (Мережева Бібліотечна Програма), фонд Сороса (Латвія), фонд "Відродження" (Україна).

Організаторами проекту були Кіровоградська регіональна бібліотечна асоціація, Національна Бібліотека Латвії, ОУНБ ім. Д.І.Чижевського. Керівники проекту: Дзідра Шміта, Олена Гаращенко.

Перший етап проекту реалізовано протягом 8-13 листопада 1998 р. у бібліотеках Латвії.

Відібрані на конкурсних засадах бібліотекарі Кіровоградщини взяли участь у Міжнародному семінарі "Консолідація. Ініціатива. Творчість". Під час семінару вивчались такі важливі теми: "Бібліотека і маркетинг", "Бібліотеки і закон", „Професійні організації бібліотекарів", "Політика комплектування фондів сучасної публічної бібліотеки", "Акцентуації особи та професія бібліотекаря", "Публічна бібліотека і нові технології", "Роль публічної бібліотеки у процесі демократизації суспільства".

Семінар вели Андріс Вількс, професор Ризького університету, директор Національної Бібліотеки Латвії та завідувача Бібліотечною службою цієї бібліотеки Дзідра Шміта.

Своїм досвідом, результатами досліджень ділились спеціалісти Національної Бібліотеки Латвії Андріс Вількс, Дзідра Шміта, Дайга Ріекстіня, Сильвія Лініня, президент Товариства бібліотекарів Латвії, член робочої групи Бібліотечного закону.

Учасники семінару ознайомились із роботою низки бібліотек Латвії, а саме: Ризької центральної бібліотеки, бібліотеки салону "Вецрига", бібліотеки "Ільгюциєме", бібліотеки іноземної літератури, Юрмальської Центральної бібліотеки, Центральної наукової бібліотеки м. Єлгави.

Бібліотекарі Латвії та України вперше отримали можливість такого міжпрофесійного та неформального спілкування з колегами з різних організацій, розширили свої знання про розвиток бібліотечної справи.

Продовження міжнародного професійного діалогу відбулося у 1999 році в бібліотеках Кіровоградської області. Під егідою Кіровоградської регіональної бібліотечної асоціації та за сприяння Міжнародного фонду „Відродження” у бібліотеках області було проведено стажування 10 латвійських бібліотекарів та бібліотекарів сільських бібліотек Кіровоградської області. Була проведена Міжнародна конференція „Консолідація. Ініціатива. Творчість.”, заняття обласної школи підвищення кваліфікації працівників культури, секційне заняття бібліотекарів в Олександрійській міській централізованій бібліотечній системі та Олександрійському вищому училищі культури.

За результатами проекту був виданий збірник наукових праць учасників семінарів та конференцій.

Незважаючи на досить складні економічні умови, бібліотека продовжувала гідно виконувати свою місію щодо надання доступу до джерел інформації, розвитку та підтримці галузей освіти та інформаційної культури в регіоні.

„Я стверджую, що бібліотека безмежна...”

Хорхе Луїс Борхес
„Вавилонська бібліотека”

Бібліотека ХХІ століття 2000-2009 рр.

Людство увійшло в нове, ХХІ століття і водночас у нове, третє тисячоліття. Всі ми є свідками формування людей нової, іншої генерації. Що це за люди? Які вони? Що буде найважливішим в їхньому житті? Які саме цінності вони сповідуватимуть? Це і багато чого іншого повинні ми дізнатися: вивчати цих нових людей, адже ми – бібліотекарі, маємо позитивно впливати на їхній інформаційний розвиток.

Спираючись на підвалини бібліотечної етики як частини національно-просвітницьких традицій, ОУНБ входить у третє тисячоліття фактично з новою МІСІСЮ — сприяння зростанню різноманітності знань, що використовуються в суспільстві, здатності до самоосвіти і саморозвитку особи, її професійної мобільності і творчої індивідуальності.

Сьогодні ОУНБ під впливом підвищення рівня "інформаційності" та "інформованості суспільства", його дедалі зростаючих інтелектуальних і освітніх потреб розширює свою функціональну нішу, стає необхідним осередком інформаційного суспільства. Бібліотека змінила традиційні підходи до формування фондів, а електронні інформаційні ресурси дали змогу відкрити нову сторінку для удосконалення системи бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів. Бібліотека удосконалює опанування новітніх технологій, отримавши можливість доступу через Інтернет до тих багатств, які називають "світовими інформаційними ресурсами", і розпочала формування власної електронної бібліотеки.

Стратегічним для подальшого життя ОУНБ на початку нової епохи став правильний вибір пріоритетів, тобто наявність професійного „бачення”.

Звичайно пріоритети, перш за все, визначаються законодавством. Як загальним, так і суто професійним, від рівня державного - до рівня регіонального. На рівні регіону Кіровоградської області основні документи, прийняті за останні роки такі: обласні програми (розпорядження голови ОДА): від 5.05.2000 р. №245-р.”; Про забезпечення Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І.Чижевського обов’язковим безоплатним примірником документів, що видаються на території області”; від 15.02.2000 р. № 91-р „Про затвердження Програми збереження бібліотечних та архівних фондів Кіровоградської області на 2000-2005 рр.”; від 01.12.2002 р. № 36-р „Про обласну Програму розвитку книговидавання та книгорозповсюдження на період до 2007 року”; від 12.07.2002 р. № 258-р/70-гр “Про організацію у публічних бібліотеках збору, зберігання та надання у користування інформації з питань діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування”; від 30.07.2002 р. № 283-р „Про затвердження Програми поповнення бібліотечних фондів бібліотек Кіровоградської області на період до 2005 р.”

Особливістю сучасного етапу розвитку ОУНБ є те, що вона працює в умовах двох технологій – традиційної і комп’ютерної. Поряд із впровадженням нових технологій і появою електронного інформаційного ресурсу існує і буде вічно існувати традиційна книга. Співіснування цих різновидів інформації завжди вимагає нових підходів до комплектування, організації та збереження фондів, обслуговування користувачів, науково-дослідної і методичної роботи бібліотеки.

Законом України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, Постановою Уряду „Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками” визначено, що ОУНБ є головним закладом у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування населення, науково-дослідним, методичним, координаційним центром бібліотек усіх систем і відомств області, центральним обласним книгосховищем, обласним депозитарієм красназвочної літератури, центром книгообміну і міжбібліотечного абонементу.

І не випадково вислів „бібліотека в світі, що змінюється” став доречним і популярним. Для бібліотеки настав час швидких змін у змісті роботи, її цілях та завданнях, використовуваних технологіях.

Обслуговування користувачів завжди є пріоритетною функцією бібліотеки. Користувач ОУНБ грає багато ролей: він може бути відвідувачем виставок, учасником заходів, одержувачем інформації, документів, довідок тощо. Тому справедлива формула: „В бібліотеці все починається з читача і все повертається до нього”. В 2000 році всі планові показники бібліотекою були перевиконані. Для цього року характерним був приплив читачів до бібліотеки, що можливо було пояснити потребою в нових знаннях та новій інформації; серйозними змінами в програмах ВНЗ, технікумів, шкіл; появою нових навчальних закладів, які взагалі не мають бібліотек, необхідністю

підвищення кваліфікації та зміни професії в умовах безробіття; високою ціною нових видань; поповненням фондів бібліотеки виданнями різних носіїв інформації, використанням нових технологій.

Відбулися суттєві зміни й у складі користувачів. Спостерігається поступове збільшення спеціалістів, науковців, управлінців (у 2000 році їх кількість склала 44%).

Неординарним рішенням щодо збереження бібліотечних фондів та наданням у вільне користування рідкісних книг стало створення проекту Електронного Музею Книги працівниками відділу краєзнавчої літератури та рідкісної книги (О. Чуднов). При цьому були освоєні нові процеси: сканування зображення, обробка зображення за допомогою професійних редакторських програм, запис «фільмів» цифровою камерою, оцифрування текстів. Реалізація цього проекту проводилася творчо і може бути прикладом науково-пошукової, бібліографічної та редакційної роботи (О. Волохін).

Багато сподівань фахівці бібліотеки покладали на «Програму збереження бібліотечних та архівних фондів Кіровоградської області на 2000-2005 роки». Ця програма визначала стратегію розв'язання проблем збереження бібліотечних фондів бібліотек області. До основних засад програми входили: координація роботи бібліотек області у справі обліку та збереження бібліотечних фондів, створення системи єдиного загальнообласного обліку документальних пам'яток національного культурного надбання, зокрема рідкісних і цінних видань Кіровоградщини, створення регіонального центру консервації і репрографії та реставраційно-палітурних робіт, забезпечення безпеки фондів бібліотек. Це була перша регіональна бібліотечна програма, яку, до речі, повністю розробили працівники ОУНБ.

Визначивши Інтернет як додатковий інформаційний ресурс для користувачів ОУНБ, у 1998 р. ми відкрили перший безкоштовний Інтернет-клас у місті (проект ОУНБ та ОЖІС, О. Гаращенко). Робота Інтернет-класу надала можливість доступу до світових електронних інформаційних ресурсів користувачам бібліотеки, суттєво розширила можливості в інформаційному обслуговуванні користувачів. Починаючи з цього часу, ОУНБ трансформується в «бібліотеку без стін», тобто стає документним комунікаційним центром, який не обмежено простором і часом, і дає можливості використовувати необхідний інформаційний ресурс незалежно від його місцезнаходження.

ПЕРЕФРАЗУВАВШИ крилатий вислів Костянтина Станіславського про те, що „Театр починається з вішалки”, можна сказати, що бібліотека починається з каталогу. Звідси йде шлях фондів і сюди стікаються всі дані про те, що є в них.

Усі каталоги, в різних формах і видах, що є і були в ОУНБ, функціонують одночасно. Тому організація і карткового, і електронного каталогів, їх використання, забезпечення підтримки в робочому стані завжди на порядку денному в роботі нашої бібліотеки.

Гармонійне довготривале функціонування всієї системи каталогів забезпечують чотири підрозділи бібліотеки: відділ обробки документів і організації каталогів, відділ інформаційно-бібліографічного обслуговування, відділ документів іноземними мовами, відділ краєзнавства.

В 2000 році до електронної бази даних «Книги» уже включено майже 5 000 описів; загальна кількість описів складає 14 015. 3 жовтня 2000 року аналітичний опис статей краєзнавчого характеру було виділено в окремий каталог під назвою «Краєзнавство».

Новим напрямком роботи і вимогою часу стає кооперативна каталогізація. З метою прискорення процесів бібліографічної обробки документів, виключення дублювання та отримання реальних переваг спільного використання ресурсів, за ініціативи ОУНБ ім. Д.І. Чижевського виник проект створення на сайті нашої бібліотеки онлайн-центру кооперативної каталогізації для бібліотек України (ЦУКК) (О. Волохін, Д. Ященко). До нього приєдналися Вінницька і Чернівецька ОУНБ. Всі учасники проекту висловили зацікавленість у розподілі праці при створенні аналітичної бази даних поточної періодики (30 видань).

На той час ОУНБ мала 29 автоматизованих робочих місць за наступними функціями ІРБІС: комплектування, каталогізації документів, реєстрації читачів, бібліографічного обслуговування. Нова версія ІРБІС відкрила можливості опису компакт-дисків, нотних видань та значно розширила пошукові можливості програми.

Бібліотекарі творчо працювали і популяризували книги з відродження української національної культури, розвитку краєзнавства, економічних та екологічних знань тощо.

Це підтвердили: виставка-презентація видань з мегапроекту «Пушкинская библиотека» (А. Абгарян); науково-практичні конференції «Підприємництво: роль у становленні економіки» (І. Коваленко) та «Театр корифеїв – предтеча театрального українського авангарду» (Л. Іванцова) та ін.

При відділі документів іноземними мовами створено Британський куточок, ініційований та підтриманий Британською Радою в Україні (О. Сергєєва). Кожен користувач отримав змогу якнайширше ознайомитися з суспільно-політичним життям Сполученого Королівства.

Активно висвітлювалася діяльність бібліотеки на телебаченні, радіо, у пресі. Протягом року підготовлено для ЗМІ 229 матеріалів, у т. ч. в українських та російських професійних виданнях «Бібліотека», «Бібліотечна планета», «Бібліотечний вісник».

Цікавою подією в житті бібліотеки в 2000 році стала зустріч Посла Сполучених Штатів Америки в Україні Карлоса Паскуаля з представниками електронних засобів масової інформації для обговорення проблем вільного доступу до інформації в Україні, в якій брала участь директор ОУНБ і голова КРБА О.М. Гаращенко. Вона розповіла про діяльність нашої установи щодо створення та надання доступу до Інтернет-ресурсів громадянам регіону.

В цьому році розпочато нові електронні бази даних: «Нотні партитури» та «Документи на нетрадиційних носіях».

До послуг користувачів - веб-сайт бібліотеки, де подано інформацію про Кіровоградщину, послуги бібліотеки, її зібрання та події тощо (О. Волохін, Д. Ященко). Кількість його відвідувань майже 3 000 щомісяця. Протягом року виконано оновлення деяких розділів веб-сайту: «Про бібліотеку», «Бібліотечна справа», «Віртуальна виставка». Загалом протягом року веб-сайт відвідали близько 35 000 користувачів.

Робота Інтернет-класу суттєво розширила можливості інформаційного обслуговування, можливістю вільного доступу до Інтернет скористалися 4 101 користувач, що майже в чотири рази більше, ніж у 2000 році (1 046).

Протягом року бібліотека забезпечувала доступ до своїх зібрань для широких верств населення за допомогою влаштування виставок, освітніх і культурних заходів. Загалом бібліотекою в 2001 році було організовано 641 захід.

Сформувати дійсно позитивний імідж бібліотеки серед користувачів допомагала цілеспрямована рекламна кампанія і використання методів «паблік рілейшнз». Протягом року на сторінках преси було опубліковано 159 інформацій і повідомлень.

Бібліотекою вперше видано збірку «Святися, робото! Колективна ода бібліотекарям», I випуск, в який увійшли статті наших колег, розміщених на сторінках місцевих видань. Це видання відкрило світ бібліотекарів ОУНБ ім. Д.І. Чижевського колегам і читачам. Випуск було ініційовано і підготовлено А. Корінь.

У зв'язку з необхідністю розширення інформаційних функцій бібліотеки щодо діяльності органів місцевого самоврядування, про що йдеться в Указі Президента „Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек” та дорученні Кабінету Міністрів України від 24.07.2000 р., були внесені зміни в структуру бібліотеки. На основі відділу краєзнавства і рідкісної книги створені такі відділи: відділ краєзнавства та відділ рідкісних і цінних документів.

Так було удосконалено виконання одного з головних завдань ОУНБ – розвиток краєзнавчої роботи. Це рішення покращило краєзнавчу роботу, доповнивши її новими функціями, які передбачали збір, каталогізацію і надання користувачам бібліотеки певний обсяг опублікованих і неопублікованих документів, що приймалися місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Відділ рідкісних і цінних документів сконцентрував роботу на виконанні „Програми збереження бібліотечних і архівних фондів Кіровоградської області на 2000-2005 рр.” (Постанова Кабміну України від 15.09.1999 р., № 1716, та „Розпорядженні Голови Кіровоградської облдержадміністрації від 15.02.2000 р., № 91-р), в т. ч. „Колекції Ільїна”, яка потребувала постійної уваги, вивчення, опису, створення умов для зберігання, реставрації і популяризації, шляхом впровадження новітніх комп'ютерних технологій. За справу наполегливо і професійно взялася завідувача цим відділом Н. Зеленська.

Доступ до всіх інформаційних ресурсів отримали 30 731 користувач. Загальна кількість відвідувань всіх структурних підрозділів склала 166 741. Протягом року користувачі бібліотеки мали доступ до 753 189 документів.

Однією з причин зростання чисельності читачів стали застосування бібліотекою новітніх технологій, комплектування різними носіями інформації, відкриття відеоабонементів, Інтернет-класу, дитячого куточка тощо.

З метою об'єктивної оцінки професійної кваліфікації і ділових якостей працівників бібліотеки на основі обґрунтованих критеріїв, виходячи з результатів їх роботи, для визначення можливостей їх

професійного росту, у липні 2001 р. було проведено атестацію бібліотекарів. Найкращі працівники відзначалися подяками, грамотами, почесними грамотами, Премією ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, іменними годинниками.

За цей рік працівниками бібліотеки було надано платних послуг на суму 68 464 грн.

Крім того, тривав пошук додаткових коштів шляхом отримання грантів від Міжнародних фондів. Протягом 2001 року отримано гранти на наступні проекти:

«Доступ до ресурсів Інтернет» (ІАТР) – забезпечення оплати виділеної лінії Інтернет, безкоштовний доступ користувачів окремих категорій до інформаційних ресурсів Інтернет, безкоштовне навчання бібліотекарів (О. Шлеєнков);

ІРЦ «Вікно в Америку» - вільний доступ до інформаційних ресурсів про США, придбання обладнання та меблів до відділу документів іноземними мовами (О. Сергєєва);

«Пушкинская библиотека» - комплектування бібліотеки виданнями російських книговидавців на пільгових умовах (А. Абгарян);

«Україна-Латвія: дружба крізь віки» - знайомство громадян Латвії та представників української діаспори в Латвії з українськими виданнями, налагодження ділових і творчих зв'язків (О. Гаращенко);

„Портал-Кіровоградщина” – відкриття інформаційного он-лайн центру з питань краєзнавства, придбання комп'ютерного обладнання (О. Волохін);

„Мережа громадянської освіти” – створення інформаційно-ресурсних центрів у 4 районних бібліотеках шляхом придбання обладнання та оплати Інтернет протягом року (О. Гаращенко);

„Права людини – права жінок” – створення інформаційних стендів у кожній районній бібліотеці, видання інформаційних збірок (В. Животовська).

Було видано збірник “З досвіду роботи бібліотек Латвії” за матеріалами стажування бібліотекарів Кіровоградщини, учасників Міжнародного проекту “Україна-Латвія: дружба крізь віки” (О.Гаращенко).

В 2002 році діяльність ОУНБ характеризували наступні показники:

- кількість користувачів 30 278,
- кількість відвідувань 166 457,
- книговидача 697 224.

Цікаво, що цього року в бібліотеці збільшилася кількість користувачів, які зверталися не тільки до друкованих документів, а таких, що прийшли до бібліотеки користуватися документами на електронних носіях, відео або інформацією з мережі Інтернет.

З'явилися віддалені користувачі, які отримали інформацію з веб-сайту бібліотеки або он-лайн каталогу, облік яких допоміг уточнити реальну кількість користувачів.

Завдяки електронним мережам бібліотека отримала можливість без обмежень збільшити час обслуговування користувачів, надаючи інформацію через он-лайн каталог.

Важливим моментом 2002 року стала організація комфортного обслуговування людей з особливими потребами. І перший крок в цьому напрямку був дуже важливий і знаменний – ми спорудили для них пандус.

За ініціативи обласної інформаційної служби з актуальних питань жіноцтва (ОЖІС) та обласного управління юстиції була створена та почала працювати юридична приймальня, що надавала населенню безкоштовну правову інформацію з різних сфер життєдіяльності громадян регіону, і отримала високу оцінку від малозабезпечених верств населення.

Комплектуючи бібліотечні фонди у 2002 р., наші спеціалісти орієнтувалися на потреби не тільки постійних, а й на потенційних користувачів.

У 2002 році бібліотека почала комплектуватися новими носіями інформації – DVD-дисками. Не секрет, що бібліотека повинна швидко адаптуватися до вимог часу – за останні роки вінілові платівки замінили компакт-диски, своє існування закінчують відеокасети, поступаючись місцем DVD-дискам. Важливо чітко визначити момент заміни одних носіїв інформації на інші: зробити це занадто рано – означає не знайти користувачів, занадто пізно – залишитися з морально застарілим фондом.

До традиційного документного ресурсу книгозбірні додається суттєво новий вид інформації – текстові бази даних на електронних носіях: з цього року до послуг користувачів долучилася електронна база даних «Ліга. Закон».

Доставку місцевого обов'язкового примірника, який забезпечував повноту фондів краєзнавчих та місцевих видань, активізувало розпорядження голови облдержадміністрації №245-р від 5 травня

2000 р. "Про забезпечення Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І.Чижевського обов'язковим безоплатним примірником документів, що виготовляються на території області". Протягом року зусиллями працівників відділу комплектування із запланованих 200 документів отримано 387.

Відділ краєзнавства оперативно поновлював (обробка, систематизація та відображення у повному тексті) базу даних «Документи місцевої влади» (Т. Макарова).

Продовжувалося виконання «Програми збереження бібліотечних та архівних фондів Кіровоградської області на 2001 – 2005 роки». Так, за рахунок бюджетних коштів на суму 23 440 грн. були придбані гідрометри, кондиціонери, комп'ютерна техніка (відділ рідкісних і цінних документів), за рахунок коштів бібліотеки здійснено опрацю більше 200 назв періодичних видань на суму 2 000 грн., здійснено поточний ремонт 346 книг, опрацьовано 1 017 журналів, відремонтовано понад 1 000 книг.

На виконання "Програми поповнення бібліотечних фондів бібліотек Кіровоградської області на період до 2005 року" управлінням культури облдержадміністрації виділено 4 000 гривень, з платних послуг на придбання документів - 20 000 грн.

У цьому році закінчено систематизацію, предметизацію та бібліографічний опис творів друку з колекції О. Ільїна (російською і українською мовами) та розпочато ретроконверсію карткового каталогу відділу рідкісних і цінних документів (Н. Зеленська).

Використання комп'ютерної техніки позитивно змінило видавничу діяльність.

Найбільшу активність у видавничій справі проявив відділ науково-методичної роботи та соціологічних досліджень, працівники якого самостійно створювали макети бібліотечних видань, повністю готуючи їх до випуску.

Протягом року ними розроблено, а також за їх участю видано 20 назв методичних порад бібліотечним працівникам області. Найбільш вдалі: "Запровадьте в себе: бібліотечні інновації", "Методичні поради бібліотекам області до планування роботи", "Персонал- менеджмент: крок до успіху", "Краєзнавство – пріоритетний напрям роботи бібліотек", "Бібліотечні фонди: збереження та індексація", "На допомогу підвищенню фахового рівня бібліотечних працівників області" та інші (Л. Циганкова, М. Охріменко, Л. Дубина, Л. Демещенко).

Довідково-бібліографічний відділ продовжив випуск бібліографічних покажчиків із серії "Славетні жінки України", підготувавши до випуску покажчик "Олена Петрівна Блаватська" (Т. Недашковська).

Зусиллями відділу краєзнавчої літератури видано методичний матеріал "Література рідного краю в контексті сучасної української літератури" та підготовлено до друку (спільно з відділом науково- методичної роботи і соціологічних досліджень) матеріал, присвячений 75-ій річниці від дня народження письменника-краєзнавця М. Смоленчука "Син полинових степів" (Т. Макарова).

Понад 20 масових заходів, різноманітних за формою і тематикою, мали широкий резонанс серед користувачів бібліотеки та населення міста:

- інформаційний ярмарок "Сучасна Британія", в рамках якого пройшло 22 презентації за різноманітними темами для представників влади, журналістів, правознавців, менеджерів, викладачів, студентів та школярів, 5 конкурсів з історії Великої Британії, 6 показів художніх та документальних відеофільмів англійською мовою. Всього заходи відвідало 1 950 учасників. Центральною подією ярмарку став візит посла Великої Британії Роналда Гедлі Сміта та директора Британської Ради Ліліан Біглоу (В. Шевченко);

- презентація книжкової колекції, що надійшла до відділу документів іноземними мовами як подарунок від Дональда та Доріс Лондон, що мешкають у м. Юріка, штат Каліфорнія, США. До колекції увійшли науково-популярні енциклопедії для дітей та юнацтва, добірка детективних оповідань та дитячих казок і сучасна художня література (О. Путівець);

- презентація книги відомого краєзнавця Ф. Плотніра "Новопразький літопис" та монографій Л. Куценка "Dominus Маланюк: тло і постать", В. Панченка "Морський рейс Юрія III", присвячених творчості видатних земляків – С. Маланюка та Ю. Яновського; зустріч з творчим колективом журналу "Вежа"; дні інформації для керівників груп гуманітарної підготовки військових частин Кіровоградського гарнізону (що стали вже традиційними), під час яких бібліотечні спеціалісти знайомили офіцерів з інформаційними можливостями нашої книгозбірні, проводили огляди літератури, лекції різноманітної тематики.

Протягом року ОУНБ заявила про себе у 132 передачах та інформаціях по обласному радіо, а також каналах радіо "Новий день", "АБ-радіо", 34 – по обласному телебаченню та каналах ТТV, обласної телерадіокомпанії, 33 публікаціях у місцевій пресі (газетах "Кіровоградська правда",

“Народне слово”, “Україна-Центр”, “Ведомости”, “21-й канал”, “Вечірня газета”, “Нова газета” та ін.), а також у 3 публікаціях всеукраїнських та російських періодичних видань : “Бібліотечна планета”, “Научные и технические библиотеки”, газета “День”. Найгрунтовніші публікації: матеріал директора бібліотеки Гаращенко О.М. - в “Бібліотечній планеті”, заступника директора Животовської В.Г. - в газеті “День” та головного інженера з автоматизації О. Волохіна в журналі „Научно-технические библиотеки” (Росія).

Не менш важливим було висвітлення ресурсів бібліотеки, її можливостей та масових заходів на веб-сайті бібліотеки. Працівники відділу автоматизації поповнювали веб-сайт новою інформацією про наш край, його природні багатства, науковий, виробничий, культурний потенціал регіону. До 250-річчя нашого міста в розділі „Місто Кіровоград” розміщено галерею старих фотографій Єлисаветграда, які були подаровані бібліотеці у спадок архітектором Сергієм Олексійком (народився в Кіровограді, помер на острові Кюрасао). “Електронний музей книги” поповнився рукописом М.В. Гоголя “Роздуми про божественну літургію” (Н. Зеленська).

Все, що зроблено і над чим працюють бібліотекарі, є неможливим без безперервної бібліотечної освіти – це ще один з наших основних пріоритетів. Поняття безперервна бібліотечна освіта, або освіта протягом життя, стали в світі надзвичайно актуальними. Ми намагалися робити так, щоб наші бібліотекарі вважали себе причетними до цієї ідеї.

Президентська тема ІФЛА на період до 2005 р. була визначена як „Бібліотеки за безперервну інформаційну грамотність”. Термін інформаційна грамотність включає декілька напрямків: комп’ютерна, цифрова, Інтернет-грамотність, медіа-грамотність. Ця тема передбачала, що бібліотекарі і користувачі повинні розвиватись і підтримувати грамотність протягом усього життя. Ліквідувати розрив між фаховою підготовкою та вимогами, що ставляться, можна лише навчаючись. Наша бібліотека є однією з тих бібліотек регіону, співробітники якої завжди мали більше можливостей отримати нові знання. За останні роки наші працівники стажувались у бібліотеках США, Австрії, Німеччини, Угорщини, Латвії та Франції, брали участь у міжнародних конференціях ІФЛА, АЛА, щорічних Кримських конференціях (з 1996 р.), обмінювались досвідом в Україні – Миколаїв, Ужгород, Дніпропетровськ, Вінниця, Чернівці, Черкаси, Луганськ, Київ, Одеса, Донецьк, Тернопіль. Вчилися на безпрецедентних за рівнем та якістю семінарах-тренінгах, організованих Британською Радою, фондом „Відродження”, Посольством США, Українською бібліотечною асоціацією, Інститутом Гете в Україні. В ці роки наша бібліотека стала потужним ресурсом для навчання - це і технічна база, і професійна інформація, і навчальний Інтернет-центр, який приділяє значну увагу навчанню бібліотекарів. Врешті-решт, за сприяння УБА ми отримали можливість організувати регіональне відділення Центру безперервної інформаційно-бібліотечної освіти на базі ОУНБ, про яку ми мріяли. Мета Центру - здійснювати освітню діяльність, організацію курсового проблемно-модульного навчання та короткотермінових семінарів-тренінгів для працівників бібліотек усіх систем і відомств на платній основі. З метою освоєння передових методів управління, підвищення рівня освіти спеціалісти брали участь у конференціях, семінарах тощо. Н. Івахнюк, провідний спеціаліст відділу документів з питань економіки, виробництва та природничих наук, презентувала нашу роботу та набувала досвіду на науково-практичному семінарі “Екологія і гуманне суспільство: інформаційна і просвітницька робота бібліотек з питань екології”, організованому Одеською державною науковою бібліотекою ім. М. Горького.

Провідний інженер відділу автоматизації Д. Ященко, завідувач відділом комплектування А. Абгарян, заступник директора з основної діяльності Валентина Животовська завдяки участі у конкурсах фонду “Відродження” і Посольства Канади в Україні отримали можливість брати участь у Міжнародній конференції “Крим-2002”: “Бібліотеки та асоціації в мінливому світі: нові технології та нові форми співробітництва”, де виступали з доповідями про роботу ОУНБ.

Директор бібліотеки О. Гаращенко та завідувач відділом комплектування А. Абгарян були учасниками II з’їзду представників регіональних бібліотечних центрів, що проходив у рамках мегапроєкту “Пушкінська бібліотека”, який працював 2 дні в приміщенні Російської академії державної служби при Президентові Російської Федерації в Москві.

В усьому світі однією з форм підвищення кваліфікації найбільш здібних спеціалістів є організація навчань у ВНЗ та стажувань у бібліотеках інших країн. Головний інженер з автоматизації ОУНБ О. Волохін виграв конкурс Міжнародного фонду ім. Едмунда Маскі за програмою професійного обміну і проходив навчання на базі Мортенсон центру університету штату Іллінойс та публічної бібліотеки Квінсу (Нью-Йорк, США).

Традиційною для ОУНБ стала участь у грантових програмах міжнародних благодійних фондів. Протягом 2002 року бібліотека отримала наступні гранти:

- на поповнення бібліотечного фонду в рамках проекту «Пушкінська бібліотека» від Фонду Сороса (Росія) та фонду «Відродження» (Україна);
- на відкриття інформаційно – ресурсного центру «Вікно в Америку» на базі відділу документів іноземними мовами за фінансової підтримки Посольства США в Україні;
- на сприяння розвитку гендерної політики в регіоні та відкриття інформаційних стендів на базі 25 бібліотек регіону від Канадсько–Українського гендерного фонду;
- на відкриття інформаційно-ресурсних центрів для місцевих громад на базі районних ЦБС області від Національного Фонду Демократії (США).

Головною подією для нас стала нагорода нашого трудового колективу 17 серпня 2002 р. Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України за активну роботу із збереження і популяризації української та всесвітньої літературної спадщини.

В 2003 році, відчувши, що існуюча структура бібліотеки не спроможна забезпечувати сучасні потреби користувачів в інформаційно-бібліотечних продуктах та послугах з причин недостатнього фінансування та повільного впровадження нововведень, адміністрацією було прийнято декілька рішень, спрямованих на реорганізацію та створення сучасної структури бібліотеки на базі існуючої. Сектор періодичних видань було реорганізовано. Всі періодичні видання перерозподілено між спеціалізованими підрозділами, новостворений Інтернет-центр став частиною відділу маркетингу, а відеоабонемент - частиною відділу мистецтв.

Два відділи цього року відзначили свої ювілеї від дня заснування: відділ мистецтв – 25 років, відділ документів іноземними мовами – 30.

Якщо представити користувача бібліотеки 2003 року, то переважну частину складали жінки – 63% (чоловіки-37%). Це зумовлено, можливо, тим, що жінки активніші за чоловіків, частіше відвідують бібліотеку, більш вимогливі до нових надходжень та номенклатури платних послуг. Найстаріший читач ОУНБ був 1913 року народження, наймолодший – 1995 року.

Пріоритетами при комплектуванні бібліотечних фондів у 2003 році були:

- організація диференційованої передплати періодичних видань;
- доставка місцевого обов'язкового примірника;
- збір, зберігання та надання у користування документів виконавчих органів місцевої влади та місцевого самоврядування;
- організація доступу користувачів до електронних повних текстів документів та періодичних видань.

У 2003 році на сайті бібліотеки була віддзеркалена всім відома електронна бібліотека Максима Мошкова, яка була відкрита ще у 1994 році, і включала повні тексти документів з різних жанрів - художньої літератури, історії, поезії, філософії, технічної документації, гумору тощо. Встановлено лінки на електронні версії повних текстів українських та російських видань, наприклад, газети "День", "Факти", "Дзеркало тижня", "Україна-Центр" та інші.

З метою виконання обласної Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 роки протягом 2003 року були підготовлені:

- „Методичні поради щодо відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання”;
- довідка „Про комплексне обстеження стану фондів бібліотек Кіровоградської області згідно з розпорядженням Президента України від 31.10.2002 р. №378/2002-рп „Про комісію з комплексного обстеження стану фондів бібліотек, архівів та музеїв України” на засідання культурно-просвітницького відділу управління культури облдержадміністрації з даного питання;
- завідувача відділом рідкісних і цінних документів Н. Зеленська взяла участь у IV Міжнародній науково-практичній конференції „Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення”, яка проходила з 20 по 23 травня 2003 року в м. Харкові, та пройшла стажування в Національному науково-дослідному реставраційному центрі МК України з питань консервації та дезінфекції бібліотечного фонду;
- бібліотеку підключено до системи пожежної сигналізації.

З метою забезпечення функції збереження фонду та просування на світовий інформаційний ринок власних конкурентоспроможних продуктів і далі тривало наповнення нашого сайту новими документами та інформаціями.

Найбільш цінними поповненнями Електронного читального залу стали матеріали до „250-річчя м. Кіровограда”, в т. ч. книги О.М. Пашутіна „Исторический очерк г. Елисаветграда”. Відкрито новий підрозділ сайту "Хроніка культурного життя Кіровоградщини" з інформацією про події культурного життя нашого регіону, щомісячно поповнювалися новостворені розділи "Видання, подаровані бібліотеці", "Кіноклуб "Екран", підготовлено ряд матеріалів для відкриття "Кабінету Д.І.Чижевського".

Відділами автоматизації та рідкісних і цінних документів вперше видано та презентовано компакт-диск "З історії Центральної України: Цифрові книги", в якому охоплено період від заснування фортеці св. Єлисавети до XX ст., а також матеріали, які висвітлюють події у переломні періоди історії — XVIII ст., громадянська та Велика Вітчизняна війни у нашому краї.

На виконання «Програми інформатизації бібліотек області», за рахунок обласної інформаційної служби з актуальних питань жіноцтва, відкрито інформаційно-ресурсні центри на базі Маловисківської, Гайворонської районних бібліотек, Кіровоградської МЦБС.

В 2003 році вийшла наукова робота головного інженера з питань автоматизації О. Волохіна "Каталогізація цифрових ресурсів Інтернет". Автор пропонує розширений формат для опису цифрових ресурсів. Розглянуто питання каталогізації ресурсів Інтернет на основі стандарту Дублінського ядра метаданих за допомогою оригінального онлайнового програмного забезпечення, розробленого автором, та подальшої конверсії даних у бібліографічний формат обміну на магнітних носіях.

Видавничою діяльністю займалися різні структурні підрозділи ОУНБ, серед них: відділ науково-методичної роботи та соціологічних досліджень, відділ мистецтв, відділ краєзнавства тощо. Загалом підготовлено 17 видань. Серед них бібліографічний покажчик "Я живу тобою і для тебе..." (з нагоди 100-річчя від дня народження композитора-земляка Юлія Мейтуса), методичні рекомендації "Запровадьте в себе: психологічна служба на селі", сценарій літературного вечора на допомогу бібліотекам у відзначенні 150-ї річниці від дня народження В.Короленка "Нерозп'ятий голос".

Збірка "Кіровоградщина бібліотечна" включила статті провідних спеціалістів ОУНБ, де вони представили основні напрямки діяльності нашої бібліотеки та бібліотек області від комплектування бібліотечних фондів до всіх аспектів обслуговування користувачів.

А до збірки "Святися, робото! Колективна ода бібліотекарям", випуск II (В. Козлова), увійшли статті про бібліотекарів ОУНБ ім.Д.І.Чижевського, опубліковані в різні роки на сторінках місцевих видань.

Видано два сучасні буклети - "Обласна універсальна наукова бібліотека ім.Д.І.Чижевського" та "Електронні ресурси та проекти інформатизації обласної універсальної наукової бібліотеки ім.Д.І.Чижевського".

У відділі документів іноземними мовами відбулися презентація книг, подарованих бібліотекою Квінсу (Нью-Йорк), семінар-презентація Міжнародного молодіжного об'єднання „Гуманістичний рух” (Греція), фотовиставки „Україна очима добровольця Корпусу Миру” і „America: still life/США:миттєвості життя” (Сполучені Штати очима українця). У відділі краєзнавства - презентації книг наших земляків О.Полєвіної „Изнанка счастья”, О.Жовни „Експеримент” та А.Корінь „Чому у сойки крила голубі?”.

Цікавим і корисним був візит з обміном досвідом нашої колеги з публічної бібліотеки району Квінс (Нью-Йорк, США) Івон Хофт. Програма її перебування була різноманітною. Окрім культурної програми, Івон Хофт мала можливість ознайомитись з роботою усіх підрозділів бібліотеки, що викликало її професійний інтерес і увагу. Крім того, було проведено низку заходів для колективу бібліотеки:

- презентація бібліотеки Квінсу (Нью-Йорк);
  - презентація роботи відділу громадських зв'язків бібліотеки Квінсу; семінари-
  - тренінги з бібліотечного маркетингу, менеджменту, з організації виставкової роботи та роботи Галереї бібліотеки Квінсу;
  - тренінг по роботі з повнотекстовими базами даних „EBSCO Publishing”.
- Спеціалісти бібліотеки завдяки підтримці Міжнародних благодійних фондів отримали можливість набути нового досвіду та поділитися своїм:
- на Міжнародній конференції "Крим-2003": "Бібліотеки та асоціації в мінливому світі: нові технології та нові форми співробітництва" (О. Гарашенко, О. Волохін);

– у семінарі-тренінгу "Партнерство заради розвитку: організація діяльності мережі регіональних відділень Центру безперервної інформаційно-бібліотечної освіти" (м.Київ, 19-21 травня 2003 р.) (В. Животовська);

– на IV Міжнародній науково-практичній конференції "Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення", яка проходила у м. Києві 20-23 травня 2003 р. (Н. Зеленська).

Директор бібліотеки О. Гаращенко представляла діяльність ОУНБ та проблеми бібліотечної галузі України на розширеній колегії Міністерства культури і мистецтв України.

У 2003 р. у нашій бібліотеці Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв відкрила регіональне відділення Центру безперервної інформаційно-бібліотечної освіти, з правом видачі сертифіката державного зразка.

Протягом року діяльність бібліотеки була висвітлена у 108 публікаціях на сторінках всеукраїнської та місцевої преси.

Понад 100 телесюжетів та радіопередач прозвучали на обласному радіо, каналах радіо "Новий день", "Наше радіо", обласного телебачення, ТТВ та інших місцевих телеканалів.

Головною подією 2003 року стала Всеукраїнська науково-практична конференція „Електронні ресурси бібліотек”.

Організаторами конференції були: Міністерство культури і мистецтв України, управління культури облдержадміністрації, Кіровоградська ОУНБ ім. Д.І. Чижевського.

У конференції взяли участь представники Міністерства культури і мистецтв України, Міжнародного фонду „Відродження”, Кіровоградської обласної державної адміністрації, управління культури облдержадміністрації, директори національних державних та обласних універсальних наукових бібліотек України.

Мета конференції - підвищення ефективності діяльності обласних універсальних наукових бібліотек України у напрямках:

– створення електронних ресурсів бібліотек у контексті посилення взаємодії бібліотеки і користувача;

– організації діяльності регіональних інформаційних центрів;

– вдосконалення роботи з Інтернет-ресурсами на базі досвіду роботи Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім.Д.І.Чижевського, яка вже має значні напрацювання в цих напрямках.

Конференцію відкрив заступник голови Кіровоградської обласної державної адміністрації А.Перевозник. Він привітав учасників конференції від імені голови Кіровоградської обласної державної адміністрації М.Черновола та голови обласної ради В.Сибірцева.

З вітанням до учасників конференції звернулися начальник управління культури Кіровоградської обласної державної адміністрації Ю.Компанієць, начальник відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек та інформаційних мереж Міністерства культури і мистецтв України Т.М.Прокошева.

2004-й – рік ювілеїв: 105-річчя з дня заснування бібліотеки та 110-річчя з дня народження Д.І.Чижевського. Нашому місту виповнилося 250 років, а Кіровоградській області – 65.

Основні планові показники бібліотекою виконані. В цьому році до бібліотеки прийшли понад 173 тисячі осіб.

Цього року користувачі ОУНБ отримали наступні нові сервіси:

1. відкриття нового Інтернет-центру;

2. запровадження щомісячної електронної розсилки інформації про надходження нових документів з різних галузей знань та нових відеофільмів;

3. поширення знань з комп'ютерної грамотності та можливостей мережі Інтернет шляхом проведення навчальних тренінгів;

4. організація доступу до інформації через war-сайт нашої бібліотеки - war.library.kr.ua (отримання інформації за допомогою мобільного зв'язку).

Працівники Інтернет-центру ініціювали підготовку нового для наших користувачів ресурсу – веббіографій. Серед найцікавіших веббіографій: „Портал українських газет та журналів” (140 сайтів), „Офіційні музичні сайти українських та російських зірок” (80 сайтів), „Договори індивідуальної матеріальної відповідальності”, „Музейна та архівна справа в Україні”, „Теорія дизайну”, „Популярна вітчизняна та зарубіжна музика”, „Українська драматургія”. Загалом

підготовлено майже 70 веб-довідок. Зведена картотека веб-довідок знаходиться в Інтернет-центрі, який очолює І. Кучеренко.

В 2004 році надходження до обмінно-резервного фонду бібліотеки перевершило всі минулі роки і склали 45 344 примірники документів, які було перерозподілено для бібліотек Кіровоградської області.

Визначним моментом у нашій роботі стало те, що в результаті співпраці з Національним науково-дослідним реставраційним центром Міністерства культури і мистецтв України три рідкісні книги з колекції О. Ільїна (“Євангеліє” (1575), “Псалтир” (XVII ст.) та “Триодіон” (XVII ст.), передано для безкоштовної реставрації спеціалістам даної установи.

Протягом року Електронний читальний зал поповнився рукописом поеми Кавказский пленник” О.С. Пушкіна, книгами Бантиш-Камінського Д.І. «История Малой России...» та Гошкевича В.І. «Клады и древности Херсонской губернии» (Н. Зеленська).

До вже традиційного он-лайн каталогу підключено нову бібліографічну „Базу даних відеоресурсів” відділу документів іноземними мовами.

У лютому створена war-версія сайту, що стало можливим завдяки використанню найновітніших технологій WAP — бездротового зв’язку. Тепер за допомогою мобільного телефона з підтримкою WAP чи кишенькового персонального комп’ютера, підключеного до Інтернет, можна здійснювати пошук у бібліографічних базах даних. Обсяг цього каталогу складав понад 220 тисяч записів (описи книг, статей з журналів і газет, відеокaset, нотних партитур, CD або DVD). Цей вид сервісу дозволив скористатися “мобільним Інтернетом” з будь-якого місця: у міському транспорті, вдома, на роботі, вузівській аудиторії чи просто на вулиці.

Відділ рідкісних і цінних документів розпочав роботу з відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів ОУНБ ім.Д.І.Чижевського до Державного реєстру національного культурного надбання.

Завершена наукова робота над бібліографічним покажчиком „Видання друкарні Києво-Печерської Лаври у фонді рідкісних і цінних документів” (Н. Зеленська).

Відділи читальних залів, документів з питань економіки, виробництва та природничих наук, мистецтв спільно з відділами автоматизації та маркетингу запровадили електронну розсилку документів про нові надходження з питань маркетингу, менеджменту, банківської справи, бухгалтерського обліку, підприємництва, екології, зайнятості населення, історії, психології, педагогіки, права, філософії, релігії, соціології, політології, мовознавства, літературознавства, художньої літератури, туризму і спорту, мистецтва.

Щотижня відділ краєзнавства готував інформаційний список „Культура Кіровоградщини на сторінках обласної та всеукраїнської преси”, щомісяця відділом обробки документів і організації каталогів – бібліографічний покажчик „Нові надходження з питань суспільних та гуманітарних наук”, інформаційно-бібліографічний відділ – „Хроніку культурного життя Кіровоградщини”, відділ виробничої літератури - бібліографічний список „Зайнятість населення. Ринок праці”.

Відділ комплектування традиційно готував зведений каталог періодичних видань, що отримують провідні бібліотеки міста. Цей каталог представлено на веб-сайті бібліотеки.

Презентації нових видань, зустрічі з письменниками, вченими, відомими людьми краю, книжкові виставки – це значна частина різноманітної роботи, яку здійснювала бібліотека з метою популяризації літератури, активізації інтелектуального потенціалу, виховання культури читання різних верств населення.

Загалом спеціалізованими відділами бібліотеки було організовано 661 захід, серед найцікавіших:

- цикл заходів відділу читальних залів, присвячений 190-й річниці від дня народження Т.Г.Шевченка, а саме: книжкові виставки „Одвічна гармонія нації і правди Кобзаря”, „Духовні скрижалі поетичного світу Кобзаря”, „Шевченко і світ живопису”, огляд-лекція „Музи великого Кобзаря”, вечори „На перехресті Музи й Долі”, „Тарас Шевченко: духовна реалізація пророцтва”;

- науково-практична конференція „Українська Конституція – фундамент побудови правової держави”, організована відділами маркетингу та читальних залів;

- презентація фотовиставки „Подорож вулицями втраченого міста” (До 50 – річчя заснування м. Світловодська) - відділом краєзнавства разом із Світловодським краєзнавчим музеєм; презентація книги В.О. Погрібного „Царина”;

- серія тематичних відеоуроків „Віртуальна подорож до США”, які проводяться на замовлення користувачів відділу документів іноземними мовами;

– лекція із слайдами „Від авангарду до постмодернізму: українське мистецтво”, „Мистецтво стилю: стилі і напрямки в мистецтві ХХ століття” та дні інформації „Ресурси відділу мистецтв” для студентів спеціалізованих факультетів вищої школи, проведені відділом мистецтв;

– ретроспективні тематичні перегляди літератури та день інформації „Менеджмент: теорія і практика” для користувачів відділу документів з питань економіки, виробництва та природничих наук.

Своєрідною родзинкою в масовій роботі бібліотеки було публічне читання п’єси професора із США Д. Ларша „Тарас і Я”, яке відбулось у рамках проекту „Вікно в Америку” в тісній співпраці з центром ІАТР, що працював на базі нашої бібліотеки.

Значна робота була проведена працівниками відділів краєзнавства, рідкісних та цінних документів, автоматизації з нагоди святкування 250-річчя нашого міста.

Експонувалася книжкова виставка „Єлисаветград – Кіровоград”, де можна було познайомитися із сучасним соціально-економічним становищем міста, здобутками галузей промисловості, освіти, культури, спорту, краєзнавчими розвідками, матеріалами науково-практичних конференцій тощо. Яскравим доповненням до неї була виставка вишиванок Наталії Ніжнікової „Кіровоградські візерунки”.

Розділ сайту „Читальний зал” (повні тексти) поповнився електронною версією наукової праці нашого земляка Пивовара Анатолія Васильовича „Поселення задніпрських місць до утворення Нової Сербії в документах середини ХVІІІ століття”. Ця книга в 2004 році була відзначена обласною краєзнавчою премією ім. Володимира Ястребова.

У 2004 році відкрито новий розділ веб-сайту „Архів Дмитра Івановича Чижевського”, присвячений вченому-енциклопедисту, філософу, славісту, літературознавцю, релігієзнавцю, культурологу Д.І.Чижевському підготовлено та видано буклет „Дмитро Іванович Чижевський: особистість і творчість” (До 110-ї річниці з дня народження).

Крім того, спеціалісти відділів краєзнавства та рідкісних і цінних документів підготували доповіді про інформаційний ресурс Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім.Д.І.Чижевського для краєзнавців регіону, з якими виступили під час роботи обласної науково-практичної історико-краєзнавчої конференції „До 250-річчя заснування міста Єлисаветграда – Кіровограда”, організованої Кіровоградським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. В. Сухомлинського (Н. Зеленська, Т. Макарова).

Всеукраїнський день бібліотек-2004 бібліотекарі відзначали проведенням Дня відкритих дверей, який став справжнім святом для всіх, хто завітав до нашої бібліотеки, великим святом книги, знань, святом для душі й розуму.

В цей день у відділах обслуговування були представлені найрізноманітніші документи з філософії і права, гуманітарних та суспільних наук, економіки і виробництва, історії і краєзнавства, художня література.

Користувачі мали можливість дізнатися багато нового та цікавого про електронні та відеоресурси бібліотеки, отримати консультації з користування картковим та електронним каталогами. Відділ міського абонементу провів акцію „Поверни бібліотеці книгу!”.

Загалом у Дні відкритих дверей взяли участь 813 користувачів бібліотеки, для яких було представлено 1355 нових документів та проведено 31 захід.

Щотижнево в Інтернет-центрі проводилися тренінги для користувачів: “Базовий комп’ютер” та “Розширений пошук в Інтернет”. Загалом проведено 37 тренінгів, в яких взяли участь більше 427 учасників.

Кіноклуб “Екран” продовжував знайомити наших користувачів з найкращими творами вітчизняного і зарубіжного кіномистецтва. Рубрики “Війна, відчута по-іншому”; “Культ Старих сьогодні”; “Шекспірівські часи та пристрасті – невичерпне джерело натхнення”; „Музика – вона з іншої планети” - сприяли популяризації книги, кіноклубу, відділу мистецтв та бібліотеки.

За цей час працівники відділу мистецтв по-новому відкрили кілька нових імен в художньому просторі міста: Андрій Волохов, Ольга Коломієць, Григорій Гнатюк. Виставки творів цих авторів – „Разное из разных тем”, „Дотик”, „Біблійні сюжети та символи” – мали позитивні відгуки користувачів бібліотеки та мешканців міста.

Новостворені відеоклуби відділу документів іноземними мовами „Кіновівторки” та “American T.V. Club” разом з волонтерами Корпусу Миру Барбарою Шлайпер та Крістіною Хью провели 42 засідання. Це дало можливість перейти на якісно вищий рівень у роботі з відеоресурсом, удосконалити свою англійську мову, познайомитися з історією, культурою, традиціями США.

3 червня 2004 р. Міжнародний фонд „Відродження” передав нашій бібліотеці управління Всеукраїнським проектом „Створення регіональних інформаційних порталів та інформаційних центрів на базі регіональних публічних бібліотек”.

Не обійшлося цього року без нагород - директор бібліотеки Гаращенко О.М. була нагороджена Подякою Кабінету Міністрів України за вагомий внесок у розвиток української культури, високу професійну майстерність та відзнакою “Кращий директор обласної універсальної бібліотеки” 2003 року; заступник директора з основної роботи Животовська В.Г. – дипломом Федерації профспілок області „За високу професійну майстерність”.

Підвищенню професійного рівня сприяє постійна участь спеціалістів бібліотеки у всеукраїнських і міжнародних конференціях, семінарах, тренінгах, школах:

- участь у семінарі „Проект „Вікно в Америку” – розвиваємо партнерство між урядом США і українськими бібліотеками”, який проходив на базі Херсонської ОУНБ ім. О. Гончара (О. Сергєєва);

- участь у Міжнародній конференції „Крим-2004”, яка традиційно проходить в м. Судак, Автономна Республіка Крим (О. Гаращенко, О. Волохін, О. Сергєєва);

- участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції „Історичні витоки козацького роду в Україні” (м. Вінниця) (Т. Макарова);

- участь у міжрегіональній науково-практичній конференції „Методична діяльність бібліотек: традиції, інновації, перспективи” (м.Харків) (Н. Зеленська);

- стажування на базі бібліотек США в рамках міжнародної програми „Сучасний погляд на роль бібліотек у суспільстві. Проект для однієї країни: „Україна”, організоване бюро у справах освіти та культури Державного департаменту США (О. Сергєєва);

- стажування з питань електронного урядування на базі публічних бібліотек Фінляндії (О. Гаращенко);

- стажування у відділах управління культури облдержадміністрації (В. Козлова, Л. Коваленко, Л. Дубина);

- навчання на курсах підвищення кваліфікації з питань правових та практичних аспектів державних закупівель в Україні (О. Гаращенко, О. Ткаченко).

Колектив ОУНБ має багато власного цікавого досвіду і з задоволенням передає його колегам з інших бібліотек.

З 14 по 18 червня 2004 року з метою обміну досвідом у бібліотеці перебувала делегація представників бібліотек Донецької області.

З 6 по 10 грудня наша бібліотека в рамках реалізації мегапроекту „Створення регіональних інформаційних порталів та інформаційних центрів на базі регіональних публічних бібліотек України” проводила Всеукраїнський семінар “Каталогізація цифрових ресурсів Інтернет. Дублінське ядро метаданих”, який зібрав 22 учасники з обласних наукових бібліотек України та центральної міської бібліотеки м. Севастополя.

Протягом п’яти днів своєрідний майстер-клас з каталогізації ресурсів мережі Інтернет, розроблений Кіровоградською ОУНБ, дозволив фахівцям бібліотечної справи опанувати нові методи обробки, індексування та структурування нових, на відміну від паперових (книжок, газет та журналів) носіїв інформації – цифрових документів мережі Інтернет (О. Волохін).

Наприкінці 2004 року розпочав свою роботу новий проект КАЛІМЕРА. Що означає КАЛІМЕРА? Досвідчений користувач мережі Інтернет швидко знайде сайт міста Калімера в південній Італії, на березі моря, де полюбують відпочивати туристи. Крім того, КАЛІМЕРА – це проект Європейської Комісії. Повна назва проекту „Використання в культурі: місцеві заклади як посередники в організації доступу до електронних ресурсів”. Проект фінансувався у рамках програми Технології Інформаційного Суспільства (IST). Його скорочена назва (CALIMERA) утворена з перших букв кожного із слів повної назви. Проект діяв вісімнадцять місяців.

У проекті брали участь 47 країн: повноправні та асоційовані члени Європейського Союзу, крім того, була передбачена участь Росії, України, Білорусі, Грузії та Казахстану.

Україна в цьому проекті стала повноправною учасницею. Шлях до проекту було прокладено попереднім проектом ПУЛМЕН (PULMAN), партнером від України виступала Українська бібліотечна асоціація. Рекомендації ПУЛМЕН (<http://www.pulman.org>) та Ойрашський Маніфест у перекладі віце-президента УБА В.С. Пашкової широко відомі бібліотечній спільноті України. Партнером від України була Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека

ім.Д.І.Чижевського, яка очолювала групу фахівців, що представляли бібліотеки, музеї та архіви Кіровоградської області.

Стратегічна мета проекту — організація доступу громадян до сучасних інформаційних послуг у будь-якій країні Європи шляхом координації дій закладів культури (бібліотек, музеїв, архівів), створення розвинених мереж та систем, за допомогою яких буде забезпечено використання баз даних знань і освіти. Ключовим елементом проекту стало дослідження кращого інноваційного досвіду, створення стабільної пан'європейської інфраструктури, яка акумулює та розповсюджує через мережу Інтернет оцифровану інформацію про культурну спадщину від локального до загальноєвропейського рівня.

Старт проекту дала брифінгова зустріч, що проходила в столиці Європейського Союзу Брюсселі. Україну представляли Олена Гаращенко, директор ОУНБ, та Тетяна Ткаченко, директор Кіровоградського обласного художнього музею. Всі учасники, а їх було біля 100, ознайомились з пріоритетами діяльності Європейського Союзу в бібліотечній, музейній та архівній справі, дізнались про роботу шостої рамкової програми - Frame Programme 6, скорочено FP6. Програма створена для формування Єдиного Європейського Наукового Простору, розвитку науки, підвищення її конкурентоздатності, інноваційної активності, здійснення інтеграції європейської науки на всіх рівнях — локальному, регіональному, національному та міжнародному.

Протягом 2005 року колектив ОУНБ активно працював, впроваджуючи інновації для покращення як обслуговування користувачів, так і внутрішніх процесів бібліотеки.

Поповненню фонду сприяла Програма поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 р., яка закінчилася у 2004 році, але знайшла своє продовження в Програмі розвитку культури на період до 2007 року. На її реалізацію було виділено (для придбання документів) 42 000 грн.

Безоплатне отримання документів (подарунки) в нашій бібліотеці посідало друге місце. Вже постійними нашими меценатами стали апарат Верховної Ради в Україні, Представництво Європейської Комісії в Україні, Молдові, Білорусі, Посольство США в Україні, Українсько-Американський благодійний фонд "Сейбр-світло", Інститут Гете в Україні, Український центр політичного менеджменту, Інститут політики, Незалежний культурологічний журнал "Г", письменники-земляки, місцеві видавництва та інші організації і окремі автори.

Завдяки державній програмі "Видання соціально значущої літератури" відділи бібліотеки отримали 1 568 документів, що складає 5% від загальної кількості документів, перерозподілених сектором обмінних і резервних фондів, та 19% від загальної кількості надходжень.

Протягом року в місцевих книгарнях та українських видавництвах "Знання", "Алерта", "Кондор", "Каменярь", ВКК "Ліра-К", ТОВ "А.С.К.", "Книги -XXI", НПП "Ідея" на замовлення користувачів було придбано 1 558 примірників. Надходження обов'язкового місцевого примірника документів як джерела поповнення бібліотечного фонду, не зважаючи на вирішення питання на законодавчому рівні, не гарантував бібліотеці отримання повного репертуару місцевої друкованої продукції через відсутність належного механізму контролю з боку влади, і вимагає певних зусиль працівників відділу комплектування. Протягом року знову були поновлені 12 договорів про співпрацю з місцевими видавництвами „Про постачання обов'язкового примірника документів” та відбулися щомісячні візити до цих видавництв з метою отримання документів. Найкраще виконували договори видавництва Кіровоградського державного педагогічного університету, Кіровоградського національного технічного університету, "Мавік", "Полімедсервіс", Центрально-Українське видавництво, "Кіровоградське видавництво". Виникали труднощі у роботі із видавництвами – ПП "Код", ДПВЦ "Інформаційна мережа".

Обмінно-резервний фонд бібліотеки, який раніше працював на докомплектування бібліотечного фонду книгозбірні та створення резервного фонду для бібліотек області, вже декілька років виконує функції бібколектора і отримує та перерозподіляє літературу для бібліотечних систем області.

Тривала робота з відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів ОУНБ ім.Д.І.Чижевського до Державного реєстру національного культурного надбання, опис яких зібрано в окрему електронну базу даних. Загалом описано 6 700 документів.

У 2005 році до роботи над центрально-українським кооперативним каталогом долучилися нові учасники і їх кількість становить 10 учасниць – бібліотек (обласні наукові: міст Кіровограда, Вінниці, Тернополя, Хмельницького, Чернівців, Кіровоградська обласна бібліотека для юнацтва, Вінницька ЦБС, бібліотеки Вінницького та Кіровоградського педуніверситетів та Чернівецького технічного університету). Учасники розписують по 10 назв україномовних журналів (усього 80

назв). Завдяки цьому йшла уніфікація предметних рубрик і взагалі електронного опису періодичних видань. З 2005 року аналітичний опис журналів здійснювався із запровадженням та описом анотацій.

Протягом року веб-сайт бібліотеки www.library.kr.ua поповнився новими документами та інформаціями про події бібліотеки:

- у розділі „Проект WAP” представлена онлайн-програма, розроблена працівниками нашої бібліотеки, яка дозволяє генерувати html-сторінки для wap-сайтів (О. Волохін);
- у розділі „Краєзнавство” представлені видання краєзнавців: Лариси Гайди, до якого включено серію біографічних нарисів про вчителів-краєзнавців, які багато років займалися і займаються краєзнавчо-дослідницькою та пам'яткоохоронною роботою і на громадських засадах створили музеї; статті Костянтина Шляхового, старшого наукового співробітника Кіровоградського обласного краєзнавчого музею, про історію нашого міста;
- в електронному читальному залі – статті Володимира Ястребова, електронні версії книг М. Маркевича “История Малороссии”, Т. 1, 2, 3, 4, 5” та ін.

Реалізація Програми інформатизації галузі “культура” здійснювалася за рахунок коштів, що надійшли від благодійних фондів та спецфонду бібліотеки. За фінансової підтримки обласної інформаційної служби з актуальних питань жіноцтва (ОЖІС) відкрито інформаційно-ресурсні центри на базі Бобринецької, Добровеличківської районних бібліотек для дорослих, Новоархангельської та Онуфріївської ЦРБ, від Ради Міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) бібліотеці передано адміністрування Програми розширення доступу та навчання в Інтернет (IATP) і комп’ютерну техніку в кількості 9 комп’ютерів на суму 34 451 грн.

З вересня 2005 р. працівники інформаційно-бібліографічного відділу стали учасниками Об’єднаної довідкової служби бібліотек України, яка виконує віртуальні бібліографічні довідки.

Зроблені активні кроки у налагодженні співпраці бібліотеки з Державним архівом Кіровоградської області та обласним краєзнавчим музеєм. У березні відбулася презентація спільної виставки „Корифеям українського театру присвячується”.

В травні було відкрито унікальну виставку - «Автограф війни», присвячену 60-й річниці перемоги у Великій Вітчизняній війні. Саме унікальну, адже все, що на ній представлено - це зупинені миттєвості війни, в яких збережена пам’ять нашого народу. Ініціатором виставки стала директор ОУНБ ім. Д.І.Чижевського Олена Гаращенко. Ідея була підтримана співробітниками бібліотеки, які надали документи, що так дбайливо зберігались довгі роки в сімейних архівах. У підготовці експозиції також брали участь обласний краєзнавчий музей та Державний архів Кіровоградської області, які надали для експонування цінні документи: фотографії, листи, газети, речові музейні предмети, що передають атмосферу 1941-1945 років. Мета виставки – не лише віддати належну шану тим, кому ми завдячуємо 60 роками мирного життя. Це, насамперед, звернення до молоді, до сучасників... До їхніх ще не зачерствілих сердець звертаються з фотографій молоді, прекрасні, мужні і натхненні обличчя. Такими вони були в 1941-1945 роках. Вони зробили все, щоб ми ніколи не пізнали жахів війни. За наше життя багато з них заплатили власним життям. Під час відкриття виставки лунали пісні воєнних років, присутні мали можливість почути не лише організаторів виставки, а й ветеранів та родичів тих, що вже відійшли у вічність. За матеріалами виставки було видано компакт-диск, який ми також назвали „Автограф війни”.

Продовжувалася співпраця відділів бібліотеки з вищими навчальними закладами міста, для яких і разом з якими проведено низку заходів:

- вшанування пам’яті Т.Шевченка, що включало книжкові виставки „Серце чистеє подай” (Релігійні мотиви у творчості Т.Шевченка), „Духовна заповідь Кобзаря” до 160-річчя написання „Заповіту”), „Лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка” та літературний вечір „Незалежність України Тобі це вінок найдорожчий, Тарасе!..”;
- з нагоди 110-ї річниці від дня народження М.Т.Рильського літературно-музичний вечір: „Як сонце, перейти хотів би я по світі” та книжкова виставка «Поетичний світ Максима Рильського»;
- до 75-річчя від дня народження Ліни Костенко: літературно-музичний вечір „Ще слів нема, Поезія вже є” та книжкова виставка, „За цю потребу слова, як молитви”...

Протягом року підготовлені, видані та розповсюджені серед бібліотек області наукове дослідження “Видання Києво-Печерської Лаври у фондах відділу рідкісних і цінних документів ОУНБ ім. Д.І.Чижевського” (Н. Зеленська); методичні рекомендації для проведення літературного вечора, присвяченого Т.Шевченку (Т. Макарова, М. Міщенко); „Рекомендації з позитивної

практики: Резюме” (О. Гаращенко, О. Волохін) (за проектом КАЛІМЕРА: „Використання в культурі: місцеві заклади як посередники в організації доступу до електронних ресурсів”); Інформаційно-ресурсні центри в дії: Регіональні засоби масової інформації про результати реалізації проекту „Мережа громадянської освіти” (О. Гаращенко); компакт-диск „Автограф війни... (1945-2005)” (О. Волохін), за матеріалами спільної виставки ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, обласного краєзнавчого музею та державного архіву Кіровоградської області та ін.

Бібліотека продовжувала активне залучення позабюджетних джерел фінансування, спрямованих на розбудову закладу. Реалізовано 7 проектів: "Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)" (І. Кучеренко); “Створення регіональних інформаційних порталів та інформаційних центрів на базі регіональних публічних бібліотек” (О. Волохін); „КАЛІМЕРА”: Використання в культурі: місцеві заклади як посередники в організації доступу до електронних ресурсів” (О. Гаращенко) та інші, які були фінансово підтримані Відділом преси, освіти та культури Посольства США, Міжнародним фондом „Відродження”, Європейською Комісією, Національним Фондом Демократії США.

Досягнення колективу були презентовані під час Міжнародної конференції „Крим-2005” – „Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти та бізнесу”, в роботі якої взяли участь та виступили з доповідями О. Гаращенко, В. Животовська, О. Волохін, О. Сергєєва, Н. Зеленська, Л. Іванцова.

В цьому році директору ОУНБ ім. Д.І. Чижевського присвоєно звання „Заслужений працівник культури України”.

Діяльність бібліотеки широко висвітлювалася в ЗМІ: 110 публікацій у періодичних виданнях, 56 інформацій по обласному радіо, 65 телесюжетів.

“Бібліотека – це мозок нації” - цей крилатий вислів академіка Дмитра Лихачова був гаслом на нашому календарі в 2006 році. І не випадково.

Роль ОУНБ у інфраструктурі регіону ставала все більш значущою. Бібліотека допомагала людям економити кошти, адже необхідну літературу не треба купувати, а інформацію можливо отримати безкоштовно. Дуже часто для жителів Кіровоградської області похід до бібліотеки був єдиним доступним засобом отримати вичерпну інформацію, необхідну для освітніх, сімейних чи службових потреб. Свідченням такої тенденції стало зростання показника відвідування бібліотеки. У 2006 році цей показник став найвищим за останні 5 років – 171 тисяча 176 відвідувань. Для задоволення потреб наших читачів з фонду бібліотеки було видано 646 тисяч 940 документів на різних видах носіїв інформації.

Фонд ОУНБ – це єдине в регіоні зібрання всього розмаїття документів: довідників, словників, енциклопедій, підручників, наукових та науково-популярних видань, художніх творів, мап, періодичних видань.

На початок 2006 року у фонді ОУНБ ім. Д. Чижевського налічувалось 761 тисяча 827 примірників. За останні чотири роки – це найкращий показник, який був досягнутий завдяки реалізації обласної “Програми розвитку книговидання та книгорозповсюдження на період до 2007 року”, збільшенню фінансування та наполегливій праці робітників відділу комплектування. Як сказав відомий професор факультету бібліотекознавства та інформаційних наук Каліфорнійського університету Майкл Бакленд: “Що може бути приємніше, ніж купувати стільки цікавих і різних книжок за чужі гроші?!”

Бібліотека як обласний керівний центр продовжувала виконувати функцію колектора для районних бібліотек і постійно поповнювала фонди бібліотек Кіровоградського регіону соціально значущими виданнями. У 2006 році сектор обмінно-резервних фондів працював у режимі постійного перевиконання планових показників. Тому з травня до сектора була введена ще одна штатна одиниця, в його складі тепер стало працювати три особи. Працівники сектора, окрім функції перерозподілу літератури, здійснювали дуже складний фінансовий облік та документне оформлення. Адміністрація намагалася вирішити ці проблеми шляхом направлення туди студентів-практикантів з Університету культури та Відкритого Міжнародного Університету розвитку людини “Україна”, які проходили практику в нашій бібліотеці.

Навігаторська функція бібліотеки - це виконання довідкової та інформаційно-бібліографічної роботи. На інформаційній дошці однієї з публічних бібліотек США є оголошення: “Ви бажаєте тренувати розум? Зробіть пробіжку до бібліотеки! Б’ємось об заклад – Вам не вдасться загнати бібліотекаря в кут!”. Саме так можна сказати про роботу інформаційно-бібліографічних служб бібліотеки. Крім довідково - бібліографічного обслуговування користувачів, працівники бібліотеки

створюють електронні бази даних аналітичного опису статей з періодичних видань. За 2006 рік було переглянуто 6 тисяч 705 джерел інформації, введено до електронного каталогу 22 тисячі 322 статті.

“Воїстину бібліотека – земля обітована, справжній палац насолоди, що захищає нас від життєвих штормів і негараздів” - сказав Джон Леббок.

Протягом 2006 року в бібліотеці та за її межами проводилася робота з організації виставок, відкритих переглядів, лекцій, семінарів, тренінгів, конференцій, круглих столів тощо. Серед них найбільш яскравими були:

- презентація читального залу для наукових працівників (Г. Демиденко, Т. Федорова);
- круглий стіл “Чорнобиль не має минулого” (до 20-ї річниці катастрофи), організований відділом документів з питань економіки, виробництва та природничих наук спільно з Державним управлінням екології та природних ресурсів у Кіровоградській області (І. Коваленко);
- презентація проекту “Слисаветградський абрис Якова Паученка” (до 140-річчя від дня народження видатного архітектора). Це спільний проект із співробітниками Державного архіву та краєзнавчого музею. За експозиційними матеріалами було створено компакт-диск “Абрис Якова Паученка”. Створювали цей інтелектуальний продукт працівники відділу мистецтв, відділу рідкісних і цінних документів, відділу краєзнавства та відділу автоматизації (О. Волохін, Н. Зеленська, Т. Макарова, Л. Іванцова, С. Ушакова);
- презентація творчого об’єднання “Слисаветградський узвіз” (Т. Макарова);
- лекція зі слайдами “Українське мистецтво доби постмодернізму” (Е. Янчукова);
- виставка “Декоративно-ужиткове мистецтво американських індіанців”, за сприяння Відділу преси, культури та освіти Посольства США в Україні (О. Сергєєва);
- серія фотовиставок, організованих відділом маркетингу (І. Кучеренко);
- круглий стіл “Видавництва та бібліотеки Кіровоградщини: розвиток взаємодії” за участю представників місцевих видавництв (О. Стрілець, Т. Макарова);
- день відкритих дверей, презентація нових надходжень літератури “До Всеукраїнського дня бібліотек”;
- літературний вечір “Іван Франко і наш край” (Т. Макарова, М. Міщенко, Н. Андрійченко);
- виставка “Історичні плани і мапи міста”, підготовлена спільно з обласним краєзнавчим музеєм та державним архівом по Кіровоградській області до Дня міста Кіровограда (Н. Зеленська);
- лекція “Українські стародруки Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського” (Н. Зеленська).

Цього ж року з черговим візитом до ОУНБ завітали Дзідра Шміта, директор Центральної Ризької бібліотеки, та Долорес Вайнланде, її заступник. Мета візиту – підписання Угоди про співпрацю та вивчення досвіду роботи Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І.Чижевського, розробка ідей і пропозицій для спільної роботи. Прибалтійські колеги відвідали головні бібліотеки Кіровоградщини, провели майстер-класи. Укладена угода передбачала обмін інформацією і знаннями, що стосуються, насамперед, менеджменту і маркетингу в роботі бібліотек, використанні новітніх технологій; роботі з персоналом; організації інноваційних послуг, обміну спеціалістами, можливість брати участь у проектах Європейської спільноти.

В залі для наукових працівників стало вже традиційним проведення презентацій нових книг науковців, викладачів Кіровоградських ВНЗ. Були представлені книги:

- С. Шевченко “Історія Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.К. Винниченка(1964-1999 рр.);
- В. Постолатій “Педагогічна освіта на Кіровоградщині (1865- 1965 рр.)”;
- В. Завіна , С.Омеляненко “Педагогічна культура викладання вищої школи”;
- С. Мельничук “Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх вчителів: Історико – педагогічний аспект”;
- А. Рацул “ Педагогіка: Опорний конспект”.

З відкриттям залу для наукових працівників покращилися умови роботи науковців, викладачів вищих навчальних закладів, фахівців різних галузей, які працюють над науковими творами, займаються дослідницькою діяльністю. Зал оснащено сучасним комп’ютером, який має доступ до всіх електронних баз даних бібліотеки та Інтернет.

У цьому році стан комплектування був на досить високому рівні. Завдяки реалізації обласної “Програми розвитку книговидавництва та книгорозповсюдження на період до 2007 року” до бібліотеки надходили найкращі видання вітчизняних та світових видавництв.

На базі відділу читальних залів почав працювати Центр Європейської інформації. Реалізація цього проекту стала можливою завдяки співпраці бібліотеки з обласною інформаційною службою з актуальних питань жіноцтва, за фінансового сприяння Міжнародного фонду „Відродження”.

Головний інженер з автоматизації О. Волохін проводив навчальну та консультативну роботу з бібліотечними працівниками районних бібліотек щодо створення веб-сайтів інформаційно-ресурсних центрів центральних міських і районних бібліотек. Разом з працівниками інформаційно-бібліографічного відділу, відділу краєзнавства та відділу рідкісних і цінних документів було створено новий електронний інформаційний ресурс – сайт, присвячений життю і творчості Івана Франка, з нагоди 200-річчя письменника.

У 2006 в бібліотеці було успішно реалізовано проект “Програма доступу та навчання в Інтернет” (ІАТР) (І. Кучеренко).

Адміністрація ІАТР визначила відділ маркетингу ОУНБ переможцем у Конкурсі серед партнерів програми ІАТР у номінації “Центри, що повністю працюють за підтримки партнерів”. Бібліотека отримала 1000 у.о. на покращення технічних можливостей комп’ютерів, що працювали в проекті ІАТР, та 1000 у.о. на придбання 2-х сучасних комп’ютерів.

У вересні бібліотека отримала інформацію про продовження проекту “LEAP – connect - 2”, спрямованого на фінансове забезпечення Інтернет-зв’язку, додаткове фінансування в розмірі 1000 у.о. (І. Кучеренко).

За активну та професійну роботу в проекті Посольства США в Україні “Вікно в Америку” було отримано додаткове фінансування у розмірі 1000 доларів США на сплату послуг Інтернет (О. Сергєєва).

Спільно з Кіровоградською інформаційною службою з актуальних питань жіноцтва та за підтримки Міжнародного фонду ім. Стефана Баторія було реалізовано проект “У гармонії з природою”, підтриманий на конкурсі “Вирішення локальних проблем територіальної громади” (І. Кучеренко).

Спільно з обласною інформаційною службою з актуальних питань жіноцтва бібліотека втілює в життя масштабний і дуже значимий проект “Мережа громадянської освіти”, який дав можливість відкрити на базі 17 районних бібліотек Інформаційно – ресурсні центри, оснастити їх комп’ютерною технікою, надати можливість Інтернет - зв’язку (О. Гаращенко, О. Волохін).

До важливих пріоритетних напрямків роботи належить організація безперервної освіти. За рік були проведені обласні семінари: „Автоматизація роботи бібліотек” (О. Волохін); „Сільська бібліотека в соціокультурному просторі” (Л. Циганкова); „Україна – шлях до Європи” (В. Козлова, Т. Федорова), обласні краєзнавчі читання „Історія бібліотек регіону у контексті краєзнавства” (Л. Циганкова).

Для ОУНБ 2007 рік був плідним на роботу і цікавим на події. Також цей рік був позначений багатьма новітніми процесами в нашій роботі. Всю роботу цього року можна розглядати під умовним гаслом „Підсумки. Інновації. Розвиток!”

Показник відвідувань став найвищим за останні 6 років – 174 тисячі 670 відвідувань. Послугами бібліотеки скористалися 32 тисячі 897 громадян. Для задоволення потреб користувачів з фонду бібліотеки було видано 649 тисяч 832 документи на різних видах носіїв інформації, що складає 121,3% планових показників.

Анатоль Франс сказав: “Яка насолода – беребувати в хорошій бібліотеці, дивитися на книги – це вже щастя”. І працівники нашої бібліотеки багато працювали задля того, щоб нашим громадянам було в бібліотеці цікаво, затишно, комфортно, щоб сюди хотілося повертатися знову.

В той рік бібліотека реалізувала два інноваційних проекти: презентація виставки „Силуети Латвії” в рамках партнерства між ОУНБ ім. Д.І. Чижевського та Центральною публічною бібліотекою м. Рига (Латвія) та проведення конкурсу книжкових виставок.

Конкурс книжкових виставок було організовано за ініціатииви адміністрації ОУНБ з метою покращення виставкової роботи та оптимізації бібліотечного простору. Журі відзначило наступні виставки:

- відділу читальних залів „Очима ти сказав мені: люблю”;
- відділу краєзнавства - „Травневі мелодії”;

- відділу документів з питань економіки, виробництва та природничих наук „Землеробство – стратегічна основа розвитку АПК”;
- відділу міського абонементу „Чарівна країна дитинства”.

Переможцями першого етапу конкурсу стала виставка відділу мистецтв „Воскресни, писанко! Воістину воскресни!”, під час презентації якої були використані інтерактивні форми роботи, а саме – проведення майстер-класу з виготовлення писанок для всіх присутніх.

Другий етап конкурсу був переважно присвячений Дню бібліотек, у цей день відбулися виставки в багатьох відділах. Але дуже цікавою стала виставка відділу рідкісних і цінних документів, створена спільно з працівниками краєзнавчого музею та обласного архіву „Автографи видатних людей” (відділ рідкісних і цінних документів). Також журі відзначило цікаву презентацію виставки книг, подарованих меценатом і другом відділу документів іноземними мовами професором Дональдом Лондоном (шт. Каліфорнія), в рамках якої відбулася тепла зустріч з п. Дональдом (відділ документів іноземними мовами).

Головною подією листопада–грудня стали презентація та експонування протягом місяця виставки наших латвійських колег „Силуети Латвії”. Відкриття виставки відбулося 18 листопада 2007 року і було присвячене Дню незалежності Латвії. Передував цьому дуже цікавий період підготовки. Працівники Центральної бібліотеки Риги Іріса Арайя та Гунта Озола обмінювались досвідом роботи з нашими колегами. Обмін досвідом був корисним для обох сторін. Така взаємодія дає поштовх для подальшої творчої співпраці, зародженню нових ідей, баченню з іншого боку своєї роботи.

За період експонування виставку відвідало 525 осіб. Вона мала широкий резонанс у місті та отримала статус культурної події обласного рівня.

Працівники відділу читальних залів та відділу мистецтв брали участь у міжнародній науково–практичній конференції „Творчість сім’ї Тарковських у контексті епохи: література і кінематограф”, де були представлені виставка та перегляд відеофільму. Конференція відбулась у ВМУРОЛ „Україна”.

Завідуюча відділом виробничої літератури І. Коваленко брала участь у Всеукраїнській науково–практичній конференції „Екологічні проблеми сучасності” в КНТУ, де представляла документні ресурси нашої бібліотеки відповідної тематики, які користуються великим попитом. Завідуюча відділом документів іноземними мовами О. Сергєєва презентувала електронний ресурс відділу документів іноземними мовами, повнотекстові БД EBSCO під час щорічної студентської науково–практичної конференції в СПІ „Педагогічна Академія”.

У тому році було реалізовано багато проектів у співпраці з ОЖІС та Кіровоградською регіональною бібліотечною асоціацією. Не можна не згадати визначну подію, яка мала дуже широкий резонанс в області – „Ярмарок соціальних ініціатив”, який проходив в рамках проекту „Мережа громадянської освіти”, що проводився за сприяння управління культури і туризму Кіровоградської облдержадміністрації. У реалізації цього проекту взяли участь 17 інформаційно–ресурсних центрів, створених при центральних районних та міських бібліотеках Кіровоградської області. Проведенню обласного ярмарку передував конкурс з листопада 2006 по травень 2007 року, метою якого було виявлення найбільш успішних соціальних ініціатив серед громадських організацій, установ, громадян регіонів області, спрямованих на вирішення суспільно важливих завдань, які вирішують місцеві громади власними зусиллями без залучення коштів місцевих бюджетів.

На ярмарку презентували свої проекти представники 19 регіонів нашої області, всі вони стали лауреатами конкурсу, переможці були нагороджені цінними подарунками.

Реалізацією другого спільного проекту бібліотеки, ОЖІС та управління у справах сім’ї, молоді та спорту ОДА стало відкриття „Обласного інформаційно–консультативного гендерного центру”.

Ще одним соціальним проектом, який розпочав свою реалізацію у 2007 році, став спільний проект Кіровоградської регіональної бібліотечної асоціації та бібліотеки „Функціональні обмеження не обмежують наші права” (О. Ткаченко).

Цього року нашою бібліотекою було запущено новий Інтернет–проект „Кіровоградський Регіональний Кооперативний Каталог” (КРКК), який об’єднав обласні та міські бібліотеки Кіровограда та районні бібліотеки області з метою створення об’єднаного каталогу періодичних видань Кіровоградської області. Бібліотеки Кіровограда забезпечили повний опис всіх міських та обласних газет міста Кіровограда, а районні бібліотеки поставляють через Інтернет до

централізованого сховища описи статей власних районних газет. Таким чином, кожного дня створюється інформаційно-документний ресурс Кіровоградського регіону, який є доступним через онлайн-каталог Кіровоградської ОУНБ (О. Волохін, Т. Макарова).

Працівниками відділу рідкісних і цінних документів продовжувалась робота над оцифруванням документів для електронного читального залу. Розділ „читальний зал” сайту поповнився оцифрованими книгами: „Рябов П.З. Краткий исторический очерк... общества грамотности и ремесел”, О. Шмідт „Материалы для географии и статистики России”; Д. Горшков „Из прошлого нашего земства”; „Памятник профессору В. И. Григоровичу на его могиле в Елисаветграде”; нарис о. Гавріїла „Повествование о Новороссийском крае, из оригинальных источников почерпнутый”; Саксаганський П. „Театр і життя”, 1925 р. Ця робота є дуже копіткою, потребує багато вмінь та високої професійної майстерності.

Цього року було видано буклет за проектом виставки „Силуети Латвії” (О. Ткаченко) та збірник „Ярмарок соціальних ініціатив” (О. Гаращенко, В. Животовська).

Працівники відділу краєзнавства підготували до видання збірку матеріалів науково – практичної конференції «Кіровоградщина. Голодомор 1932 – 1933 років та політичні репресії у XX столітті» (Т. Макарова, М. Міщенко).

Важливим аспектом роботи бібліотеки залишалася популяризація своєї діяльності. В 2007 році робота бібліотеки була висвітлена в 123 публікаціях періодичних видань, 45 інформаціях на радіо, 70 телевізійних сюжетах, 9 у інформаційних засобах Інтернет, зокрема на порталах «Весь Кіровоград», «Громадський простір» та на бібліотечному сайті.

2008 рік – рік підготовки до 110-ї річниці з дня заснування бібліотеки. Цього року в підрозділах бібліотеки зареєструвалось майже 32 тисячі користувачів, які відвідали бібліотеку 175 тисяч разів.

Цей рік показав, що до бібліотеки все частіше громадяни звертаються віртуально, у багатьох з них є велика потреба в онлайн-отриманні інформації. Ці показники просто вражають, вони зростають з кожним роком в геометричній прогресії. В 2008 році кількість звернень громадян до веб-сайту бібліотеки становила 594 тисячі разів, переглянуто понад 1,5 млн. сторінок. Шкода, що ці критерії визначення нової діяльності бібліотек не враховуються як показники основної діяльності при визначенні оплати праці бібліотечних спеціалістів.

„...Сприяння розвитку демократичного суспільства шляхом задоволення інформаційних потреб усіх громадян та надання доступу до різних культур і знань ...” – це пріоритетний напрямок і основний зміст нашої роботи сьогодні. Саме для задоволення різноманітних інформаційних потреб користувачів бібліотеки проводилася масова та виставкова робота.

Загалом проведено 889 заходів:

1. 14 лекцій;
2. 46 відкритих переглядів;
3. 7 днів інформації та 3 дні спеціаліста;
4. 5 презентацій та прем'єр книг;
5. 85 відеопереглядів з оглядами літератури;
6. 6 літературних та музичних вечорів;
7. 105 календарів мистецтв;
8. 37 ювілейних календарів;
9. 56 бібліографічних та навчально – інформаційних тренінгів;
10. 76 екскурсій тощо.

Активною була робота бібліотечних клубів: кіноклубу „Екран”, який успішно працює понад 25 років у відділі мистецтв і демонструє кращі зразки сучасного кіномистецтва; дискусійного клубу „English Speaking Club”, „English Club for Professional Women”/ Дискусійний клуб для працюючих жінок та клуб розмовної німецької мови у відділі документів іноземними мовами.

Показник масових заходів – найбільший за всі роки роботи бібліотеки.

Вони були різними за наповненням і змістом, але завжди - актуальними і цікавими. Заходи відвідали майже 12 тисяч громадян.

Найпомітніші серед книжкових виставок стали: цикл книжкових виставок відділу читальних залів „Панорама літературних епох”, „Цілюще джерело Шевченкової музи”, „Срібні дзвони слов'янської духовності”, „Благословенні кольори української долі”. Не залишили байдужими читачів бібліотеки та викликали глибоку зацікавленість бібліотечні заходи до Дня вшанування жертв Голодомору 1932-1933 рр.

Змістовною і оригінальною була виставкова робота у відділі міського абонементу.

Різноманітність та динамічність життя сучасної бібліотеки обумовлює виникнення нових ідей, креативності у підходах до традиційних процесів бібліотечної роботи. Оригінально ставляться до підготовки та експонування виставок працівники відділу документів іноземними мовами. Керуючись турботою про користувача бібліотеки, бажанням висловлення творчої самореалізації читачів, вони надають можливість показати їхні нетрадиційні роботи поряд з документами бібліотеки. Великий резонанс у громадян викликали виставки „Металеві метаморфози” Євгена Василевського (експозиція робіт у техніці арт-зварювання) та „Творчість молодих” (виставка творчих робіт студентів факультету дизайну Кіровоградського інституту регіонального управління економіки).

Стали вже традиційними виставки робіт кіровоградських майстрів у відділі краєзнавства, презентації яких завжди збирають у нашій бібліотеці чимало зацікавлених людей та стають культурною подією. В минулому році це були: персональна виставка майстрині Раїси Корсун „Фарби літа”, виставка барельєфів „Рельєфи Віктора Френчка”, виставка „Рушникові доріжки” з приватної колекції Наталії Ніжнікової, презентація робіт Вікторії Кравчук. Цей напрямок роботи можна назвати розвитком творчого краєзнавства.

„Відкриттям року” завжди стають виставки відділу рідкісних і цінних документів, які відділ відпрацьовує спільно з обласним краєзнавчим музеєм та Державним архівом Кіровоградської області. У цьому році всім добре запам’яталась виставка „Лицарі милосердя: з історії благодійництва на Єлисаветградщині”.

Пророчим стало визначення місії бібліотеки Миколою Реріхом: „Бібліотека – це і місце роботи, і храм, і науково-дослідний центр, і лабораторія, і музей, і вища школа... і місце найвищих радощів, свято для очей та розуму”.

В 2008 році працівники інформаційно-бібліографічного відділу та інших підрозділів, які обслуговують користувачів, надали користувачам 15596 бібліографічних довідок у режимі „Запит – відповідь”, у тому числі за допомогою Інтернет. Продовжувала активно працювати „Віртуальна бібліографічна довідка” (виконано 435 віртуальних довідок). Цей процес роботи вимагає високої майстерності та рівня знань, вміння професійно та оперативно знаходити нерідко дуже складну інформацію. Всі ці якості певною мірою притаманні бібліографам, які працюють як у режимі традиційного бібліографічного забезпечення громадян, так і в режимі (BPI) вибіркового реферативного інформування та (ДЗК) диференційного забезпечення керівництва. Працівниками відділу створено 200 сигнальних інформаційних карт для абонентів та 270 карток для робочих картотек за 60-ма темами. Вчасно склалися та надсилалися до Національної Парламентської Бібліотеки України оглядові довідки „Хроніка культурного життя Кіровоградщини”, які також висвітлювалися на веб-сторінці нашої бібліотеки (Н. Бульба).

Бібліотека активно підтримує розвиток освіти і популяризацію різних галузей знань, пропонуючи документні ресурси для отримання знань на основі відкритості інформації, оперативності та комфортності обслуговування.

За 2008 рік читачам було видано понад 647 тисяч примірників документів. В середньому кожен читач отримав 20 примірників документів на різних носіях.

Галузевий аналіз замовлених відвідувачами документів виглядає таким чином:

1. найбільшим попитом користувалася література суспільно – політичного та історичного характеру – 37,54%;
2. на другому місці - література з питань мовознавства – 27,4%;
3. третє місце за запитом посідає художня література – 9,84%;
4. актуальною залишається література з питань економіки – 8,92% та природнича література – 4,8%;
5. достатньо стабільним попитом користується література з питань культури та мистецтва – 5,48%;
6. найменший показник видачі документів технічної галузі – 2,79%.

Постійно зростає потреба в україномовній літературі, як художній, так і галузевій. Зростає потреба в українських навчальних виданнях. У цьому році користувачам було видано 57,3% документів українською мовою, 33,4% документів російською та 9,25% - іноземними мовами та мовами національних меншин.

Фонди бібліотеки збагатилися кращими творами сучасних українських авторів: Павла Чорного, Богдана-Олега Горобчука, Любові Голоти, Ярослава Голобородька, Оксани Забужко,

Оксани Луцишиної та ін. До бібліотеки надійшли твори письменників – земляків Василя Бондаря, Олександра Жовни, Валентина Карпова, Юрія Матівоса, Сергія Шевченка. В минулому році до фондів бібліотеки надійшло 518 екземплярів обов’язкового примірника документів, це найвищий показник за останні роки. Загалом у 2008 році фонди бібліотеки поповнилися на 10564 документи.

Визначною подією в житті бібліотеки цього року стало відкриття Канадсько – Українського бібліотечного центру в рамках Проекту з відкриття бібліотек діаспори в Україні та згідно з двосторонньою Угодою про співробітництво між Кіровоградською обласною універсальною науковою бібліотекою ім.Д.І.Чижевського та Канадським Товариством Приятелів України (осередок Торонто). Всього бібліотеці подаровано 22 тисячі примірників документів, з яких до фонду бібліотеки надійде понад 18 тисяч книг та журналів з української історії, культури, мовознавства, літературознавства, мистецтвознавства, політології, економіки, релігії, художньої та дитячої літератури. Зараз ці документи опрацьовуються, заносяться до електронного каталогу та поступово займають своє місце на полицях.

Решта книг та періодичних видань - як дублетні видання - будуть передані бібліотекам області та бібліотеці Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка через сектор обмінно-резервних фондів обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І.Чижевського, який, традиційно, багато років виконує місію бібліотечного колектора.

В 2008 році працівниками сектора було розподілено та відправлено до бібліотек області 27 695 примірників документів: книг, журналів, документів на нетрадиційних носіях. Сектор обмінно – резервних фондів отримує та розподіляє літературу за трьома державними програмами: „Забезпечення розвитку і функціонування української мови”, „Українська книга”, „Інститут національної пам’яті”. За Програмою „Забезпечення розвитку і функціонування української мови” у 2008 році було передано бібліотекам 2909 примірників книг на суму 79 тис. грн.; за Програмою „Українська книга” - 9432 примірники на суму 242 тис. грн.; за Програмою „Інститут національної пам’яті” до районних та сільських бібліотек було відправлено 2553 примірники на загальну суму 32 тис. грн.

Культурна значущість сучасної бібліотеки не зменшилась за останнє десятиліття, але змінився зміст бібліотечних процесів, який зараз наповнює поняття внутрішньобібліотечного простору. Пріоритетним стає ефективність обробки інформації. Першими, хто трансформували поняття традиційних каталогів та розпочали створювати для користувачів електронні каталоги, стали працівники відділу обробки. Саме вони, розпочавши у 1998 році створення електронного он-лайн каталогу, забезпечили покращення умов доступу читачів до інформаційних ресурсів бібліотеки. Сьогодні на користувача працює вся внутрішня інфраструктура, технологічні процеси обробки документів, створення інформаційних баз даних тощо. За роки професійних і творчих пошуків значно зросла якість опису документів. Працівниками відділу обробки документів до електронного каталогу бібліотеки було внесено 3 415 записів. Ці процеси бібліотечної роботи є внутрішніми і, на перший погляд, непомітними, але саме вони забезпечують пошукову і навігаційську функції документних ресурсів бібліотечних фондів.

Протягом цього року працівниками відділу обробки активно надавалась практична допомога бібліотекам області з питань систематизації, предметизації, бібліографічного опису за системою ІРБІС.

Розвиваючи технологічні можливості доступу користувачів бібліотеки до інформації, у 2008 році працівниками відділу автоматизації запроваджена нова послуга - безкоштовний бездротовий Інтернет за технологією Wi-Fi. Користувачі нашої бібліотеки отримали цю послугу одними з перших серед бібліотек України. Перебуваючи у постійному творчому пошуку, головний інженер відділу О.М.Волохін започаткував Блог бібліотеки за технологією Web 2.0, де розміщуються цікаві матеріали, де можна обмінятися думками, прокоментувати опубліковане. Бібліотека, у тому числі й електронна, є місцем циркуляції інформації, в якій бібліотекар і читач поєднані у комунікативному просторі. Саме використання нових технологічних можливостей Інтернет дає змогу його соціалізації, наближає електронні бібліотечні ресурси до тих, хто їх потребує.

Сучасна бібліотека виконує функції синтезу традиційних та новітніх форм зберігання, систематизації та поширення інформації та знань. Сьогодні бібліотека є в епіцентрі культурного та інформаційного простору. Таке сприйняття бібліотеки місцевою громадою посилюється діяльністю бібліотечних центрів, які успішно працюють при відділі читальних залів та надають цілий спектр нових необхідних послуг громадянам.

Серед них Центр Європейської інформації, який акумулює документи з питань євроінтеграції, консулює громадян з будь-яких аспектів Європейських інституцій та життя країн Євросоюзу, проводить багато масових заходів, круглих столів, семінарів, тренінгів, спрямованих на інформаційне забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції, поліпшення обізнаності населення України щодо ЄС.

Центр правової інформації - „Юридична клініка” успішно надає безкоштовну консультативну допомогу мешканцям регіону з правових питань. Щочетверга професійні юристи допомагають насамперед соціально незахищеним верствам населення отримувати висококваліфіковану допомогу з різних правових питань.

Гендерний центр, відкритий спільно з управлінням у справах сім’ї, молоді та спорту облдержадміністрації, активно працює в напрямку створення актуальної інформаційної бази заради досягнення рівноправності громадян у всіх сферах життя. А.А.Абгарян, яка його очолює, проводить тренінги, семінари, консультації з питань гендерної рівності, запобігання торгівлі людьми. За минулий рік консультативними послугами гендерного центру скористались 386 громадян.

Кіровоградщина — край багатий історичними, культурними, літературними традиціями, але сьогодні можна впевнено сказати, що бібліотечними традиціями також. Бібліотечна справа області завдяки ОУНБ ім.Д.І.Чижевського стала відомою далеко за межами не тільки України, але і континенту. Створювати позитивний імідж бібліотеки допомагає видавнича діяльність, яка відображає та зберігає здобутки, інформує світову спільноту про роботу та досягнення бібліотеки.

В 2008 році працівниками бібліотеки було підготовлено 12 видань: методичних матеріалів, оглядів літератури, бібліографічних покажчиків, збірок. Найбільш змістовними були:

- збірка статей провідних спеціалістів бібліотеки “Бібліотечна орбіта Кіровоградщини” - Вип. 2 (В. Козлова);
- бібліографічний покажчик “Скарбниця знань” (до 110-річчя Кіровоградської ОУНБ ім.Д.І.Чижевського) (В. Козлова, Т. Недашковська),
- інформаційний збірник “Мережа громадянської освіти: правова освіта сільської молоді” (О. Гаращенко),
- збірка інформаційних матеріалів за результатами реалізації проекту “Функціональні обмеження не обмежують наші права” (О. Ткаченко),
- бібліографічний покажчик “Душі живої чисте джерело” (до 200-річчя від дня народження М.В.Гоголя) (О. Нельга).

Завдяки співробітництву із засобами масової інформації побачили світ 150 телесюжетів про діяльність бібліотеки, на обласному радіо прозвучало 85 інформацій про бібліотечні події, в періодичних виданнях опубліковано 90 статей, де висвітлювались найцікавіші бібліотечні заходи та проекти.

На підвищення комфортності бібліотечного середовища, поліпшення якості обслуговування користувачів спрямована і проектна діяльність працівників бібліотеки. Завдяки реалізації проекту „Функціональні обмеження не обмежують наші права” облаштований поручнем пандус бібліотеки відповідно до санітарно – гігієнічних норм, що покращило можливість користування бібліотекою людей з функціональними обмеженнями. За проектом облаштовані два автоматизовані робочі місця для людей з функціональними обмеженнями в Інтернет – центрі, на яких користувачі цієї категорії можуть працювати зі світовими інформаційними ресурсами. Плани на перспективу – придбати спеціалізоване програмне забезпечення для людей з вадами зору. Під час реалізації цього проекту було проведено інформаційно-просвітницьку кампанію з правової освіти та працевлаштування людей з функціональними обмеженнями, практичні тренінги з користування комп’ютером та пошуку правової інформації в мережі Інтернет.

Проектна діяльність бібліотеки є одним з напрямків роботи, який залучає позабюджетні джерела фінансування, надає додаткові можливості збільшення інформаційних і матеріальних ресурсів не тільки для ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, а й бібліотек області. Яскравим прикладом є реалізація проекту „Мережа громадянської освіти” спільно з обласною інформаційною службою з актуальних питань жіноцтва. Завдяки цьому проекту були автоматизовані та забезпечені доступом до мережі Інтернет майже всі районні та міські бібліотеки області, а їх спеціалісти навчені працювати з комп’ютерною технікою та вести пошук інформації в мережі Інтернет. Все це спрямовано на підвищення якості та розширення спектра інформаційних послуг, які надають користувачам бібліотеки області.

За планом реалізації проекту були проведені тренінги та інформаційні сесії з правової тематики для тренерів інформаційно-ресурсних центрів.

Проведення обласних семінарів – практикумів, тренінгів, організованих працівниками науково-методичного відділу та сектора соціологічних досліджень забезпечує безперервну професійну освіту бібліотекарів регіону. В минулому році працівниками науково – методичного відділу було проведено чотири семінари та практикуми за темами: „Організація бібліотечних фондів: облік документів”, „Інформаційні технології бібліотек”, „Діяльність бібліотек як інформаційних центрів з питань європейської інтеграції”, „Сучасний менеджмент бібліотечної справи”. На замовлення бібліотечних працівників 8 районних бібліотек головний інженер з автоматизації Волохін О.М. провів навчальний практикум за темою „Створення веб-сайту бібліотеки, управління веб-сайтом”.

Науково-методична допомога надавалася і під час виїздів на місця. У 2008 році працівниками науково-методичного відділу разом з працівниками інших структурних підрозділів було здійснено 40 виїздів до бібліотек області.

Сьогодення ставить перед бібліотеками важливі завдання – визначення місця і ролі бібліотеки у культурно – інформаційному середовищі. Саме на вивчення цих питань, з метою оптимізації її діяльності, наближення роботи бібліотек до сучасних умов були спрямовані соціологічні дослідження: „Бібліотекар ОУНБ: який він?” та „Незадоволений читацький попит на вітчизняну книжкову продукцію у публічних бібліотеках”.

Важливим науково-соціологічним дослідженням стало дослідження, проведене спільно працівниками науково — методичного відділу та відділу автоматизації на виконання доручення Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2008 року №9220/1/-08 щодо участі України у міжнародному проекті „Глобальні бібліотеки” та наказу управління культури і туризму Кіровоградської обласної державної адміністрації від 28 березня 2008 року №214.

За підсумками проведеного дослідження була складена картка Кіровоградської області, яка відображає повний зріз матеріально – технічного стану бібліотек та комунікаційної інфраструктури станом на 15.05.2008 року.

Поряд з вивченням матеріально - технічного стану бібліотек проводився моніторинг та вивчення точки зору місцевої громади щодо запровадження у публічних бібліотеках центрів доступу до всесвітніх інформаційних мереж. Позиція представників місцевих громад була однозначно позитивною, продемонстрована висока мотивація щодо отримання доступу до інформації шляхом створення Інтернет – центрів у публічних бібліотеках. Громадяни наголошували на головній ролі бібліотек у наданні інформації, як найбільш демократичних установ.

Таке глобальне дослідження було проведено вперше за останнє десятиліття, всі дані опрацьовані та надані до Міністерства культури і туризму України для подальшого вивчення.

Ця робота була спрямована на прогнозування розвитку бібліотечної справи в області, покращення умов надання інформаційних послуг громадянам. Адже оптимізувати діяльність бібліотек, максимально наблизивши її до сучасних умов, можливо тільки за умови вивчення існуючого стану бібліотечних закладів.

– Складна ситуація кінця 2008-початку 2009 років, яка сталася внаслідок світової фінансово — економічної кризи вимагає від працівників бібліотек пошуку нових шляхів вирішення багатьох питань щодо функціонування бібліотечної галузі та роботи окремих бібліотек. Бібліотекам доводиться не вперше існувати в умовах кризового стану. Подібна ситуація мала місце в середині 90-х років, коли бібліотеки були на межі існування, не отримували жодних субвенцій на комплектування та підтримку інфраструктури. Бібліотеки гідно вийшли з тогочасних складних умов. На жаль, подібні часи повторюються.

Але “Криза — це час для розумних”. І цей вислів відображає сутність нашої діяльності, нашого прагнення працювати ще ефективніше, працювати, попри всі негаразди та перепони, які нам випадають.

Повага до професії бібліотекаря базується на досконалому знанні бібліотечної роботи, високому професійному рівні й усвідомленні важливості своєї праці.

Ми робили і робимо одну спільну справу, створюючи комфортне середовище для забезпечення основного права людини – права на вільний доступ до інформації, підвищуючи читацьку та інформаційну компетенцію жителів нашого регіону і не тільки...

Рік святкування 110-річчя наша бібліотека зустрічає визнаним лідером в Україні у застосуванні бібліотечних, інформаційно-комунікативних технологій, сучасним і потужним центром

інформації, культури і знань для мешканців Кіровограда і кіровоградського регіону та широкої віртуальної Інтернет-спільноти всього світу.

Час плине дуже швидко. Ніби вчора нашій бібліотеці виповнилось 100 років, а вже сьогодні ми підбиваємо підсумки роботи 110 року її діяльності. Повертаючись до історичного минулого бібліотеки, ми бачимо дуже складну історію її створення і становлення, руйнування і відродження, еволюцію і трансформацію. Але впевнено можна сказати, що вся 110-річна історія обласної універсальної наукової бібліотеки ім.Д.Чижевського – це історія успіху. Тому що тільки успішна бібліотека могла стати такою, якою ми бачимо її сьогодні – сучасною, прогресивною, креативною, оптимістичною.

Діяльність бібліотеки у будь-які часи її розвитку була наповнена змістом, підпорядкованим служінню людині. Потреби людини завжди були пріоритетними в діяльності працівників бібліотеки. Відкритість, доступність та висока якість послуг, які надають наші працівники, позитивно позначаються на іміджі бібліотеки всі ці роки.

Саме теперішньому складу співробітників бібліотеки продовжувати добрі справи та будувати майбутнє бібліотеки у третьому тисячолітті.

Спогади бібліотекарів

У світі книг

Все моє трудове життя пройшло у світі книг. Понад сорок років я працювала в бібліотеках, розпочавши їм лік після закінчення десятирічки – завідуючою шкільної бібліотеки. З них тридцять три роки – у обмінному фонді обласної бібліотеки. Мені випала така щаслива можливість – створювати його. Як показала практика, це дуже важливий і потрібний підрозділ саме обласного культосвітнього закладу.

У своїх спогадах мій чоловік В. Ф. Ганоцький згадує про карту міжбібліотечних зв'язків. Ось саме на ній відображено географію і маршрути книг, якими обмінювалася наша бібліотека з бібліотеками практично всіх регіонів колишнього Радянського Союзу. Камчатка і Прибалтика, Північ і Середня Азія, українська діаспора у Канаді і Австралії – за цими адресами йшли книги з Кіровограда, аби втамувати духовну спрагу тамтешніх читачів. Надходила й нам література від наших партнерів і нерідко – раритетна. Так, пам'ятаю, цікавими були для наших читачів книги „Звіт Олександрійської земської управи”, „Історія конярства” (з огляду на те, що в області – два кінних заводи, вона виявилася дуже потрібною їхнім фахівцям), історична і красноразна література.

Крім того, ми комплектували і поповнювали бібліотеки навчальних закладів, військових частин, виправних колоній, різних організацій і установ.

...Запам'яталася мені і методична розробка бібліотечних заходів з пропаганди мемуарної літератури. Працюючи над нею, я ще раз доторкнулася до долі і діянь наших знаменитих співвітчизників і намагалася, аби рекомендації запалили бібліотекарів на емоційну і плідну роботу з книгами цієї тематики. Мабуть, це мені вдалося, бо методичною розробкою зацікавився журнал „Нові книги УРСР” і надрукував її у двох номерах.

Робота в бібліотеці багато мені дала. Читала я й раніше багато, але тут навчилася систематичному читанню і саме тієї літератури, котра, як мовиться, – до душі і до серця, дає наснагу, збагачує світогляд.

А ще я в обласній бібліотеці завела добрих друзів: Зою Мельникову, Еллу Янчукову, Алісу Абгарян, Ірину Бариш...

Спасибі бібліотеці, що тут ніколи не забувають про ветеранів: завжди привітають зі святом, запросять на урочистості, вручать пам'ятний подарунок.

Так що зв'язок триває – і з світом добрих людей, і з світом книг.

Наталія Ганоцька

Свято книги ніколи не закінчується

Вже закінчуючи Харківський інститут культури, ми з дружиною Наталкою знали, що поїдемо працювати у місто Кіровоград. Саме його ми вибрали тому (а таку можливість нам надано було, як молодому подружжю), що нам багато цікавого розповідали про цей обласний центр декан факультету бібліотекознавства і бібліографії Віктор Тимофійович Витяжков, який там вів щорічну практику студентів, та викладач філософії Іван Петрович Мельниченко, родом з Кіровограда. Ми від них знали, що це невелике затишне місто, багате культурними традиціями. Не останню роль відіграло й те, що тут дешеві базари, бо ж нам, зголоднілим на студентських дікофтах (безхарчів'ї), як говорила наша хазяйка, Віра Василівна, це була приємна новина. Та ще – подивився на карту, а місто стоїть на річці, бо мені, котрий виріс на Дніпрі, без води аж ніяк не мислилося життя...

Словом, теплого липневого дня 1963 року приїхали у Кіровоград. Знайшли управління культури, і нас направили на роботу. Мені дісталася посада методиста в обласній бібліотеці ім. Н.К.Крупської, Наталці – методиста в центральній міській бібліотеці ім. Івана Франка.

Почав вникати в роботу. Допомогали мені освоїтися і засвоїти премудрості методичної роботи завідувача відділом Олена Іванівна Майданник, головний бібліотекар міжвідомчої бібліотечної системи Гаврило Гаврилович Бондаренко та мої колеги-методисти: Зоя Петрівна Мельникова і Людмила Ярославівна Пархоменко.

Рекомендовані списки літератури, літературні і тематичні покажчики, методичні рекомендації, методичні розробки масових заходів у бібліотеках області, відрядження з метою надання методичної допомоги на місцях... Та найбільше мені запам'яталася робота над сценарієм проведення у бібліотеках „Свята Книги”. Довелося перегорнути масу літератури, перечитати довідники з образотворчого мистецтва, музики, народної творчості, знов повернутися до творів класиків літератури, ознайомитися з новинками в поезії і прозі...

Методичну розробку „Свято Книги” схвально зустріли на місцях хоча (як зараз я вважаю) втілити її у життя в сільських бібліотеках було важко, однак, спроектувавши сценарій, вони проводили такі свята.

Цікавим було відрядження в Ульяновський район, де я вирішив перевірити бібліотеки, долаючи пішки відстань від села і до села – без попередження, що буде перевірка, аби фактор несподіванки дозволив виявити об'єктивний стан роботи в культосвітніх закладах району. І це мені вдалося. Зустрів я бібліотеки, які були зачинені по кілька днів, у деяких за день не побувало жодного відвідувача, на виробничих ділянках не виявилось пересувних бібліотечок, хоч у звітах вони там справно існували... Звісно, після цього зневацького рейду такого собі сучасного мандрівника Григорія Сковороди в обласному управлінні культури зробили певні висновки...

Невдовзі я перейшов на роботу інспектором з бібліотечної справи в обласне управління культури. Наталку перевели на моє місце в обласну бібліотеку ім. Н.К.Крупської, а згодом – у відділ обмінного фонду, де і досі висить її дітище – Карта – літопис її роботи.

...Ми обоє вже давно на пенсії, але книга – невід'ємна частина нашого життя, її свято у наших душах ніколи не кінчається.

А робота в бібліотеці, постійне звернення до літературних джерел, плідне спілкування з людьми всієї області, мабуть, було одним з поштовхів (згодом) і до журналістської роботи, якою цікавився ще в армії, а потім віддав багато років у обласній пресі, в управлінні по пресі. А вже бібліотека, книги, газетярство допомогли й становленню мене як письменника.

Віктор Ганоцький

З директорської пам'яті

1982 – 1983 рр. були пам'ятні для мене, бо мене активно агітували стати директором обласної наукової бібліотеки ім. Н.К.Крупської. Я дуже довго впиралась, але тоді, крім усього, була ще й партійна дисципліна і тому довелось погодитись.

Отже, 21 лютого 1983 р. я очолила обласну універсальну наукову бібліотеку, яка щойно переїхала в нове приміщення. Бібліотека будувалась вісім років і була здана будівельниками з 93-ма недоробками та оцінкою „4”.

Навіть у сні я не могла уявити того, з чим мені доведеться зіткнутись.

З великою вдячністю і теплотою згадую мою першу, дуже вимогливу наставницю в справі оволодіння бібліотечною професією, директора обласної дитячої бібліотеки ім. А.П.Гайдара, нині покійну Валентину Афанасіївну Шипілову. Вона сама мене вибрала в Харківському бібліотечному інституті.

Завдяки їй у 22 роки я стала завідуючою відділом, у 28 – заступником директора, а в 37 років - директором обласної дитячої бібліотеки, кращої в Україні.

Хочу підкреслити, що до мого призначення директором ОУНБ, я мала вже значний досвід бібліотечної роботи і пройшла нелегку школу керівника.

Що робота з будівництва нового приміщення бібліотеки була не на належному рівні, я знала, і цього якимось чином не боялась, але всі господарські клопоти мене просто шокували. Обладнання бібліотеки було пошкоджене, затоплене під час великої повені прямо на складі.

Книги ще були розкидані і неупорядковані, дах протікав. Стоки були забиті і ми вручну черпали воду на першому поверсі. Система пожежного гасіння не була обладнана, вентиляція не працювала...

Чесно зізнаюсь, що в роботі керівника я більше всього не люблю господарські справи. А тут ще й спочатку не так добре знала людей, не знала, на кого можна було б покластися, хто на що здатний.

Бібліотека була погано укомплектована кадрами. Трохи більше тридцяти відсотків працівників були з вищою освітою. Близько десяти відсотків – мали загальну освіту.

Замовити достатньо випускників ми не могли, бо не мали ні свого гуртожитку, ні квартир.

Тому я вирішила домогтися того, щоб бібліотекарі з середньою освітою вступили до бібліотечних навчальних закладів.

Переконавала в необхідності навчання самих працівників, їх батьків, допомагала, як могла, їм стати студентами-заочниками.

Радію, що з тих десятикласників, відколи я прийшла сюди на роботу, вирости бібліотекарі, здатні до професійного та кадрового розвитку, опанування нових технологій. Дехто з них самі стали керівниками підрозділів. Це Бариш Ірина Іванівна, Ракулєнко Наталія Вадимівна, Білаш Наталія Миколаївна, Животовська Валентина Григорівна (нині відає бібліотечною справою в управлінні культури та туризму облдержадміністрації, посідаючи пост заступника начальника відділу управління, а до того була заступником директора ОУНБ).

Замовляла й нових спеціалістів, де можна випрошуючи місця в гуртожитках, розповідаючи про проблеми бібліотеки з трибун різних громадських зібрань.

Пам'ятаю, як після виступу на партійній конференції Ленінського району до мене прийшов директор вагоноремонтного заводу і запропонував виділити квартиру, бо йому був потрібен для заводу спеціаліст, а я за це повинна була взяти на певну посаду його дружину. Так з'явилася в нашому колективі Демиденко Галина Сергіївна, яка згодом очолила найбільший підрозділ бібліотеки – відділ читальних залів. І я ніколи про це не пошкодувала.

Був такий період у бібліотеці, що було недостатньо спеціалістів, здатних очолити структурні підрозділи. Хоча було дуже жаль розоряти злагоджений, дружній колектив обласної бібліотеки для дітей ім. А.П.Гайдара, але я забрала звідти Козлову Валентину Афанасіївну та Корінь Антоніну Михайлівну (колишнього свого заступника там). Вдячна, що вони тоді зрозуміли моє становище і відгукнулись на моє прохання. А.М.Корінь стала головним редактором, а В.А.Козлова очолила відділ міського абонементу (як і в дитячій бібліотеці), а з 2002 року вона працює заступником директора з наукової роботи в ОУНБ.

Пізніше ще три працівники з дитячої бібліотеки перейшли до ОУНБ.

Пройшло небагато часу і на базі нашої бібліотеки Міністерство запропонувало провести конференцію бібліотечної спільноти України. Було дуже відповідально погодитись, але я відважилась. І ще у мене була думка, що нашим місцевим органам влади буде незручно, якщо в бібліотеці буде не все влаштовано на належному рівні, тому вони допоможуть з обладнанням бібліотеки, особливо з меблями.

З цих же мотивів я погодилась на облаштування в бібліотеці кімнати болгаро-радянської дружби.

Підготовка до конференції дала мені можливість краще познайомитись з колективом, визначити, хто на що здатний, бо люди з почуттям обов'язку найкраще проявляють себе у відповідній – часом екстремальній ситуації.

Кожен бібліотекар намагався зробити бібліотеку такою, аби кожен кіровоградець вважав її своєю.

Завдяки ентузіазму, наполегливості, власній винахідливості, підтримці місцевих органів влади ми добре склали цей іспит. Конференція пройшла на високому рівні, значно зріс і авторитет бібліотеки. Поліпилися умови роботи як для читачів, так і для співробітників.

Складні та навіть жорстокі часи, котрі випали на нашу долю, не давали жодного права на перерву у щоденному вирішенні поточних та загальних проблем: треба було удосконалювати якість задоволення запитів читачів, упроваджувати сучасні технологічні засоби, освоювати нове приміщення, добувати нове обладнання, ліквідовувати недоробки будівельників.

Було нелегко. В штаті бібліотеки не було інспектора з кадрів, інженера з техніки безпеки, була відсутня своя бухгалтерія. Всі ці обов'язки виконував директор, який ніколи не йшов з бібліотеки раніше 21-ої години.

Взагалі можна сказати, що життя було яскравим калейдоскопом: труднощі та успіхи, сумніви і перемоги.

Мабуть, тим воно й було цікаве, хоч зараз я дивуюся, як я все це витримала?

Утверджувалася бібліотека і як методичний центр регіону. Вдосконалення та покращення обслуговування читачів, задоволення їхніх інформаційних потреб, розширення доступу населення

до бібліотечних ресурсів – ось основні завдання, які стояли перед бібліотекою як методичним центром.

Набуваючи досвіду фахівця і керівника я стимулювала молодих співробітників до одержання вищої освіти, підтримувала й допомагала їм як могла, бо розуміла, що виконувати все зростаючі завдання мають люди відповідного інтелектуального і професійного рівня.

У мене не було спеціально відведених годин прийому. Двері кабінету відчинені були з ранку до вечора, так починалися паростки демократії.

Я завжди пам'ятала, що найгірше для керівника – принизити і образити людину, особливо в жіночому колективі, тому намагалась уникати цього. Як директору нерідко мені доводилось вислуховувати чимало поганого про окремих співробітників від їхніх же колег, але все це я „закривала” в собі, намагаючись відучити від цього, зберегти в колективі нормальний морально-психологічний клімат.

Доводилось бути не тільки офіційним керівником, а й арбітром, наставником і на це справді тратилось багато часу та душевних сил.

Бібліотечна справа, як, можливо, ніяка інша сфера людської діяльності, вирізняється тим, що в ній працює чимало ентузіастів, людей, які безмежно віддані обраній професії (незважаючи на те, що їхня праця оплачується досить скромно). І я щаслива, що мені довелося працювати з такими професіоналами як: Журавльова Алла Федорівна, Каменєва Людмила Прокопівна, Мельцнер Іда Мусіївна та ін., які охоче ділились досвідом з колегами, були моїми доброзичливими і надійними партнерами.

Разом з кращими фахівцями бібліотеки я навчала і навчалася, вдосконалюючись у своїй професії.

Особливу увагу звертала на проблеми нашого професійного добробуту.

Відкривали ми нові читальні зали, відділ краєзнавчої літератури та відділ рідкісних і цінних документів.

Багато знань, практичного досвіду, творчого пошуку вкладалося, значна увага приділялась підвищенню фахового рівня.

Саме за цей час бібліотека зробила значний крок уперед, що стало можливим завдяки роботі професійно злагодженого колективу фахівців-однодумців, яких вдалося згрупувати за роки діяльності у книгозбірні.

Одним із показників визнання нашої бібліотеки, як кращої було запрошення директора до участі у роботі Генеральної Міжнародної Федерації бібліотек, асоціацій і установ (ІФЛА), яка проходила в Москві в 1991 р.

Цей професійний форум - прекрасна можливість познайомитися з досвідом колег із різних куточків земної кулі.

Здавалося, все йде добре. Відбулося значне оновлення форм популяризації книги, була перекладена українською мовою (завдяки „дуету”: А. Корінь та Л. Тупчієнко-Кадировій) система ІРБІС і ми стали дистриб'юторами її на Україні, домоглися, щоб кожний документ, виданий в області, приходив безплатно в бібліотеку.

Суттєвим чинником формування позитивного іміджу бібліотеки є її зв'язок з громадськими організаціями та надійними партнерами.

Але 1991 рік нам пам'ятний ще й тим, що розпочалась так звана „перебудова”, розпався Радянський Союз і Україна стала самостійною (своїми очима бачила, як це розпочалось в Москві).

А надалі працювати ставало все важче – зменшилися надходження літератури, з'явилася заборгованість по заробітній платі, вимушені відпустки за свій рахунок і т.ін.

За постановою Кабінету Міністрів України № 508 від 1997 року в селі мали бути діючими ті бібліотеки, в яких налічувалося до 500 читачів. Звісно, що не в кожному селі є стільки населення, і тому бібліотекарі залишилися без роботи, а люди - без книги, періодики.

Нескінченні дзвінки з різних куточків області були щодня. Я звикла допомагати людям. А тут від безсилля щось змінити, від цього принизливого стану я не раз плакала.

Незважаючи на всі проблеми, колектив ОУНБ робив усе можливе, щоб бібліотека залишилася провідним інформаційним і просвітницьким центром регіону. Навіть у таких умовах ми розпочали комп'ютеризацію бібліотеки, роботу з Міжнародним фондом „Відродження”.

...Зараз у нас працює чудовий колектив. Нашим бібліотекарям завжди були притаманні увага до особистості читача, відкритість до прогресивних віянь у нашій справі.

Я рада, що передала бібліотеку в надійні руки Гаращенко Олени Миколаївни, хоча мені це коштувало немалих зусиль.

Її талант керівника найбільше проявився в найважчий для культури країни період, і вона зуміла зберегти всі кращі традиції бібліотеки, ще й набагато примножити їх, втримати біля себе відданих справі особистостей. Отож, звання „Заслуженого працівника культури України” одержала заслужено.

Лідія Демещенко

З історії відділу мистецтв

Остання чверть XX століття позначена поширенням і поглибленням процесів художньо-естетичного виховання: назвемо лише Францію та Японію для прикладу. СРСР ці процеси не обминули – створення відділів мистецтв у бібліотеках; підготовка проекту широкого естетичного виховання (втіленню його завадив землетрус кінця 1980-х років, зашкодивши фінансовому вирішенню проблеми); відкриття факультативів мистецтв у багатьох навчальних закладах.

У Кіровограді відділи мистецтв створили в трьох обласних бібліотеках: в обласній науковій ім. Н.К.Крупської - в 1978 році. Директором бібліотеки призначили (в 1976р.) М.Ф.Бабенко, яка очолювала до того бібліотеку Обласного будинку народної творчості, котру і приєднали до бібліотеки Н.К.Крупської (тепер Д.І.Чижевського), з'єднавши фонди і виділивши їх у відділ мистецтв.

Перший рік роботи потребував неабиякого ентузіазму. Відділ, як і всі подібні йому в Україні, був комплексним, отож запис фонду до інвентарних книг (понад 40 тисяч) на акти та на індикатор книгосховища, передача частини нотних фондів (дитячих та багатоекземплярних) до інших бібліотек, обслуговування читачів, робота над картотеками – вся ця робота вимагала неабиякої працездатності, професіоналізму, творчої наснаги, відданості справі. Уже з тих часів усі, хто працював у відділі мистецтв, - Т.Цибульська, Р. Беркун, Н.Зібаровська, І.Бариш, Л.Іванцова, С.Ушакова, В.Животовська, Г.Блюміна, Н.Корнілова, Л.Кадирова, Т.Філіпова, І.Ритар звикли віддавати роботі всі сили і резерви душі, духу, всю енергію, творчий потенціал, здоров'я.

З перших днів створення відділу багато уваги приділяли ми фондам: їх комплектуванню, формуванню, каталогізації, розписуванню. Заснували фонд грамзаписів з умовами прослуховування їх, широко розкривали фонд для читачів не лише через виставки, а й через розгалужену систему бібліотечної інформаційно-оглядової роботи в учбових закладах, творчих організаціях, мистецьких об'єднаннях. Проводили дні інформації та спеціаліста, огляди і перегляди літератури; розсилали списки нових надходжень; готували і вели телепередачу «Джерело»; мистецьку книжкову сторінку на радіо. Вже тоді робота відділу мистецтв спиралась на підтримку і творчу співдружність мистецьких кіл Кіровограда – і навчальних, і творчих, – викликаючи спільне бажання неформального спілкування. Навколо відділу почали гуртуватись цікаві особистості: художники, музиканти, актори і режисери, викладачі. Обговорювали новини мистецтва, книжки, публікації, театральні вистави, художні виставки, концерти.

З 1980 року, коли ми заснували кіноклуб «Екран», темою розмов часто ставало кіно. Збирались і щотижня, і щомісяця. 4-й поверх будинку культури ім. Компанійця, де до 1983 року містився відділ, був затісний для цих зібрань, але вони були палкими і цікавими для творчих кіровоградців, і для гостей міста – акторів і режисерів гастрольних театрів, концертуючих музикантів чи просто шанувальників мистецтва, – і для нас, бібліотекарів. Ці зібрання і покази кіно в клубі «Екран» теж сприяли естетично-бібліотечному злету 80-х років XX ст., бо через бесіди перед кіноглядачами на кожному показі, через пресу («Кіровоградська правда», «Молодий комунар»), телепередачу «Джерело», радіопередачі йшла постійна інформація про мистецтво. На зустрічах дискутували, переглядали новинки, з оглядами літератури з мистецтва відвідали безліч установ і організацій міста. З 1983 року спілкування з мистецтвом і митцями стало більш предметним: зримим і відчутним. Відділ розпочав образотворчо-виставкову роботу, зустрічі митців із читачами, презентації у відділі книжок з мистецтва, музичні лекції-концерти. Щоб затишно і гарно працювалось та спілкувалось у відділі, художники-монументалісти (Е.Руденко і А.Пунгін) прикрасили зали чудовими вітражами. Відтоді музи мистецтв і кольорове звучання музики – постійні супутники всіх подій у відділі.

Той же 1983 рік – це рік перших виставок живопису кіровоградських художників. Їх розпочинали Г.Гнатюк, В.Волохов, А.Пунгін, А.Тактаковер, О.Драбина, А.Янев, С.Шаповалов. А до них ставили великі книжково-ілюстративні виставки з фондів відділу. Виставки оформлювались постійно: і групові, і персональні. З'явилися нові друзі бібліотеки – вони і зараз друзі відділу: Г.Гнатюк, В.Волохов, Ф.Лагно, А.Ліпатов, Н.Федоренко. Згодом їхні художні роботи (подаровані і закуплені) прикрасили всю бібліотеку – від входу і холу (гобелен з історії книги і дерев'яні решітки) до відділів внутрішньої роботи.

За два десятиліття з 1984 по 2004 роки – в гостях у читачів нашого відділу побували збирачі народної музики Кіровоградщини, відбулися презентації їх записів, виконання автентичної музики (Н.Керимова, Н. і О.Терещенки). Разом з цим проходили виступи вокалістів, інструменталістів, музичні години за участю блискучих музикознавців (співтворчість з О.Ієвською продовжується і зараз).

...1985 рік... З читачами зустрічається О.Левтонова, музикознавець з Москви. Її теми – музичні імена, пов'язані з Кіровоградщиною (К.Шимановський, Г.Нейгауз, Ф.Блуменфельд). Згодом вона разом з польськими дослідниками творчості К.Шимановського бере участь у теоретичній конференції, яка проходить у відділі. Вона і зараз співпрацює з відділом.

1985-1990 роки... В Кіровограді на гастролях – Сухумський грузинський театр, російські: Кишинівський, Орловський, Смоленський; українські: Тернопільський, Київський (ім. І.Франка). Режисери і актори цих театрів – читачі і гості відділу, де проходять зустрічі, обговорення вистав. Постійно розкриваємо для читачів і гостей міста фонд літератури з питань мистецтва. Гості беруть участь у роботі кіноклубу «Екран». Так, фільм «Жертвопринесення» представляла сестра Андрія Тарковського – Марина Тарковська; Богдан Козак, актор-викладач Львівського театру ім.М.Заньковецької – український фільм «Пропала грамота»; режисер Сухумського грузинського театру Георгій Кавтарадзе – «Алавердобу»; режисер С.Маслобойщиков – свій фільм «Дві сім'ї»; редактор журналу «Кіно Театр» Лариса Брюховецька – поетичне кіно України...

Щорічні театральні свята – «Вересневі самоцвіти» – теж складають цікаві сторінки в історії відділу. Найяскравіша з них – наукова конференція «Театр Корифеїв – предтеча українського театального авангарду?» (2000 рік), коли читачі відділу мали змогу поспілкуватись з гостями Кіровограда – українськими театральними діячами.

Кінець 80-х – початок 90-х років – це розквіт творчої і громадянської діяльності інтелігенції Кіровограда. Її нова суспільна формація – клуб «Перевесло», який збирався – це теж читачі відділу мистецтв і глядачі кіноклубу «Екран» – В.Панченко, В.Босько, С.Барабаш, Л.Куценко, О.Ієвська, П.Босий, О.Натяжний, М.Хомандюк, М.Таранець, І.Горгоц, М.Черкасова – вони разом з працівниками відділу співтворили духовне життя кіровоградців упродовж 80-х і 90-х років.

Початок нового століття разом із науково-технічним злетом визначив і зміни в роботі відділу мистецтв – інформаційну роботу розширили і поглибили новітні технології. З'явилися можливості пошуку в інтернеті. Читачів тепер можна консультувати і допомагати їм в одержанні інформації як у карткових, так і у електронних каталогах.

Відділ мистецтв сьогодні – це науково-дослідницька діяльність у галузі мистецького краєзнавства («Автограф війни», «Слисаветградський абрис Якова Паученка»). Дізнатись про нові покази кіноклубу, нові надходження носіїв інформації до відділу, нові мистецькі публікації можна з сайту бібліотеки найширшому колу людей. Новітні технології надали змогу розширити коло читачів і користувачів, зацікавлених у відвідуванні бібліотеки, виставок, кіноклубу.

Можна продовжувати перелік досягнень прогресу. Але залишається головне – бібліотекар і читач (користувач за новою термінологією), який все ще потребує допомоги, поради, співтворчості.

Елла Янчукова

„Раз в житті буває 18 літ...”

І тільки тим багата вічність,
що наша пам'ять береже.

Леонід Талалай

Заголовок – від однієї з улюблених маминих пісень. Епіграф – з одного з улюблених моїх поетів.

... Коли заступник директора ОУНБ ім.Д.І.Чижевського В.Козлова, (яка тепер працює в колись моєму кабінеті) попросила мене стати редактором і коректором книги, в якій зішлись архівні дані про історію нашої бібліотеки зі спогадами сучасників, я зрозуміла, що це – шанс гарного екскурсу в минуле, якому незабаром – 110 років. В ньому я заново можу пережити і свої найкращі в кар’єрі 18 років, – у які я теж творила літопис рідної бібліотеки – з 2 січня 1984р. по 30 вересня 2002р. (До цього – 2 роки у Дніпропетровській обласній науковій бібліотеці, 2 – в шкільній у Білорусії та 10 – в обласній для дітей).

Спробую згадати, як то було. Трохи про це вже є у спогадах колишнього директора двох обласних Кіровоградських бібліотек: ім.Гайдара, якій я віддала 10 років (з 1974 по 1984р.) та ім. Крупської – Чижевського) – Л.І.Демещенко, у якої я стала заступником директора у 27 років і „Антоніною Михайлівною”.

... Перший спогад про бібліотеку ім.Крупської: новоріччя, маленька комірчина, обшарпана, біля ліфта, який не давав геть зосередитись, у ній – пристрій для маркування поштових відправлень по МБА, вікно, яке впирається в стіну поліклініки, кілька учнівських зошитів – звіт про співпрацю із ЗМІ моєї попередниці... (Через кілька років кабінет розширили, а умови праці стали кращими). І більше сотні незнайомих жінок. Незатишно було після чудового приміщення кабінету „зама”, поваги і любові, до яких я звикла у дружному колективі гайдарівців, з яких і клуб книголюбів „Гайдарівець” сформувала...

Взагалі – по життю я неформальний лідер, при владі бути не люблю, але організовувати людей на те, що мені близьке, дороге, подобається – хочу і можу. Хотеться аж тепер вибачитись перед тодішнім заступником директора А.Ф.Журавльовою, яка було спробувала спілкуватись зі мною на дружній нозі – як з колишнім колегою – „Тонечка”. Але я відразу стала в позу і, згадавши строгі уроки ділового етикету, який „проповідувала” в дитячій бібліотеці чудовий директор В.А.Шипілова, нагадала, що я – „Антоніна Михайлівна” – так нею і лишилась – (хоч часто хотілось бути саме Тонечкою) і серед молодших, і серед старших, сама ж з більшістю скрізь була теж на „Ви”.

А дружила тут з В.Козловою, О.Нестерковою, Л.Ситник, Л.Бондар, Н.Борщевською, М.Мищенко, З.Овчар – колишніми „гайдарівцями”. Із нових колег тягло до Г.Повалій, Е.Янчукової, Л.Каменевої, Т.Недашковської, Т.Федорової та О.Вінницької (це дві поетеси).

Багато дала робота тут у плані професійного росту, зокрема курси підвищення кваліфікації в Москві, Києві, відрядження в Луганськ, Київ, Хмельницький, Одесу.

... Цікавою була тут робота всі роки мені тим, що наближала мене до двох моїх найбільших хобі – літератури та журналістики. А в мої обов’язки редактора (заодно й коректора), головного редактора і, нарешті – вченого секретаря – входила робота з бібліотечною документацією (плани, звіти, інформації, протоколи, бібліографічні й методичні посібники, переважно пов’язані з краєзнавством, яке люблю (літературним краєзнавством займаюсь все життя).

А найбільше подобалось налагоджувати зв’язки із обласними засобами масової інформації. Найтіснішими вони були з найстарішою газетою області – нині 90 річною „Кіровоградською правдою”, куди після двох років роботи в нашій бібліотеці пішла працювати кореспондентом дочка Тетяна Корінь, де вже 15 років працює, тепер – заступником редактора. Раділа, що тут, у бібліотеці, я багатьох теж пробувала прилучити до журналістики, в т.ч. і доньку: разом радіопередачі робили, статті писали, але не всім це дано, і не всім цікаво.

Почавши в перший рік роботи з поліпшення стінгазетного жанру та з підготовки десь із півсотні матеріалів, я в кінці свого трудового шляху вже готувала в ЗМІ до 200-250 матеріалів за рік. Роблю це й зараз, будучи вже 5 років на пенсії, але тепер це більше літературно-краєзнавча, лише зрідка - бібліотечна тематика. Особливо люблю радіомовлення, де „звучу” вже 35 років, а „старт” взяла в науковій бібліотеці.

... Коли моя донька вибрала бібліотечне відділення Олександрійського училища культури, пояснивши свій вибір: „Якщо я не зможу віддавати людям знання, досвід, почуття і думки так, як робиш ти, то буду від них набиратися мудрості й добра, як ти”. Як не гордитися таким 15-річним усвідомленням місії працівника культури?! Правда, пізніше їй відкрились інші перспективи – стала редактором „Освітнянського слова”, закінчивши заочно філфак педагогічного університету.

Так, найкращі мої спогади – це про зустрічі з багатьма – багатьма розумними й талановитими людьми, з окремими з яких (письменниками, в т.ч. з відкритим мною земляком з діаспори Яром Славутичем, журналістами, художниками, видавцями, театрами, музейниками, композиторами) ми зав'язали тут дружні стосунки на все життя. (Про це свідчать і два картонні ящики листів мені від журналістів і письменників України – може, згодяться колись дослідникам історії бібліотеки та літератури краю, коли завдяки корисним новітнім технологіям щезне, на жаль, епістолярний жанр, бо що почерпнуть нащадки з „електронок” і „есемесок”? (За таких технологій не мали б ми нині чудових томів листів великих людей, у яких вчимось жити!) А імен тих – сотні, згадуваних в моїх численних публікаціях, частина з яких увійшла в краєзнавчий альбом про бібліотеку, який, на жаль, не продовжується, та в „двотомник” „Святися, робото!”).

... З острахом і гордістю згадую, як було незвично освоювати роботу з комп'ютерами, (бо я більше люблю - з людьми), коли ми з Л.Тупчієнко-Кадировою (тепер кандидатом культурологічних наук, викладачем колишнього КІСМУ) місяцями творчо мучились над створенням україномовного електронного каталогу ОУНБ ім.Д.І.Чижевського.

Любила я планірки, збори, конкурси, семінари, конференції, де народжувалась бібліотечна стратегія і тактика, а ще свята – „посвячення в професію” і Дні бібліотек (коли колеги вперше одягли вечірні сукні)

А яка радість була - стати автором двох перших буклетів про бібліотеку, в т.ч. – ювілейного до 100 річчя бібліотеки!

З любов'ю створила я і „галерею” словесних портретів колег у пресі та на радіо: М.Бабенко, Є.Наливайко, Л.Демещенко, О.Гарашенко, А.Журавльової, Л.Каменєвої, Е.Янчукової та її відділу, М.Охріменко, О.Нестеркової, Г.Повалій, Н.Ганоцької, Л.Ситник, В.Животовської, В.Єфанова ті бібліотекарів області. Навіть деяких пожежників, охоронників і двірника, були й серед них цікаві мені люди, пов'язані з творчістю, жаль, багатьох уже нема.

Велике задоволення мала й від того, що знання, здобуті в кімнаті радянсько-болгарської дружби, знадобилися під час турпоїздки в Болгарію. А з яким захопленням була у 2001р. учасницею творчого відрядження до Національної бібліотеки Латвії – за міжнародним проектом, який започаткувала в бібліотеці директор з міжнародним світобаченням місії культури О.Гарашенко.

Велика радість була і від втілення моєї ідеї – книга „Святися, робото!” – це два видання збірки моїх і статей колег та віршів бібліотекарів області (деякі досі шлють свої твори, і вони ввійшли в упорядковану мною у 2005р. книгу „Зоря материнства”).

Дякуючи роботі в науковій бібліотеці, я придбала добрих знайомих, однодумців, співавторів у суміжних галузях: музеях, будинках творчості, театрі, філармонії, видавництвах.

А як не бути вдячною за творчу свободу, яку я мала в бібліотеці, де діяли створені за моєї участі, а то й за ініціативи: літературно-мистецька вітальня „Світоч” – у 80-ті роки, перше в області жіноче культурно-просвітницьке товариство „Жменя” (бо нас було як п'ять пальців у жмені: А.Корінь, В.Козлова, Л.Терешкова, Г.Повалій, О.Бадиця), утворена 30.10.1990р. – на порозі незалежності України. Воно провело за 10 років більше сотні зібрань, присвячених рідній Україні, її мові, літературі, культурі, мистецтву (знадобився досвід, отриманий від участі в роботі клубів „Співрозмовник” та „Перевесло”, які здружили мене з В.Панченком, С.Барабаш, Л.Куценком, - у краєзнавчому відділі та відділі міського абонементу).

Років два працював і створений мною з О.Нестерковою (з якою ми розділили II премію бібліотеки ім.Чижевського) „Жень – шень” – клуб творчих пенсіонерів, що згуртував і підтримував їх. 10-й рік підтримує творчих людей області літературно-мистецький клуб „Євшан”, створений в ОУНБ 17.11.1998р. мною разом з письменниками: В.Бондарем, П.Селецьким (нині живе в Києві) та В.Могилюком. (Клуб пізніше працював у міському Будинку вчителя, а тепер – у бібліотеці с.Гірничого, де і я живу з 1974р).

Працюючи в бібліотеці, я набувала і першого політичного досвіду, будучи довіреною особою у нашого спонсора – Ю.Коваленка, колишнього керівника Промінвестбанку, а потім – у 2001р. – у директора бібліотеки О.Гарашенко. Поїздки з „політкомандою” якої у Світловодськ дуже пам'ятні (директор балотувалась у обласну та Верховну Ради).

Дуже я любила і відрядження в бібліотеки області, де маю досі добрих приятелів – колег: І.П.Гончар, Ж.Ф.Городецьку, Н.М.Гладку, люблю досі бувати в Маловисківській, Новоукраїнській, Долинській, Добровеличківській, Світловодській, Олександрівській, Олександрійській бібліотеках, у Бобринці, Компаніївці, де дякуючи культосвітнім зв'язкам, зав'язались і творчі. Тепер мій „Євшан” уже дружить з митцями цих регіонів, а бібліотекарі за давньою дружбою допомагають.

А який великий масив періодики тут прочитано!..

Вдячна колективу бібліотеки за добросердечне відношення до моєї творчості. Тут, у рідних стінах, відбувались презентації моїх книг „Віку мого день”, „Грай калинова сопілко!” та „Чому у сойки крила голубі?”. Тут мене вітали зі вступом до спілки письменників України, тут мені віддавали шану на творчих ювілеях – у 50 та 55 років.

Вірю, що „народжу” ще й книгу статей про митців області (зараз готую з донькою книгу про митців Долинщини – „Долинську галактику”). Написана вона переважно в період роботи в ОУНБ та бібліотеці Гайдара.

За досвід, науку, творчі стосунки, за розуміння колег і дирекції – щиро дякую і бажаю всім нам лишитись хоч історичними „бібліопіщинками” на культурній ниві Кіровоградщини. Хай будуть міцними і довговічними стіни нашого храму науки та культури, хай завжди в ньому працюють достойники і сим патики. Вірю у відродження культури. Для цього живімо й творімо – для України.

Антоніна Корінь

Відлуння пам’яті

Моя мала Батьківщина – село Олексіївка Бобринецького району Кіровоградської області.

Народилась я у 1937 році, це був жорстокий рік – рік репресій, в багатодітній сім’ї була п’ятою дитиною.

Батьки мої – селяни, а потім колгоспники, малограмотні, але великі трудяги, і їхня мрія – все зробити, щоб діти одержали освіту, спеціальність і працювали чесно, добросовісно. Мрії батьків здійснились. Всі діти одержали вищу освіту.

Мама... Стільки теплих слів хочеться сказати. Розумна, добра, щедра, справедлива, передбачлива. Крім виховання дітей – це ткаля на все село. Килими іменні (мали всі діти), доріжки, вишиванки...

Мала ткацький верстат, прядку, веретено і все інше, ми зберігаємо до цих пір. Навчала і нас. Я пам’ятаю, як ми вирощували коноплі, а потім мочили їх снопами в річці, били і пряли нитки; вирощували мак і мама пекла нам пиріжки смачні, і ніхто не зловживав цим.

Читати мама не вміла, але дуже любила слухати, коли ми читали, а тому, коли прийшов час вибирати куди йти навчатись, порекомендувала бібліотечний. Я ж мріяла працювати в дитячому садку. Мама переконала – і я дуже вдячна.

Працюючи понад 40 років у бібліотеках, я одержувала задоволення, насолоду.

Батько мій – це трудоголік, великий працелюб. Відпочивав тільки тоді, коли сідав їсти. В селі говорили: „Ти – як Онисько Копотій” (таке моє дівоче прізвище), це про тих, хто працював без відпочинку.

Працював рахівником в колгоспі, в період війни воював усі роки і прийшов поранений і хворий.

Декілька слів про своє босоніге і голодне дитинство. Під час Великої Вітчизняної війни село окупували німці і жили в нашому будинку. Ми бачили, як вони об’їдались консервами, повидлом та іншими ласощами, а ми – голодні, виглядали, сидячи на печі. Мені старші сестри дали портфель – скоро підеш в школу, а німець забрав, сказавши, що буде хороший подарунок його дітям. Я плакала від образи.

В другому нашому будиночку тримали німці полонених, виводили тільки за потребою, тримали їх голодними і холодними. Навіть моє дитяче серце боліло від жалю за таке ставлення до наших людей.

Я пам’ятаю, як силоміць забирали нашу молодь до Німеччини працювати на каторжних роботах. Мої сестри і брати переховувались в ямах, жили з жабами та вужами і мені інколи доводилось передавати їм їсти, пити, відкривати яму, щоб вони могли дихнути свіжим повітрям.

Найстарший брат хворів, боліли ноги, але в 1943 році забрали всіх без винятку. Забрали і брата на війну, а в 1945 році ми одержали звістку: „Зник безвісти”. Я і зараз чую голос мами, яка плакала на все село, а потім не могла ні говорити, ні встати, а я, мала, сиділа біля неї і просила їсти.

До цього часу не знаємо: як і де загинув наш брат, де його могила.

Душевні рани не загоюються, від таких хвороб немає ліків – зникла радість і в моїх батьків.

А потім роки голоду 1946-1947 рр. Їли калачики, акацієвий цвіт, молочай, вилувлювали ховрашків. В такий спосіб добували їжу, і я - також. Ідеш на поле, знайдеш нірку – виливаєш воду, а ховрашок вилізає, хапаєш його за шию і несеш додому, знімаєш шкірку, а з м'яса мама готувала м'ясні страви. Шукали в річці черепашок і також їли.

На городі росла зимова груша (топінамбур) – це комора вітамінів. Вона допомагала нам вижити, а також корова Зіна, яка давала багато молока. Мама ділилась молоком з родичами. Приходив по молоко і племінник, але донести додому не зміг, надпив, а долив водою з калюжі, не сказавши рідним. Дали такого молока його братові, який і помер від дизентерії. Мама дуже тяжко пережила цей випадок.

Пам'ятаю навчання в першому класі. Писати чим і на чому не було. Портфель німець забрав. Одягти нічого. Взуття моє порвалось у школі (підощва відпала), і моя перша вчителька Журавльова Г.Ф. несла мене на плечах додому. Була зима, багнюка, сльота, холодно.

Є і приємні спогади. Це свято Івана Купала: вогнище, плетіння вінків з квітів, а потім скакати через вогонь в річку з вінком на голові і пірнати, а потім спостерігати: куди пливе вінок, туди і заміж вийдеш - говорили нам. А найбільше залишилось в пам'яті Різдво. Носили вечерю всі діти, нам давали ласощі і копійки. Це найбільша радість була в ті роки. Відпочивали на толоці, там робили дітям гойдалки, організовували хори і танці.

Навчалась в Олександрівській семирічній школі, а потім в Бобринецькій середній, і врешті – Олександрійський культосвітній технікум, бібліотечний факультет.

Любов до роботи з книгою прищепили мені викладачі спеціальних дисциплін – Жиритієва Валентина Степанівна та інші.

Роль каталогів у пропагуванні, використанні і збереженні книги для мене була особливо важливою, а тому я мріяла в перший же рік роботи організувати і власним досвідом переконати інших працівників бібліотек.

Направлення одержала в с. Долинівку Гайворонського району. Працювала і в позаурочний час, в перший же рік організувала каталоги (алфавітний та систематичний на фонд сільської бібліотеки), виставила для користування читачам. Для них це було щось нове, незвичайне (сидіти за столом і вивчати всі книги, що є в бібліотеці. Цікаво, просто і вимагає набагато менше часу, ніж вивчати (шукати) на полиці). З великою увагою працювали з каталогами інтелігенція села, молодь.

Користувалися каталогами і экс-прем'єр-міністр України Марчук Євген, кіровоградський поет Народовий Леонід, який трагічно загинув. В ті роки вони жили і навчались в Долинівській середній школі, високо оцінили каталоги і були дуже вдячні, а поет Народовий Л. написав нарис про бібліотеку і її довідковий апарат, прочитав по обласному радію. Це було для мене стимулом, поштовхом – йти навчатись в інститут культури, на бібліотечний факультет, щоб мати право навчати інших бібліотечній справі, а особливо - працювати з довідково-бібліографічним апаратом, каталогами бібліотеки.

В ті роки, щоб вступити на стаціонар, потрібно було відпрацювати 3 роки, крім того навчання було заочно-очне. Перший рік і останній – заочно. Виникли проблеми: в 23 роки виходити заміж чи вступати навчатись? Мене переконували, що пізно, залишишся самотою, але було також велике бажання працювати так, як завідувачі Гайворонською бібліотекою для дорослих Світлична Марія Антонівна та дитячою Дзюбак Ася Андріївна, і я почала навчатися з відривом від роботи.

В інституті (м.Харків) спеціальним дисциплінам навчатись було дуже легко, а тому після занять я допомагала працювати міським бібліотекам з каталогами. Виїздила разом з депутатом міської Ради, перевіряла стан каталогів і давала рекомендації, що потрібно зробити, щоб каталоги відповідали вимогам.

В інституті також були викладачі, в яких я була закохана і хотілось наслідувати. Це – Гуревич Роза Борисівна, Фрідьєва Надія Яківна, Ашукін Анатолій Анатолійович, Витяжков Віктор та інші.

Не пропускала їх жодної лекції та практичних занять, намагалась все запам'ятати, щоб потім використати, працюючи в бібліотеці.

Одержувала тільки відмінні оцінки зі спеціальних дисциплін.

Приємні спогади залишилися і про однокурсників.

Векслер Софія, Нечитайло Ольга, Рогова Ольга, Науменко О., але найбільше запам'яталась Наталка Брюхно (нині Ганоцька) тому, що разом навчались й працювали в одній бібліотеці майже все трудове життя.

В ті роки студенти кожного року працювали один місяць у колгоспі, допомагали ламати кукурудзу, збирати буряки та ін.

Наталя годувала нас, працювала кухарем. Готувала нам смачні обіди, сніданки і вечерю. Вставала раніше за нас всіх і закінчувалась її робота пізніше за всіх.

В інституті працював драматичний гурток при бібліотечному факультеті і ми брали участь, готували вистави і показували їх студентам. Наталя і Віктор грали молодих, а я - їх матір. Я мала досвід, бо до цього брала участь в драмгуртку при Долинівському сільському клубі.

В інституті вони одружились і Наталя народила дочку, пообіцявши Віктору, що обов'язково буде і син в майбутньому.

Наталя дуже працювита, добра і має дуже хорошу рису характеру: вмів вибачати. Крім того, готова завжди допомогти кожному, як мати Тереза. Недарма її так і називають. Віктор, один з найкращих хлопців факультету, із великої кількості дівчат вибрав саме Наталку, і не помилився.

Велику роботу проводила куратор групи по вихованню студентів всебічно розвиненими, навчала їх умінню працювати з людьми.

Роки навчання пролетіли як один день, і кожний студент одержав направлення.

Я працювала у Миколаєві, в міській бібліотеці № 1, завідуючою абонементом. Хороший колектив, але працювати довелося недовго. З Харкова приїхав туди студент – випускник політехнічного інституту. Позналились в бібліотечному інституті, на танцях - святкуванні 8 Березня. Ми одружились. Студентське весілля, яке організувала його група, святкували в ідальні політехнічного інституту. Моя бібліотека також вітала, дістали мені весільне вбрання, а подарунки до цього часу збереглися. Все це залишилося в пам'яті на все життя. За направленням чоловіка переїхала у м. Петропавлівськ-Казахський, де працювала в обласній бібліотеці старшим бібліотекарем відділу абонементів в прекрасному колективі, де працювали спеціалісти всіх національностей Радянського Союзу: росіяни, українці, казахи, татари та інші.

Тоді панувала дружба і взаємодопомога. Завідуюча абонементом Андрюшечкіна Віра - великий знавець бібліотечної справи і добра, надійна людина. Мені хотілося з неї брати приклад як в бібліотечній справі, так і в сімейному житті. Разом з колективом відзначили народження сина Сергія.

Працювати вийшла через три місяці. Така в ті роки була декретна відпустка. Сина віддали на догляд циганці, яка за відповідну плату сама доглядала більше десяти дітей (приватні ясла). Влаштувати в ті роки дитину в ясла-садок було неможливо.

Працювати в бібліотеці Казахської республіки мені було дуже цікаво. Я завжди порівнювала з роботою бібліотек України.

Українці працювали, освоювали цілину, мені доводилося відвідувати з книгами обласної бібліотеки і проводити відповідну роботу на полі (проводила агітаційно-масову роботу).

Мені було дуже приємно, що при проведенні будь-яких заходів, у вирішенні проблем дирекція прислухалась до моїх рекомендацій і порад. Я допомагала бібліотекам області організовувати довідково-бібліографічний апарат і за підсумками роботи року мені вручили медаль „За освоєння цілинних земель” від Президії Верховної Ради Казахської республіки.

В ті роки це була найбільша нагорода Казахської республіки.

Але відпрацювавши три роки, я мріяла про свою Батьківщину, про свій рідний край – Кіровоградщину і переконала чоловіка переїхати, а потім, не маючи квартири, я дуже про це жалкувала. Хвилювалась, як далі жити, працювати. Влаштувалась у Кіровоградську обласну бібліотеку, відділ абонементів. Народилась дочка Світлана, у 6 місяців я влаштували її в ясла, але вона хворіла так часто, що неможливо було працювати. Тому я забрала свою маму, щоб доглядала, але бабуся через рік захворіла (інсульт), тому за нею також потрібно було доглядати. Настали дуже тяжкі роки в сімейному житті, що впливало і на роботу.

Працювати до 8-ї години вечора на абонементі я не могла, тому директор Півняк П.М. запропонував мені відділ обробки фондів та організації каталогів.

Відділ обробки фондів у ті роки одержував дуже велику кількість літератури. Нині одержують за рік стільки, скільки ми за один місяць. Приміщення не вистачало, тому книги виносили на горище, а потім потрібно було відшукувати номер партії і переносити частинами до відділу на обробку. Завдяки тому, що колектив був добре організований, працюючий, ми могли впоратися з такою напругою. Працювали у відділі Наливайко Любов Петрівна, Водолазкіна Валентина Іванівна,

Кобець Наталя - працелюби з великої літери, всі без винятку, а основне – знали і любили всі процеси роботи відділу, а завідувача відділом Тетяна Трохимівна Коростельова – умілий організатор і знавець всіх процесів роботи відділу. Ми завжди були на першому місці серед інших відділів бібліотеки.

Цікаво організовувала завідувача відділом і вільні години, і дні працівників відділу. Разом святкували весілля, родини, дні народження, виїздили на природу. А як співала Тетяна Трохимівна, скільки знала пісень! Голос, як у відомої співачки Таїсії Повалій, а стільки гумору, організаторських здібностей, особливо слід відмітити її вміння працювати з молодими працівниками відділу. Завжди знаходила спільну мову, навчала їх жити і працювати по совісті. І досі працівники відділу, які працювали з нею, коли їм було по 18 років, а нині уже пенсіонери, провідують Тетяну Трохимівну, допомагають матеріально і морально.

Найчастіше - 3 Наталі: Бірюкова, Пономаренко та Кобець.

Тяжкі роки для працівників були і тоді, коли будували нове приміщення для нашої бібліотеки. Часто працювали на будівництві. Прибирали сміття, мили приміщення, перевозили фонд, а потім розмішували і оформляли відділи. Особливо хочеться згадати добрим словом тодішнього директора бібліотеки Бабенко М.Ф., яка відповідала за будівництво, а також Колісниченко Л.Т., завідувачу відділом книгосховища, яка найбільше доклала зусиль до перевезення фонду, бо він у неї був найбільшим.

Але найбільше мене, як голову народного контролю, хвилювало те, що одержавши нове приміщення (на 1 млн. примірників), активно списували дореволюційну літературу, яка зберігалась понад сто років, пережила дві війни і списували тільки тому, що республіканська бібліотека організовувала депозитарій і вимагала надсилати до неї описи таких видань і, якщо таке видання вона вже мала, ставила штамп „Списати”, а ми виконували ці вказівки, не вивчаючи цей фонд, не описуючи і не включаючи його до каталогів.

Народний контроль перевіряв цей процес роботи, писав доповідні і просив виділити працівника, щоб описати, класифікувати та включити до каталогів такі видання. Багато сил і знань витратила Бадиця О.С., яка понад рік працювала добросовісно з даним фондом, аби ці видання включити до каталогів бібліотеки.

Але найбільш відповідальний, напружений і тяжкий час роботи у відділі обробки фондів і організації каталогів був тоді, коли запроваджували нові правила опису і таблицю бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК). Для масових бібліотек – одностомник, а для обласних – чотири об'ємних томи.

Спочатку працівникам відділу потрібно було вивчити це питання. Робили це і самотужки, і виїздили на семінари-практикуми до Києва та Москви.

„ББК” – це була моя настільна книга в ті роки. Були години, коли працювала і під час відпустки, і засмагаючи на морі, і коли їздила до рідні чоловіка.

З вдячністю згадую тодішнього директора бібліотеки Бабенко М.Ф. (нині покійну), яка ніколи не відмовляла у виїздах одночасно 2-3 працівникам відділу, щоб якісно провести семінари чи практикуми.

Відділ обробки активно листувався з працівниками відповідних відділів республіканської бібліотеки, а також з відділом систематичних та предметних каталогів бібліотеки ім. В. І. Леніна, який очолював Сукіасьян. Він постійно допомагав порадами - як краще вивчати таблицю ББК та запроваджувати її в практику.

Відділ обробки провів семінар-практикум в кожній районній бібліотеці області. Підготував помічників, базові бібліотеки з даних питань.

Добре, зі знанням справи, працювали бібліотечні працівники міст Світловодська і Олександрії, які вчасно запровадили нові описи і таблицю ББК.

Нашим помічником і великим знавцем з цих питань була завідувача відділом комплектування центральної бібліотеки м. Кіровограда Гальченко М. А., а також завідувачі міськими бібліотеками-філіалами: № 8 - Чернявська Людмила (нині Бондаренко), № 16 - Чумак Світлана (нині покійна, світла їй пам'ять), завідувача Бобринецькою районною бібліотекою Зборошенко Людмила, які досконало вивчали самі і навчали своїх працівників.

Любов Світлани Чумак до каталогів передалась працівникам її бібліотеки, і тепер Ольга Захарова продовжує її добру справу з організації ведення та використання каталогів.

Велику допомогу по запровадженню таблиці ББК надавали і сільські бібліотеки-філіали – школи передового досвіду – Мар'ївська Компаніївського району (Якименко О.), Докучаївська Компаніївського району (Ситор Н.) та ін.

У відділі обробки нашої бібліотеки працювали також великі знавці цих процесів роботи. Це Бадиця Олена Савеліївна, яка, незважаючи на свій хворобливий стан, виїздила до бібліотек області і ніколи не могла сказати: „ні”, узгоджувала кожний індекс, опис і процес роботи. Працювати з нею було легко, приємно.

Бабаєва (Корольова) Катерина Леонідівна – головний бібліотекар відділу, могла якісно виконати будь-який процес роботи відділу: опис, систематизація, редагування каталогів відповідно до нової таблиці, хоча інколи дошкуляла її впертість, вона завжди наполягала на своєму навіть, коли вона була не права.

Тривалий час працювала у відділі Наливайко Є.І., колишній директор бібліотеки. Це неймовірно працелюбна жінка, радник і наставник з материнським серцем і доброю душею.

Близько 30 років життя я віддала роботі у відділі обробки фондів та організації каталогів бібліотеки ім. Д.І.Чижевського, а тому згадати є про що, а колектив бібліотеки – мої рідні добрі друзі. Це другий дім.

На все життя запам'ятала чуйне ставлення директора бібліотеки Демещенко Л. І.

Чоловікові зробили тяжку операцію, директор, незважаючи на велику зайнятість, знаходила час, і кожного дня заходила у відділ і запитувала про стан здоров'я, давала життєві поради – це піднімало настрій, давало наснагу жити. Співчував і колектив відділу, бо всі знали, що для мене мій чоловік – це друг і радник, помічник у сімейному житті, тільки дякуючи йому я змогла працювати.

Малі діти, які часто хворіли, прикута до ліжка майже сім років мама і бездітна тітка (батькова рідна сестра), яку ми десятиріччями доглядали.

В той час, коли я була у відрядженнях, все лягало на плечі чоловіка. Перевіряв кожного дня уроки дітей, допомагав, якщо було потрібно, лікував. Мамі міняв постіль, а тьоті робив покупки.

Допомагав мені і по роботі. В Казахстані, коли я працювала в бібліотеці, вечорами та у вихідні дні ми разом відвідували читачів, які затримували книги.

У бібліотеці ім. Д. Чижевського допомагав нормувати основні процеси роботи відділу, це для мене був нелюблений процес роботи.

Все життя я займалась громадськими дорученнями. Так, працюючи завідуючою сільською бібліотекою, була обрана секретарем комсомольської організації колгоспу, в інституті – головою профспілкової групи, в бібліотеці ім.Чижевського – головою народного контролю і депутатом міської Ради Ленінського району. Разом з чоловіком ми відвідували виборців, допомагали їм порадами.

Вечорами, коли я проводила збори депутатської групи, будучи головою, допомагав писати оголошення та іншу наочну агітацію, організовувати наради депутатів і таке ін.

Коли в бібліотеці прийняли рішення – звірити службовий каталог з інвентарними книгами бібліотеки, у мене з'явилась мрія, яку я виношувала все своє трудове життя – мати такий каталог, який би допоміг в будь-який момент перевірити будь-який відділ та розділ фонду бібліотеки на предмет збереження, і коли мені доручили організувати цей процес, то радощам не було меж, але здійснити мрію не вдалось. Народилась онучка, я тимчасово перейшла на півставки, бо треба було її доглядати, а потім мене скоротили. Це була найбільша трагедія в моєму трудовому житті і, щоб не захворіти на депресію, я стала систематизувати, описувати і організовувати каталоги на фонд домашньої бібліотеки. За рік я мала два каталоги, мрію, що мої онуки будуть ними користуватись.

Найбільше в моїй особистій бібліотеці літератури українських класиків, дитячої та про виховання дітей. Мрію, щоб колись були стелажі, на яких легко було все відшукати. Люблю читати все, де розповідається про людей, які поважають працю, про їх досягнення та успіхи. Так і в житті – не люблю ледарів і тих, хто приходить на роботу відпочити та побайдикувати, хто нечесно ставиться до роботи.

Прикладом для мене є мої колеги з бібліотеки ім.Д.Чижевського - Бурлака Т.Н., Маслюченко О.П., Журавльова А.Ф., Мельцнер І.М., подружжя Недашковських – Тамара Олександрівна та Анатолій Миколайович та ін.

Мрії мої повністю не здійснились – немає каталогів в кожній сільській бібліотеці. Я мріяла надрукувати роздільники по ББК, що значно полегшило б організацію каталогів за таблицями ББК для масових бібліотек. Каталоги дають можливість використати кожну книгу, брошуру, забезпечити збереження книжкового фонду, порядок на полицях. І ніколи ніхто мене не переконає, що можна працювати добре і без каталогів.

Мене радує, що завдяки нинішньому директору О.М.Гарашенку та головному інженеру з автоматизації О.М.Волохину моя бібліотека стала центром інформатизації і комп'ютеризації

бібліотечної справи. Література описується в електронній формі, маємо мобільний зв'язок зі світом, доступ до Інтернет, де світова інформація доступна всім бажаючим.

Від роботи я завжди одержувала задоволення і чим більше працювала з каталогами, тим більше це переходило в азарт. І, якби повернувся час, я пішла б тим же шляхом, бо це чудова професія – бібліотечний працівник.

Залишилась остання моя мрія, щоб онуки – Саша, Ліза або Даша – хоч би одна з них вибрала мою стежку-доріженьку і продовжила б мою справу.

Дякую дирекції і профкому бібліотеки ім. Д.І.Чижевського, які постійно запрошують пенсіонерів на свята, ювілеї.

Приємно відчувати, що ми не забуті. Це дає силу і насагу жити в пенсійному віці.

Віра Приходько

Слово співчуття

Воно таке необхідне літнім людям

Їй виповнюється сімдесят. Гадаю, ця жінка гідна доброго слова, тому й пишу. Вперше зустрілись ми ще наприкінці п'ятдесятих років. За направленням інституту культури працювала я в той час завідувачою райбібліотекою у Вільшанці. Не все клеїлось: бракувало фахового та й життєвого досвіду. Порадитись би — та обласний центр далеко.

Чи то насправді існує телепатія, чи випадково так трапилось, але мене почули. Яюсь до бібліотеки увійшла незнайома молода жінка. Привітно посміхаючись, вона ще здалеку простягнула руку для привітання. А наблизившись, потиснула мою і представилась: «Наливайко Фросина Іванівна, новий директор обласної бібліотеки імені Крупської. Приїхала подивитись, як живеться молодому фахівцеві на периферії. Далеченько ж ви забрались...»

Усе це було сказано яюсь тепло, по-домашньому. Перевіряючих завжди чомусь бояться, а тут сталося навпаки: я зраділа. Була впевнена — мені допоможуть. І не помилилась. За кілька днів багато встигли: побували в сільських бібліотеках, уладнали всі непорозуміння. І весь час я відчувала доброзичливе ставлення до себе, підтримку: «Оце у вас добре -виходить, а тут ми розберемось разом». Така перевірка додала впевненості в собі.

А невдовзі мене запросили працювати в обласну бібліотеку. Знов сумніви: чи зможу, а де житиму? Та побоювання мої розвіялись, ледве переступила (з усім нехитрим скарбом) поріг директорського кабінету: «Ну, нарешті, прибув наш майбутній методист, а то вже зачекалися! Квартуру вам знайшли, може, не розкішну, зате в центрі, поруч із бібліотекою. Зараз вас туди проведуть, а разом з тим і нагодують».

Влаштувалась - і поринула в роботу. Моральний клімат у невеликому тоді колективі був спокійним і доброзичливим, настрої — діловим. Не пам'ятаю ні окриків, ні нудних директорських повчань. Викличе, було, до кабінету і запитує: «А самій тобі подобається складений методматеріал? Не дуже? От і порозумілися: тож допрацюуй!».

Сама не цуралась ніякої роботи: разом з нами — на колгоспному полі й на суботнику. А в санітарний день — шкребе, мис. Більше всього не любила ледарів і нечесних людей. На щастя, їх було мало і не вони робили погоду. Спілкувалася з колективом не лише «по службі», а й під час свят, особистих ювілеїв, інших урочистостей.

Так поступово складався в мене з власних вражень портрет цієї людини. Про себе Фросина Іванівна не розповідала, хіба що мимохідь. А розповідати було про що: солдатом пройшла Велику Вітчизняну війну, має нагороди. В 1943 році стала комуністом. Потім продовжила перерване війною навчання — закінчила заочно Харківський бібліотечний інститут. Спробувала всі ділянки роботи: бібліотекар, зав. відділом міської, заступник директора, директор обласної бібліотеки.

Прийшов час — одержала персональну пенсію, але ще довго трудилася в колективі, якому було віддано кращі роки життя. Час не змінив її: все така ж сумлінна, працьовита і принципова. Є в неї ще одна риса, за яку особливо поважають її колеги й давні друзі, — завжди прийде на допомогу людині, що опинилася у скрутному становищі, в біді. (Це я добре на собі відчула).

Зоя Мельникова

Не загубитися в морі книг

8 Березня 1965 року я вперше переступила поріг Кіровоградської обласної наукової бібліотеки ім. Н.К.Крупської. З того часу пройшло багато років. І коли сьогодні я згадую свої перші кроки в бібліотеці, то переді мною, наче в німих кадрах кіно, пропливають любі обличчя моїх перших колег: директора бібліотеки, яка прийняла мене на роботу, зробила перший запис у трудовій книжці, - Наливайко Фросини Іванівни, вимогливої і принципової Бурлаки Тетяни Никифорівни, емоційної правдолюбка Бурлаки Ніни Макарівни, лагідної, доброзичливої Поляруш Олени Іванівни, розумної, з почуттям гумору Мельникової Зої Петрівни, красивої, амбіційної Шуменко Лідії Григорівни, молодих, життєлюбних Ганоцької Наталії та Колісніченко Люди. Всі вони були різні, але об'єднувало їх одне - любов і відданість своїй професії. І кожна з них зробила свій внесок у розвиток бібліотеки. Тому, що без бібліотекаря, його душі бібліотека мовчить і книги тихо стоять на своїх полицях. І лише тоді, коли бібліотекар своїми лагідними руками передає книгу читачеві, вона починає говорити, передаючи знання і філософські роздуми, душевні переживання і лірику почуттів багатьох поколінь.

Якою ж постала переді мною бібліотека середини 60-х років?

Бібліотека знаходилася в красивому, старовинному приміщенні на розі вулиць Леніна і Декабристів. Колектив був невеликий, до 30 працівників. За своєю структурою бібліотека мала шість відділів: абонемент, загальний читальний зал, відділ технічної літератури та патентів, відділ комплектування і обробки літератури, довідково-методичний відділ та відділ книгозберігання.

Ще навчаючись у Харківському інституті культури, я віддавала перевагу таким дисциплінам як літературознавство та бібліографія. І тому, звичайно, що моїм бажанням було працювати бібліографом, тому що вважаю: бібліографія - одна із найцікавіших наук, недарма її справедливо називають компасом у книжковому морі. Завдячуючи саме бібліографії, людство не загубилося в морі книг, які створювалися поколіннями протягом тисячоліть.

Але почала я свій трудовий шлях не бібліографом, а бібліотекарем абонементу, який очолювала. Бурлака Тетяна Никифорівна. Згадуючи абонемент тих років, бачу нескінченні черги читачів, гори книг, наші постійні бесіди про літературу, публікації в періодичних виданнях, бо ми надзвичайно багато читали і постійно обмінювались думками про прочитане.

Пам'ятаю свого першого читача, що цікавився книгою О.Солженицина "Один день Івана Денисовича", яка друкувалась у роман-газеті. Це був мешканець Кіровограда Яблоновський Б.М., інженерно-технічний працівник за фахом.

Працюючи на абонементі, я вперше, залишивши 2-х річного сина, поїхала на тиждень з комплексною перевіркою бібліотек Олександрівського району. Я тоді була бібліотекарем, але колектив був невеликий, а відряджень багато і ми працювали під девізом "Кожний працівник обласної бібліотеки-методист". Звичайно, що з роками змінювалася бібліотека, збільшувався колектив, з'являлися нові відділи. Одним із них став відділ довідково-бібліографічного обслуговування читачів, у якому я почала працювати. Спочатку бібліографом, а згодом - завідуючою відділом. У відділі працювало ще три бібліографи. Один із них займався краєзнавчою роботою.

Закономірно, що одним із важливих напрямків у роботі відділу був довідково-бібліографічне обслуговування читачів. Умови для цього були складними, бо окремого залу для каталогів не було. Каталоги розміщувались у вузькому коридорі бібліотеки і при великій кількості читачів неможливо було пройти, не говорячи про робоче місце для чергового бібліографа.

Крім обслуговування читачів ми досить активно працювали з довідковим апаратом бібліотеки, Ми одержували з Всесоюзної книжкової палати та книжкової палати України друковані картки на статті із періодичних видань. Надходила їх велика кількість і ця робота займала багато часу.

Відверто скажу, що така робота мені не подобалася. Ближче до душі було обслуговування читачів. Але більше всього я любила роботу по підготовці бібліографічних покажчиків літератури. Саме в 70-і, 80-і рр. ми видавали багато бібліографічних покажчиків краєзнавчого характеру.

Щорічно видавались покажчики "Література про Кіровоградську область"; "Календар знаменних і пам'ятних дат Кіровоградщини"; 3-4 рекомендаційних покажчики літератури; присвячених історичним діячам, письменникам, діячам культури і мистецтва Кіровоградщини.

Робота над покажчиками цікава тим, що працюючи над ними, знайомишся з життям і творчістю діячів. Іноді, взагалі, відкриваєш для себе чиєсь ім'я. Таким відкриттям для мене в свій час став Арсеній Тарковський. Його творчість в інституті не вивчали і тільки, працюючи над покажчиком, присвяченому А.Тарковському, я відкрила для себе це ім'я, полюбила його поезію на все життя. Та й чи можна залишитися байдужим до цих рядків:

"Я свеча, я сгорел на пиру.
Соберите мой воск поутру,
И подскажет вам эта страница,
Как вам плакать и чем вам гордиться"

...Окремою сторінкою в історії бібліотеки стало будівництво нового приміщення. Ми всі мріяли про нову бібліотеку, бо в старих стінах ми вже не вміщалися. (Книжковий фонд бібліотеки зберігався в різних місцях, за межами основного приміщення бібліотеки). Мріяв про нову бібліотеку і наш директор - Півняк Петро Мефодієвич. І одного разу, він радо повідомив про затвердження проекту будівництва нової бібліотеки на розі вулиць К.Маркса і Ю.Гагаріна. Він малював нам картини майбутньої бібліотеки. Але, на жаль, тяжка хвороба не дала здійснитися його мріям. І будівництво бібліотеки лягло на плечі нового директора Бабенко Марії Федорівни. Звичайно, що їй було нелегко. Багато часу вона проводила на будівництві, в пошуках обладнання для бібліотеки. Колектив бібліотеки брав посильну участь в будівництві. Щодня по черзі ми працювали на будівництві. Але за роботою ми не забували і про відпочинок. Весело, всім колективом відзначали свята. Велика увага приділялась молодим спеціалістам. Майже щорічно до бібліотеки за направленням вузів прибували молоді спеціалісти. За ініціативою директора бібліотеки й при безпосередній її участі проводились цікаві посвячення в професію. Особливо мені запам'ятався вечір, де діючими особами були літературні герої, в ролі яких виступали молоді бібліографи: Аня Гапонова (тоненька, у віночку із верби, в ролі Мавки) та білява, симпатична Оля Гайко (тургенівська "барышня-крестьянка") Але за святами знов наступали будні. Нарешті ми дочекались завершення будівництва бібліотеки. Переїзд у нове приміщення був випробуванням для колективу, яке ми вистояли з честю. Доводилось нелегко, місяцями зв'язувати літературу, вантажити, розвантажувати і виконувати іншу тяжку фізичну роботу. Але я не пам'ятаю випадків відмови і не бажання працювати.

І, нарешті, в лютому 1982 року ми відкрили бібліотеку для читачів.
Але це вже інша історія...

Тамара Недашковська

Життя – швидкоплинне. Подумки повертаючись у роки роботи у науково-методичному відділі обласної наукової бібліотеки ім Н.К.Крупської (1975-1985) хочу скласти шану і повагу світлої пам'яті завідувачим відділом Сохранній А.Г. та Каменевій Л.П., які сприяли становленню мене як методиста, передали мені свій професійний досвід, створювали у колективі відділу атмосферу дружніх відносин, толерантності, домашнього затишку.

Я завжди відчувала дружню підтримку своїх колег, працівників відділу Коваленко І.А., Мельцнер І.М., Охріменко М.С., Бабенка В.М., Циганкової Л.О. та ін.

Набутий професійний досвід, перейняті найкращі людські риси характерів моїх колег по науково-методичному відділу, стали основою моєї подальшої роботи (1985-2006 рр.) спеціалістом з бібліотечної справи управління культури і туризму облдержадміністрації.

Працюючи на цій посаді, я мала не тільки тісні професійні зв'язки з керівництвом бібліотеки, працівниками відділу методичної роботи та соціологічних досліджень, інших відділів обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І.Чижевського, а й дружні відносини з багатьма її працівниками, постійно відчуюю їхню дружню підтримку, завжди пам'ятаючи, що „моє коріння” знаходиться в науково-методичному відділі, а його працівники – мої справжні друзі.

Олена Коваленко

Промені знань зігрівають серця

Відгуки читачів

***

Неймовірно був втішений, побачивши у рідному відділі „Книгу відгуків і пропозицій”. Розумію, що будуть підозри у необ’єктивності, бо ж пишу таки про рідний відділ, але й не можу стриматися, щоб не написати зізнання у любові до людей, які працюють з краєзнавчою літературою.

Будьте, бо без вас буде сумно у бібліотеці, місті, Україні і навіть на планеті.

Леонід Куценко, літературознавець, професор кафедри української літератури Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка, доктор філологічних наук.

19 березня 2003р.

***

Коли трапляється можливість, завжди радо поспішаю у відділ краєзнавства обласної універсальної бібліотеки ім. Чижевського. Тут радо зустрічають відвідувачів, допомагають підібрати потрібне видання, порадять, на що треба звернути увагу, де ще можна дістати той чи інший матеріал з потрібної теми. Це завжди заохочує до праці, спонукає відшукати саме той факт, розповідь про ту подію, яка тебе цікавить. Це прекрасно, що є у нас такі люди, які готові прийти на допомогу досліднику, науковцю. І працюють вони у відділі краєзнавства. Щире їм спасибі за їх працю і допомогу.

Владислав Журавський, журналіст, краєзнавець.
10.03.2004 р.

***

Щиро вітаю працівників обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського зі славним ювілеєм!

Ваш заклад допомагав мені в студентські роки закладати міцний фундамент знань, а сьогодні допомагає розширювати та поглиблювати діапазон корисної інформації, необхідної для роботи на державній ниві.

Особливу подяку хочу висловити відділу документів з економіки, виробництва та природничих наук, працівники якого своїм турботливим ставленням до читачів допомагають динамічно розвиватись в інформаційному просторі. У відділі можна ознайомитися як з раритетними виданнями, так і з найсучаснішими монографіями. Отримані матеріали з цього відділу допомогли мені у підготовці магістерських робіт і отриманні кваліфікації магістра фінансів та державного управління.

Бажаю працівникам бібліотеки міцного здоров’я, добробуту, родинного затишку, оптимізму і, щоб промені знань зігрівали серця Ваших читачів!

З повагою заступник начальника
головного управління агропромислового розвитку
Кіровоградської облдержадміністрації
О. Кучко

***

Спасибі цій бібліотеці,
Що кожен тут читає й пише –
Тихіш комп'ютерної миші,
Що шлях в глибини й до планет
Нам відкриває Інтернет!

Журналістка Кіровоградського обласного телебачення
Ніна Даниленко
17 жовтня 2008 року

***

Не можна уявити собі навчальний процес без комплексного забезпечення викладання основних дисциплін підручниками, навчальними посібниками та іншою методичною літературою. З упевненістю можна сказати, що для студента та викладача бібліотека – це другий дім, в якому проходить значна частина часу, відведеного для самопідготовки та виконання поставлених завдань. Від студента-першокурсника до професора – всі вони отримують творчу наснагу та моральний підйом саме в стінах бібліотеки.

Відділ документів з питань економіки, виробництва та природничих наук повністю відповідає вимогам сьогодення. Тут представлена література з усіх основних проблем розвитку світової та національної економіки, а також глобального науково-технічного прогресу. Користувачі можуть отримати вичерпні відповіді на свої запитання.

Хочу висловити особливу подяку співробітникам відділу за те, що їхня самовіддана праця не раз допомагала особисто мені та моїм студентам не тільки в навчанні, а й у непростих життєвих ситуаціях.

З повагою Олійник Ігор Вікторович,
доцент кафедри міжнародної економіки
Криворізького економічного інституту ДНВЗ
„Київський національний економічний університет”

***

... Прибувши по запрошенню на постійне проживання в м. Кіровоград, вникаю в його історію. Офіційна історіографія стверджує, що фортеця заснувалась для захисту південних рубежів Російської держави. Але ж північніше була розташована Річ Посполита.

Іду в бібліотеку ім. Д. І. Чижевського за правдою. Знаходжу „Исторический очерк г. Елисаветграда” О. Н. Пашутіна. Дізнаюсь, що фортецю будували для захисту переселених сюди сербів і сусідньої держави від запорожців, тому що „ по жалобам с польской стороны гайдамаками с 4 декабря 1750 по 19 ноября 1757 года обывателям Брацлавского воеводства от них, гайдамаков, приключено всех убытков на 4212 тыс. золотых”. Потім російське військо, яке із фортеці вирушило, зруйнувало Запорозьку Січ...

Щиро вдячний обласній науковій бібліотеці і особливо професійно близькому мені відділу природничих наук за чуйне ставлення до відвідувачів.

З повагою професор кафедри екології
і ОНС Кіровоградського національного технічного
університету доктор біологічних наук,
професор Ф. Топольний
3. 10. 2008р.

***

Висловлюємо щиру вдячність керівництву Кіровоградської державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського за організацію електронного читального залу.

Високий професіоналізм працівників Інтернет-центру під доброзичливим керівництвом Кучеренко Ірини Іванівни дозволяє всім відвідувачам електронного читального залу ефективно працювати з електронними документами та використовувати інформаційні ресурси Всесвітньої „павутини” в наукових і навчальних цілях.

Бажаю творчої наснаги всім працівникам бібліотеки в процесі розширення спектру бібліотечно-інформаційних послуг за рахунок сучасних комп’ютерних технологій.

З повагою Олексієнко Людмила Миколаївна,
заступник директора з НВР
Кіровоградського комерційного технікуму

***

Читачем обласної наукової бібліотеки імені Дмитра Чижевського я став ще в студентські роки, 35 років тому. За цей час багатьома змінилося в житті, яке завжди йде вперед. Змінився не лише я, як читач, але і бібліотека, яка стала більш сучасною і зручнішою для користування завдяки запровадженню нових сучасних технологій. Ставши першим в області інтернет-журналістом сім років тому, я зараз маю змогу в бібліотеці користуватися не лише її фондами, але й інтернет-центром, що дуже допомагає поповнювати знання і оперативно знаходити необхідну інформацію.

Цікавими у діяльності бібліотеки є заходи, що відбуваються в її стінах: конференції, семінари, презентації та виставки, тематичні читання та зустрічі з письменниками та іншими митцями. Бібліотека зберігає не лише великий багаж знань, здобутих людством, але і позитивну ауру, створену її працівниками.

Член Національної спілки журналістів України
Анатолій Авдєєв

***

Від щирого серця вітаю колектив ОУНБ ім. Д. І. Чижевського із 110-літтям!

Окремо хочу привітати працівників Інтернет-центру, без роботи якого важко було б уявити сучасну бібліотеку ХХІ століття! А тому приношу свою вдячність Посольству США в Україні за фінансову підтримку даного проекту.

Тут працівники завжди люб’язно допоможуть, привітно зустрінуть. І ... сюди хочеться приходити знову і знову.

Я бажаю, аби ваша енергія і ентузіазм допомагали не зупинятися на досягнутому. Щоб ваш досвід та дружній колектив допомагали вам втілювати у життя найскладніші та найсміливіші проекти.

Міцного здоров’я, великого людського миру та втілення усіх намірів у життя!

З повагою Циценко О. В.
Голова Ради Центру КОГО
„Центральноукраїнський центр громадських ініціатив”,
читач бібліотеки з 2000 року

***

Колись я чула вислів, що найголовніші люди в державі – це бібліотекарі. Можливо, це й так. Бо жоден ані університет, ані коледж не надасть освіти і розуму, якщо людина сама того не

хоче. Ціну знань розумієш лише тоді, коли не знаходиш потрібних книжок. В такій ситуації, коли бібліотекар намагається допомогти чимось, не втрачається й у тебе самого азарт до пошуку. Більшість працівників бібліотеки ніколи не відмовлять у допомозі: обов'язково щось порадять.

Якщо ви колись чули про діалогічну концепцію, то я мала б сказати, що безслівний діалог між читачем і працівником бібліотеки є. Це коли ти заходиш у приміщення і розумієш: ця титанічна праця людей допомагає отримувати тобі знання. Вся ця величезна „машина” працює, як відомо, понад 110 років, - забезпечує знаннями тисячі кіровоградських студентів і науковців.

Я бажаю, аби бібліотека ім. Д. І. Чижевського й надалі залишалась науковою і однією з найкращих в Україні. Працівникам цієї величезної „машини”, так званої інформаційної системи, бажаю і надалі записувати нових читачів.

Дякую вам! Ці знання, отримані в бібліотеці, за плечима не носити. Успіхів вам і здоров'я. Пам'ятайте: ваша праця – титанічна, важлива і необхідна.

Овчиннікова Ю.,
читачка бібліотеки з 2005 року.

***

Много лет прихожу в библиотеку работать, как на службу. Перечитывая книги, журналы, классику и новинки современности, окунаешься в мир классики и сегодняшней жизни. Это то, что увлекает и захватывает, учит и поддерживает в этой сложной сегодняшней жизни.

Но еще, влечёт то, что сегодня без времени и без границ – Интернет. Все новинки науки, литературы, искусства, здорового образа жизни и сохранения здоровья можно найти в Интернете.

Особенно ценно то, что ответы на все волнующие темы и прогнозы на будущее дают компьютеры. И за 1-2 часа времени, проведенного за компьютером, вы получаете ответы на все волнующие вас темы. Но все это было бы не то, если бы не помогали, поддерживали, консультировали прекрасные сотрудники Интернет-центра библиотеки: Ирина Ивановна Кучеренко, Юлия Николаевна Дектяр, Шевченко Наталья Ивановна. Это они активно помогают, корректируют работу в Интернете чутко, внимательно, заботливо.

По долгу службы и работы по биомедицинской этике и врачебной работе мне приходится бывать в Интернет-клубах, залах Медакадемии Киева, Харькова. Такого внимания со стороны сотрудников к посетителям нет нигде. Только в библиотеке им. Д. И. Чижевского такие прекрасные сотрудники! Это ценно в настоящее время для развития и расширения, углубления знаний студентов, обогащения накопленного опыта преподавателей.

От имени преподавателей, врачей, ученых большое спасибо таким прекрасным сотрудникам: „Сейте разумное, доброе, вечное!”.

И благодарим Юлию Николаевну Дектяр, Наталью Ивановну Шевченко за их труд и добрые сердца. Ирина Ивановна Кучеренко! Так держать - такое прекрасное, благородное дело и дальше! Здоровья, успехов всем.

С уважением и низким поклоном врач-преподаватель
с 40-летним рабочим стажем, врач гомеопат-фитотерапевт,
консультант по вопросам нетрадиционной медицины,
руководитель Ассоциации биоэтики
Лазарева Антонина Александровна
15.09.08г.

***

Моє життя склалось так, що робота в університеті, наукова та громадська діяльність були б неможливі без бібліотеки, книг, різноманітних бібліотечних послуг. З 1985 року я є активним і вдячним читачем науково-публічної бібліотеки ім. Д.І.Чижевського. Звичайно, були в моєму житті й інші бібліотеки, про які я маю добрі згадки: шкільна в м. Дніпропетровську, студентська, в якій я провела багато часу за період навчання в хіміко-технологічному інституті, найбільша в неіснуючій, зараз, державі Радянському Союзі – Ленінська Бібліотека, яка стала рідною на період навчання в аспірантурі.

Але вже більше 20 років я користуюсь послугами нашої обласної наукової бібліотеки. За такий тривалий період я познайомилась практично з усіма її відділами, багато разів отримувала потрібну допомогу від співробітників бібліотеки. Систематично користуюсь спеціальною літературою у відділі документів з питань економіки, виробництва та природничих наук, яким керує Інна Аркадіївна Коваленко. Мені завжди подобається робоча атмосфера в цьому відділі, яку б я назвала творчо-інформаційною – це і часті тематичні виставки книг, які надзвичайно важливі для моєї роботи, конференції, презентації нових книг, культурно-екологічні заходи, що розширюють мої знання, надають можливість творчого спілкування, а то і самій бути учасницею заходів. Цей відділ багатий книгами і працюючими в ньому людьми, до яких у мене велика повага і шана.

К.Т.Н., доцент кафедри менеджменту КУК
Тунік Т.М.

***

Хочу выразить искреннюю благодарность всем работникам отдела абонемента. В это трудное время вы находите в себе силы быть чуткими, доброжелательными, внимательными и добросовестными в выполнении своих обязанностей. Большое вам спасибо за это, а также за ваш високий професіоналізм.

С глубоким уважением и признанием участник боевых действий в Чехословакии в 1968 году и в Афганистане в 1980-82гг. Владимир Петрович Романов

***

Восхищена, что в Украине есть библиотека, работающая на самых современных технологиях! Спасибо! Теперь мы знаем, что и у нас в стране такое есть. Вы делаете доступными раритеты для самых широких кругов читателей. Пусть ваш опыт поскорее распространится. Успехов и достойного финансирования.

Тамара Нестеренко
Кореспондент інформаційно-аналітичної служби
телеканала „Інтер”.
3 октября 2002

***

Чудово! Чудово! Чудово! Враження неймовірне. Глибокий уклін тим, хто зберігає і відтворює таку красу для нас і для нащадків.

З повагою. Київ. Мінфін. 13.02.04

***

Дорогі колеги!

Напередодні славетного ювілею вашого чудового міста переконався, що Кіровограду та його жителям є чим пишатися. Серед іншого, це безумовно, колекція рідкісних видань і стародруків. Хвилює і бентежить душу відчуття належності до народу, який має таку давню писемність і культуру. Особливо тішить те, що є люди, які зберігають раритетні видання. Дякую, Галино Василівно, за вашу небайдужість.

Щастя і добра всім працівникам бібліотеки. Нових успіхів вам і більшої зарплатні.

З щирою повагою, заступник міністра культури і мистецтв
України В. Романчишин

***

Дуже вражені зібранням раритетних видань з колекції Олександра Ільїна, які є надбанням народу України.

Бажаємо колективу обласної наукової бібліотеки залишатися одним з найкращих та високопрофесійних бібліотечних колективів України...

З величезною повагою до вашої самовідданої праці,

Заступник голови федерації профспілок України

І. Романчук

***

В захваті від відданості персоналу бібліотеки своїй справі. Певен, що зберігання гуманітарних цінностей є одним з головних пріоритетів в їх роботі.

Дякую!!!

Голова „Українського Форуму”

В. Семиноженко

***

Мусульмане ежегодно ходят в Мекку,

Я – еженедельно в библиотеку.

Моя духовная Мекка,

Как для каждого интеллигентного человека,

До полного окончания века -

Областная библиотека.

Нельзя дважды войти в одну реку,

Можно – тысячи раз – в библиотеку.

Сейчас у вас красиво, совершенно,

Уютно, словом, современно,

К тому же улыбки и внимание,

И женское очарование.

Вы знаете меня как человека чести:

В моих словах ни грамма лести.

Читатель и почитатель,

Борис Слепак

***

За оцінкою сайту bigmir./net (рейтинг сайтів) тільки за останні 5 років роботи сайту нашої бібліотеки нас відвідали понад 1 млн. осіб, які переглянули близько 2,9 млн. сторінок

***

Наташа - December 09, 2007

E-mail: cookpro@cookpro.ru

URL: <http://www.cookpro.ru>

Місце проживання: Москва, Росія

Коментарі: Дуже цікаві історичні матеріали, дякую.

***

Мах - December 08, 2007

E-mail: max885@gmail.com

URL: <http://hayes-modem.forumsland.com/>

Коментарі: Отличная работа создателей сайта, с интересом провел тут время!!!

***

Алла - November 06, 2007

E-mail: alla-94@yandex.ru

Коментарі: Я багато років прожила в Кіровограді. Сумую за цим містом. Приємно, що сайт готується професіоналами. Дуже вражає, дійсно. Знаю особисто художника Нейгера і "психолога" Ткаченка. Нейгер - і як людина, і як митець - особистість. А Ткаченко - без коментарів. Бажаю справжнім особистостям творчого натхнення без "психологічного підгіриву"!!! З повагою, Алла О.

***

Инга - November 04, 2007

E-mail: inga_good@mail.ru

Місце проживання: Одеса, Україна

Коментарі: Ребята, спасибо вам огромное за вашу работу! Тут такая жуткая дискуссия разгорелась по поводу памятника основателям Одессы (<http://www.novynar.com.ua/opinion/11704#comments>). В форуме увидела ссылку на вашу библиотеку. Статья про генерал-аншефа Текели на очень многие события проливает свет. Еще раз спасибо! Может, меньше спорить будут...

***

Mictuk - October 28, 2007

E-mail: Mictuk@ukr.net

URL: <http://glosa.com.ua>

Місце проживання: Львів, Україна

Коментарі: Хороший сайт.

***

Артуго - October 17, 2007

E-mail: ncux@mail.com

URL: <http://pocketnotes.ru>

Коментарі: Хлопці! Какая замечательная библиотека! Побольше бы таких сайтов. Занес ссылку в избранное.

***

Дмитрий - October 03, 2007

E-mail: poult_dimm@ukr.net

URL: <http://stroyka.atSPACE.com>

Місце проживання: Чернігов, Україна

Коментарі: Искренне рад, что такие сайты как Ваш еще есть в интернете - спасибо!

***

Стас - September 28, 2007

E-mail: a@rusklad.com

URL: <http://rusklad.com/>

Місце проживання: Харків, Україна

Коментарі: Хороший сайт! Отличная подборка! нашел пару книг которые уже найти отчаялся, Спасибо

***

Андрій - September 23, 2007

E-mail: andy_fos@yahoo.com

URL: <http://e-curex.com>

Місце проживання: Гановер, Німеччина

Коментарі: Чудова бібліотека та чудовий сайт. Молодці так тримати! Успіху та натхнення!

***

Борис - September 11, 2007

E-mail: boris.treiger@sonycom.com

URL: <http://charm-italian.com>

Місце проживання: Днепропетровск, Україна

Коментарі: Дуже сподобався ваш сайт, багато цікавої інформації.

***

Дмитрий - September 05, 2007

E-mail: poult_dimm@ukr.net

URL: <http://stroyka.awardspace.biz>

Місце проживання: Чернигов, Україна

Коментарі: Ваш сайт приятно поражает количеством информации. Очень рад, что нашел его. Добавил в избранное. Большое спасибо!

***

Ігор - March 25, 2007

E-mail: bragynec55@mail.ru

URL: http://www.geocities.com/igor_bragynec/

Місце проживання: Київ, Україна

Коментарі: Дуже цікавий та корисний ресурс! На жаль в Internet таких дуже мало... Дякую Вам!

***

Олег - March 10, 2007

E-mail: 777og@rambler.ru

Місце проживання: Киев, Україна

Коментарі: Искренне удивлён и одновременно рад тому, что у нас в стране есть библиотечный сайт такого высокого технического уровня. Так держать! Удачи вам и вдохновения!

***

Лариса - February 28, 2007

E-mail: serbi-ua@narod.ru

URL: <http://www.serbi-ua.narod.ru>

Коментарі: Очень интересно! Думаю Вам может быть интересна данная информация, оказывается в Украине есть большая сербская община!

***

Дмитро - October 09, 2006

E-mail: dima_v66@ukr.net

Місце проживання: Мукачєво, Україна

Коментарі: Дякую за гарний сайт. Дуже багато історичних книг. Так тримати!!!

***

E-mail: report23@narod.ru

URL: <http://fast-site-creator.narod.ru/>

Місце проживання: Moscow, Russia

Коментарі: Здравствуйте. Хочу обменяться с Вашим сайтом ссылками. Пишите на report23@narod.ru. Прекрасный сайт!!! Непередаваемо порадовало: то, что у нас в Украине есть такие ресурсы, и люди, способные воплотить такой проект. Большое человеческое спасибо!

***

Julia - October 06, 2004

E-mail: umbra@ukr.net

Місце проживання: Київ, Україна

Коментарі: Зручно, прекрасно оформлений сайт, який містить багато корисної інформації. Електронний каталог супер!!!

***

Наталья - November 02, 2003

E-mail: rudik@shtorm.com

Місце проживання: Кіровоград, Україна

Коментарі: Почему не могу скачать старые книги? Пишет, что необходим логин Де Жавю? Я чайник, помогите кто-нибудь, буду очень благодарна, Заранее спасибо, удачи, Наталья.

***

Літвиненко Микола - October 04, 2003

E-mail: pioneer@bk.ru

Місце проживання: Одеса, Україна

Коментарі: Довго шукав потрібну мені інформацію і нарешті знайшов! Дякую!

***

Женя - February 13, 2003

E-mail: atlantida1977@inbox.ru

Місце проживання: Новоархангельськ, Україна

Коментарі: Семь лет прожил в любимом городе. Все это время два -три дня в неделю просиживал в библиотеке... И так приятно по прошествии еще трех лет, случайно прикоснуться (хоть и виртуально) к той атмосфере в которой прошло прекрасное студенческое время. Спасибо...

***

Vin Bremner - January 23, 2003

E-mail: vin@briefmarken.ayb.de

URL: <http://briefmarken.ayb.de>

Місце проживання: Bocholt, Germany

Коментарі: I have added your web site to my favorites.

***

Tierhalter Haftpflicht - January 11, 2003

E-mail: xp@nosspam-pleasee.xp

URL: <http://tierhalter-haftpflicht.go123top.info>

Коментарі: Excellent website, very informative. Keep up the excellent work - - Harry.

***

au pair - January 02, 2003

E-mail: au_pair@hotmail.com

URL: <http://www.au-pair-world.net>

Місце проживання: ухсв, Україна

Коментарі: Great site. I enjoyed surfing here. Greeting from Au Pair in USA.

***

Gebete - December 31, 2002

E-mail: hermannleiner@yahoo.de

URL: <http://www.gebete.org>

Коментарі: Great site :-)

***

Hausratversicherung - December 28, 2002

E-mail: no@spam-plea.se

URL: <http://hausratversicherung.123top.info>

Коментарі: I wish you a happy new year. Peter f. Hausratversicherung

***

angel - December 27, 2002

E-mail: aquadesign@wanadoo.fr

URL: <http://www.mylinea.com/olive/>

Місце проживання: lille, france

Коментарі: great site

***

Paul - December 11, 2002

E-mail: paul@hotmail.de.com

URL: <http://www.home24.org/>

Коментарі: Hello, I found you at Altavista. You have wealth of information on your site and a nice design. Greetings from Germany - Paul

***

Jack - December 09, 2002

E-mail: sa_j_us@yahoo.com

URL: <http://www.aupairconnect.com>

Коментарі: Great site!

***

Nebenjob LARS - December 07, 2002

E-mail: lars@nebenjob.abc-jobs.info

URL: <http://nebenjob.abc-jobs.info>

Коментарі: Thanks for the good information. Keep up this great resource. Best greetings, Lars

***

Анна - November 14, 2002

E-mail: annalena@ukr.net

Місце проживання: Киев, Україна

Коментарі: Это радует, что в наш век интеллектуальных развитий и космических преобразований, в Украине также есть высокие потенциалы для реализации идеи всеобщего улучшения уровня жизни. И Кировоград, без сомненья, вносит в это свой значительный вклад. Создатели сайта, вы - молодцы! Так держать! Но не останавливайтесь на достигнутом. Для усовершенствования работа еще есть

***

Pter - November 13, 2002

E-mail: peter_mann@hotmail.com

URL: <http://www.aupair.aupair-world.net>

Коментарі: Thank you for all your effort

***

Maria - November 13, 2002

E-mail: maria_455@hotmail.com

URL: <http://www.aupair-world.net>

Коментарі: Excellent web site. Thank you.

***

Nata - May 30, 2002

E-mail: 11@ua.ua

Коментарі: Thank's for good job

***

Кожухар Наталія - April 24, 2002

E-mail: nataly@bonaspect.kr.ua

Місце проживання: Кіровоград, Україна

Коментарі: Сайт чудовий, раді за вас та за всіх нас :) Шановні земляки! Проводиться робота по відновленню Елисаветградської фортеці, яка знаходилась на території нашого міста, кого цікавить історія рідного краю, хто не байдужий до культурної спадщини - звертайтеся до голови фонду "Відродження святинь" Гамалія Володимира Федоровича, тел. 8(0522) 54-05-61 або пишіть на мій е-мейл

***

Шмурак Евген - March 29, 2002

E-mail: dnipro@ukrnet.net

Коментарі: Дуже добре!!! Шмурак

***

Panaschuk Maxim Sergeevich - January 27, 2002

E-mail: ukraine@mail.zp.ua

Місце проживання: Moscow, Russia

Коментарі: Приятно, что родина постепенно развивается и даже у научной библиотеки есть свой довольно качественный сайт. Но в идеале хотелось бы ещё два пункта: 1) чтобы при входе на страницу прежде всего выдавалось предложение о выборе текстового либо графического режима - далеко не у всех хороших людей 25 кб качает:((2)дополнить и расширить этот проект до художественной е-библиотеки, чтобы тут лежали произведения на украинском языке. Думаю, это будет довольно востребованно, учитывая довольно качественный хостинг:) А так проект понравился, больше таких:)))

***

Аня, 12 л. - December 24, 2001

E-mail: market@library.kr.ua

Місце проживання: Кіровоград, Україна

Коментарі: Супер сайт!!!!!!!!!!!! класно что в кировоградской библиотеке есть страничка!!!!!!!!!!!!

***

Царенко Виталий - August 14, 2001

E-mail: coo_k67@hotmail.com

Місце проживання: Toronto, Canada

Коментарі: Наконец то появилось хоть что то в Кировограде!! Очень рад что мой город становится на компьютерные ноги. :o)))

***

Ірина Жиленко - May 23, 2001

E-mail: lawra@ukr.net

Місце проживання: Київ, Україна

Коментарі: Спасибі вам велике, труженики! Просто приємно, що таке є, що це функціонує уже і в Україні. Хоча може мені і жалко, що такого ще нема в Києві.

***

Vladimir - April 25, 2001

E-mail: bugorr@pacbell.net

Місце проживання: San Francisco, USA

Коментарі: Great Job, keep it up... Graduated from school #13 in 1989....Looking for Saranduk Alexander, Please help find him

***

kurt - March 31, 2001

E-mail: kurt@boom.ru

URL: <http://www.kurt.ru>

Місце проживання: Київ, Україна

Коментарі: Да... Сидел бы и сидел, читал бы и читал, да скоро деньги кончатся... Большое спасибо создателям этой проги!!! Чтобы Я без вас делал!

***

olha mychalewych-rudakevych - March 16, 2001

E-mail: enkola@yahoo.com

Коментарі: i was very impressed with your site! you present a lot of very interesting information! i'm especially happy to see it in Ukrainian, my native language!!! my father and his family came from Kirovohradshchyna - his grandfather was a physician in Kirovohrad in the late 1800's! keep up the good work - НА ВСЕ ДОБРЕ!!! OLHA MYCHALEWYCH-RUDAKEVYCH

***

Лучанская В.В. - February 13, 2001

E-mail: luchanskay@tnu.crimea.ua

Місце проживання: г.Симферополь, Україна

Коментарі: Уважаемые коллеги! Спасибо за хороший и содержательный сайт.

***

Ольга - February 02, 2001

E-mail: boan@kremen.ukrtel.net

Місце проживання: Кременчуг, Україна

Коментарі: Дорогая библиотека привет! Несказанно рада, что есть такой сайт и есть такие люди, что сотворили это чудо. Когда ностальгически обратилась к реестру сайтов Кировограда, даже не думала, что в результате увижу лица дорогих сердцу людей. Всем кто знает и помнит меня громадный привет! Очень надеюсь получить весточку от кого-нибудь. Всем наилучшие пожелания бывший библиотекарь городского абонемента Сподаренко Ольга.

***

Людмила - January 27, 2001

E-mail: guzl@ukr.net

Місце проживання: Донецьк, Україна

Коментарі: Дуже чудовий сервер, шкода, що наші бібліотеки не користуються такою нагодою. В мене до Вас є велике прохання. Я вже кілька років шукаю книжку М.Я. Острогорського, дуже бажаю її купити. Чи можна замовити її передплатою? Будьласка, напешіть мені, якщо є можливість її купити. Для мене як майбутнього фахівця з політології вона дуже важлива. Дякую за надану інформацію.

***

Уинстон Румфорд - January 23, 2001

E-mail: wr@tanelorn.net

URL: <http://www.tanelorn.net>

Коментарі: Поздравляем с 30,000 на боевом топоре. Так держать!

***

Елена - January 16, 2001

E-mail: ek2000@rambler.ru

Місце проживання: Киев, Україна

Коментарі: Кировоград- город моего детства, поэтому меня очень порадовал Ваш сайт. Вполне на уровне. МОЛОДЦЫ!

***

Vitali - May 27, 1999

E-mail: ptizyn@intercar.kiev.ua

Місце проживання: Киев, Україна

Коментарі: Сайт оформлен на должном уровне. Хотя необходимую информацию не нашёл, было приятно снова посетить Кировоград. Большое СПАСИБО!

***

Hans Verner Lollike - May 18, 1999

E-mail: lollike@mobilixnet.dk

Місце проживання: Denmark

Коментарі: On May.8th I visited you library in Kirovograd. I was most impressed by the friendly atmosphere and you collection of books. I thank the director for showing me the Illichs collecti.
Best greetings from DenmarkMed venlig hilsen

***

Kravchyna Victoria - May 09, 1999

E-mail: ycravch@lsu.edu

URL: <http://www.lsu.edu>

Місце проживання: Baton Rouge, USA

Коментарі: Good!!!! Should be translated into English.

***

Boris Treiger - May 04, 1999

E-mail: boris.treiger@sonycom.com

Місце проживання: Brussel, Belgium

Коментарі: Thanks, thanks, once again - thanks to all those who created this site, who support it, and who make it alive. I'm happy that there is evident progress in my native town. Best regards, Boris

***

Володимир Кобзар - March 26, 1999

E-mail: kob@ukma.kiev.ua

Місце проживання: Київ, Україна

Коментарі: Радий за бібліотеку, за гарний сайт. Вітання всім, хто мене пам'ятає.
Володимир Кобзар

***

Ермолаев Кирилл Юрьевич - March 11, 1999

E-mail: kik@host.kr.ua

Місце проживання: Кировоград, Україна

Коментарі: Сайт понравился. Впечатляет объем информации. Подобрано со вкусом.

Словник скорочень

АБІС - Автоматизована бібліотечна інформаційна система
АГЧ – Адміністративно-господарська частина
АЛА – Асоціація бібліотечних організацій і установ США
АН - України Академія наук України
ББК - Бібліотечно бібліографічна класифікація
Біб інспектор - інспектор по бібліотечній роботі
ВАСГНІЛ - Всесоюзна академія сільськогосподарських наук імені Леніна
ВКП(б) - Всесоюзна Комуністична партія більшовиків
ВЛКСМ - Всесоюзний Ленінський Комуністичний Союз Молоді
ВНЗ - Вищий навчальний заклад
Всевидав - Всесоюзне управління видавничою справою
ВУЦВК - Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ВЦСПС - Всесоюзна Центральна Рада Професійних Союзів
ГДР - Німецька демократична республіка
Головліт - Головне управління в справах літератури і видавництв при Народному Комісаріаті Освіти
Головполітосвіти - Головне управління політичної освіти
ГОСТ - Державний стандарт
Губвидав - Губернське управління видавничою справою
Губполітос - Губернський відділ політичної освіти
Гурка - губернська обліково-розподільна комісія
ДІФ - Довідково-інформаційний фонд
ЕБД - Електронна база даних
Житлокомунвідділ - житловий відділ комунального господарства
ЗМІ - Засоби масової інформації
ІРБІС – Система автоматизації бібліотек
ІФЛА - Міжнародна федерація бібліотечних організацій і установ
КДПУ ім.В.Винниченка - Кіровоградський Державний педагогічний університет ім. В.К. Винниченка
КІСМ - Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування
Коминтерн - Комуністичний Інтернаціонал молоді
Ком клуб - комуністичний клуб
КОНБ - Кіровоградська обласна наукова бібліотека
КПРС - Комуністична партія Радянського Союзу
КРБА - Кіровоградське регіональне відділення бібліотечної асоціації
КРКК - Кіровоградський регіональний кооперативний каталог
МБА - Міжбібліотечний абонемент

МБФ - Міжнародний бібліотечний фонд
МК України - Міністерство Культури України
Наркомосвіти - Народний Комісаріат Освіти
Наросвіта - Народна освіта
НЕП - нова економічна політика
Облбібколектор - Обласний бібліотечний колектор
ОДА - Обласна Державна Адміністрація
ОЖІС - Обласна жіноча інформаційна служба
Окрінспектура освіти - Округова інспекція освіти
ООН - Організація об'єднаних націй
ОСТ - Галузевий стандарт
ОУНБ - Обласна універсальна наукова бібліотека
Політосвіта - Політична освіта
РНК СРСР - Рада Народних Комісарів Союзу Радянських соціалістичних республік
Робфахівці - учні робітничих факультетів
РСФР - Російська Радянська Соціалістична республіка
Само обкладання - добровільна сплата внесків
Спецхрани - спеціальні сховища
СРСР - Союз Радянських Соціалістичних Республік
США - Сполучені Штати Америки
УДК - Універсальна десятична класифікація
Уполитпросвет - повітовий відділ політичної освіти
Уполітос - повітовий відділ політичної освіти
УРСР - Українська Радянська Соціалістична Республіка
Фабрзавуч - фабрично-заводське училище
ЦБС - Централізована бібліотечна система
ЦК КП - Центральний Комітет Комуністичної партії
ЦНСГБ - Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека
ЦУКК - Центр української кооперативної каталогізації
DCMI - (Dublin Core Metadata Initiative) Ініціатива дублінського ядра метаданих
Web-сторінка - оглядова сторінка в мережі Інтернет

Єлисаветградська громадська бібліотека

Обласна бібліотека ім. Н. Крупської

Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. Чижевського

Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського: еволюція розвитку.

1913 р. План будівництва бібліотеки

Листопад, 1951р. Кушований семінар з організації каталогів завідуючих
сільськими бібліотеками.

1954р. Обласний семінар. Перед учасниками виступає заступник директора обласної бібліотеки і.Н.К.Крупської Т.Т.Коростельова.

50-і роки. Читачів обслуговує бібліотекар абонементу Халецька Г.К.

60-і роки. Огляд літератури для політінформаторів проводить працівник читального залу бібліотеки.

50-і роки. В читальному залі бібліотеки.

50-і роки. Бібліограф Шуменко Л.Г. проводить огляд книжкової виставки.

50-і роки. Бібліотека багато приділяє уваги керівництву читанням.

50-і роки. Абонемент. Тісне приміщення змушує розміщувати книжковий фонд по ярусах. На фото: завідувача відділом Захарова Л.Т., бібліотекар Данилюк Г.А.

1960р. 90-річний ювілей В.І.Леніна.
Читальний зал бібліотеки

*60-і роки. Бібліограф
Недашковська Т.О.
закохана в свою професію.*

*1967р. Читачі знайомляться з книжковою
виставкою, присвяченою 50-річчю
Жовтневої революції.*

*"Бабенку Владимиру Михайловичу.
Любителю, хранителю и
пропагандисту книг. От имени
писателя М.Стельмаха.
2 марта 1967г."*

*1967. На фото - колектив
бібліотеки, в центрі першого
ряду - директор бібліотеки
Півняк П.М.*

*Колектив Кіровоградської державної обласної наукової
бібліотеки ім. Н.К.Крупської на честь 50-річчя
Великого Жовтня. 7.хл-1967р.*

Кінець 60-х років. Директор бібліотеки Півняк П.М. проводить обласну нараду.

Кінець 60-х років. Слухачі курсів підвищення кваліфікації. У верхньому ряду зліва - директор бібліотеки Півняк П.М.

Кінець 70-х років. Колектив бібліотеки біля Обласного будинку політосвіти. В центрі - директор бібліотеки М.Ф.Бабенко.

Кінець 60-х років. Обласний семінар в читальному залі бібліотеки.

70-і роки. На творчому навчанні перед колегами
виступає Бабенко В.М.

1974р. Працівники відділів комплектування і обробки літератури.

Слухачі курсів бібліотечних працівників,
вересень, 1974р.

Зустріч читачів бібліотеки з видатним земляком, Дівчі Героєм
Соціалістичної Праці О.В.Гігаловим

1983р. Нагорода колективу бібліотеки за військово-патріотичне виховання читачів.

1984р. Читальний зал у новому приміщенні бібліотеки.

80-і роки. На фото провідні спеціалісти бібліотеки.

1987р. Засідання кіноклубу "Екран"

80-і роки. Семінар сільських бібліотекарів в обласній бібліотеці ім.Н.К.Крупської.

1988р. Зустріч читачів відділу мистецтв з відомим російським музикознавцем О.В.Левтоною.

Методист Л.Циганкова готується до переїзду в нове приміщення бібліотеки.

Бібліографічний відділ 80-х років – С.Чернявська, Т.Недашковська, В.Рябчинська, Г.Халецька, Г.Толстих.

1980 Посвячення в професію бібліотекаря Факел мудрості запалює старший бібліотекар І. Фінгіткікова.

1980 рік. Молодих бібліотекарів вітає учасник Великої Вітчизняної війни, ветеран праці Г.Бондаренко.

1980-ті рр. Посвячення в професію бібліотекаря.

Молодих спеціалістів вітає секретар партійної організації бібліотеки Козлова В.А.

1987 рік. Ювілей В.Приходько. Зліва направо М.Охріменко, В.Приходько, Л.Каменєва, І. Мельцнер, Л. Циганкова.

1980 рік. Посвячення в професію. В ролі Чічікова – Т. Морозенко.

1990 р. Група працівників ОУНБ ім. Н.К. Крупської.

1989р. Ювілей заступника директора А.Журавльової.

А.Корінь вітає письменника-земляка з Канади Яра Славутича.

У відділі виробничої літератури, початок 90-х рр.

1994 р. О. Гаращенко під час зустрічі з директором Бібліотеки Конгресу США Д. Біллінгтоном.

1992 р. Засідання літературного клубу "Жменя".

1995 р. Відділ природничо - наукової літератури

7 листопада 1992 р. Директор бібліотеки Демещенко Л.І та працівники на демонстрації.

1998 р. Перші навчання в Інтернет - центрі.

1999р. Акція з безкоштовного запису читачів до Всеукраїнського Дня бібліотек

1996 р. Під час заходу у відділі краєзнавства.

О. Ткаченко, О. Стрілець презентують проект "Пушкінська бібліотека".

1999р. Із 100- річчям бібліотеки вітають голова Ленінської районної ради у м.Кіровограді В.Манухін та генеральний директор міжнародної авіакомпанії "УРГА" Л.І.Шмачевич

1998, Вашингтон. Зустріч українських бібліотекарів з Послом України в США Ю. Щербаком (на фото – п'ятий зліва)

Ювілейна конференція до 100-річчя бібліотеки. Виступає начальник відділу бібліотек Міністерства культури і мистецтв України Прокошева Т.М.

Талановитий кіровоградський музикант Наум Кочко – бажаний гість у бібліотеці.

Т.Богаченкова, Л.Толкаченко впорядковують книжкові фонди, 1997 р.

Проект „10+10”. З колегами Національної бібліотеки Латвії

М.В. Башкиров, голова Кіровоградської ОДА (на фото – зліва), та начальник обласного управління культури Ю.І. Компанієць (на фото – справа) та О.М. Гаращенко. Знайомство з роботою бібліотеки.

Тут відображена історія бібліотеки

*2000р. О. Волохін на презентації книги Василя Аксьонова.
Конференція Крим-2000*

*1998 р. Вид на відділ документів іноземними мовами
з холу другого поверху.*

*Під час масового заходу, присвяченого пам'яті жертв
Голодомору 1932-1933 рр. в Україні.*

*1999р. Головний інженер з автоматизації Волохін О.М. презентує сайт
нашої бібліотеки на Міжнародній Кримській конференції*

Латвійська національна бібліотека. Презентація виставки „Україна: вчора, сьогодні, завжди”. Зліва направо: Дзідра Шміта, директор Ризької центральної бібліотеки, Негода С.Д., виконуюча обов'язки першого заступника голови Кіровоградської обласної державної адміністрації, Гаращенко О.М., директор Кіровоградської обласної ОУНБ ім.Д.І.Чижевського

2001р. В. Кравчина, О. Волохін, О. Гаращенко, Д. Бенсон (США), А. Абгарян Міжнародна конференція Крим-2001

2002 р. Ярмарок Сучасна Британія Посол Великої Британії вручає подарунки директору бібліотеки О. Гаращенко

2001 р. В Посольстві України в Латвії.

2005р. Презентацію фільму в кіноклубі
„Екран” проводить С.А. Ушакова.

2002 І. Штода, О. Ткаченко, О. Стрілець. Всеукраїнський день бібліотек

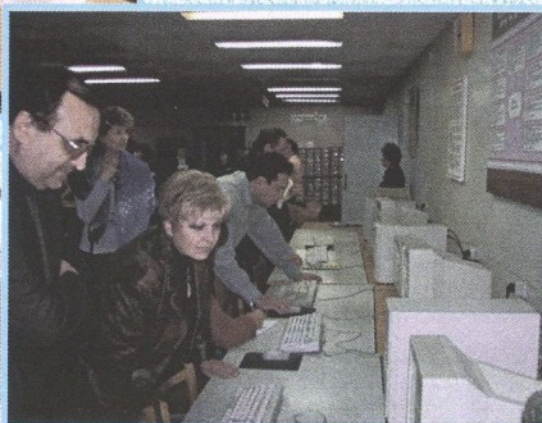
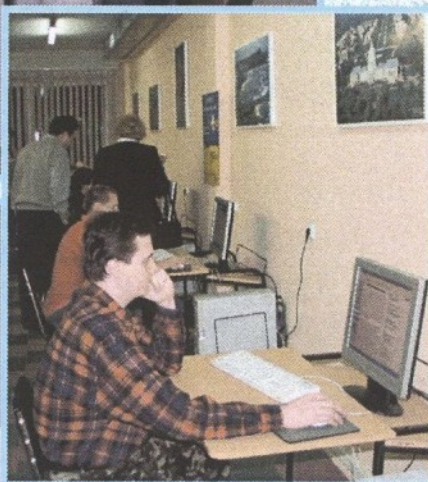

2005р. Л. Іванцова знайомить з новими книгами відділу мистецтв

2004р. Тренінг в Інтернет-центрі проводить С. Турчин

Роботи моменти конференції

*Н. Зеленьська, В. Животовська, О. Гаращенко, О. Волохін, О. Сергєєва,
Л. Іванцова Міжнародна конференція Крим-2005*

*2008 р. Урочисте відкриття Канадсько-Українського
бібліотечного центру*

2005 р. В. Животовська проводить тренінг

Головні спеціалісти бібліотеки беруть активну участь у професійних чатах

2007 р. Колектив ОУНБ ім. Д.І. Чижевського з дружнім візитом у
Дніпропетровській ОУНБ

2006 р. Колектив однодумців

2007р. Автограф дарує гість бібліотеки відомий прозаїк,
літературознавець М. Слабошпицький.

2007 р. Золота еліта бібліотеки

2007 р. Лауреатам К.Горчар та С.Орел вручив обласну літературну премію ім. Євгена Маланюка голова обласної ради М.О.Сухомлин

2007 р. Презентація художньої виставки в читальному залі

2007 р. Втілення проекту „Функціональні обмеження не обмежують наші права” розширив можливості користування бібліотекою

2007 р. Учасники церемонії вручення обласної літературної премії ім. Євгена Маланюка. На передньому плані зліва направо: В.В.Бондар, голова обласної організації Національної спілки письменників України, В.П.Марко, професор Кіровоградського педуніверситету ім.В.Винниченка, В.П.М'ятович, головний редактор обласної газети „Народне слово”

2008 р. О.Ткаченко, Міжнародна наукова конференція „Публічна бібліотека в службі регіону”, м.Вроцлав, Польща

2007 р. Відкриття книжкової виставки в читальному залі

2008 р. Б.М.Козак, дійсний член АМ України, Народний артист України, лауреат премії Національної спілки театральних діячів України ім. Й.Гірюка у відділі рідкісних і цінних документів

2008 р. Н. Зеленська, О. Гаращенко, Т. Макарова вітають з 90-річним ювілеєм знаного красзнавця Ф. Плотніра (на знімку – другий ліворуч) с. Нова Прага

2008 р. Дендропарк „Веселі Боковеньки”. Колективне святкування
Всеукраїнського дня бібліотек

2008 р. До відділу рідкісних і цінних документів завітав міністр
культури і туризму України В.Вовкун

2008 р. Відділ міського абонементу

2008 р. Голова обласного літературного об'єднання „Степ”В.
Погрібний презентує книгу поета-земляка Ю. Авруцького

2009 р. В. Моцний, голова Кіровоградської ОДА, дарує бібліотеці книги з нагоди 110-річного ювілею

2009 Багаторічна мрія здійснилася! В. Моцний, голова Кіровоградської ОДА, С. Негода, виконуюча обов'язки заступника голови Кіровоградської ОДА, О. Гаращенко на святковій церемонії вручення автомобіля з нагоди 110-ї річниці ОУНБ.

2009 З нагоди 110-річного ювілею бібліотеки директора бібліотеки Гаращенко О.М. вітає начальник управління культури і туризму ОДА Н.Ю. Овчаренко

Колектив відділу документів з питань економіки, виробництва та природничих наук

*2009 Акція безкоштовного запису користувачів
з нагоди 110-річчя ОУНБ*

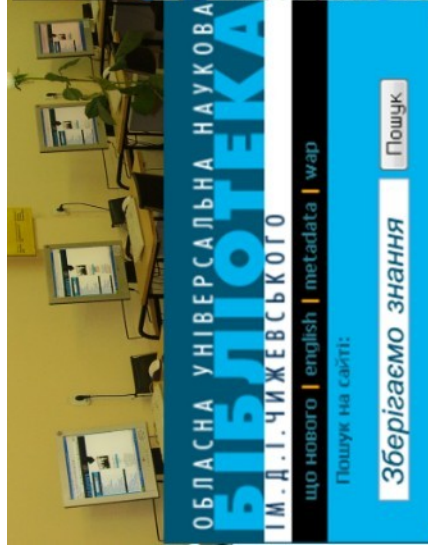
*2009 р. Радісна звістка для користувачів! Подарунок від міського
голови м. Кіровограда В. Т.Пузакова – комп'ютер!*

Колектив відділу міського абонементу

*2009 Свій 110-річний ювілей бібліотека розпочала з Дня відкритих
дверей для громадян міста.*

Останні зміни: 28.11.2007

Інформація про бібліотеку
Бібліотечна справа
Бібліотечні Події
Електронний каталог
Бібліотечні Бази Даних
Читальний зал (повні тексти)
Віртуальна бібліографічна довідка
Віртуальна виставка
Електронний Музей Книги
Кінотеатр Екран
Регіональна бібліотечна асоціація
ЦУКК (ресурс для бібліотекарів)
МЕТАДАТА (ресурс для бібліотекарів)
Регіональний каталог (для бібліотекарів)

Бібліотека ХХІ століття

